मी अनुभवलेली संसद

खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे

मावळ लोकसभा

In the Chair
P A Sangma
NEWLY ELECTED

मी अनुभवलेली संसद

श्रीरंग आप्पा बारणे
खासदार, मावळ लोकसभा

मी अनुभवलेली संसद
श्रीरंग आप्पा बारणे

संपादन
सुनिल बबन कुरणे

प्रकाशक
शिवछत्रपती प्रतिष्ठान
थेरगाव–पुणे..

मुखपृष्ठ व रचना
अक्षर एंटरप्रायजेस
९८६०६८३५४३

मुद्रक
मधुबन क्रिएशन
मंचर, ता.आंबेगाव, जि.पुणे.
मो. ९९७०१४१५९९.

प्रथम आवृत्ती
डिसेंबर २०१८

ज्यांनी माझ्या कर्तृत्वाला दिशा दिली,
ज्यांनी माझ्या शब्दांना बळ दिले,
ज्यांच्यामुळे आज मी संसदरत्न हे बिरूद
अभिमानाने मिरवू शकतो,
त्या थोर शिवसेनाप्रमुख
वंदनीय बाळासाहेब ठाकरे यांना...

हा अक्षरप्रपंच कृताज्ञतापूर्वक अर्पण !

राजकारणात सकारात्मक काम करण्यामागील विचार !
ज्यांनी मला दिला आणि माझ्या विधायक
समाजकारणाला दिशा दिली, कृतीसाठी नेमकेपणानं
नियोजन कसं करायचं हे शिकविले,
त्या स्व.प्रा. रामकृष्ण मोरे (माजी खासदार)
यांच्या स्मृतीस **विनम्र अभिवादन!**

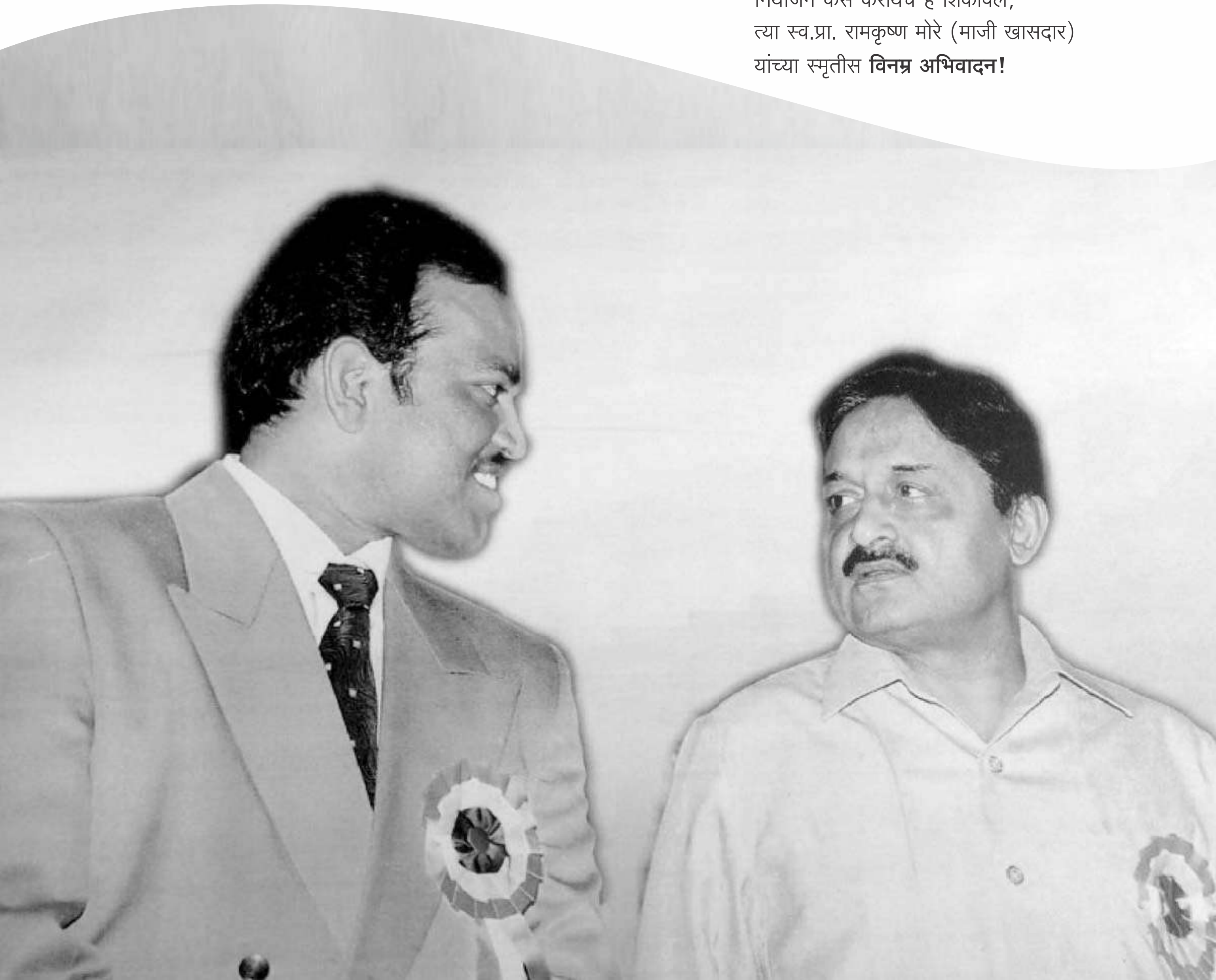

सत्यमेव जयते

प्रधान मंत्री

Prime Minister

नई दिल्ली

10 सितम्बर, 2018

श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी,

सांसद के रूप में बीते चार वर्षों के स्व-अनुभव पर आधारित आपकी पुस्तक "मी अनुभवलेली संसद" के प्रकाशन के बारे में जानकर प्रसन्नता हुई।

संसदीय गतिविधियों व संसद की कार्यवाही में सक्रिय सहभागिता जनता के प्रति एक सांसद के रूप में दायित्व निर्वहन के लिए जरूरी होती है। इस दृष्टि से आपका यह कार्यकाल अनुकरणीय रहा है।

आपकी यह पुस्तक लोकोपयोगी होगी और सरकार के विभिन्न प्रयासों को जन-जन तक पहुंचाएगी इसी शुभकामना के साथ।

आपका ,

(नरेन्द्र मोदी)

D.O. No. 4508 /HSO/2018

सत्यमेव जयते

अध्यक्ष, लोक सभा
SPEAKER, LOK SABHA

07.08.2018

श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी

सप्रेम नमस्कार,

आपण लिहिलेले "मी अनुभवलेली संसद" पुस्तक पाहिले आपण आपले अनुभव व त्या अनुषंगाने आपण केलेले कार्य फारच रोचक पध्दतिने मांडले आहे. साधारण माणसाला ही संसद म्हणजे काय ? तिथे कसे बोलावे, अभ्यास कसा करावा हे चटकन समजले अशा शैलित पुस्तक लिहीलय.

संसदे मध्ये सतत प्रश्न विचारणारे, मुद्दा उठवणारे व विविध विषयावर चर्चा करणारे जे थोडे खासदार आहेत त्यात श्री बारणे यांचा समावेश आहे. त्याना उज्वल भविष्याच्या शुभेच्छा.

ता.क.- संसदीय क्षेत्रात सर्वांशी मिळून मिसळून यशस्वी पणे काम करतांना मी त्याना प्रत्यक्षच पाहीलय.

स्नेहांकित

सुमित्रा महाजन

उद्धव ठाकरे

०२ नोव्हेंबर २०१८

प्रति,
मा. श्रीरंग आप्पा बारणे
खासदार

यांसी जय महाराष्ट्र!

हिन्दुस्थानच्या सार्वभौम संसदेतील आपल्या कामगिरी व अनुभवाविषयी आपण लिहिलेल्या 'मी अनुभवलेली संसद' या पुस्तकास माझ्या मनःपूर्वक हार्दिक शुभेच्छा!

ग्रामीण व शहरी अशा मिश्र असलेल्या मावळ लोकसभा मतदारसंघातून आपण शिवसेनेचा खासदार म्हणून प्रचंड मताधिक्याने निवडून येवून खासदार म्हणून गेली चार वर्षे लोकसभेत आपला ठसा उमठविलात, या बद्दल आपले अभिनंदन!

खासदार म्हटले की, त्यांना प्रचंड व्याप असतो, मतदारसंघातील समस्यांबरोबरच राज्यातील आणि देशातील ज्वलंत प्रश्नांवर सभागृहाचे लक्ष वेधून घेणे म्हणजे दिव्यच असते. सभागृहात एखाद्या समस्ये विषयी बोलताना त्या समस्येबरोबरच त्यावरील तोडग्यांचाही बारकाईने अभ्यास करुन त्याविषयी सकारात्मक प्रतिक्रिया मिळविणे अपेक्षित असते आणि आपण ते गेल्या चार वर्षात एक हजार प्रश्न विचारुन सिद्ध करुन दाखविले आहे. संसदेतील आपल्या कार्य कौशल्याबरोबरच संसदेतील आपली ९४ टक्के उपस्थिती ही सुद्धा उल्लेखनिय आहे. इतकेच नव्हे तर लोकसभेतील आपल्या कामकाजाबाबत प्राईम पॉईंट फाऊंडेशन, चेन्नई यांच्यावतीने सलग ४ वेळा संसदरत्न पुरस्कार देवून आपणाला गौरविण्यात आले हे निश्चितच कौतुकास्पद आहे.

'मी अनुभवलेली संसद' हे पुस्तक जेंव्हा सर्वसामान्य नागरिकांपर्यंत पोहचेल तेंव्हा संसदेतील आपल्या कार्यकौशल्या बरोबरच सार्वभौम संसदेतील कामकाजाविषयीचे प्राथमिक ज्ञान सर्वसामान्यांना मिळेल याची मला खात्री आहे.

आपली भविष्यातील कामगिरी ही अशीच उल्लेखनिय होवो हीच आई जगदंबेचरणी प्रार्थना!

आपला नम्र,

उद्धव ठाकरे
शिवसेनापक्षप्रमुख

शिवसेना भवन मार्ग, शिवाजी पार्क, दादर (प), मुंबई – ४०० ०२८. दूरध्वनी : २४२२ ५२६७ / २४३७ ११११ / २४३० ११२८ फॅक्स – २४२१ १७१७

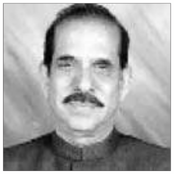

प्रस्तावना..

श्री. श्रीरंग बारणे शिवसेनेचे मावळ लोकसभा मतदारसंघाचे खासदार आहेत. लोकसभेचे सदस्य होण्याअगोदर पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेत सलग वीस वर्षे नगरसेवक म्हणून तसेच स्थायी समिती अध्यक्ष, विरोधीपक्ष नेता अशा पदांवरून त्यांनी आपल्या कार्याची छाप पाडली आहे. शिवसेनेचा खासदार म्हणून मावळ लोकसभा मतदारसंघातून श्री. बारणे प्रथमच निवडून आले आहेत. गेल्या चार वर्षात त्यांनी जे लोकसभेचे कामकाज अनुभवले त्यास पुस्तक रूपाने संकलन करावे म्हणून त्यांनी स्वत: मी अनुभवलेली संसद हे पुस्तक लिहिले आहे. श्री.श्रीरंग बारणे यांच्या या पुस्तकास मी प्रस्तावना लिहावी अशी त्यांनी इच्छा व्यक्त केली. एक शिवसेना खासदार लोकसभेत त्याला आलेल्या अनुभवांचे पुस्तक प्रकाशित करतो असे म्हटल्यानंतर त्या पुस्तकाला प्रस्तावना देणे मला उचित वाटले आणि म्हणूनच मी प्रस्तावना देण्याचे ठरविले आणि श्री. श्रीरंग बारणे यांनी मला दिलेले पुस्तक वाचून काढले.

श्री. श्रीरंग बारणे माननीय बाळासाहेब ठाकरे यांच्या ज्वलंत विचारांमुळे तसेच शिवसेना पक्षप्रमुख मा.उद्धवजी ठाकरे यांच्या विश्वासामुळेच त्यांना संसदेत सामान्य जनतेच्या विविध प्रश्नांना वाचा फोडण्याची संधी मिळाल्याचं आपल्या मनोगतात कबूल करतात. पुढे ते असंही म्हणतात की, हे पुस्तक म्हणजे त्यांच्या कार्यकर्तृत्वापेक्षाही संसदेच्या व्यक्तित्वाचा शोध आहे. तसेच त्यांनी संसदेबद्दल आपल्या मनोगतात विवेचन केले आहे.

श्री. श्रीरंग बारणे यांनी त्यांच्या पुस्तकातील संसदेत जाण्यापुर्वी.. या प्रकरणाच्या पहिल्या परिच्छेदातच नेपोलियन आणि बाळासाहेबांच्या विचारांनीच त्यांच्या कार्यक्षेत्राची दिशा ठरवली असे म्हटले आहे. पुण्याजवळील पिंपरी चिंचवड शहरातील थेरगावातील वीटभट्टीचा व्यवसाय करणाऱ्या मध्यमवर्गीय कुटूंबातील श्री. बारणे यांनी आपले जीवनच या प्रकरणात उलगडून सर्वांपुढे ठेवले आहे. या प्रकरणात वंदनीय बाळासाहेबांबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करतानाचे त्यांचे विचार त्यांच्यातील लढवय्या शिवसैनिकाची जाणीव करून देतात. श्री. बारणे काय म्हणतात पहा.. आकाशाएवढं माझ्या आयुष्याला व्यापून टाकणारं मला योग्य दिशा देणारं आणि राजकीय बळानं मला परिपूर्ण करणारं व्यक्तिमत्व आणि महत्वाचं म्हणजे असं एक नाव जे हृदयावर

आणि माझ्या संपूर्ण आयुष्यावर कोरलं गेलं आहे हे म्हणजे आमचे साहेब.. स्वर्गीय बाळासाहेब ठाकरे. त्यांच्याच विचारांनी मला दिशा दिली आणि आज मी त्यांच्याच विचारांच्या ताकदीवर लढायला आणि जगायला समर्थ आहे.

श्री. श्रीरंग बारणे यांनी मा.उद्धवजींबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करताना त्यांच्या संसदेतील पहिलं पाऊल... या त्यांच्या पुस्तकातील दुसऱ्या प्रकरणात म्हटलं आहे... नगरसेवकाचा खासदार झालो आणि पहिलं पाऊल जेव्हा संसदेत टाकलं, त्याचवेळी मनात ठरविलं की, इथं आपल्या कार्यकर्तृत्वाचा आणि वक्तृत्वाचा ठसा उमटवायचा आहे. माननीय उद्धवजींनी माझ्यावर जो विश्वास टाकलेला आहे तो मला सार्थ करून दाखवायचा आहे. ज्याला काम करायचं असतं तो कुठेही चांगलं काम करू शकतो. त्याला कुठलीही सीमा प्रांत, भाषा आड येत नाही. याचं उत्तम उदाहरण म्हणजे श्री. श्रीरंग बारणे. काम छोटं आहे की मोठं याचा विचार न करता सकाळी सहा वाजल्यापासून जनसेवा हीच ईश्वरसेवा मानून कार्य करणारं श्री. बारणे यांचं व्यक्तिमत्व आहे. हे दुसरं प्रकरण वाचताना आपल्याला अवगत होतं. सुरूवातीचे आठ–दहा दिवस वरिष्ठांशी विचारविनीमय करून संसदेत आत्मविश्वासाने कसं बोलावं याचा कशाप्रकारे श्री. बारणे यांनी अभ्यास केला हे दुसरे प्रकरण वाचल्यावर आपल्याला कळून येते.

श्री. श्रीरंग बारणे यांनी त्यांच्या पुस्तकातील संसदेतील कामकाज... या तिसऱ्या प्रकरणात त्यांच्या काळ्या पैश्यांविरोधातील लोकसभेतील भाषणाचा उल्लेख केला आहे आणि त्यानंतर त्यांची लोकसभेच्या कामकाजातील सहभागाची माहिती विषद केली आहे. हे प्रकरण म्हणजे नवीन संसद सदस्याला संसदीय कामकाजात कशाप्रकारे सहभाग घ्यावा याचं संपूर्ण मार्गदर्शन करणारं सहज सुलभ वर्णन आहे.

श्री. श्रीरंग बारणे यांच्या पुस्तकातील सगळीच प्रकरणे त्यांच्यातील कडवट शिवसैनिकाची आणि नि:स्पृह कार्यकर्त्याची पदोपदी जाणीव करू देत असतात. मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा यासाठी श्री. बारणे यांनी दाखवलेले कौशल्य त्यांच्यातील कडवट शिवसैनिकाची आणि पवना धरण गाळ उपसा प्रकरण तसेच मतदारसंघातील इतर प्रश्नांबाबतीत त्यांच्यातल्या नि:स्पृह कार्यकर्त्याची जाणीव करून देतं.

श्री. श्रीरंग बारणे यांच्या मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकात त्यांचे मान्यवरांसोबतचे फोटोदेखील आहे. त्यातला विशेष फोटो म्हणजे शिवसेनेचे युवानेतृत्व शिवसेना नेते व युवासेनेचे अध्यक्ष आदित्यजी ठाकरे यांना शुभेच्छा देतानाचा श्री. बारणे यांचा फोटो अतिशय सुंदर आहे. यात मान्यवरांच्या शुभेच्छा देखील आहेत.

श्री. श्रीरंग बारणे संसदेत आपल्या वाणीतून जे बोलले, त्यांनी संसदेत जे क्षण अनुभवले ते त्यांनी लेखणीतून पुस्तकरूपाने सादर करून वाचकांसमोर मांडले हे कौतुकास्पद आहे. श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे यांच्या या उपक्रमाबद्दल मी त्यांचे मन:पूर्वक अभिनंदन करतो.

– मा. मनोहर जोशी

माजी लोकसभा अध्यक्ष

मनोगत...

महाराष्ट्राचे आराध्य दैवत छत्रपती शिवाजी महाराज, आई तुळजाभवानी, महाराष्ट्राचा बुलंद आवाज आणि हिंदुत्त्वाचा हुंकार, धगधगता अंगार, तळपती मशाल शिवसेना प्रमुख हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे, शिवसेना पक्षप्रमुख उद्धवजी ठाकरे यांना विनम्र अभिवादन!

'अनंत आमुची ध्येयशक्ती...' आयुष्यात प्रत्येकाला सुवर्णसंधी मिळत असते, तशी संधी शिवसेना पक्ष प्रमुखांनी मलाही दिली. शिवसेनाप्रमुखांचे आशिर्वाद, उद्धवसाहेबांचा विश्वास, आदित्यजींचे सहकार्य व मावळ लोकसभा मतदार संघातील माता भगिनी आणि बंधूंनी विश्वास ठेऊन मला खासदारकीच्या निवडणूकीत भरघोस मतांचा कौल दिला आणि संसदेत काम करण्याची संधी दिली. यास आता साडेचार वर्ष पूर्ण होऊन गेली आहेत. दिलेल्या संधीचे सोनं करण्याचा आणि जनतेचा विश्वास सार्थ ठरविण्याचा मी सेवाभावीवृत्तीने मनापासून प्रयत्न केला. किंबहूना जनतेच्या आशीर्वादामुळेच लोकसभेत मी कर्तृत्वाची छाप पाडू शकलो, वेगळेपण सिद्ध करू शकलो. अर्थात जनता जर्नादनाचे आशिर्वादाचे बळ पाठीशी होतंच.

पुणे जिल्हयातील पिंपरी–चिंचवड ही औद्योगिकनगरी. वारकरी संप्रदायाचा पाया रचणारे कैवल्यसाम्राज्य चक्रवर्ती माऊली ज्ञानेश्वर महाराज आणि या मंदिरावर कळस चढविणारे संतश्रेष्ठ जगद्गुरू तुकाराम महाराज, अखंड विश्वाला 'गणपती बाप्पा मोरया...' हा बीजमंत्र देणारे महासाधू मोरया गोसावींची ही भूमी. भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात प्राणाची आहुती देणाऱ्या क्रांतीवीर चापेकर बंधुची ही कर्मभूमि. अर्थात संतांची, क्रांतीकारकांची, कष्टकऱ्यांची भूमी. भक्ती आणि शक्तीचा मेळ असणारे हे शहर आता स्मार्ट सिटीकडे वाटचाल करीत आहे. पिंपरी–चिंचवड, मावळ, पनवेल, उरण, कर्जत–खालापूर या

तालुक्यांचा समावेश असलेला हा मावळ लोकसभा मतदारसंघ. शहरी, निमशहरी आणि ग्रामीण आदिवासी असा संमिश्र परिसर आहे. या भागाचे नेतृत्व करण्याचे, जनतेची सेवा करण्याची संधी मला मिळाली ही भाग्याची गोष्ट आहे.

'आम्हां घरी धनं शब्दांची रत्ने, शब्दांचीच शस्त्रे यत्न करू. शब्दची आमुच्या जीवांचे जीवन, शब्दे वाटूं धन जनलोका...' या संतश्रेष्ठ जगद्गुरू तुकाराम महाराजांच्या संस्काराने जे आपल्याला मिळाले, ते इतरांपर्यंत पोहोचविण्याच्या उद्दीष्टाने ग्रंथनिर्मितीचा संकल्प केला. तो आता पूर्णत्वास येत आहे. 'असाध्य ते साध्य करीता सायास...' हा आत्मबल वाढविणारा तुकोबारायांचा संस्कार माझ्या यशाच्या वाटचालीस साह्यभूत ठरला. संतांच्या भूमीतील वारकरी कुटुंबातील संस्कार माझ्यावर झाले. लोकसेवक म्हणून काम करीत असताना आई–वडिल आणि कुटुंबातील असणारे सांप्रदायिक संस्कार यामुळे समाजकारण, राजकारण, उद्योग व्यवसायात यश मिळत गेले.

माझी राजकीय कारकिदीर्ची सुरूवात विद्यार्थी दशेपासून झाली. युवा चळवळीत काम करीत असताना सन १९९७ मध्ये पहिल्यांदा नगरसेवक झालो. पुढे वीस वर्ष नगरसेवकाची कारकीर्द सांभाळीत जनतेशी एकरुप झालो. यामध्ये माजी खासदार प्रा. रामकृष्ण मोरे यांचे मार्गदर्शन, पुढे शिवसेनेच्या हिंदूत्वाचा भगवा खांद्यावर घेऊन शिवसेनाप्रमुख बाळासाहेब ठाकरे यांची ज्वलंत विचाराची प्रेरणा समाजाच्या तळागळापर्यंत पोहचविण्याचे काम करीत आहे. देशाच्या सर्वोच्च अशा संसदेच्या कामकाजाच्या अनुभवावर आधारित हे पुस्तक मी लिहीले असून एकूणच लोकसभेचा संपूर्ण कामकाजाचा अनुभव सर्वसामान्य जनतेपर्यंत पोहोचावा ही माझी त्यामागची भावना असून त्यातूनच 'मी अनुभवलेली संसद' हे साकारत आहे. त्यात स्वअनुभवाबरोबर इतरही संसद सदस्यांचा अनुभव रेखाटला आहे. हे पुस्तक म्हणजे माझ्या कार्यकर्तुत्वाच्या पेक्षाही संसदेच्या व्यक्तीत्वाचा शोध आहे. अजुनही देशातील बरेच नागरीक संसद या शब्दाबद्दल आणि त्याच्या कार्याबद्दल अनभिज्ञ आहे. नगरसेवकाचे काम काय? आमदाराचे काम काय ? व खासदाराचे काम काय? या बाबत नागरीकांमध्ये जागृतता नाही. सामान्य माणसाला पहिला प्रश्न असतो हे खासदार दिल्लीत जावून करतात तरी काय? याच प्रश्नाचा अत्यंत सहज आणि समर्पक उत्तर म्हणजे 'मी अनुभवलेली संसद', हे पुस्तक आहे. संसदेमध्ये मांडलेला प्रश्न त्यावर मिळवलेले उत्तर, त्याचा करावा लागणारा पाठपुरावा त्याचबरोबर प्रश्नांची श्रेणी, तो प्रश्न केव्हा कोणत्या नियमा खाली विचारावा याची एक विशिष्ठ कार्यप्रणाली आहे. प्रश्न मांडल्याने प्रश्न सुटतो असे होत नाही, त्यासाठी प्रचंड पाठपुरावा करावा लागतो. संसदेमध्ये प्रश्न उपस्थित केल्यानंतर संबधीत मंत्र्यांनी दिलेल्या उत्तरामध्ये आपले समाधान न झाल्यास त्यासाठी पाठपुरावा करावा लागतो. देशाच्या घटनेनुसार समाजहीतासाठी घेतलेला अंतिम निर्णय हा एखाद्या छोट्या प्रश्नामधून उभा राहून विचार विनिमयाच्या वाटचालीतून, सकारात्मक दृष्टीकोनातून विरोधकांच्या चळवळीतून कसा तावून सुलाखून बाहेर पडतो याचे मार्मिक चित्रण मी अनुभवले आहे.

देशाच्या लोकसभेत ५४३ संसद सदस्य देशभरातून निवडून येतात. अनेक अनुभवी सांसद आपली प्रखर भूमिका मांडतात. यासाठी त्यांना प्रचंड अभ्यास करावा लागतो. मतदार संघातील जनतेशी संपर्क, मतदार संघामध्ये विविध विकास कामाच्या माध्यमातून स्वतःचा ठसा उमटविने ही तारेवरची कसरत संसद सदस्याला करावी लागते. पिंपरी चिंचवड शहराच्या सामाजिक चळवळीतून लोकहितासाठी काम करीत गेली पंचवीस वर्षाची सर्वोच्च असलेली कार्यपद्धती त्यातूनच देशाच्या लोकसभेत उपस्थित केलेले अनेक प्रश्न, अनेकाशी मित्रत्वाचे जोडलेले संबंध यावर प्रकाश टाकला आहे.

'सत्य संकल्पाचा दाता नारायण' या न्यायाने अक्षरप्रपंचाचा यज्ञ पूर्णत्वास जात आहे. मी या अगोदरही शब्दवेध, लढवय्या, आपला वैभवशाली मावळ लोकसभा मतदार संघ या सारखी पुस्तके प्रकाशित केलेली आहे. ही आनंदाची, अभिमानाची गोष्ट आहे. कोणताही संकल्प पूर्ण करण्यासाठी ईश्वरी कृपा असावी लागते, तसेच सृजनांचे आशिर्वादही पाठीशी असावे लागतात. 'मी अनुभवलेली संसद' या अनुभव ग्रंथाच्या निर्मितीत अनेकांचे योगदान आहे, त्यांच्याबद्दल कृतज्ञता बाळगणे मी माझे कर्तव्य मानतो. या वाटचालीत वडिल चंदू, आई लक्ष्मीबाई, ज्येष्ठ बंधू हिरामणशेठ, धनाजी, पत्नी सरिता, पुतणे महेश, नीलेश, चिरंजिव प्रताप, विश्वजित यांचे योगदान आणि पाठबळ महत्वाचे आहे. किंबहुणा त्यांनी दिलेल्या शक्तीमुळेच हे शिवधनुष्य मी पेलू शकलो. मला प्रगल्भ करण्यात, यश शिखरापर्यंत पोहोचण्यासाठी प्रेरणा, प्रोत्साहन आणि बळ देणाऱ्यांमध्ये माझे कार्यकर्ते, जवळचे सहकारी व नातेवाईक या सर्वांमुळेच माझी इथपर्यंतची वाटचाल सुकर झाली आहे. आपल्या ऋुणातच राहणे मला आवडेल. संसदीय काम करीत असताना आलेल्या अनुभूवांची शिदोरी आपल्यापर्यंत पोहोचविण्याचा हा छोटासा प्रयत्न.

– श्रीरंग आप्पा बारणे

खासदार, मावळ

अनुक्रमणिका

संसदेत जाण्यापूर्वी.. .... १
संसदेतील पहिलं पाऊल.. .... ४
संसदेतील कामकाज.. .... ७
संसदेतील मी ९
जनहितार्थ १७
माझी कार्यशैली १८
लोक आणि लोकसभेतील प्रश्न २१
खाजगी विधेयके २३
संसदरत्न पुरस्कार २५
प्रश्नांना दाद २६
संसदेतील कार्यप्रणाली – प्रश्नांची छाननी आणि प्रश्न विचारणे २८
संसदेतील आवाज ३२
कार्यकर्त्यांचा आत्मविश्वास ४७
कार्यकर्त्यांचे आप्पा.. .... ५०
शिवसेना – एक प्रखर झंझावात ५२
संसदेतील विविध चर्चेत सहभाग ५५
संसदेत मांडलेली खाजगी विधेयके ७०

अनुक्रमणिका

संसदेतील स्नेहबंध –

अनंत गिते (अवजड उद्योग मंत्री, भारत सरकार) ८७

अर्जुन राम मेघवाल (जल संसाधन, नदी विकास व गंगा संरक्षण, संसदीय कार्य राज्यमंत्री, भारत सरकार) ८९

हंसराज अहिर (गृह राज्यमंत्री, भारत सरकार) ९१

भतृहरी महताब (खासदार, कट्टक ओडीसा) ९३

शिवाजीराव आढळराव पाटील (खासदार, शिरूर महाराष्ट्र) ९४

अरविंद सावंत (खासदार, दक्षिण मुंबई महाराष्ट्र) ९६

डॉ.प्रसन्नकुमार पटसानी (खासदार, भुवनेश्वर ओडीसा) ९९

हरिश चन्द्र मीना (खासदार, दौसा राजस्थान) १०२

सुरेश अंगडी (खासदार, बेळगाव कर्नाटक) १०५

अजय मिश्रा टेनी (खासदार, लखीमपूर उत्तरप्रदेश) १०८

राजीव सातव (खासदार, हिंगोली महाराष्ट्र) १११

भीमराव बसवंतराव पाटील (खासदार, जाहिराबाद तेलंगणा) ११३

धनंजय महाडिक (खासदार, कोल्हापूर महाराष्ट्र) ११६

राहुल शेवाळे (खासदार, दक्षिण–मध्य मुंबई महाराष्ट्र) ११८

डॉ. प्रितम मुंढे (खासदार, बीड महाराष्ट्र) १२१

शेर सिंह गुबाया (खासदार, फिरोजपूर पंजाब) १२३

डॉ. श्रीकांत शिंदे (खासदार, कल्याण महाराष्ट्र) १२५

दुष्यंत चौटाला (खासदार, हिस्सार हरियाणा) १२८

राम मोहन नायडु (खासदार, श्रीकाकुल्लम आंध्रप्रदेश) १३१

संसदेत जाण्यापूर्वी...

आकाशाची स्वप्नं पाहणारा माणूसच आकाशामध्ये गरूडझेप घेऊ शकतो. जगविख्यात नेता नेपोलियन सांगून गेला आहे की, स्वप्नच पहायची असतील तर ती भव्यदिव्य पहा. स्वर्गीय बाळासाहेब ठाकरेही नेहमी म्हणायचे चिरकूट गोष्टींपेक्षा भव्यतेची आस धरावी तर माणूस मोठा होतो. या विचारानेच मी माझ्या कार्यक्षेत्राची दिशा ठरवली.

मी मुळात शिक्षणाचे माहेर म्हणून जगप्रसिद्ध असणाऱ्या पुण्याशेजारील पिंपरी–चिंचवड शहरामधील थेरगावातील. मध्यमवर्गीय शेतकरी कुटूंबात जन्माला आलेला साधा माणूस. वडीलांचा स्वभाव तसा प्रेमळ व खूप तापट होता. ते खूप कडक शिस्तीचे होते. त्यांना खोटे बोललेले आवडत नसत आणि नेमकं तेच गुण माझ्या अंगातही आले. चुकीचं काहीही करायचं नाही, प्रामाणिकपणाने सरळपणे वागायचं म्हणजे जीवनामध्ये कुठलीही अडचण येत नाही. आई लक्ष्मीबाई या गृहिणी. जीवन सहज अन् आनंदीपणे जगता येते अशी आई वडिलांची धारणा होती. माझं प्राथमिक शिक्षण चिंचवड येथे झाले आणि दहावीपर्यंतचे शिक्षण जैन विद्यालयात झाले. शिक्षणानंतर मी ज्येष्ठ बंधू हिरामणशेठ यांच्यासोबत वीट व्यवसायात मदत करू लागलो. एक प्रकारे व्यवसायाचे वळण मला माझ्या भावाने लावले. पिंपरी–चिंचवड महापालिकेच्या जाहीर झालेल्या पहिल्याच सार्वत्रिक निवडणूकीत बंधूनी लढविण्याचे ठरविले. त्यानंतर आमचा वीटभट्टीचा व्यवसाय मी पुर्णपणे पाहू लागलो.

जीवनामध्ये जिद्द होती की स्वकर्तृत्वाने मोठं व्हायचं. मित्रांच्या सहकार्याने बांधकाम व्यवसायात पाऊल टाकले आणि सुरूवातीलाच समाजकार्याचा एक भाग म्हणून थोडा व्यवहार व थोडा परमार्थ यामधून पोलिसांसाठी दक्षता नगरी उभी केली. या निमित्ताने बांधकाम व्यवसायात मला चांगले सहकार्य मिळाले, कामात यश मिळाले आणि पत निर्माण झाली. सचोटी व निष्ठा या दोन गुणांवर बांधकाम विश्वात एक स्वतंत्र स्थान निर्माण केलं.

सुरूवातीच्या काळात व्यवसाय करता करता समाजाचेही आपण काही देणं लागतो आणि समाजाच्या उपयोगासाठी काही भरीव कार्य करता यावे या विचारातून प्रथम पुणे जिल्ह्यातील वीट कारखानदारांची संघटना सुरू केली. त्यानंतर माझ्या धार्मिक स्वभावामळे मी आमच्या येथे काही मंदीरांचा जिर्णोद्धार केला. तसेच त्याठिकाणी धार्मिक सप्ताहांचे आयोजन करून त्यानिमित्त अन्नदान, किर्तन असे कार्यक्रम राबविले आणि ते ही परंपरेनूसार आजपर्यंत चालू आहेत. सांप्रदायाचा वारसा माझ्या परिवारात असल्याने आजही मी पंढरपूरची वारी चुकवत नाही. धार्मिक विचारांना श्रद्धेने ज्ञानाची जोड मिळाली तर जगण्यावरची श्रद्धा अढळ होते. पुढे गरीब विद्यार्थ्यांना शिक्षण मिळावे या हेतूने वीट व्यवसायातील कामगारांची मुलं शिकली पाहीजेत म्हणून तिथल्याच वीटांचं बांधकाम करून एका खोलीत शाळा सुरू केली. सन १९९२ ला त्याच आधारावर नोबेल एज्युकेशन सोसायटी मार्फत शाळेचा विस्तार वाढवला. पुढे हिच संस्था माझ्या आईचे नाव असलेले लक्ष्मीबाई बारणे विद्यालयाच्या नावाने नावारूपास आली. आर्थिक क्षेत्रात योगदान असावं म्हणून श्री दत्त नागरी सहकारी पतसंस्था सुरु केली. आज ती पतसंस्था सर्वांच्या सहकार्याने प्रगतीपथावर आहे.

व्यवसायात स्थिर, स्थावर झालो असल्याकारणाने आणि समाजामध्ये नाव असल्याकारणाने आपसूकच मोठ मोठ्या राजकीय नेत्यांच्या गाठीभेटी व त्यांच्याशी सहजपणे विचार विनिमय होऊ लागला. त्यावेळचे राजकारण म्हणजे आजच्या सारखा पैशांचा बाजार नव्हता. कुणी कुणाला पैसे देणे–घेणे नव्हतं. आपणच आपला खर्च करायचा आणि स्वत:च्या गाडीवर झेंडा लावून प्रचार करायचा. त्याकाळात कुठल्याही प्रकारचा द्वेष, भांडण, मारामाऱ्या नव्हत्या. चुकून कधी वादंग झाला तर ते आपआपसात सोडविले जायचे. त्यामुळे मनात कसलीही भिती न ठेवता आम्ही प्रचार करत असू. याच काळात मोठमोठ्या राजकीय व्यक्तींचा राजकीय प्रवास खूप जवळून पहाता आला. त्यामध्ये स्व.रामकृष्ण मोरे, स्व.विलासराव देशमुख यांचे मार्गदर्शन व सहवास लाभला.

सन १९९७ पासून सलग २० वर्षे मी पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेत नगरसेवक म्हणून कार्यरत होतो. या कालावधीत जनतेच्या समस्या सोडविण्यासाठी अहोरात्र काम केले. राजकारण काय असते आणि कसे करायचे हे प्रत्यक्ष अनुभवानेच शिकावे लागते. सन २००२ साली मी पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेचा स्थायी समितीचा अध्यक्ष झालो. राजकारणात असताना एक धडा घेतला कि आपण आपले काम निष्ठेने करत रहायचे. त्या काळात मी प्रचंड काम केले कुणाच्याही बाबत मनात राग ठेवला नाही. स्थायी समितीचा अध्यक्ष झाल्यावर मी स्वत: बारकाईने लक्ष देऊन महापालिकेच्या अनेक लोकोपयोगी योजना शहरासाठी राबविल्या. त्या योजना राबविताना सर्व पक्षीय नगरसेवकांना विश्वासात घेवून काम करत राहिलो. पालिकेचे अंदाजपत्रक मी स्वत: तयार करून त्यावर अंमल बजावणी करायचो. थोडक्यात मी त्या काळामध्ये अध्यक्ष म्हणून कोणावरही विसंबून राहून काम केलं नाही. त्याकाळात अत्यंत सावध पवित्रा घेत मी कार्यरत राहिलो. मी चार

वर्षे महानगरपालिकेत विरोधी पक्षनेता म्हणूनही काम केले होते. माझी ती कारकीर्दही अतिशय प्रभावी राहिली.

आकाशाएवढं माझ्या आयुष्याला व्यापून टाकणारं मला योग्य दिशा देणारं आणि राजकीय बळानं मला परिपूर्ण करणारं व्यक्तिमत्व आणि महत्वाचं म्हणजे असं एक नाव जे हृदयावर आणि माझ्या संपूर्ण आयुष्यावर कोरलं गेलं आहे हे म्हणजे आमचे ''साहेब''.... वंदनीय बाळासाहेब ठाकरे. त्यांच्याच विचारांनी मला दिशा दिली आणि आज मी त्यांच्याच विचारांच्या ताकदीवर लढायला आणि जगायला समर्थ आहे. खरंतर या संपूर्ण प्रवासात साहेबांशी माझी फक्त चार वेळेला भेट झाली. आणि या भेटीचं मतितार्थ एवढाच सांगू इच्छितो की, एवढ्या मोठ्या मनाचा आणि विचारांचा नेता माझ्यासोबत होता याचा मला अभिमान आहे.

माझ्या कार्यकर्तृत्वाचा ठसा मी असा उमटविला की, माझ्या विरोधात असणाऱ्या सर्वांची तोंड आपोआप बंद झाली. मी जरी नगरसेवक म्हणून काम करत असलो तरी माझा आवाका हा एखाद्या आमदाराच्या कार्याइतका मोठा होता. साहजिकच माझ्या कामांची चर्चा झाली आणि त्याचं फळ मला मातोश्रीवरून माननीय उद्धवजी ठाकरे साहेबांच्या मूल्यमापनाने माझ्या पदरात पडलं. माझ्या कार्याचा विस्तार व माझी धाडसी प्रतिमा यांचाच विजय होवून मला सन २०१४ साली लोकसभेसाठी शिवसेना पक्षाची उमेदवारी मिळाली आणि तिथेच मी ५० टक्के विजय मिळवला. खरंतर नविन निवडणूक कार्यप्रणाली प्रमाणे नवा मावळ मतदारसंघ हा थोड्या विचित्र पद्धतीनेच साकारला गेला. त्याचे कार्यक्षेत्र म्हणजे पिंपरी, चिंचवड, मावळ, कर्जत–खालापूर, उरण आणि पनवेल एवढा मोठा विस्ताराचा भाग. खऱ्या अर्थानं माझ्या कार्यकर्तृत्वाला आव्हानं देणारा असा हा मतदारसंघ. या निवडणूकीच्या काळात पक्षप्रमुख उद्धवजींच्या दोन जाहिर सभा आणि युवासेनाप्रमुख आदित्यजींची रॅलीमुळे मी प्रचारात आघाडीवर होतो. माझ्याबरोबर पक्षाचे पदाधिकारी, निष्ठावान कार्यकर्ते, माझे अतुट सहकारी, स्नेही, मित्र परिवार, हितचिंतक आणि सर्वसामान्य मतदार ज्यांच्यामुळे मी विजयी झालो त्या सर्वांचा मी ऋुणी आहे.

सर्वसामान्य मतदारांचा माझ्यावर असणारा दृढ विश्वास, शिवसेना पक्षप्रमुखांनी मला दिलेली सुवर्णसंधी आणि आई–वडिलांचा आशिर्वाद यामुळे मला लोकसभेत काम करण्याची संधी मिळाली आणि मी त्यादृष्टीनं भाग्यवान ठरलो.

मी आतापर्यंत महापालिकेच्या पाच निवडणूका, सन २००९ सालची विधानसभा निवडणूक आणि सन २०१४ सालची लोकसभा निवडणूक अशा एकूण सात निवडणूका कार्यकर्त्यांच्या बळावर लढवत असताना त्या कार्यकर्त्यांचे परिश्रम, नातेवाईकांची मदत व माझ्या घरच्या मंडळींचे कष्ट मी कदापी विसरू शकणार नाही.

संसदेतील पहिलं पाऊल...

महापालिका नगरसेवक ते खासदार झालो आणि दि. २ जून २०१४ रोजी पहिलं पाऊल जेव्हा संसदेत टाकलं, त्याचवेळी मनात ठरविलं की इथं आपल्या कार्यकर्तृत्वाचा आणि वक्तृत्वाचा ठसा उमटवायचा आहे. देशभरातील सव्वाशे कोटी जनतेचे प्रतिनिधीत्व करणारे ५४३ संसद सदस्यांपैकी मी एक आहे. माननीय उद्धवजींनी माझ्यावर जो विश्वास टाकलेला आहे, तो मला सार्थ करून दाखवायचा आहे. या अढळ विश्वासाने मी पहिलं पाऊल संसदेत टाकलं.

ज्याला कामचं करायचं आहे, तो कुठेही चांगलं काम करू शकतो. त्याला कुठलीही सीमा, प्रांत, भाषा आड येत नाही. खरंतर लोकप्रतिनिधी म्हटल्यानंतर कामाची आवड पाहिजे. ज्याला आवड असेल, तोच चांगले काम करू शकतो. त्याला मात्र कशाची अट लागत नाही. उदा. शिक्षण, घराणेशाही इत्यादी. काम करणारा लोकप्रतिनिधी असेल तर तो ध्यासाने काम करतो हे मी अनुभवाने सांगतो. पिंपरी–चिंचवड महानगरपालिकेत मुळामध्ये स्थानिक पातळीवर काम केल्यामुळे माझ्या कामाची एक पद्धत होती. सकाळी उठलो, फोन वाजला की, लोक सांगायचे नळाला पाणी नाही, घरासमोर कचरा साचलांय. शक्यतो अशा प्रकारच्या प्रश्नांना एखादा माणूस चिडतो पण मी अत्यंत शांतपणे त्या समस्या सोडवत राहिलो. काळ वेळेचे कधी बंधन पाळले नाही. काही तक्रारींबाबत त्यावेळी सकाळी ६ वाजता त्या ठिकाणी जावून त्या त्या विभागाचे अधिकारी तिथे बोलावून लोकांची कामे मार्गी लावली. कामं छोटी असली तरी ती महत्वाची होती. जनतेची कामे पूर्ण झाल्यामुळे लोकांमध्ये माझ्याविषयी एक वेगळी प्रतिमा निर्माण झाली की हा माणूस आपल्या अडी–अडचणीला धावून येतो. याचीच फलनिष्पत्ती म्हणजे मला जनतेने एकदा दोनदा नव्हे तर पाच वेळा नगरसेवकपदी काम करण्याची संधी दिली. लोकाभिमुखतेमुळे खासदारही केले.

मी लोकसभेला खासदार म्हणून निवडून आल्यानंतर, 'आप्पांनी महापालिकेत स्थानिक पातळीवर जसा आपल्या कामाचा ठसा उमटवलाय तसाच ठसा ते दिल्लीमध्ये निश्चितपणे उमटवतील', अशी माझ्याविषयी जनतेला खात्री होती. अढळ विश्वास होता. माझ्या सारख्याला तर हे एक मोठे आव्हान, शिवधनुष्य होतं. कारण, मावळ मतदारसंघ हा खरोखरचं इथून तिथून पसरलेला म्हणजे पुणे जिल्ह्यातील तीन विधानसभा कार्यक्षेत्र आणि रायगड जिल्ह्यातील चार तालुके आणि तीन विधानसभा कार्यक्षेत्र असलेला शहरी भागाबरोबरच ग्रामीण, आदिवासी भागाशी जोडणारा हा एकूण सहा विधानसभा मतदारसंघांचा मतदारसंघ. हा छत्रपती शिवाजी महाराजांचा मावळ प्रांत असून महाराजांची जन्मभूमी व राजधानी याच मतदारसंघात येते.

गोरगरिबांचा आशिर्वाद म्हणून देशाच्या संसदेत मला काम करण्याची संधी मिळाली. सुरूवातीला संसदेतील कामकाज समजून घेतले. संसदेतील लोकसभा सदस्य कसे प्रश्न विचारतात? याचा अभ्यास केला. हे करताना किंवा यासाठी मी सर्वाधिक काळ लोकसभेत उपस्थित राहिलो. तिथे बसून इतर संसद सदस्य काय बोलतात, कसे बोलतात ते ऐकून समजून घेत होतो. एखाद्या खाजगी विधेयकावर एखादा सदस्य कसा बोलतो, हे ही मी समजून घेत असे. एखाद्या प्रश्नावर तो सदस्य प्रभावी बोलला असेल तर त्याचं भाषण मी अभ्यासत असे कारण त्या दिवशीच्या कामकाजाचा इतिवृत्तांत दुसऱ्या दिवशी प्रत्येक खासदाराला भेटतो. त्या इतिवृत्तांचा मी वैयक्तिक अभ्यास करत असे. या सर्व गोष्टींचा उपयोग मला आपल्या मावळ मतदारसंघातील प्रश्न मांडताना झाला.

महापालिकेतून एकदम लोकसभेत आल्यानंतर आपल्याला चांगले सहकारी मिळतील का? असा विचार न करता मी उलटा विचार केला की, चांगलं काम करण्याऱ्या माणसाला चांगलेच लोक भेटतात. मला ज्या पद्धतीने चांगले काम करायचे होते त्यादृष्टीने माझ्या कार्यालयीन कामाकरीता मी कार्यालयातील लोकांची निवड केली. त्यांना सुरूवातीलाच सांगितलं मला चुकीचं काम करायचं नाही, मी चुकीचं काम करत नाही. मी कोणाकडून काही घेत नाही, मला कामात लबाडी नको. कामासाठी कुणाकडूनही आर्थिक लाभ घेतलेला मला आवडत नाही. काही लोक शिफारस पत्र द्यायला सुद्धा वेळकाढूपणा करतात, त्यामुळे आपली प्रतिमा खराब होते हे त्यांना कळत नाही. मी माझे चारित्र्य जपणारा माणूस आहे. इतकी वर्ष खूप मेहनत, संघर्ष करून मी इथपर्यंत पोहोचलो आहे. मला माझी प्रतिमा उजळच ठेवायची आहे. यादृष्टीने माझे कार्यालयीन कामकाज सुरू झाले.

सुरूवातीला ८ ते १० दिवस पूर्ण अभ्यास केला. आत्मविश्वासाने संसदेत कसे बोलावे, कशा पद्धतीने वरिष्ठांशी विचार विनिमय करावा, आपल्याला हवी असणारी माहिती कशी मिळवावी, या सर्व गोष्टींचा समावेश त्यामध्ये होता. मुळात घाबरणं, संकुचित होणं हा माझा स्वभाव नाही. कुठल्याही गोष्टीची शंका बाळगणं हे माझ्या मनाला पटत नाही. घाबरणाऱ्याला

शंका असते, न घाबरणाऱ्याच्या हातात यश असते. पहिल्याच प्रस्तावामध्ये पक्षाच्या वतीने मी बोलायचं असं ठरवलं. संसदेत प्रस्तावावरती वैयक्तिक बोलायला संधी मिळत नाही. तुम्ही पक्षाच्या वतीने बोलू शकता. पक्ष ठरवतो कोणत्या सदस्याला बोलायला द्यायचं. मला पक्षाच्या वतीने संधी मिळत गेली. अनेक विषयांवर मी प्रभावीपणे बोलत गेलो यातून माझे बोलण्याचे धाडस वाढले. अनेक विषयांवर मी आजही प्रभावीपणे बोलत आहे.

मी लोकसभेत काही दिवस निरिक्षण केलं होतं की, येथे आंध्र प्रदेश, पश्चिम बंगाल, तेलंगणा, ओरिसा, तामीळनाडू व इतर राज्यातील सदस्य जे हिंदी भाषिक नाहीत ते संसदेत हिंदी कसं बोलतात. त्यावर मला असं जाणवलं की, हिंदीभाषिक राज्यातील काही सदस्यसुद्धा हिंदी व्यवस्थित बोलत नाहीत. त्यांच्या पेक्षा तर आपण नक्कीच चांगले हिंदी बोलतो. मग मी ही संसदेत बोलताना बिनधास्तपणे बोलू लागलो. समजा बोलताना जर आपलं काही चुकलं तर चुकु देत. चुकीतूनच सुधारू पण मत मांडणं महत्वाचं. सुरूवातीला हिंदी बोलताना काही मराठी शब्द आपोआप येत. त्याचे काही वाटत नव्हते. पण मुद्दा सोडत नव्हतो.

अशा पद्धतीने माझा एका बाजुने हिंदी सुधारणे आणि दुसऱ्या बाजुने कोणते प्रश्न कसे उपस्थित करावे याचा अभ्यास सुरू झाला.

संसदेतील कामकाज...

लोकसभेत नविन सरकार स्थापन झालं होतं. पंतप्रधान नरेंद्र मोदींनी घोषणा केली होती की, काळा पैसा भारतात परत आणणार. या विषयावर सभागृहात अधिनियम १९३ मध्ये चर्चा सुरू होती. लोकसभेतील कुठल्याही ३ संसद सदस्यांनी १९३ च्या फॉर्मवर सह्या करून तो फॉर्म सभापतीकडे द्यायचा मग सभापती ठरवतात की त्यावर चर्चा करायची की नाही. ती चर्चा करायचे ठरल्यावर पक्षानुसार सदस्यांना त्या चर्चेत बोलायला संधी मिळते. पक्षाच्या वतीने ती संधी मला मिळाली आणि मी काळ्या पैसा या विषयावर बोललो. माझं मत हिरीरीने मांडलं होतं. ती माझी सुरूवात होती.

मला संसदेत बोलायचंच होतं. खूप प्रश्न मांडायचे होते. पण तिथे त्याची कार्यपद्धती काय असते हे मी दिल्लीत समजून घेतलं त्यामुळे मी जरी नविन असलो तरी लोकसभेत बोलण्याची संधी मला वारंवार मिळत गेली. संसदेत नेमके पणाने बोलण्यासाठी चांगला मसुदा तयार करावा लगतो. व त्या मसुद्याच्या आधारे सभागृहात विषयाला धरूनच बोलावे लागते. सुरूवातीला हिंदी भाषेत मसुदा तयार करताना अडचणी आल्या. त्या अडचणी दूर करण्यासाठी मी दिल्ली येथील कार्यालयात स्थानिक दोन प्रशिक्षित कर्मचारी नेमले. त्यांच्यासोबत बसून मला सहजतेने बोलता येईल असा मसुदा त्यांच्याकडून तयार करून घेवू लागलो. याच पद्धतीने पुण्याच्या कार्यालयातील माणसांना दिल्लीला बोलावून घेतले. त्यांना लोकसभेचे कामकाज समजावून सांगितले, प्रशिक्षण दिले. त्यांच्या अनुभवासाठी त्यांना लोकसभेत दिवसभर बसवायचो. या साऱ्या परिस्थितीमुळे माझ्या कार्यालयीन कामकाजात सुधारणा झाली. पुणे–दिल्ली कार्यालय जोडलं गेलं, त्यांच्यामध्ये समन्वय आला. प्रश्नांसाठी योग्य माहिती मिळवणे, त्याचा योग्य मसुदा तयार करणे आणि तो वेळेत संसदेत पाठवणे या सर्व गोष्टी सुरळित होवू लागल्या. कुठल्याही पत्राचा मसुदा मी स्वत: वाचल्याशिवाय आजही पुढील कार्यवाहीसाठी पाठवित नाही.

संसदेत तुम्हांला कुठलाही प्रश्न विचारायचा असेल तर तो प्रश्न लोकसभेच्या अधिवेशानापूर्वी १५ दिवस अगोदर ऑनलाईन अथवा लेखी स्वरूपात द्यावा लागतो. आपला जो प्रश्न निवडला आहे तो आपल्याला ३ ते ४ दिवस अगोदर

समजतो. मग त्या प्रश्नांची माहिती संबंधित विभागाकडून घेणे, याच्या अगोदर लोकसभा वा राज्यसभेत हा प्रश्न कुणी विचारलाय कां? याची माहिती घेणे आणि जर कुणी विचारला असेल तर त्याला नेमके काय उत्तर दिलेले आहे याचाही अभ्यास करणे या सर्व गोष्टी महत्वाच्या असतात.

मतदारसंघातील, राज्यातील, राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय विषयांवरील प्रश्न मांडण्याची संधी मिळाली. संसदेत बोलत राहिल्यामुळे समजत गेलं... काय बोलायला पाहिजे, कसं बोलायला पाहिजे, कुठं चुकतयं का? याचंही निरिक्षण केलं. संसदेत मी जे काही बोललोय ते दिल्लीमध्ये घरी येवून कॉम्प्युटरवर पहायचो. स्वत: निरीक्षण करायचो. ते एवढ्यासाठीच की, संसदेमध्ये मुख्य म्हणजे चुकीचे काही बोलायचे नसते आणि विषय सोडून तर मुळीच नाही. त्यामुळे सभागृहातील प्रत्येक अनुभवी सदस्य सुद्धा (७ वेळा निवडून आलेले) कागदावर मुद्दे लिहून आणून बोलायचे. मी विचार केला हे सदस्य अनुभवी असून कागदावर मुद्दे लिहून सभागृहात कशासाठी बोलतात आणि मग असे लक्षात आले की, विषय सोडून बोललं की, सभापती लगेच खाली बसवितात. मग पुन्हा त्या विषयावर बोलता येत नाही. त्यामुळे मुद्देसुद बोलण्यासाठी तो कागद फार आवश्यक आहे.

संसदेत बोलताना कुणी सदस्य चुकीचं बोलला तर त्यावर सभापती त्याला बोलतात की, 'आप प्रश्न के संबंध मे बात नही कर रहे हो, आप नीचे बैठो'. सभापती खाली बसा असं म्हटल्यावर आपण त्यांना प्रतिउत्तर करू शकत नाही. मग लोकसभेत सदस्याची जी प्रतिमा आहे ती रहात नाही. नाचक्की होते मग लोकं चर्चा करतात 'अरे इसको पता नही था तो क्यो बात कर रहा है'. यावरून मी धडा घेतला की प्रश्न नीट समजून घेतला पाहिजे आणि त्यावर योग्य पद्धतीने बोलता आलं पाहिजे.

उदाहरण म्हणून सांगतो, एका लोकसभा सदस्याने संसदेत प्रश्न विचारला, त्याचा प्रश्न हा हेवी इंडस्ट्रिजशी संबंधित होता पण त्याने विचारला केमिकल इंडस्ट्रिज बाबत, सभापती त्यांना बोलल्या 'आपने प्रश्न ठिकसे पढा नही, इसके बारेमे जानकारी ली नही और आप बोलते जा रहे हो, बोलते जा रहे हो, आप नीचे बैठो. अगली बार प्रश्न लगा तो पढके आना'. याचाच अर्थ असा की, आपला प्रश्न ज्या विभागाशी संबंधित असेल त्याच विभागासंदर्भात प्रश्न विचारता येतो. समजा संरक्षण, दारूगोळा खरेदीचा प्रश्न असेल तर त्या संदर्भातच संसदेत विचारावे लागते त्यावेळेस सैनिकांच्या पेन्शनचा प्रश्न उपस्थित करता येत नाही. जरी तो प्रश्न त्या विभागाशी संबंधित असला तरी. आपण नेमका कुठल्या विषयावर प्रश्न विचारला आहे त्याच विषयावरील प्रश्नावर आपल्याला सभागृहात बोलता येते. आपण विचारलेल्या प्रश्नाची माहिती व त्याचे उत्तर सभा शाखेत मिळते. हे उत्तर आपण वाचायचे जर आपण विचारलेल्या प्रश्नाचे उत्तर त्यात असेल तर तो प्रश्न तुम्ही सभागृहात पुन्हा विचारू शकत नाही. जर विचारला तर त्या प्रश्नासंबंधित मंत्री लगेच उठून म्हणतो ''मैने इसका लिखित स्वरूपसे जवाब दिया है''.

संसद भवन, नवी दिल्ली

राष्ट्रपती भवन, नवी दिल्ली

संविधानाच्या मसूदा समितीचे अध्यक्ष डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर हे
संविधानाचा शेवटचा मसूदा डॉ.राजेंद्र प्रसाद यांना प्रदान करताना

महाराष्ट्र सदन, नवी दिल्ली

लोकसभा सदन

सेंट्रल हॉल, संसद भवन

महामहीम राष्ट्रपती मा. प्रतिभाताई पाटील यांच्या समवेत

महामहीम राष्ट्रपती मा. प्रणव मुखर्जी यांच्या सहवासात

विद्यमान राष्ट्रपती मा. रामनाथ कोविंद यांना संत तुकाराम गाथा देतानाचा क्षण

पंतप्रधान मा. नरेंद्र मोदी यांना संत तुकाराम महाराजांची अभंग गाथा भेट देतानाचा क्षण

लोकसभा अध्यक्षा मा. सुमित्रा महाजन यांना शुभेच्छा समयी

शिवसेना पक्षप्रमुख मा. उद्धवजी ठाकरे यांज सोबत

युवासेना प्रमुख मा. आदित्य ठाकरे यांना शुभेच्छा समयी

सातत्य 'संसदरत्न'चे

दि ११ जुलै २०१५

दि ११ जून २०१६

दि २७ मे २०१७

दि ९ जून २०१८

प्रश्नांचा पाठपुरावा...

महामहीम राष्ट्रपती मा. प्रणव मुखर्जी
पंतप्रधान मा. नरेंद्र मोदी
शिवसेना सर्व खासदारांसमवेत
पंतप्रधान मा. नरेंद्र मोदी
केंद्रिय गृहमंत्री मा. राजनाथ सिंह
यांच्या समवेत

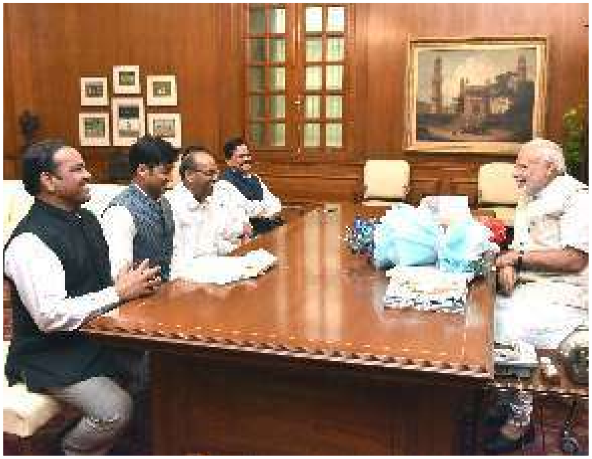

केंद्रीय विदेश मंत्री मा. सुषमा स्वराज
केंद्रीय रस्ते व बांधकाम मंत्री मा. नितीन गडकरी
केंद्रीय अर्थमंत्री मा. अरूण जेटली
तत्कालीन केंद्रीय संरक्षण मंत्री मा. मनोहर पर्रिकर
यांच्या समवेत

संसदेतील मी

संसदेमध्ये विविध विषयांवर प्रश्न मांडण्याच्या या भूमिकेमुळे माझाही विविध विषयांवर सर्वांगिण अभ्यास झाला. मी सातत्याने विविध प्रश्न मांडल्यानंतर लोकसभेतील मंत्री, खासदार, इतर राज्यातील खासदार हे मला सहजतेने ओळखू लागले. संसदेत धडाडीने प्रश्न विचारणारा खासदार या नव्या ओळखीमुळे माझी सर्व कामे सहज होऊ लागली. मंत्रालयात गेलो, कुठल्या कार्यालयात गेलो तर तेथील सर्व अधिकारी तुम्हाला ओळखू लागतात. लोकसभेचे कामकाज सुरू असताना त्या अधिकाऱ्यांच्या ऑफीसमध्ये दोन टिव्हीसंच चालू असतात. एका टि.व्ही. वर लोकसभा व दुसऱ्या टि.व्ही. वर राज्यसभा हे चॅनल सुरू असतात. त्यामुळे या दोन्ही सभागृहात कोण बोलतंय? काय बोलतंय? यावर देखील अधिकाऱ्यांचं लक्ष असतं. ते अधिकारी कधी भेटले तर मग बोलतात 'आपका प्रश्न अच्छा था, आपका काम अच्छा है.' विविध विषयांवर अभ्यासपूर्वक प्रश्न विचारल्यामुळे संसदेत आपल्या प्रती एक सकारात्मक प्रतिमा निर्माण होते. यामुळे आपल्याला एक चांगले काम करता येते, चांगले काम करण्याची उर्जा मिळते. कुणी प्रोत्साहन दिले तर आपल्याला काम करायला हुरूप येतो. स्थानिक पातळीवर लोकांचे अनेक प्रश्न असतात, ते प्रश्न मला सांगतात आणि हे ही सांगतात की तुम्ही संसदेत आमचा हा प्रश्न उपस्थित करा.

शून्य प्रहर

संसदेत एक शून्य प्रहर असतो. शून्य प्रहरात रोज एक तास चर्चा असते. संसदेच्या दोन्ही सभागृहात हि प्रक्रिया दुपारी

१२ ते १ या वेळेत पहिल्या तासासाठी आयोजित केली जाते. सकाळी ८.३० वाजता विचारण्यात येणारा प्रश्न ऑनलाईन भरावा लागतो. येथे प्रश्न निवडण्यामध्ये पक्षपातीपणा होत नाही. तुमचा प्रश्न निवडला गेला की त्या प्रश्नावर सभागृहात चर्चा घडून येते. शून्य प्रहरात स्थानिक प्रश्नांना वाचा फोडता येते. या प्रश्नांवरूनच तुमच्या व्यक्तिमत्वाची जडण–घडण होत जाते. अति महत्वाचा प्रश्न उपस्थित करावयाचा झाल्यास सभापतींना भेटून विनंती करावी लागते. सभापती त्यास अनुमती देतात.

शून्य प्रहरात मी प्रश्न विचारल्यावर लगेच कार्यवाही झाली असा प्रश्न मी तुमच्यासमोर मांडतो. महाराष्ट्राचे समाजकारण, साहित्य व सांस्कृतिक क्षेत्रात महत्वाचे स्थान मिळवत एक कोटींपेक्षा जास्त श्रोतावर्ग लाभलेले पुण्याचं आकाशवाणी केंद्र हे कोलकत्याला हलविण्याची अधिसूचना केंद्रातून जारी झाली. पुण्यातील आकाशवाणी केंद्र बंद होणार म्हणून पुण्यातील काही नागरीकांनी सांगितले की पुण्याचे आकाशवाणी केंद्र बंद होता कामा नये, यासाठी तुम्ही संसदेत आवाज उठवा. मी त्याच दिवशी शून्य प्रहरात हा प्रश्न मांडला. माझा प्रश्न मांडल्यानंतर संबंधित मंत्र्यांना जाऊन भेटलो. त्यांना भेटून त्यांच्याशी चर्चा केली, त्यानंतर लगेचच त्याच दिवशी संबंधित मंत्र्यानी पुण्यातील आकाशवाणी केंद्र हलविण्याच्या अधिसूचनेला स्थगिती दिली. शिवाय पुणे आकाशवाणी केंद्र हे ऐतिहासिक वारसा लाभलेले असल्यामुळे ते बंद होऊ नये, या मागणीचा गांभीर्यपूर्वक विचार करून योग्य निर्णय घेऊ असे आश्वासन केंद्रीय मंत्री वैंकय्या नायडू यांनी यावेळी दिले. असे अनेक प्रश्न मी शून्य वेळेत विचारले आहेत.

माथेरान रेल्वे

कर्जत तालुक्यातील माथेरान रेल्वे बंद करण्याचा निर्णय घेतला गेला. तो अशासाठी की माथेरान रेल्वेचे दोन अपघात झाले, त्या अपघाताचा ठपका अधिकाऱ्यांवर ठेवला गेला, ते दोन अधिकारी निलंबित झाले. अधिकाऱ्यांवर ठपका ठेवल्यावर अधिकाऱ्यांनी शक्कल लढविली की, माथेरान रेल्वेच बंद करून टाकायची. त्यांनी माथेरान रेल्वे बंद करण्याचा निर्णय घेतला. त्यानंतर रेल्वेच्या संदर्भात माझा तारांकीत प्रश्न लागला. तारांकीत प्रश्नाला त्या प्रश्नाच्या संबंधित खात्याचे मंत्री उत्तरे देतात. तारांकीत प्रश्नांमध्ये मी माथेरान रेल्वेचा प्रश्न उपस्थित केला. प्रश्न उपस्थित केल्यानंतर, मी बोललो की, ‘आपल्या पायाला जखम झाली तर आपण पाय तोडणार काय? पाय तोडणे हा उपाय नाही त्यावर योग्य उपचार करणं गरजेच. तसेच रेल्वेचा अपघात झाला म्हणून रेल्वे बंद करणे हा उपाय नाही’. या प्रश्नावर लोकसभेत रेल्वेमंत्र्यांनी उत्तर दिले की, ‘माथेरान रेल्वे बंद न करता ती चालू करण्यासाठी प्रयत्न करणार’. मग त्यांनी सभागृहात उत्तर दिल्यावर मी त्यांच्या

सोबत माथेरान रेल्वे सुरू होण्यासाठी दोन बैठका घेतल्या. त्यानंतर त्यासंदर्भातील सर्व अधिकाऱ्यांना दिल्लीला बोलविले. संबंधित अधिकाऱ्यांनी केंद्रीय मंत्र्यांना तांत्रिक गोष्टी सांगायला सुरूवात केली की, तेथील रेल्वे रूळ व्यवस्थित नाहीत, तेथे बॅरीगेट्स नाहीत, डोंगरभाग खचतोय, रेल्वे इंजिनाला जुन्या टाईपचे हँडब्रेक आहेत एअर ब्रेक नाहीत. हे सर्व ऐकून घेतल्यानंतर रेल्वेमंत्र्यांनी बजेटमध्ये माथेरान रेल्वे साठी रू.१२.५० कोटी रूपये तरतूद केली. नंतर त्या कामाच्या निविदा काढल्या. या रेल्वेला दोन नवीन इंजिने दिली. रेल्वे रूळाचे काम केले आणि आता ती रेल्वे सुरू झाली. थोडक्यात रेल्वे विभागाने माथेरान रेल्वे बंद करण्याचा घेतलेला निर्णय बदलायला भाग पाडून रेल्वेमंत्री आणि अधिकाऱ्यांकडे योग्य तो पाठपुरावा करून माथेरान रेल्वे पुन्हा सुरू केली. एखाद्या प्रश्नाचा पाठपुरावा जिद्दीने केल्यास त्याला यश मिळतेच हा याचा पुरावा होय. माथेरानला पर्यटनास चालना देण्यासाठी रेल्वेचे आधुनिक डब्बे तसेच माथेरान–नेरूळ या रेल्वे स्टेशनचा सुशोभिकरण आराखडा तयार केला आहे. तसेच उरण ते नेरूळ नवीन रेल्वे सुरू करण्यात आली आहे.

पिंपरी चिंचवडमधील पासपोर्ट सेवा कार्यालय

प्रबळ इच्छाशक्ती जर मनात असेल तर कुठलेही काम साध्य होते. याचं एक चांगलं उदाहरण म्हणजे आजचे पिंपरी चिंचवडमधील पासपोर्ट कार्यालय. पिंपरी–चिंचवड शहर मोठे आहे. पूर्वी पिंपरी–चिंचवड शहर व पुणे शहर यांचे पासपोर्ट कार्यालय मुंढवा येथे होते. मी एक दिवस त्या पासपोर्ट कार्यालयात गेलो. ही घटना लोकसभा सदस्य होण्या अगोदरची आहे. मी प्रथम तेथे गेलो तेव्हा तेथे अशी पद्धत होती की एकाच वेळी शंभर ते दिडशे जणांना आत प्रवेश द्यायचा व मुख्य दरवाजा बंद करून घ्यायचा. जोपर्यंत आतील सर्व व्यक्तिंचे काम पूर्ण होत नाही तोपर्यंत त्यांना बाहेर येण्याची मुभा नाही. एकूणच त्या गर्दीमध्ये आमच्याकडील बरेच लोक पाहिल्यानंतर माझ्या मनात विचार यायचा की जर पिंपरी–चिंचवड शहरामध्ये पासपोर्ट कार्यालय झाले तर आपल्या शहरातील लोकांची गैरसोय दूर होईल.

जेव्हा मी लोकसभा सदस्य झालो, त्यावेळी पिंपरी–चिंचवड येथे पासपोर्ट कार्यालय सुरू करण्यासाठी प्रयत्न सुरू झाले. यासाठी मी परराष्ट्र मंत्री मा. सुषमा स्वराज यांना जाऊन भेटलो. कामाची पद्धत म्हणून मी तुम्हाला सांगतो, त्यांना भेटल्यावर त्या मला म्हटल्या की, 'आपके यहाँ पुना मे पासपोर्ट कार्यालय है, इसलिए नया पासपोर्ट कार्यालय ३० कि.मी. की दायरे में नही हो सकता है और नया पासपोर्ट कार्यालय खुलवाने के लिए करीबन ५० लाख जनसंख्या होना जरूरी है, इस वजह से पिंपरी–चिंचवड मे नया पासपोर्ट कार्यालय नही हो सकता है'.

मी लगेच माघार घेतली नाही. याबाबत अजून काही माहिती मिळते का म्हणून एका संसद सदस्याला भेटलो. त्यांना

माझ्या परराष्ट्र मंत्र्यांच्या भेटीबद्दल सांगितले. त्यांनी मला असा सल्ला दिला की, पासपोर्टचे मुख्य कार्यालय नाही तर पासपोर्ट सब कार्यालय तुम्हाला मिळू शकते. मग मी पुन्हा परराष्ट्र मंत्र्यांच्या भेटीसाठी प्रयत्न केला. तीन दिवसांनी त्यांची वेळ मिळाली. त्यांच्याकडे परत गेलो, त्यांना भेटलो म्हटलो.. 'मॅडम मै आया था पासपोर्ट कार्यालय के लिए.' त्या म्हणाल्या.. 'हॉ आप परसोही आए थे.' मी म्हटलो 'हॉ..जी.' आणि त्यांना सांगितले की 'पिंपरी–चिंचवड में पासपोर्ट का सब कार्यालय तो हो सकता है ना'. यावर त्यांनी 'बेटे... आप तो बहूत जिद्दी है' असे म्हणून 'मै एक काम कर सकती हूॅ, इस बार सरकार का पासपोर्ट का सेवा कार्यालय खोलने का चल रहा है, इसको कॅबिनेट मे मंजुरी मिलती है तो मै पहले आपके यहाँ कार्यालय दे दूंगी'. नंतर कॅबिनेटने देशामधल्या १५ पासपोर्ट सेवा कार्यालयांना मंजूरी दिली. त्यात पिंपरी–चिंचवड शहराचा समावेश होता. पिंपरी–चिंचवड शहरवासीयांची पासपोर्ट काढण्यासाठी होणारी धावपळ थांबली. एका वर्षात देशातलं सगळ्यात जास्त पासपोर्ट काढणारं कार्यालय हे पिंपरी–चिंचवडचे कार्यालय आहे. विशेष म्हणजे देशातील सर्वात मोठं पासपोर्ट सेवा केंद्र हे पिंपरी–चिंचवड शहरातीलच आहे.

त्याचप्रमाणे पनवेल येथेही पासपोर्ट सेवा केंद्रास मंजूरी मिळाली आहे. येथील पोस्ट कार्यालयामध्ये जागा उपलब्ध करून घेण्याची प्रक्रिया चालू आहे. काही कालावधीत पनवेल येथेही पासपोर्ट सेवा केंद्र चालू होईल.

हिंन्दुस्थान अँटीबायोटिक्स कारखाना

एखादा प्रश्न संसदेत मांडला आणि त्याचं फलित स्वरूप पहायला मिळालं या सारखा आनंद आणि समाधान दुसरं कोणतही नाही. चिकाटी आणि सातत्य यांच्या प्रयत्नातून अशक्य गोष्ट कशी शक्य होऊ शकते याचं उत्तम उदाहरण म्हणजे भारतामध्ये असलेल्या ऐतिहासिक अशा एकमेव अँटीबायोटिक्स कारखाना जो पिंपरीत आहे, त्याला मोठ्या आर्थिक संकटातून बाहेर काढून त्याचे पुनरूज्जीवन केले.

राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांच्या धर्मपत्नी कस्तुरबा गांधी यांना त्यांच्या आजारपणात वेळेवर पेनिसिलीन औषध मिळू शकले नाही. याच अनुषंगाने देशाचे पहिले पंतप्रधान पंडीत जवाहरलाल नेहरू यांनी देशातील पहिला पेनिसिलीनचा कारखाना महाराष्ट्रात पिंपरी येथे उभारला व त्यांच्याच हस्ते दि. १० मार्च १९५४ रोजी या कारखान्याचे उद्घाटन झाले होते. परंतू, नंतरच्या काळात आंतरराष्ट्रीय मार्केटमधून विदेशी औषधे कमी किमतीत मिळू लागली आणि भारतातील औषधे विक्रीत सर्वाधिक औषधे चीनमधून कमी किमतीत येऊ लागल्याने भारत सरकारचा हा एकमेव अँटिबायोटिक कारखाना आर्थिक संकटात सापडला. सुरूवातीच्या काळात प्रायव्हेट पार्टनरशीपद्वारे कारखाना सुरू करण्याच्या संदर्भात प्रयत्न

करण्यात आला. परंतु तो अयशस्वी ठरल्यामुळे एनडीए सरकार सत्तेत आल्यानंतर देशातील सर्व आजारी व तोट्यातील उद्योग बंद करण्याबाबतच्या प्रक्रियेस सुरूवात झाली, यामध्ये एच.ए. चाही समावेश होता. परंतू हा ऐतिहासिक कारखाना बंद होऊ नये म्हणून मी पंतप्रधानांना भेटलो, केमिकल फर्टिलायझर मंत्र्यांना भेटलो. हा कारखाना बंद होता कामा नये, येथील कामगारांना पगार मिळायला हवा, या कारखान्याचे पुनरूज्जीवन व्हावे, या सर्व गोष्टीसाठी दोन वर्षे सातत्य ठेवले. दोन वर्षांनी केमिकल फर्टिलायझरचे केंद्रीय मंत्री यांच्याकडे गेलो असता ते म्हणायचे 'बारणेजी आप प्राईम मिनीस्टरको मिलिए, आप नितीन गडकरीजीसे मिलिए. मेरी बात ओ सूनते नही है. अर्थमंत्री अरूण जेटली पैसा देते नही है. मै क्या करू?.' त्यांनी अशाप्रकारे असमर्थता व्यक्त केल्यानंतर मी अर्थमंत्री अरूण जेटली यांना भेटलो, हंसराज अहिर यांना भेटलो अशा प्रत्येकाच्या भेटीत सातत्य ठेवलं आणि पुन्हा एकदा थेट पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांची भेट घेऊन कंपनीच्या परिस्थिती संदर्भात सविस्तर चर्चा केली. त्यानंतर एच.ए. कंपनी सुरू करण्याबाबत सरकारने महत्वपूर्ण सकारात्मक पाऊले उचलली. शिवसेना नेते आनंदराव अडसूळ यांनी देखील याच प्रश्नाबाबत लोकसभेत थेट अर्थमंत्र्यांना विचारणा केली होती. कारखाना सुरू करण्यासाठी रू.१०० कोटींचं आर्थिक बजेट केंद्राने मंजूर केले, त्यातून कामगारांना २४ महिन्यांचे वेतन देऊन कारखाना सुरू झाला व त्यावर अवलंबून असणाऱ्या जवळपास ११०० कर्मचाऱ्यांचे हालाखीचे जीवन संपुष्टात आले. सरकारने चुकून एखादा निर्णय घेतला गेला तर तो निर्णय बदलण्याची ताकद व क्षमता तुमच्या प्रयत्नाद्वारे सिद्ध होते. आजमितीला हा प्रश्न पूर्णपणे सुटलेला नसला तरीही तो पूर्णपणे कसा सोडवता येईल, यासाठी माझे प्रयत्न सातत्याने सुरू आहेत.

पवना धरण गाळ उपसा

मी जास्त काळ शहरात राजकारण केलं. शहरात मुबलक पाणी मिळायला हवे. लोक म्हणतात दिवसातून दोन वेळा पाणी मिळायला हवे. रस्ते धुवायला, अंगणात शिंपडायला, गाड्या धुवायला पाणी मिळालेच पाहीजे असा शहरवासियांचा हट्ट असतो. परंतू मी जेव्हा विदर्भ, मराठवाड्याचा दौऱ्यात पाहीलं की तेथे दिवसातून एकदा पाण्याचा टँकर येतो आणि ते अशुद्ध पाणी लोक पिण्यासाठी वापरतात. ती पण आपल्यासारखी माणसं आहेत. पण परिस्थितीने ते अशुद्ध पाणी त्यांना प्यावे लागते. काही भागात लोक धुणी धुतात, ते पाणी साठवितात, तेच पाणी परत भांडी धुवायला वापरतात. हे पाहिल्यानंतर पाण्याची किंमत शहरी भागाला नाही असे वाटते. कारण शहराच्या आजू-बाजूला असणारी चार मोठी धरणे. परंतु त्या धरणामध्येही इतक्या वर्षानंतर प्रत्येक धरणामध्ये गाळ साठत चालला आहे आणि पाण्याची पातळी कमी होऊ लागली आहे, या विचाराने माझ्या डोळ्यासमोर पवना धरण आले.

पवना धरण तयार झाले सन १९७२ मध्ये. पण गेली ४५ वर्षे कुठल्याही शासकीय यंत्रणेसहीत कुणीही या धरणातला

गाळ काढला नव्हता. मी पुण्याचे कलेक्टर सौरभ राव यांच्या सोबत बैठक घेतली व त्यांना सांगितले की पवना धरणातील गाळ मला लोकसहभागातून काढायचा आहे, तर मला तुमच्या शासकीय यंत्रणेचाही सहभाग हवा. त्यांनी या कामासाठी सर्वोतोपरी मदत केली. ते म्हणाले, 'लोकप्रतिनीधी पुढे येऊन जर असे विधायक काम करत असेल तर मी तुम्हाला सर्वोतोपरी मदत करेल,' असे अभिवचन त्यांनी मला दिले. त्यावर त्यांनी सर्व पाटबंधारे व जलसंपदा विभागाचे अधिकारी बोलावून घेतले व त्या सर्व अधिकाऱ्यांना मला मदत करण्याचे आदेश दिले. आज पासून तुम्ही काम सुरू करू शकता असंही ते म्हणाले. त्यावेळी पहिल्या वर्षी सन २०१६ मध्ये धरणातून लोकसहभागातून ३५ हजार क्यूबिक मीटर गाळ काढला. माझे काम पाहिल्यावर राज्य शासनाने लोकसहभागातून काम करत असेल तर यांना सर्व परवानगी द्यावी, असे जिल्हाधिकाऱ्यांना सांगितले. त्यामुळे दुसऱ्या वर्षी सन २०१७ मध्ये पवना धरणातून ४९ हजार क्यूबिक मीटर गाळ काढला. व तिसऱ्या वर्षी सन २०१८ मध्ये ४३ हजार क्युबिक मीटर गाळ काढला. त्यामुळे आजमितीला तीन वर्षात धरणाच्या क्षमतेत जवळपास पाण्याची मोठी वाढ झाली आहे. या कामामध्ये एकही पैसा राज्यशासनाचा नाही. सुरूवातीच्या काळात माझ्या खासदार निधीतून रू. १० लक्ष या कामासाठी दिले. लोकसहभागातून ही प्रक्रीया सुरू झाली व ती अखंड सुरू राहणार आहे. हे काम मी पुढेही असेच सुरू ठेवणार आहे. हे पाणी पिंपरी–चिंचवड शहरातील नागरीक वापरतात. जे काम आत्तापर्यंत कुणाला सुचले नाही, ते काम मी केलं याचा फार मोठा आनंद मला आहे. पिंपरी–चिंचवड शहरातील नागरीकांना गेल्या तीन वर्षापूर्वी पाणीटंचाई जाणवत होती ती आता जाणवत नाही. कधीकाळी पिंपरी–चिंचवडकरांना दिवसाआड, एकवेळ पाणी मिळत होते. परंतु आता धरण परिसरात पाण्याचा साठा वाढल्याने हि समस्या दूर झाली.

तीर्थक्षेत्र आणि पर्यटन विकास

महाराष्ट्र ही संतांची भूमी. श्रीक्षेत्र पंढरपूर, देहू, आळंदी ही प्रभावी तिर्थक्षेत्रे आहेत. मी गेली २२ वर्षे पंढरपूरची आषाढी वारी करतो. तेथील विदारक चित्र पाहतो. मी प्रत्यक्ष तिथे गेलो नसतो तर मला वारकऱ्यांचे हाल कळाले नसते. श्री क्षेत्र पंढरपूर या तिर्थक्षेत्राला लाखोंच्या संख्येने भाविक भेट देतात. या तीर्थक्षेत्राला तीर्थक्षेत्र विकास योजने अंतर्गत घेण्याची मागणी तसेच अशा ठिकाणी सोई सुविधा उपलब्ध होण्यासाठी निधी मिळावा, यासाठी मी लोकसभेत महत्वाचा प्रश्न उपस्थित केला. अन् तो प्रश्न सभागृहात मराठीतूनच मांडला. मी मराठीतून जरी बोललो तरी सभापती या मराठी भाषिक असल्यामुळे त्यांना तो प्रश्न समजला. त्या प्रश्नाचे लिखित उत्तर मिळाल्यानंतर मी त्याचा पाठपूरावा सुरू केला. केंद्रीय मंत्री मा.नितीन गडकरी यांनी या संदर्भात बैठक घेतली. आज मोठा निधी पंढरपूर विकासाला देवून श्री क्षेत्र त्र्यंबकेश्वर शिवाय स्वदेश दर्शनमध्ये सिंधुदुर्ग समुद्र तटवर्ती भागाचा विकास पर्यटन क्षेत्र हे विकासासाठी सरकारने घेतले आहेत.

माझं काम आहे की, क्षेत्र कुठलंही असो मग ते पर्यटन क्षेत्र असू वा तिर्थक्षेत्र असू त्या संदर्भातील प्रश्न उपस्थित करून तेथील समस्यांची सरकारलाय जाणीव करून देणं. आज या गोष्टीला ३ वर्षे झाली. तीन वर्षांपूर्वी हा प्रश्न उपस्थित केला होता. त्यानंतर पुणे आणि दिल्लीला अशा दोन बैठका झाल्या. यानंतर हा प्रश्न मार्गी लागला. आजच्या काळात याच गोष्टी महत्वाच्या आहेत. तुम्ही जर एखाद्या गोष्टीसाठी प्रयत्नच केले नाही तर यशाचा संबंध येत नाही. म्हणून सातत्याने एखादा प्रश्न लावून धरणे व तो सुटेपर्यंत त्यासाठी आवश्यक ती धावपळ करणे हे महत्वाचे ठरते. पंतप्रधान मा. नरेंद्र मोदीजींनी मन की बात या कार्यक्रमामध्ये पंढरपूर यात्रा, देहू–आळंदी वारीचा उल्लेख केला होता. यावर मी लोकसभेत प्रश्न उपस्थित करून देहू, आळंदी व पंढरपूर या तीर्थक्षेत्राच्या विकासासाठी केंद्र सरकारने आर्थिक मदत करण्याची मागणी केली आहे.

घारापुरी एलिफंटा लेणीचा पर्यटनात समावेश

इ.स. ९ ते १३ या शतकातील असलेली घारापुरी बेटावरील एलिफंटा लेणी जी मुंबईच्या गेट वे ऑफ इंडिया पासून अवघ्या ११ कि.मी. अंतरावर आहे. घारापुरी हे बेट मावळ लोकसभा मतदारसंघामध्ये येते. या बेटाचा परिसर अति दुर्लक्षित होता. सदर भागात वीजेचा मुख्य प्रश्न होता, या भागात वीज नव्हती. देश विदेशातून अनेक पर्यटक या ठिकाणी पर्यटनासाठी येतात. या ऐतिहासिक एलिफंटा लेणीचा पर्यटन विकास आराखड्यात समावेश करण्यासाठी संसदेत प्रश्न उपस्थित करून विशेष प्रयत्न केल्याने केंद्र सरकारच्या पर्यटन विभागाने त्याचा आराखडा तयार केला. या बेटावर आजतागायत वीज नव्हती, त्यामुळे वीजेचा प्रश्न मार्गी लावण्यासाठी सदर विकास आराखड्यानुसार समुद्राच्या पाण्याखालून २२ कि.मी. अंतर एवढी अत्याधुनिक केबल टाकून या ठिकाणी वीज पोहोचवली. पर्यटनाच्या दृष्टीकोनातून केलेले हे महत्वपूर्ण कार्य ठरले. त्याचा मला सार्थ अभिमान आहे.

क्रांतिवीर चापेकरांवरील डाक तिकीट

क्रांतिवीर चापेकर बंधूंचा क्रांतिकारी इतिहास संपूर्ण देशाला ठाऊक आहे. एकाच परिवारातील तीन बंधू देशासाठी हुतात्मे झाले. चिंचवड येथील रहिवाशी असलेले चापेकर बंधू पैकी थोरले दामोदर हरी चापेकर यांनी इंग्रज अधिकारी रॅन्डचा वध केला, त्यामुळे सन १८९८ साली त्यांना फासावर जावे लागले. त्यांच्या स्मृतीप्रित्यर्थ त्यांच्या नावाने टपाल टिकीट सुरू करण्यासाठी केंद्रीय संचार मंत्रालयाच्या माध्यमातून पाठपुरावा केला. केंद्र सरकारने दामोदर हरी चापेकर यांच्या नावाने

पोस्टाचे तिकीट काढण्याची परवानगी दिली. हे टपाल तिकीट दि. ०८ जुलै २०१८ रोजी लोकसभेच्या सभापती मा.सुमित्रा महाजन यांच्या हस्ते चिंचवड येथे चापेकर वाड्यात प्रकाशित केले. या टपाल तिकीटाच्या माध्यमातून चापेकर बंधूना वाहिलेली ही खरी आदरांजली आहे. या निमित्ताने त्यांचा इतिहास संपूण देशभरात वारंवार पोहोचणार आहे. हा ऐतिहासिक क्षण संसदेच्या कारकिर्दीतील महत्वपूर्ण दिवस ठरला आहे.

मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा

मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा, हा प्रश्न लोकसभेत मी अत्यंत कौशल्याने मांडला. मराठी भाषेला हजारो वर्षांचा इतिहास असूनही या भाषेला अभिजात दर्जा मिळालेला नाही. मी ज्या वेळेला मराठीतूनच बोलून मराठी भाषेचा इतिहास, त्याचं महत्व आणि त्याचं अभिजात मूल्य व्यक्त केलं, तेव्हा माझ्या मागणीला लोकसभा अध्यक्षा सुमित्रा महाजन यांनी सुद्धा मराठीत बोलून सहमती दर्शविली. लोकसभेच्या सभापती सुमित्रा महाजन सुद्धा महाराष्ट्रातील चिपळूणच्या आहेत. त्या उत्तम मराठी बोलतात. ज्यावेळी मी 'लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी । जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी । धर्मपंथ जात एक जाणतो मराठी । एवढ्या जगात माय मानतो मराठी । बोलतो, ऐकतो, जाणतो, मानतो मराठी मराठी मराठी ।' हे वाक्य बोलताच सभागृहातील सर्वांनी बाके वाजवून स्वागत केले.

मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा, यासाठी लोकसभेत सर्वात जास्त सहाय्यभूत प्रतिक्रिया मिळाल्या . त्याचे कारण होते, लोकसभेचे उपसभापती थम्बीदुराई. ते म्हणाले 'मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा देण्यास माझा पाठींबा आहे'.

लोकसभेमध्ये कॉंग्रेसचे जेष्ठ नेते ज्योतिरादित्य शिंदे हे मुळचे मराठी भाषिक आहेत. 'मराठीला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा त्याला माझा पाठिंबा आहे' हे त्यांनी मराठीतून बोलून सांगितले. कॉंग्रेसचे मल्लिकार्जुन खर्गे, तेलंगना, टि.डी.पी.च्या सर्व खासदारांनीही उभे राहून पाठिंबा दर्शविला. मध्यप्रदेशच्या भाजपाच्या खासदारांनींही पाठिंबा दिला. तसेच इतर राज्यातील खासदारांनी मराठी भाषेला अभिजात दर्जा मिळावा, म्हणून पाठिंबा दिला. मराठी बोलणाऱ्यां खासदारांची संख्या लोकसभेत जास्त आहे. मध्यप्रदेश, तेलंगणा, कर्नाटक इत्यादि राज्यातील बरेचसे खासदार मराठीत बोलतात.

अर्थात खरे तर, आपण प्रश्न कसा मांडतो, यावरही त्याचं यश बरचसं अवलंबून असते.

जनहितार्थ

या चार वर्षाच्या कालखंडात मी अनेक लोकांचे वेगवेगळे प्रश्न पाहिले. त्यापैकी एक असाध्य घटना चिकाटीने कशी साध्य करता येते अथवा एखाद्याचे वर्षानुवर्षे अडलेले काम कसे पटकन होते, त्यासाठी पुढील घटना उद्‌बोधक ठरेल. काळेवाडीचा एक केरळी माणूस होता. त्याच्या मुलाचा कुवेतमध्ये मृत्यु झाला. त्या मुलाचा भविष्यनिर्वाह निधी, त्याचे एलआयसीचे पैसे त्याला मिळायला पाहिजे होते, परंतु ते वेळेवर मिळाले नाहीत. त्यासाठी तो परराष्ट्र सचिवांकडे दोन ते अडीच महिने चकरा मारत होता. त्याला तेथे कुणीही दाद देत नव्हतं. एके दिवशी तो माझ्याकडे मदतीसाठी आला. मी त्याला दिल्लीला बोलावून घेतलं, तो दिल्लीला आल्यानंतर त्याची व परराष्ट्र मंत्र्यांची भेट घालून दिली. मा. सुषमा स्वराज यांनी त्याचे तत्काळ काम केले. जे काम त्याचे दोन ते तीन महिने होत नव्हते ते त्याचे काम एका दिवसात मार्गी लावले. अशा पद्धतीने त्याचे भविष्यनिर्वाह निधी, एलआयसीचे पैसे तत्काळ मिळाले. अशी कितीतरी उदाहरणे आहेत की ज्यांची कामे होत नव्हती, त्यांना थेट दिल्लीला बोलावून मंत्र्याशी भेट घालून त्यांची कामे त्वरीत मार्गी लावलेली आहेत. हा झाला माझ्या संबंधामुळे कामे होण्याचा भाग. यामध्ये लोकांना त्रास होऊ नये, हा त्यामागचा हेतू.

खरंतर, मी ही तुमच्या सारखाच पण जबरदस्त ध्येयाशक्ती असलेला, माझ्या कामावर पूर्ण निष्ठा असणारा, साधा माणूस आहे. मी काही परमेश्वर नाही. तरीपण जे काम माझ्याकडून खात्रीने होणार असेन, त्याच कामाला मी हो म्हणतो आणि प्रयत्नांनी साध्यही करतो. एखादं काम होणार नसेल तर उगाचच त्यांना आशेवर ठेवत नाही. एखाद्या पुढाऱ्यासारखं करू, पाहू, बघू असे आश्वासने मी उगाच देत नाही. होणार असेल तर हो, होणार नसेल तर नाही. मी कुणालाही खोट्या आशेला लावून मानसिक त्रास अथवा शारिरीक कष्ट, आर्थिक भुर्दंड देत नाही. काही वेळेला लोकांची कामे झाली की ते लोक आवर्जुन येऊन मला धन्यवाद देतात. लोकांची कामे विनासायास झाली तर लोक समाधानी राहतात आणि तेच आपल्याला हवयं. कामाच्या रूपाने मी माणसात देव पाहतो.

माझी कार्यशैली

मावळ लोकसभा मोठा मतदारसंघ जवळजवळ सात तालुके आणि सहा विधानसभा मतदारसंघ. कर्जत–खालापूर मिळून एक विधानसभा, पिंपरी, चिंचवड, मावळ, पनवेल, उरण अशा सहा विधानसभा या भागाचा दौरा करायचा असल्यास त्याचे शेड्यूल अगोदरच ठरवावे लागते. पुढील ८ ते १० दिवसाचा कार्यक्रमाचे नियोजन करावे लागते. दुर्गम भागातील कोणताही प्रश्न सोडविणे हे किती जिकरीचे असते हे मी एका माझ्या अनुभवावरून सांगतो.

एक दिवस असंच कर्जत तालुक्याच्या दौऱ्यावर होतो. एका विभागाचा दौरा म्हटलं की सकाळपासून सायंकाळपर्यंत त्या विभागातील जनतेशी भेटून त्यांच्या समस्या जाणून घेणे. काही सार्वजनिक कार्यक्रम असतील तर तेथे उपस्थिती लावणे तसेच त्या भागातील जनतेच्या सुखदु:खात सहभागी होणे असा कार्यक्रम असतो. कर्जत तालुक्यातील खांडस या दुर्गम भागात माझा सामाजित कार्यक्रम होता. कर्जत तालुक्याचा हा शेवटचा भाग. त्याच्यापुढे ठाणे जिल्हा सुरू होतो. कर्जत–तुंगी–भागुचीवाडी हा अतिशय दुर्गम भाग आहे. येथे आदिवासी बांधव राहतात येथे सर्व वनपरिसर आहे. येथेच राहून ते आपली उपजीवीका करतात. त्यांचे पाडे आहे तेथे ते राहतात. वनखात्याच्या जागेत पाड्यावर राहणाऱ्या या आदिवासी लोकात माझा एक कार्यकर्ता आहे... दिनेश भोईर. तो या भागात अतिशय चांगले काम करतो. तो सातत्याने मला सांगायचा की, तुंगी, डोंगरपाडा, भागुचीवाडी या भागात लाईट–रस्ते नाहीत. ही कामे आपल्याला करायची आहेत. एके दिवशी त्याच भागात माझा दौरा असल्यामुळे मी त्याला बोललो की ‘संध्याकाळी ५ वाजेपर्यत त्या वाड्या–वस्त्यांच्या पायथ्याशी मी पोहोचेल तू तेथील नागरीकांना पायथ्याशी घेवून ये मग मी त्यांच्याशी बोलतो’. माझा दौरा आटपून परत येत असताना त्या वाड्या–वस्त्यांच्या पायथ्याशी जायला मला सायंकाळचे ५.३० वाजले होते. मी येई:पर्यंत ते लोक थांबले होते. दिनेश भोईरने साधारणत: २५ लोक जमा केले होते. मी थांबलो, त्यांचे म्हणणे ऐकून घेतले. ते त्यांची कहाणी सांगत होते की,

आम्हाला रस्ता नाही, पाणी नाही, वीज नाही. मी सर्व आदिवासी लोकांचे म्हणणे ऐकून घेतले आणि त्यांना म्हटलं ठिक आहे मी पाहतो, करतो. एक जण झिंगलेला माणूस माझ्या मागं उभा होता. त्याने माझ्या पाहतो करतो वर ताबडतोब प्रतिक्रिया दिली... 'लय आलं, लयं गेलं, सगळ्यांनी आम्हांला असंच सांगितलं, तुम्ही केलं तर केलं...नाहीतर तुम्हीही गेलं'. ही गोष्ट मात्र, माझ्या मनाला चटका लावून गेली.

आजपर्यंतच्या मागील लोकप्रतिनिधीने हा विचार केला असेल की, एका पाड्यावर जास्तीत जास्त १०० मतं, एकूण लोकसभेला २२ लाख मतदार. त्यातील १०० ते २०० मतं नाही मिळाली तर काय फरक पडणार? हा विचार त्यांनी ठेवला म्हणून आजतागायत ती जनता आणि तो विभाग दुर्लक्षित राहिला. मी दिनेश भोईरला म्हटलं, दिनेश गाडीत बस...व त्याला बोललो 'मी आतापर्यंत जी कामे केली ती चॅलेंज घेऊन केली. सरकार दरबारी सहज होणारी कामे कोणी पण करेल पण चॅलेंज घेऊन आपल्याला हे काम करायचे आहे. तू आता एक करायचं याच्यासाठीची सर्व माहिती घे'. मग त्यावर त्याचा प्रस्ताव तयार केला, त्यानंतर अलिबाग येथे कलेक्टर साहेंबासोबत जिल्हा नियोजन समितीची बैठक होती. या बैठकीमध्ये वनखात्याच्या व महावितरणाच्या अधिकाऱ्यांना बोलावून त्यांनाही या कामाचा प्रस्ताव तयार करायला सांगितला. देशभरात वनखात्याच्या जागेतून रस्ता जाणं, लाईट देणं, याच्यासाठी जिल्हावनाधिकारी आणि जिल्हाधिकाऱ्यांमार्फत प्रस्ताव जावा लागतो. त्याला भोपाळ येथील मुख्य कार्यालयात परवानगी मिळते. यासाठी तो प्रस्ताव तयार करून भोपाळला पाठवला होता. तो तेथे २ महिने पडून होता. त्यावर काहीही कार्यवाही झाली नाही. तत्कालीन अधिकाऱ्यांनी त्यात काही शंका काढल्या. व तो प्रस्ताव नामंजूर करून परत पाठविला. त्याचवेळी रायगड जिल्ह्याचे वनअधिकारी बदली झाले. बिहारच्या बॅनर्जी या नविन महिला त्या ठिकाणी वनअधिकारी म्हणून रूजू झाल्या. मी पुन्हा त्यांच्या सोबत बैठक घेतली. पहिल्या प्रस्तावातील शंकाचे निरसन करून नविन प्रस्ताव तयार करून परत पाठविला. त्यानंतर देखील ५ ते ६ महिने तो प्रस्ताव तसाच पडून राहिला. त्या प्रस्तावाला मंजूरी मिळाली नाही. त्यावर बॅनर्जी मला बोलल्या की... ''साहब आप खुद बात करेंगे तो ही ये काम होगा, नही तो ये काम नही होगा''. मी त्यांना बोललो... ''ठिक है, मै उनसे बात करता हूं''. मी त्यांच्याकडून भोपाळ येथील अधिकाऱ्याचा नंबर घेवून त्यांच्याशी फोनवर चर्चा केली. तो अधिकारी म्हणाला...'मैने आपका प्रस्ताव देखा है, लेकीन हमारे कुछ अफसरोने उसपर कुछ बाते लिखी है'. या सर्व गोष्टी करताना यात एक महिना गेला.

मी देशाच्या अनेक समित्यांवर काम करतो. माझी हिंदी राज्यभाषा समितीची बैठक भोपाळ येथे होती. माझी बैठक भोपाळ येथे असल्यामुळे माझ्या डोक्यात आले की, आपण त्या अधिकाऱ्यांकडे जावून त्यांना प्रत्यक्ष भेटावे. मी त्यांना फोन केला की, 'मै इस तारीख को भोपाळ आ रहा हूँ और उस फाईल के बारेमे आपसे मिलना चाहता हूँ'. त्यावर ते म्हणाले 'कोई बात नही, आप आ जाओ सर'. मग मी भोपाळला गेल्यावर त्या कार्यालयात गेलो. तेथे गेल्यावर तो अधिकारी जरा

आश्चर्यचकितच झाला. त्याने ती फाईल मागवली. त्यातील काही शंका मला वाचून दाखवल्या व मला म्हणाला 'हमारे अफसर कैसे कैसे प्रश्नचिन्ह उपस्थित करते है, आप खुद देखो. अगर काम नही करना तो उसमे खाली कलम चलाते है. बाकी कुछ नही कागज खराब कर देते है, उन्होने लिखा है की, ये काम नामुनकीन है. यहाँपर जाने के लिए रस्ता नही है. लेकीन, देश मे तुम्हारे जैसे काम करने वाले जनप्रतिनिधी होते तो आज हमारा देश पिछडा नही होता. ऐसे जनप्रतिनिधी होने चाहिए. जो लगनसे काम करे'.

''मैने आपकी पूरी फाईल पढ ली है. इस बस्ती मे २०० से ३०० लोग रहते होंगे और मकान रहेंगे १००–१५०. लेकीन इन लोगों के लिए आप जैसा मेंबर ऑफ पार्लमेंट इतनी दूर से मुंबई से आकर पुरी लगन और निष्ठासे काम करते है, तो मुझे लगता है की देशमे आप के जैसा सब जनप्रतिनिधी काम करेंगे तो हमारा देश बहुत आगे जायेगा''.

मी तुम्हांला सांगतो त्यांनी त्या फाईलवरील सर्व शंका काढून स्वत: सही केली, बाकीच्या अधिकाऱ्यांना बोलावून त्यांना सुद्धा सही करायला सांगितली आणि ती फाईल मंजूर करून पाठविली. ती फाईल मंजूर झाल्यावर मग मी पुन्हा एकदा रायगड येथील जिल्हाधिकाऱ्यांबरोबर बैठक घेतली. त्यांना बोललो की, आता फाईलला मंजूरी मिळालेली आहे. आता आपल्याला हे काम पूर्ण करायचे आहे. ते म्हटले की मी याचा प्रस्ताव तयार करतो. राज्य शासनाच्या वतीने तर निधी मिळणे अवघड आहे. पण केंद्राची एक योजना आली आहे 'पंडीत दिनदयाल उपाध्याय ग्रामज्योती योजना' या योजनेत हा प्रस्ताव पाठवतो. त्यांनी प्रस्तावाबरोबरच संपूर्ण रायगड जिल्ह्याचा प्रस्ताव राज्य शासनाकडे पाठवला. संपूर्ण रायगड जिल्ह्यात या योजने अंतर्गत रू. ३६ कोटींची योजना मंजूर झाली. त्यातील रू. १२.५० कोटी मावळ मतदारसंघाला दिले. त्यातील पहिली लाईट या तुंगी गावाला दिली. जवळजवळ ४६ लाख रूपयांचे काम या गावात केले. असं इतर भागात उरण, पनवेल, खालापूर येथे कामे पूर्ण केली. स्वातंत्र्यानंतर अंधारात असणाऱ्या आदिवासी पाड्यावर प्रकाश पडला.

एक काम निष्ठेने चालू केले, आदिवासी भागात जो वर्षानुवर्षे अंधार होता. तो या योजनेच्या माध्यमातून दूर केला.

■ ■ ■

केंद्रीय संरक्षण मंत्री मा. निर्मला सितारामन
तत्कालीन केंद्रीय रेल्वे मंत्री मा. सुरेश प्रभू
तत्कालीन केंद्रीय संसदीय मंत्री मा. वैंकय्या नायडू
केंद्रीय सुक्ष्म लघु उद्योग मंत्री मा. गिरीराज सिंह
यांच्या समवेत

मा.केंद्रीय संसदीय कामकाज मंत्री स्व. अनंत कुमार
केंद्रीय विज्ञान,तंत्रज्ञान आणि पर्यावरण मंत्री मा.डॉ. हर्षवर्धन
केंद्रीय रेल्वेमंत्री मा. पियूश गोयल
केंद्रीय अवजड उद्योग मंत्री मा. अनंत गिते
यांच्या समवेत

केंद्रीय पर्यावरण मंत्री मा. प्रकाश जावडेकर
केंद्रीय कृषी मंत्री मा. राधामोहन सिंग
केंद्रीय आयुष मंत्री मा. श्रीपाद नाईक
केंद्रीय संचार मंत्री मा. मनोज सिंह
यांच्या समवेत

केंद्रीय शहरी विकासमंत्री मा. हरदीपसिंग पुरी
केंद्रीय राज्यमंत्री मा. जयंत सिन्हा
केंद्रीय गृह राज्यमंत्री मा. हंसराज अहीर
केंद्रीय संरक्षण राज्यमंत्री मा. सुभाष भामरे
यांच्या समवेत

केंद्रिय राज्यमंत्री मा. रामदास आठवले
केंद्रीय पर्यटन व सांस्कृतिक राज्यमंत्री मा. महेश शर्मा
महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री मा. देवेंद्र फडणवीस
माजी लोकसभा सभापती मा. मनोहर जोशी
यांच्या समवेत

संसदीय राजभाषा समिति बैठक उपस्थित
संसदीय संरक्षण स्थायी समिति अभ्यास दौरा

अभ्यास दौरे...

संसदेतील आवाज...

शिवसेना पक्षाच्यावतीने संसदेतील आंदोलनात सहभाग
मराठी भाषेला अभिजात दर्जा मिळावा
शेती उत्पादनांना हमीभाव मिळावा
मुंबई कोस्टल रोड मान्यतेबाबत
महाराष्ट्रातील धनगर समाजाला अनुसूचित जातीत आरक्षण मिळावे

शिवजन्म महोत्सवानिमित्त संसदेतील छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या अश्‍वरूढ पुतळ्याला अभिवादन
उपराष्ट्रपती पदी मा. वैंकय्या नायडू यांची नियुक्ती निमित्त शिवसेना खासदारांची सदीच्छा भेट
युवासेना प्रमुख मा. आदित्यजी ठाकरे यांची संसदेत भेट
राष्ट्रपती भवन येथे शिवसेना पक्षाचे खासदारांसोबत

हृद्य आठवणी...

माजी उपपंतप्रधान मा.लालकृष्ण अडवाणी, केंद्रीय मंत्री मा.स्मृती ईराणी
राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाचे अध्यक्ष मा.मोहन भागवत
माजी काँग्रेस अध्यक्षा मा.सोनिया गांधी
माजी केंद्रीय कृषीमंत्री मा.शरद पवार
यांच्या समवेत

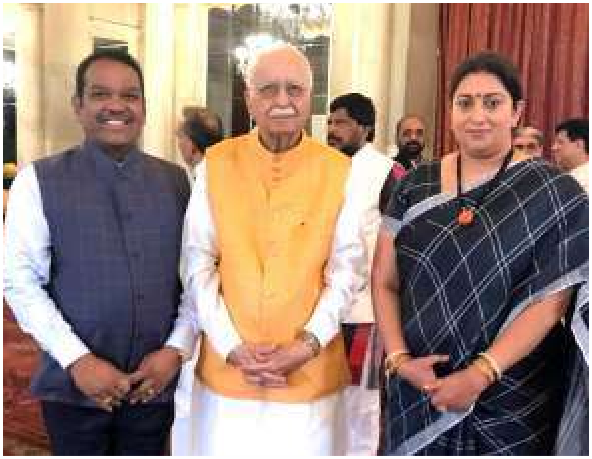

उत्तरप्रदेशचे माजी मुख्यमंत्री मा. मुलायमसिंह यादव व मा. अखिलेश यादव
आंध्रप्रदेशचे मुख्यमंत्री मा. चंद्राबाबू नायडू व शिवसेना गटनेते मा.आनंदराव आढसूळ
ओडीसाचे मुख्यमंत्री मा. नवीन पटनाईक
पश्चिम बंगालच्या मुख्यमंत्री मा. ममता बॅनर्जी
यांच्या समवेत

छत्रपती मा. संभाजीराजे भोसले
छत्रपती मा. उदयनराजे भोसले
यांज सोबत
महामहिम राष्ट्रपती मा. प्रणव मुखर्जी यांना
आदर व सन्मान व्यक्त पत्रावर सही करताना

लोकसभा टिव्हीवर विविध चर्चेमध्ये सहभाग घेताना

लोक आणि लोकसभेतील प्रश्न

लोकसभेचा सदस्य झालो असलो तरी लोक त्यांच्या स्थानिक कामाशी निगडीत समस्या माझ्याकडे घेऊन येतात. आज सुद्धा घरात नळाला पाणी येत नाही म्हणून लोक माझ्याकडे येतात. खासदार झाल्यानंतर वाढलेल्या मतदारसंघामुळे प्रश्नांच्याही मर्यादा वाढल्या. केंद्राशी निगडीत प्रश्न लोकसभेत मांडायला लागल्यापासून राज्यभरातून अनेक लोक मला येऊन भेटतात. केंद्राशी निगडीत प्रश्न मला देतात. आजची परिस्थिती अशी आहे की हा माणूस लोकसभेत प्रश्न मांडतो, म्हणजे हा माणूस आपल्या प्रश्नांना वाचा फोडू शकतो. आजही दिल्लीमध्ये जंतर–मंतरवर देशभरातील अनेक आंदोलक येतात, मला भेटतात. माझ्यासारखे अनेक सदस्य आहेत, जे लोकसभेत प्रश्न मांडतात, त्या सदस्यांनाही हे लोक भेटतात, त्यांचे प्रश्न ते आम्हाला सांगतात, प्रश्नाचे गांभीर्य पाहून ते प्रश्न आम्ही लोकसभेत उपस्थित करतो.

खडकीच्या दारूगोळा कारखान्याच्या संबंधित कामगारांचा प्रश्न होता, तो प्रथम मी लोकसभेत उपस्थित केला. डि.आर.डी.ओ.च्या ६२ कंपन्या देशभरात आहेत. त्यांचे काम आहे संरक्षण विभागाला लागणारे साहित्य पुरविणे. केंद्राने धोरण आखलं की पीपी मॉडेल व जॉईंट कंपन्या यांचा मिलाप करायचा, त्यामाध्यमातून जे जुने कर्मचारी आहेत ते कमी करायचे, त्यांची संख्या कमी करायची आणि थोडे खाजगीकरण यामध्ये करायचे. मी यामध्ये तारांकीत प्रश्न उपस्थित केला की, असे केल्याने देशातील कामगार कपात होईल. संरक्षण विषयक हा देशातील महत्वाचा प्रश्न आहे की ज्याच्याशी देशातील सुरक्षा अवलंबून आहे. उद्या जर लढाईच्या वेळेस या खाजगी कंपन्यांनी बंद पुकारला व दारूगोळा उपलब्ध झाला नाही तर पुढे देशाचे काय? असा एक ज्वलंत प्रश्न विचारला. अतिशय चांगला प्रश्न विचारला म्हणून सभागृहात यावर खूप चर्चा झाली.

लोकसभेमध्ये लोकांचे प्रश्न मांडणं हे देखिल एक मुख्य आणि जबाबदारीचे काम आहे, असे मला जाणवलं आणि म्हणून मी ते करतो. सर्वात पहिले म्हणजे कामाची आवड पाहिजे. आवडी बरोबरच मनात काम करण्याची चिकाटी पाहिजे. काम करण्याचे जे समाधान आहे ते अंगात रूजलयं. खरं सांगतो मनात असंकुचितपणा असला की मतदारसंघाबाबत नकारात्मक भूमिका तयार होते आणि कुठलेच काम होत नाही. काम होण्यासाठी सकारात्मकता अत्यंत आवश्यक आहे. मतदारसंघातले आमदार म्हणतात, तुमच्यामुळे आम्हाला पळावे लागते. खरं तर लोकसभेच्या सदस्याखाली ६ आमदार असतात, त्यांचा जनसंपर्क खूप असायला हवा परंतु त्यांचेच म्हणने असे की, आमच्यापेक्षा तुमचा जनसंपर्क दांडगा आहे. थोड्या दिवसांपूर्वी मी पनवेलमध्ये ओपन जीमच्या उद्‌घाटनानिमित्त गेलो होतो. मी माझ्या खासदार निधीतून ४ उद्यानात ओपन जीमचे काम पूर्ण केले. मला तेथे तीन ते चार ज्येष्ठ नागरिक बोलले की ही कामे आमच्या लोकप्रतिनिधींच्या डोक्यात का येत नाही? तुम्ही पनवेल पासून १०० कि.मी.वर राहून आम्हाला काय पाहिजे ते तुम्हाला कळतयं, परंतू आमच्या येथील लोकप्रतिनिधींच्या डोक्यात येत नाही. ज्येष्ठ नागरीकांनी स्थानिक लोकप्रतिनिधीना सांगितले 'तुम्ही लक्ष घाला, आपलं काम करून घेणं हे खासदार साहेबांचे काम नाही, हे पनवेल मनपाचे काम आहे.' असे खडेबोल सुनावले.

माझ्या मतदारसंघात उरण येथे समुद्रतट आहे. महाराष्ट्रातील समुद्रतटी कोळी बांधवांचा मुख्य व्यवसाय असणाऱ्या मासेमारी व्यवसायावर ५ फेब्रुवारी २०१६ पासून पर्सनेट जाळीच्या सहाय्याने मासेमारी करण्यास बंदी घालण्यात आली आहे. महाराष्ट्र शासनाच्या या निर्णयामुळे मासेमारी करणाऱ्या व्यवसायिकांवर संकट ओढविले होते. या व्यवसायिकांवर अक्षरश: उपासमारीची वेळ आल्यामुळे त्यावेळी स्थानिक कोकणी बांधवांनी आंदोलने केली होती. त्यांचा जीवन मरणाचा प्रश्न सोडविण्यासाठी त्यांचे शिष्टमंडळ घेऊन मी दिल्लीला आलो, कृषी मंत्र्यांशी भेटलो. या विषयाचे गांभीर्य केंद्र शासनाच्या लक्षात आणून दिले. मुख्य म्हणजे हा प्रश्न मच्छीमारांच्या जीवनाशी निगडीत होता. म्हणून मी तो लोकसभेत हिरारीने मांडला. मी देशातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येविषयी बोललो. मी कामगारांचा प्रश्न, कुपोषित बालक, पर्यावरण, लोकसभेत एका विषयाशी निगडीत नसून सर्व समावेशक प्रश्न उपस्थित केले. संपूर्ण मतदारसंघावर फोकस केला. एच.ए.चा प्रश्न, लोणावळा येथील पर्यटनाचा प्रश्न, कार्ला येथील भाजा लेणीचा प्रश्न. खरं तर हा पुरातत्व विभागाच्या अखत्यारितील प्रश्न. तेथे सुविधा दिल्या जात नाहीत. महाराष्ट्रातील किल्ल्यांविषयी असणारी अनास्था व त्याकडे होणारे दुर्लक्ष या विषयीही प्रश्न उपस्थित केला. एवढे प्रश्न उपस्थित केले म्हणजे सगळेच प्रश्न लगेच मार्गी लागतात असे होत नाही. परंतू प्रश्न उपस्थित करून कमीतकमी त्या प्रश्नाचे गांभीर्य केंद्र सरकारला जाणून देण्याचे काम मी प्रखरतेने केले आहे.

खाजगी विधेयके

कायद्याच्या आधाराशिवाय कार्यकारी मंडळाला शासन कारभार करणे कठीण जाते. कायद्याशिवाय चालणारे शासन म्हणजे अराजक होय. कायद्यामुळे जनतेचे स्वातंत्र अबाधित राहते. कायदा तयार करणे हेच संसदेचे प्रमुख काम आहे. ऐतिहासिकदृष्ट्या कायदा निर्माण करण्याच्या कार्यामुळेच 'संसद (कायदेमंडळ)' ही शासनाचा एक स्वतंत्र भाग म्हणून संबोधली जाते. संसदेमध्ये ज्यावेळेस कोणताही कायदा चर्चेस येतो तेव्हा त्याला विधेयक असे म्हणतात. सरकारी विधेयक सरकारतर्फे (मंत्रिमंडळातर्फे) आणि खाजगी सदस्याचे विधेयक संसदेच्या कोणत्याही सदस्यातर्फे त्याच्या व्यक्तीगत स्वरूपात संबंधितगृहात मांडले जाते.

मी आतापर्यंत लोकसभेत २० खाजगी विधेयके मांडली. विधेयक मांडणे म्हणजे काय तर देशाचे जे संविधान आहे त्या संविधानात काळाप्रमाणे करण्यात येणारी दुरूस्ती. संविधानात बदल नाही करता येत पण घटनेत काही दुरूस्त्या करता येतात त्याला घटना दुरूस्ती विधेयक असे म्हणतात. घटना दुरूस्ती विधेयक हे मांडताना एक उदाहरण म्हणून सांगतो, आपल्या देशातील खेळाडू राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मेडल्स मिळवितात. हे सगळं ते करत असताना त्यांना सरकार किती प्रोत्साहन देते किंवा उद्या त्यांचे वय झाले तर त्यांचे पुढे काय? त्या खेळाडूला सरकारी नोकरी द्यायची वा त्याला पेंशन चालू करायची अशा प्रकारचे सरकारी बळ खेळाडूंना विधेयकाच्या माध्यमातून देण्याचे काम मी केले.

दुसरे उदाहरण म्हणजे माझ्या मतदारसंघामधील उरण तालुक्यातील जेएनपीटी येथे बंदराच्या निर्मितीसाठी व विकासासाठी सरकारने तेथील स्थानिक शेतकऱ्यांच्या जमिनी कवडीमोल दराने अधिग्रहण केल्या. परंतू ज्या स्थानिक शेतकऱ्यांच्या जमिनी सरकारने अधिग्रहण केल्या त्या शेतकऱ्यांना आणि त्यांच्या वारसदारांना जवाहरलाल नेहरू पोर्ट

ट्रस्टमध्ये रोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून द्याव्यात या आशयाचे प्रायव्हेट मेंबर बिल मी संसदेत सादर केले. केंद्र सरकारने अशा प्रकारचे प्रकल्प स्थापन करताना तेथील स्थानिक तरूणांना त्या प्रकल्पामध्ये रोजगाराची संधी उपलब्ध करून दिल्यास त्यांना त्याचा फायदा निश्चितच होतो, कारण तेथील वातावरण, पर्जन्यमान, भौगोलिक स्थिती, ऐतिहासिक परंपरा व संस्कृतीची त्यांना पूर्णपणे माहिती असते. या परिसरामधील इतर सुशिक्षित बेकार तरूणांना आपले शिक्षण पुर्ण असूनही रोजगाराची संधी उपलब्ध होत नसल्याने त्यांच्या आर्थिक परिस्थितीवर ताण पडतो, त्यामुळे अशा स्थानिक गरजू तरूणांना जेएनपीटीमध्ये त्यांच्या शैक्षणिक पात्रतेनूसार योग्य त्या रोजगाराच्या संधी उपलब्ध व्हाव्यात हे विचार या प्रायव्हेट मेंबर बिलाच्या माध्यमातून मी संसदेत मांडले.

शेतकरी आत्महत्यांवर अनेक वेळा चर्चा होते, शेतकऱ्यांना हमीभाव द्यावा म्हणून घटनेत दुरूस्ती करावी, हे खाजगी विधेयक मी मांडले. हमीभाव देणं ही सरकारची जबाबदारी आहे. जर शेतकरीच राहीला नाही तर मरेल जनता. जर अन्नच पिकलं नाही तर खाणार काय? आणि जगणार कसे? आज काही सुशिक्षित लोक म्हणतात कशाला शेतकऱ्यांचे लाड पुरवायचे. मी म्हणतो अरे तो घटक आहे या देशाचा. उद्या जर शेतकऱ्यांनी अन्न पिकवलं नाही आणि परराष्ट्रातून अन्न येणं बंद झालं तर तुम्ही मरताल किड्या–मुंग्यांसारखे.

मी केवळ लोकसभेचेच काम केले असे नाही तर तळागळात जाऊन जनतेचे प्रश्न समजून ते सोडविण्याचा प्रयत्नही केला. मी शेतकऱ्यांविषयी खाजगी विधेयक का मांडलं तर तो शेतकरी माझ्या मनामध्ये जागृत झाला. मी शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचा विषय का मांडला, खरं तर माझ्या मतदारसंघाचा बराचसा भाग सदन आहे पण दुष्काळी भागात गेल्यावर तेथील परिस्थितीची आपल्याला जाणीव होते मग देशातील नागरीकांना शेतकऱ्याच्या या भीषण परिस्थितीची जाणीव व्हायला हवी. सरकार कोणतेही असू द्या, कुठल्याही पक्षाचे असू द्यात त्यांनी शेतकऱ्यांच्या बाजूने उभे राहीलं पाहीजे.

■ ■ ■

संसदरत्न पुरस्कार

निवडून आल्यानंतर मी सर्वाधिक काळ लोकसभेत बसलो. बोलणं झालं म्हणजे निघून जाणं असं मी केलं नाही. बाकीचे खासदार काय बोलतात? ते ऐकून समजून घेतले. एखाद्या विधायकावर कोण कसा बोलतो? हे बारकाईने आजही समजून घेतो. एखादा सदस्य प्रभावी बोलला असेल तर त्याचं भाषण मी अभ्यासतो. कामकाजाचा इतिवृत्तांत आम्हाला दुसऱ्या दिवशी भेटतो. या गोष्टीचा सुद्धा मला उपयोग होतो आपल्या मतदारसंघातील प्रश्न मांडताना. समजा मला प्रश्नावर बोलायची संधी मिळाली तर या अगोदर या विषयावर कोण काय बोलले याची माहिती घेऊन अभ्यासपूर्वकच मी बोलतो. त्यामुळे माझी प्रश्न मांडणीही प्रभावीपणे होते आणि त्याची दखलही घेतली जाते.

आत्तापर्यंत जवळ जवळ संसदेत मी ९९८ प्रश्न उपस्थित केले, २५५ वेळा प्रत्यक्ष चर्चेत सहभाग घेतला, ९५% उपस्थिती दर्शविली, २० खाजगी विधेयके मांडली आणि बरीच कामे खासदार विकास निधीतून पुर्णत्वास आणली.

लोकसभेमध्ये महाराष्ट्रातील तसेच देशातील विविध विषयांवर संसदेत उपस्थित केलेले प्रश्न, सर्वाधिक चर्चेतील सहभाग, संसदेतील उपस्थिती तसेच स्थानिक खासदार विकास निधीचा संपूर्ण वापर या अष्टपैलू कामगिरीबद्दल माझी चेन्नई येथील पंतप्रधान पॉईंट फाऊंडेशनच्या वतीने सलग चौथ्या वर्षी ‘संसदरत्न’ पुरस्कारासाठी निवड करण्यात आली. यासाठी १६ व्या लोकसभेच्या गेल्या ४ वर्षांच्या कामगिरीचा आढावा घेण्यात आला. ही माझ्या कामाची पावती आहे.

प्रश्नांना दाद

मला अनेक प्रश्नांना गेल्या चार वर्षात सभागृहामध्ये सहाय्यभूत प्रतिक्रिया मिळाल्या.

शिक्षणावर जो प्रश्न विचारला आणि सभागृहात प्रचंड गोंधळ झाला. तेव्हा लोकसभेतले भाजपाचे काही मंत्री माझ्याकडे आले. मी नव्याने निवडून आलो होतो ते आले व मला म्हणाले, 'हम यह बात बोल नही सकते, लेकीन आपको सपोर्ट करने के लिए हम आपके पास आए है।'

संरक्षण विभागाशी संबंधित प्रश्न जेव्हा अरूण जेटली यांच्या समोर गांभीर्याने मांडला (डि.आर.डी.ओ.चा) तेव्हा जेटली म्हणाले, 'तुम्हाला सर्वोतोपरी मदत करायला तयार आहे. तुम्ही चांगला प्रश्न उपस्थित केला.'

गेल्या चार वर्षात शेकडो प्रश्न मांडले अन् ते सोडविण्यासाठी सातत्याने पाठपुरावाही केला.

प्रश्नाचे उत्तर लिखित येते, त्या त्या मंत्रालयाकडे त्याचा पाठपुरावा करायचा.

मी निर्भिडपणे प्रश्न मांडत राहीलो. अनेक प्रश्नांना सभापतींनी दाद दिली होती. ईव्हीएम मशीनच्या घोटाळ्या संदर्भात अनेक सदस्यांनी सपोर्ट केला. लोकसभेत विविध प्रश्नांना हात घालतो, अचूक प्रश्न विचारतो त्यामुळे आणि अभ्यासपूर्ण प्रश्न विचारल्यामुळे सभागृहातून चांगली दाद मिळते.

कुठले विधेयक येणार यावर चर्चा होते, अधिवेशन काळात दर बुधवारी पक्षाची बैठक होते. यात कोणी बोलायचे हे ठरते. खूपच महत्वाचा प्रश्न असेल तर त्यावर पक्षाचा प्रमुख बोलतो आणि इतर काही प्रश्न असतील ते ज्या सदस्याशी निगडीत असतील तो सदस्य बोलतो.

प्रत्येक बिलावर अभ्यास करून तयारी करतो, संधी मिळाली तर बोलतो. संधी नाही मिळाली तरी त्याची तयारी करून इतरांशी शेअर करतो.

रेडझोन, नेव्ही सेंसिटिव्ह झोन या प्रश्नांचे सातत्य ठेवले आहे. रेडझोनची हद्द कमी व्हावी, म्हणून पाठपुरावा सुरू आहे. त्याबाबत अनेक बैठका घेतल्या. केंद्रीय मंत्री मनोहर पर्रिकर, निर्मला सितारमण यांच्याबरोबर बैठका घेऊन या प्रकारचे प्रश्न सोडविण्याच्या कामात सातत्य ठेवलेले आहे.

मावळ मिसाईल प्रकल्पासाठी शेतकऱ्यांच्या जमिनी घेतल्या आहेत, पण अजून शेतकऱ्यांना भाव मिळाला नाही. त्याचाही पाठपुरावा चालू आहे.

मावळच्या शेतकऱ्यांच्या जमिनी एम.आय.डी.सी.ने सेझसाठी संपादित केल्या होत्या, त्यावेळी सातबारावर इतर हक्कामध्ये एमआयडीसीचे शिक्के मारले होते. शेतकऱ्यांना मोबदलाही दिला नव्हता. परंतू इतर हक्कामध्ये एमआयडीसीचे शिक्के मारल्यामुळे ती जागा शेतकऱ्यांना विकता येत नव्हती, त्या जागेवर बांधकाम करण्यासाठी परवानगीही मिळत नव्हती, शेतीमाल पुरवण्यासाठी कृषीकर्ज मिळत नव्हते, कोणतीही बँक पीक कर्ज देत नव्हती. महाराष्ट्राचे उद्योगमंत्री सुभाष देसाई यांच्याकडे सातत्याने पाठपुरावा केला. पाठपुरावा करून त्यांना सांगितले, तेव्हा सेझबाधीत जमिनीवरील शिक्के काढण्याचा निर्णय सरकारने घेतला आणि शेतकऱ्यांना त्याचा फायदा झाला. अशा कामांमुळे मावळमधील शेतकरी आजही म्हणतो की, खासदारांमुळे आमच्या सातबाऱ्यावरील शिक्के पुसले गेले.

जनसामान्यांचे प्रश्न संसदेत उपस्थित करून त्यांना वाचा फोडणे, त्यावरील कार्यवाहीसाठी संबंधित खात्याकडे त्याचा सतत पाठपुरावा करणे, प्रश्न सुटेस तोपर्यंत तो प्रश्न धसास लावणे यासाठी मी मागे पुढे पहात नाही.

■ ■ ■

संसदेतील कार्यप्रणाली– प्रश्नांची छाननी आणि प्रश्न विचारणे

संसदीय प्रश्नपत्रिका...

संसदेच्या दोन्ही सभागृहात लोकसभेतील सदस्य आणि राज्यसभेतील सदस्यांमधून सरकारच्या विविध मुद्यांवर आणि समस्यांविषयी प्रश्न विचारले जातात. सदस्यांची कार्यवाही ही संसदीय प्रश्नोत्तरे म्हणून ओळखले जाते.

संसदीय प्रश्नांची श्रेणी ...

संसदीय प्रश्न हे संसदेतील प्रश्नांची उत्तरे देण्याच्या वेगवेगळ्या पद्धतीवर आधारीत दोन वर्गामध्ये विभागली गेले आहेत. पहिला असतो तारांकीत प्रश्न आणि दुसरा असतो अतारांकीत प्रश्न. हे लोकसभेच्या सभापती किंवा अध्यक्षांच्या निर्णयावर अवलंबून असते कि कोणता प्रश्न कोणत्या श्रेणीत ठेवायचा.

तारांकित प्रश्न – तारांकित प्रश्नामध्ये लोकसभा सदस्य सभागृहात प्रश्न विचारू शकतो आणि त्यावेळी संबंधित विभागाचे मंत्री (कॅबिनेट मंत्री अथवा राज्य मंत्री) हे त्याचे उत्तर देतात. या सदस्याने विचारलेला प्रश्न हा केंद्र शासनाच्या मंत्रालयाशी निगडीत असावा लागतो. त्याचे उत्तर पार्लमेंट नोटीस ऑफिसमध्ये मिळते. त्या उत्तरावर सदस्य पूरक प्रश्न विचारू शकतो (सप्लिमेंटरी क्वेश्चन). त्या पूरक प्रश्नाचे उत्तर सदर विभागाचे मंत्री सभागृहात देतात.

अतांराकीत प्रश्न – हे प्रश्न सदस्य लिखित स्वरूपात संबंधित विभागाकडे जमा करतो. याचे उत्तर सदस्यांना लिखित स्वरूपात मिळते. परंतु यात सदस्याना असे वाटले की, आपल्या प्रश्नाचे पूर्ण उत्तर यामध्ये आलेले नाही. आपण त्यासाठी 'अर्धा तास चर्चा' या वेळेत त्यावर पून्हा प्रश्न विचारू शकतो. मंत्री त्यावेळी त्याचे उत्तर देतात. परंतु याचा एक नियम असा आहे... तो प्रश्न पहिला बिझनेस ॲडव्हायझरी कमिटी मध्ये जाणार ते निर्णय घेणार की, हा प्रश्न आपल्याला घ्यायचा आहे की नाही. जर तो प्रश्न त्यांनी सभागृहाच्या पटलावर घेतला तर तो प्रश्न संबंधित मंत्रालयाकडे जाणार मग ते मंत्रालय कळवते की, आम्ही यावर उत्तर देवू. मग तो प्रश्न संसदेत विचारण्याची परवानगी मिळते. हि प्रक्रिया तारांकित आणि अतारांकित या दोन्ही प्रश्नासाठी असते.

शून्य प्रहर (झिरो अवर) – शून्य प्रहरामध्ये लोकांच्या अतिमहत्वाच्या मुद्यावर सदस्य प्रश्न विचारू शकतो. असा मुद्दा की ज्याचा त्वरीत परिणाम हा जनतेवर अथवा देशावर होणार आहे त्या मुद्यावर आपण या शून्य प्रहरामध्ये प्रश्न विचारू शकतो. उदा. मराठा आरक्षण, कोरेगाव हिंसाचार प्रकरण, आंतकवाद संबंधित प्रश्न, आंदोलन, पूरस्थिती अथवा दुष्काळ इ. प्रकारचे प्रश्न या प्रहरात आपण विचारू शकतो. शून्य प्रहर हा अधिवेशन काळात आठवड्यातून पाच दिवस(सोमवार ते शुक्रवार) असतो. यासाठी रोज सकाळी ८.३० वाजेपर्यत आपला प्रश्न ऑनलाईन लिहावा लागतो. त्यातून फक्त २० सदस्यांनाच प्रश्न विचारायची संधी मिळते. समजा आपला खूप महत्वाचा मुद्दा आहे पण तो बॅलेट मध्ये नाही आला तर आपण सभापती महोदयांना विनंती करू शकतो की, माझा मुद्दा हा खूप महत्वाचा आहे त्यावर बोलण्याची मला संधी मिळावी. तो मुद्दा सभापतींना महत्वाचा वाटला तर ते त्यावर बोलण्याची संधी सदस्याला देतात.

३७७ अंतर्गत प्रश्न – हे प्रश्न आठवड्यातून चार दिवस(सोमवार ते गुरूवार) विचारले जातात. शिवसेना पक्षाच्या वतीने एका दिवशी एकच सदस्याला बोलायला मिळते. चार दिवसात चार सदस्य बोलू शकतात. यामध्ये महत्वाचे प्रश्न विचारू शकता. उदा. बँक विलीनीकरणाचा प्रश्न की ज्याच्यामुळे ग्राहकांना त्रास होतो, वायू प्रदूषण इ. अशा विषयाबद्दलचे प्रश्न आपण ३७७ मध्ये विचारू शकतो.

चर्चा (डिबेट) – यामध्ये खालील मुद्यांवर सभागृहात चर्चा होते.

१. कुठल्याही खाजगी विधेयकावर सभागृहात चर्चा होते.

२. विकासकामांसाठी लागणाऱ्या निधी प्राप्ती वर चर्चा होते.

३. १९३ अंतर्गत चर्चा. यामध्ये आपण एखाद्या राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय मुद्यावर चर्चा करू शकतो.

प्रश्नासंबंधी संसदीय प्रक्रिया –

राष्ट्रपतींचे अभिभाषण आणि केंद्रिय जनरल बजेट ज्या दिवशी असते त्यादिवशी कुठल्याही प्रश्नावर चर्चा होत नाही.

भारत सरकारच्या सर्व मंत्रालय आणि विभागांना पाच गटामध्ये विभागले आहे. ए, बी, सी, डी, ई. या गटांच्या मंत्रालयासाठी, प्रश्नोत्तराचा दिवस अनुक्रमे सोमवार, मंगळवार, बुधवार, गुरूवार आणि शुक्रवार असे नियोजित आहे. मंत्रालयातील संसदेच्या सदस्यांनी प्रश्न विचारण्याआधी किमान १५ दिवस अगोदर सदनिकाला माहिती द्यावी, जेणेकरून हे विचार किमान पाच दिवसांपूर्वी अध्यक्षांच्या सूचनांसहीत मंत्रालयांना पाठविले जातात. जेणेकरून ते त्याबाबत समर्पक उत्तरे देऊ शकतील.

यामध्ये १५ दिवस अगोदर सदस्यांना त्यांचा प्रश्न पार्लमेंटरी नोटरी ऑफिसमध्ये द्यावा लागतो. इथे प्रश्न गेल्यावर संसदेची प्रश्न शाखा आहे तिथे हे सर्व प्रश्न जातात. तिथे गेल्यावर ते सदस्यांच्या प्रश्नांची पडताळणी करतात. सर्वात महत्वाचे म्हणजे विचारलेले प्रश्न हे केंद्र शासनाच्या निगडीत आहे की नाही? हे प्रथम तपासले जाते. जर तो प्रश्न केंद्र शासनाशी निगडीत असेल तरच तो स्विकारला जातो.

दूसरं निरीक्षण असं की, जो प्रश्न सदस्यांनी ज्या मंत्रालयाला उद्देशून पाठवला आहे तो प्रश्न त्याच मंत्रालयाशी निगडीत आहे का? याची चाचपणी केली जाते. उदा. जर चुकून एखादा प्रश्न कृषी मंत्रालयाच्या संबंधित असून तो प्रश्न जर केमिकल फर्टिलायझर्स ला विचारला असेल तर त्या सदस्याला पत्राद्वारे सूचना दिली जाते की, आपण विचारलेला प्रश्न हा कृषी मंत्रालयाशी संबंधित आहे आम्ही तो प्रश्न त्या मंत्रालयाकडे वर्ग करतो.

तिसरं निरीक्षण असं करतात की, प्रश्न भरून देण्यासाठी प्रत्येक सदस्याला अर्ज दिले जातात. त्या अर्जावर सदस्याने आपला प्रश्न लिहून अर्जाच्या खाली सदस्यानी स्वाक्षरी करावयाची असते. ती स्वाक्षरी सदस्याचीच आहे का हे ते पडताळून पाहतात. जर ती स्वाक्षरी सदस्याची असेल तर तो प्रश्न पुढे घेतला जातो.

ही प्रक्रिया झाल्यानंतर सर्व सदस्यांचे प्रश्न व सदस्यांचे नाव कॉम्प्युटर मध्ये समाविष्ट केले जाते. त्याच्यानंतर प्रश्नाचे एक बॅलेट असते. तारांकीत आणि अतारांकीत या दोन्ही प्रश्नाचे बॅलेट असतात. जे प्रश्न तारांकीत अथवा अतारांकीत मध्ये येणार आहेत यात जास्तीत जास्त ५० प्रश्न घेतले जातात. मग ते प्रश्न संबंधित मंत्रालयाकडे पाठवले जातात. ज्या दिवशी बॅलेट होते त्याच्या दुसऱ्या दिवशी मंत्रालयाकडे ते प्रश्न पाठवले जातात. यामध्ये प्रश्न सिलेक्ट करण्यासाठी संसद आणि

मंत्रालय यांची अंतर्गत प्रक्रिया असते. प्रश्न सिलेक्ट झाल्यावर संबंधित मंत्रालय त्याचे उत्तर लोकसभा अथवा राज्यसभे कडे पाठवते. ज्या दिवशी ज्या मंत्रालयाचा वार आहे त्या दिवशी त्या प्रश्नांवर चर्चा होते.

शून्य प्रहरमध्ये विचारलेल्या प्रश्नांना संबंधित मंत्र्याने उत्तर दिलेच पाहिजे असं बंधन नाही. जर त्या मंत्र्यालयाला वाटलं की, हा महत्वाचा प्रश्न आहे, यावर बोललं पाहिजे तरच मंत्री उत्तर देतो. मंत्र्यानी बोलणं हे बंधनकारक नाही.

अशा प्रकारे लोकसभचे कामकाज चालते.

विधेयक – विधेयके दोन प्रकारची असतात.

१. सरकारी विधेयक

२. खाजगी विधेयक

सरकारी विधेयक हे सरकार सभागृहात आणते. खाजगी विधेयक हे लोकसभेतील सदस्य मांडतात.

खाजगी विधेयकाची चर्चा फक्त शुक्रवारी केली जाते. यामध्ये सुद्धा बॅलेट असते. यामध्ये ज्या सदस्याचे विधेयक प्रथम असेल त्या विधेयकावर प्रथम चर्चा होते.

संसदेतील आवाज

संसदेमध्ये मी माझ्या मतदारसंघातील, राज्य पातळीवरील तसेच राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील असे एकूण ९९८ प्रश्न उपस्थित केले. त्यातील महत्वाचे आणि विविध विषयांवरील प्रातिनिधीक स्वरूपाचे काही प्रश्न येथे देत आहे.

सर्व शिक्षा अभियान दि.२३ जुलै २०१४

श्रीरंग आप्पा बारणे : भारत सरकार ने २००९ में निशुल्क और अनिवार्य बाल शिक्षा अधिनियम बनाया, जिससे ६ से १४ वर्ष तक के बच्चो को शिक्षा की अधिक सुविधा मिले और शिक्षा प्रणाली में सभी बच्चोंको शिक्षा की सुविधा प्राप्त हो सके। लेकिन आज तक सर्व शिक्षा अभियान का उपयोग बच्चों से ज्यादा अन्य लोगों ने उठाया है। राज्य सभा में २३ नवम्बर, २०१२ को शिक्षा मंत्री ने तारांकित प्रश्न संख्या २१ के अंतर्गत सवाल का जवाब दिया था । मैं मंत्री जी से जानना चाहता हूँ कि क्या सरकार ने देश में सर्व शिक्षा अभियान से पडने वाले प्रभाव और उनकी उपलब्धता के सम्बन्ध में कोई अध्ययन किया है तथा इस अभियान के तहत सभी राज्यों में संतोषजनक ढंग से काम हो रहा है या नही, इस बारे में तत्सम्बन्धी ब्यौरा क्या है?

श्रीमती स्मृती जुबिन ईरानी : अध्यक्ष जी, मैं आपके माध्यम से माननीय सदस्य का ध्यान इस बात की ओर आकृष्ट करना चाहती हूं कि ११ जुलाई को मैंने सब राज्यों के मुख्यमंत्रियों का, सर्व शिक्षा अभियान हेतु और विशेषत: पूर्ण शिक्षा के जितने भी देश में आयाम हैं, भारत सरकार के लिए उनके प्रति जितनी भी चुनौतियां हैं, ध्यान आकृष्ट किया है। हमारा निरंतर प्रयास है, प्रदेश सरकारों के साथ कि सर्व शिक्षा अभियान की जितनी भी चुनौतियां हैं, उनका हम मिलकर सामना करें और बडे प्रमाणिकता से सुविधाएं और अधिकार देश के बच्चों को दिलाएं ।

गर्भवती महिला व कुपोषण दि.५ डिसेंबर २०१४

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, कई वर्षो से केंद्र सरकार देश में गर्भवती महिलाओं और कुपोषित बच्चों के लिए योजना घोषित करती है । इस योजना में करोडों रूपये खर्च होते हैं। फिर भी आज देश के कई भागों में कुपोषित बच्चों की संख्या लगभग ४० प्रतिशत है । मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री महोदय से पूछना चाहतां हूँ कि देश के किन राज्यों में कुपोषित बच्चों की संख्या सबसे अधिक है? इस बारे में राज्यवार जानकारी दें और देश में भूख और कुपोषण के कारण हर साल कितने बच्चों और गर्भवती महिलाओं की मृत्यु होती है?

Shrimati Maneka Sanjay Gandhi : Madam, the hon. Member has asked me which are the worst State regarding malnutrition. There are 200 districts, it is not so much states, which are worst affected. The overall worst State would be Bihar, Chhattisgarh, Himachal Pradesh, Jammu and Kashmir, Jharkhand, Madhyapradesh, Odisha, Rajasthan, Uttar Pradesh and Uttarakhand. These are the 10 States which have the largest incidence of malnutrition both in mothers and in children.
Regarding death figures, it is not possible for me to give death figures because these are not recorded for malnutrition data.

श्रीरंग आप्पा बारणे : महोदया, एक समय देश में पोलिओ जैसी गंभीर बिमारी से जूझ रहा देश, आज पोलिओ मुक्त हो रहा है । मैं आपके माध्यम से सरकार सें यह कहना चाहता हूँ कि हमारा देश कुपोषण से कब मुक्त होगा? क्या सरकार इस बारे में कोई समिति गठित कर रही है? सरकार का क्या विचार हैं?

Shrimati Maneka Sanjay Gandhi : Madam, the Government has taken this extremely seriously. Malnutrition levels were at 47 percent. They are coming down but we have put this now into the mission mode and made it the main programme of this Ministry. We are re-training the Anganwadi workers. We spend about Rs.18000 crore every year. Unfortunately, there was a lack of training. The programme was focussed around a belief that they would feed the children and the mother. Now we are concentrating on weighting machines which will give us the real time status. We have two different kind of programmes and one is the Sneh Shivir which is based on positive deviance. This means that for 12 days a month. We get best case studies - the children who are not malnourished and their mothers and then train a women who do have malnourishment. We have started the re-training of Anganwadi Workers. We hope to be working with them in a much more defined way with them to deliver results. In 200 high-burden districts, we have placed second worker whose job is to go

door-to-door to pick up malnutrition children. We have made a special card in which each house is identified to find out what is the status of both the mother and the child. These were pilots that were originally taken up in West Bengal and Odisha. The Sneh Shivirs have worked extremely well. So, we are now adopting them for all the 200 burdened district. Hopefully, as a result of this mission we will be able to show you results within a year.

मच्छिमार सुरक्षा दि.१६ डिसेंबर २०१४

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष जी, मछली उत्पादन में भारत का लगभग दूसरा स्थान है। हमारा देश विश्व में जल से लाभान्वित होने वाला देश है । भारत के मछुआरों की संख्या लगभग १.४५ करोड है। आज देश के मछुआरों को सुविधा एवं सुरक्षा नहीं मिल पाती है। मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री से पूछना चाहता हूं कि विभिन्न देशों में अभी तक कुल कितने मछुआरों को कैद किया गया है? सरकार इन्हें छुडाने के लिए क्या कार्यवाही कर रही हैं?

डॉ. संजीव बालियान : माननीय अध्यक्ष जी, अभी यह डाटा मेरे पास अवेलेबल नहीं है कि किन देशों में कितने मछुआरों को कैद किया गया है? मैं यह डाटा भिजवा दूंगा ।

राधा मोहन सिंह (कृषी मंत्री): माननीय अध्यक्ष जी, अभी सबसे ताजी घटना है कि श्रीलंका सरकारने हमारे देश के चार मछुआरों को फांसी की सजा दे दी थी । हमारे माननीय प्रधानमंत्री जी ने खुद पहल की, बातचीत की और उन्हे फांसी की सजा से मुक्त किया गया । यह अभी हाल ही की घटना है ।

दुष्काळ निवारण दि.१९ डिसेंबर २०१४

श्रीरंग आप्पा बारणे : अध्यक्ष महोदया, विगत तीन सालों सें महाराष्ट्र के विभिन्न जिलों में सूखा और ओले गिरने से किसानों पर प्रकृतिक आपदा आती है । यह किसानों की आत्महत्या का कारण है । महाराष्ट्र में सबसे ज्यादा किसान आत्महत्या कर रहे हैं। मै माननीय मंत्री महोदय से जानना चाहता हूं कि क्या केन्द्र सरकार किसानों कों तुरंत आर्थिक सहायता देने हेतु कृषि मंत्रालय के अधीन विभाग बनाने पर विचार कर रही है?

जयंत सिन्हा : अध्यक्ष महोदया, महाराष्ट्र में जो हो रहा है, आपको मालूम ही है कि अखबारों और मीडिया में इसकी चर्चा हरदम होती रही है । इसके कई कारण हैं । एक कारण है कि हमें मालूम है कि वहां कई बार ड्राउट आए हूए है और सिंचाई का

प्रयोजन नही हैं । इन सब मामलों का समाधान सिर्फ क्रेडिट से नही हैं बल्कि सिंचाई से भी है । आपको मालूम है कि आदरणीय प्रधान मंत्री जी ने कृषि सिंचाई योजना को भी काफी आगे बढाने की कोशिश की है । मुझे लगता है कि अगर हम वहां सिंचाई पहुंचा देंगे तो जो अकाल आता है और फिर पानी नहीं मिलता जिसके कारण किसानों को बहुत तकलीफ होती है, इससे इसका समाधान हो सकेगा । हम सिंचाई के माध्यम से वहाँ तकलीफ का किसी तरह हल कर सकते हैं। दूसरी बात यह है कि जब डिजास्टर होता है यानी क्रॉप फेल्योर होते हैं, खासकर ड्रउट वगैरह होता है, जैसे मैने पहले ही कहा कि क्रॉप इंश्योरैंस स्कीम है, नाबार्ड प्राईम मिनिस्टर रिलीफ फंड है, हर मुख्य मंत्री भी उस समय कुछ रिलीफ देते हैं। ये तीन–चार ऐसे माध्यम हैं जिनके द्वारा हम किसानों को जल्द से जल्द रिलीफ पहुंचा सकते हैं और पहुंचाते हैं । जैसे मैंने कहा कि इस टाईप के फेल्योर्स, प्रॉब्लम्स आते ही रहेंगे । उस समय हमें जल्द से जल्द उन्हें सुविधा पहुंचानी होगी । हमारा इतना बडा देश है, इतने किसान हैं तो इस टाइप की प्रॉब्लम्स होती रहेंगी । इसलिए उस समय रिस्पौसिवनैस और इंश्योरैंस की जरूरत है, क्रैडिट की जरूरत नहीं है। उन सब माध्यमों को भी हम आगे बढा रहे हैं।

जवाहरलाल नेहरू पुनर्निर्माण योजना दि.२५ फेब्रुवारी २०१५

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री जी को बताना चाहता हूँ कि पिछली केन्द्र सरकार ने जवाहरलाल नेहरू पुनर्निर्माण योजना के अंतर्गत आवास योजना में महाराष्ट्र के पिंपरी–चिंचवड शहर के लिए आर्थिक सहायता के तौर पर इस योजना के तहत ५०० करोड से ज्यादा धनराशि दी थी, लेकिन यह योजना अभी तक अधूरी है । कई मकान बनाए गए हैं और कई अधूरे हैं । इस योजना का अभी तक गरीब परिवारों को कोई लाभ नही पहुँचा। महाराष्ट्र के पिंपरी–चिंचवड शहर में जवाहरलाल नेहरू पुनर्निमाण योजना के अंतर्गत खर्च हुए आवास योजना की क्या केन्द्र सरकार जाँच करेंगी ?

एम.वैकैय्या नायडू : अध्यक्ष जी, यह एरिया स्पैसिफिक क्वैश्चन है। मैं पूरी जानकारी इकट्ठा करूँगा । उसमें कुछ गलत हुआ या दुरूपयोग हुआ तो तभी हम जाँच के बारे में सोचेंगे। पहले एक्जैक्टली स्थिति क्या है, मैं यह समझने की कोशिश करूँगा और उसके बाद क्या करना है, वह तय करूँगा और मैं माननीय सदस्य को भी वह जानकारी दूँगा । वे बता रहे है कि ५०० करोंड रूपये दिये हैं, लेकिन मेरे ख्याल से किसी एक शहर के लिए ५०० करोड रूपये मंजूर करना प्रैक्टिकली होता नहीं है, वह पूरे स्टेट के लिए होगा । फिर भी उन्होंने कहा है तो मै पूरी जानकारी इकट्ठा करके माननीय सदस्य को भी बता दूँगा और आगे क्या करना है, वह निर्णय करूँगा।

कौशल्य विकास योजना दि.६ मे २०१५

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, माननीय प्रधान मंत्री जी ने मेक ईन इंडिया की घोषणा की है । इसी उद्देश से युवाओं के लिए कौशल विकास की योजना शुरू की गई है । इसी को देखते हुए सरकार ने २०२० तक ३० करोड युवकों को राष्ट्रीय कौशल नीति के तहत प्रशिक्षण देने का लक्ष्य रखा है । लेकिन अभी तक व्यवसायिक शिक्षा देने के लिए कोई विश्वविद्यालय नही हैं । मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री जी से जानना चाहता हूं कि क्या सरकार व्यावसायिक शिक्षा के लिए कोई विश्वविद्यालय बनाने तथा व्यावसायिक शिक्षा के लिए बैंक से आसानी से लोन देने के लिए कोई प्रस्ताव बना रही है ?

श्रीमती स्मृति जुबिन ईरानी : आदरणीय महोदया, मैं आपके माध्यम से आदरणीय सांसद को अवगत कराना चाहती हूं कि वर्तमान में शिक्षा का जो ढांचा है, जितने संस्थान है, उनके माध्यम से ही वोकेशनल एज्युकेशन न सिर्फ कॉलेजेस बल्कि स्कूली बच्चों को भी दे सकें, इसके प्रयास में हम सब लगे हुए हैं । मैं उन्हे बताना चाहूँगी कि नवम्बर २०१४ में हमने बच्चों को मोबिलिटी देने के लिए, स्पैशली वे लोग जो कक्षा आठ के बाद स्कूली शिक्षा छोड देते हैं, वर्टिकल और हॉरिजॉन्टल मोबिलीटी देणे के लिए समवय नाम का एक ट्रांसफर सिस्टम राष्ट्र को समर्पित किया जिसके अंतर्गत कक्षा नौ से लेकर ग्रैजुएशन तक हमारे छात्र पढ सकते हैं और स्किल ट्रेनिंग ले सकते हैं । इसी के अंतर्गत हमने पहली बार एज्युकेशन को दृष्टि से सैक्टर स्किल काउंसिल की भी स्थापना की है । कक्षा नौ से ही वोकेशनल एज्युकेशन हमारे छात्रों को मिले, इसका भी प्रावधान प्रदेश सरकारों के साथ मिलकर किया है । वर्तमान का जो युनीवर्सिटी सिस्टम है, उसके अंतर्गत भी कौशल को बढाने के लिए दीनदयाल उपाध्याय कौशल केंन्द्र की स्थापना करने की घोषणा यूजीसी कर चुकी है और इसी को कौम्प्लीमेंट करने के लिए हम इस वर्ष २३५ कम्युनिटी कॉलेजेस भी स्थापित करने के लिए प्रयत्नशील है ।

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, आज देश में ६५ प्रतिशत से अधिक हिस्सा ऐसे लोगों का है जिनकी उम्र ३५ वर्ष है और २०२० तक यह एवरेज आयु २९ वर्ष हो जाएगी जबकि चीन में ३७ और जपान में ४८ वर्ष एवरेज आयु होगी । इसके बावजूद हमारे देश में जो कुशल प्रशिक्षित हैं, वे अपने सुनहरे भविष्य के लिए ज्यादातर विदेश चले जाते हैं। मैं अपने माध्यम से माननीय मंत्री जी से जानना चाहता हूं कि इन कुशल प्रशिक्षित लोगों को विदेश जाने से रोकने के लिए सरकार क्या उपाय कर रही है ?

श्रीमती स्मृति जुबिन ईरानी : आदरणीय महोदया, मैं आपके माध्यम से सांसद से कहना चाहुंगी कि स्किल ट्रेनिंग और डैवलपमैंट के विषय की गंभीरता को देखते हुए प्रधान मंत्री जी ने एक विशेष मिनिस्ट्री स्किल डैवलपमैंट मिनिस्ट्री की स्थापना की है जिसके अंतर्गत स्किल को कैसे बढावा दें, इसका प्रयास किया जा रहा है। साथ ही मेक इन इंडिया कैम्पेन के

अंतर्गत मैनुफैक्चरिंग सैक्टर को बढावा देने का प्रयास है ताकि ये दोनों गतिविधियां एक–दुसरे को कौम्प्लीमेंट करें। मैं एमएचआरडी के अंतर्गत मात्र इतना कहना चाहूंगी कि वोकेशनल ट्रेनिंग जो हम अपने स्कूली छात्रों को दे रहे हैं, उन्हे ज्वाइंट सैर्टिफिकेशन के माध्यम से इंडस्ट्री को पार्टनर करके दे रहे हैं ताकि यह वर्क फोर्स इंडस्ट्री रेडी बने ।

शेतकरी मुलांचे शिक्षणाविषयी दि.४ डिसेंबर २०१५

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, क्या उन किसानो के परिवार के बच्चों को प्राथमिक शिक्षा से लेकर उच्च शिक्षा तक पूरी शिक्षा देने का प्रावधन करने की सरकार की तरफ से कोई कामना है?

जयन्त सिन्हा : माननीय अध्यक्ष, महोदया, इस विषय पर सरकार में बहुत विचार हुआ है और हम लोगों ने इस पर बहुत ध्यान दिया है। आप सब सदस्यों को जानकर खुशी कि जो हमारी जीवन ज्योति बीमा योजना है जिसके ३३० रूपये देने पर हर किसान या भाई–बहन को जीवन बिमा मिल सकाता है और अगर किसी का देहान्त भी होता है तो उस पर जो कवरेज मिलता है, वह २ लाख रूपये का है। आप सब माननीय सदस्यों से निवेदन है, मैंने खुद अपने क्षेत्र में किया हुआ है और आप लोग भी करिए, कि जितना इस विषय पर आप प्रचार कर सकते हैं, जिसमें किसी भी कारण किसी का देहान्त हो तो उनको इस इंश्योरेन्स पॉलिसी का फायदा मिल सकता है। इस तरीके हम सब लोगों को यह साधन और लाभ देने की कोशिश कर रहे है। साथ–साथ जब किसी भी जिले में या कही भी किसी गाँव में किसी प्रकार से दुखद घटना में मृत्यु होती है तो जिला प्रशासन या जनप्रतिनिधियों के द्वारा कोई न कोई रिलीफ हम लोग देते हैं । वह भी एक साधन है । उसहा भी आप उपयोग करिये । इस तरह से जीवन बीमा को लेकर on-the-spot intervention करके, हम लोगों की कोशिश है की कोई भी अगर इस दुखद हालत में है तो उसकी हम किसी न किसी तरीकें से मद्द करें ।
मै मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि ये कौन से राज्य है, जिनमें ११००० करोड रूपये की अनंतिम कमी आई है?

ओ.एन.जी.सी. कंपनी दि.२२ डिसेंबर २०१५

श्रीरंग बारणे : मा. अध्यक्षीय महोदयजी,
मेरे संसदीय क्षेत्र उरण मे भारत सरकारकी ओ.एन.जी.सी. कंपनी क्लुअरऑईल द्वारा पेट्रोकेमिकल और गॅस बनाती है। ओ.एन.जी.सी. प्लँटसे वेस्टेज केमिकल चिमनी द्वारा निश्चित रूप से हवा मे छोड जाता है और हवा मे जलाए दिया जाता है। ये केमिकल जलने से वहा का प्रदूषण बढता है और जिसके वजह से वहा के लोगो को कई तरह की बिमारी का सामना करना पडता है। जैसे की खांसी, आँख की बिमारी होती है। मा.अध्यक्ष महोदय मै आपके माध्यम से मा.मंत्रीजी से पुंछना चाहता हूँ

ओ.एन.जी.सी. कंपनी द्वारा हवा में छोडी जा रही केमिकल गॅस से प्रदूषण को रोकने के लिए सरकार क्या कदम उठा रही है। जैसे की मैंने उसे मालुमात किए पर्यावरण विभाग द्वारा अभिकारीयों से ओ बोल रहे है की ये केमिकलसे कोई बिमारी नही होती । लेकीन वहा के लोग शिकायत करते है । मै मंत्रीजी से पुंछना चाहता हूँ इस बारे मे सरकार क्या कदम उठा रही है। ?

प्रकाश जावडेकर (पर्यावरण मंत्री) : निश्चित रूप से जो बारणे साहब ने पुंछा है हम एक ही कहेंगे की इसके बारे मे सरकार का ध्यान है । स्टँडर्ड सब थोडे स्ट्रिंजन किए है और उसपर मॅडम एक मॉलीटरी मॅकॅनिझम लगाया है। सभी प्लँट पर जहा से प्रदुषण होता है। उनकी चिमणीपर यंत्र बिठाया है और जहा से ऑफराईन निकलता है और इस मोबाईल पर मुझे २४ घंटे जहा भी उल्लंघण होता है उस से एस.एम.एस. आते है। ओ अलर्ट उनको भी दिए जाते है। एक नई रेग्युलेशन हम ने लाई है। और इसलिए प्रदुषण की मात्रा कम रहेगी मानकोंके अंदर रहेगी। ये लगातार १५ मिनीट पर हम देख रहे है। और नही तो कारवाई करते है। चिंता न करे लेकीन आपके पास अधिक जानकारी है तो जरूर भेजिए मै उसपर जाँच करवाऊंगा।

पर्यटन विकास दि.२ मे २०१६
श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, भारत एक ऐसा देश है कि जहां सबसे ज्यादा पर्यटक देश–विदेश से आते हैं । पर्यटन क्षेत्र को बढावा देने हेतु सरकार को ठोस कदम उठाने की जरूरत है । हमारे देश को विरासत में सबसे ज्यादा कोस्टल एरिया, किले, गुफाएं और पर्यटन क्षेत्र मिला है। मेरे संसदीय क्षेत्र में लोनावला, खंडाला, माथेरान पर्यटन क्षेत्र के अलावा कारला, भाजा गुफाओं के अलावा घरापुरी स्थित विश्व धरोघर एलिफेंट गुफाएं, राजमाची, लौहगढ, विसापुर, तिकोना जैसे ऐतिहासिक किले है ।
एसके साथ ही साथ मेरे संसदीय क्षेत्र से लगकर ऐतिहासिक क्षत्रपति शिवाजी महाराज का रायगढ किला भी हैं । मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री जी से जानना चाहता हूं कि इन क्षेत्रो के पर्यटन विकास के लिए क्या पर्यटन मंत्रालय इन ऐतिहासिक क्षेत्रो में विशेष योजना और बैठकें करने का विचार कर रहा है ?

डॉ. महेश शर्मा : अध्यक्ष महोदय, माननीय सांसद ने जिन क्षेत्रों के विषय में ज्ञात कराया है, मैं बताना चाहता हूं कि भारत सरकार के पर्यटन मंत्रालय ने इस वर्ष विशेष योजनाओं के तहत दो विशेष योजनाएं शुरू की हैं – स्वदेश दर्शन एवं प्रसाद योजना । प्रथम चरण में प्रसाद योजना के तहत १३ शहर लिये गये हैं और स्वदेश दर्शन योजना के तहत विभिन्न सर्किट्स के माध्यम से अभी तक १३ सर्किट्स ही घोषित किये गये है, जिसमें कोस्टल सर्किट भी एक सर्किट है । माननीय सांसद जो विषय लाए है, वह वास्तक में पर्यटन की दृष्टि से महत्वपूर्ण है । प्रदेश सरकारों की तरफ से सब भी कोई सर्किट बेस डीपीआर हमारे पास आती है, अप्रैल से लेकर मई, जून तक हम डीपीआर्स का अध्ययन करके उस सर्किट पर संज्ञान लेते हैं और उस

पर आगे कार्य शुरू होता है । मैं चाहूंगा कि माननीय सांसद अपनी इन योजनाओं पर प्रदेश सरकार के माध्यम से, विभिन्न सर्किटो के मायम से अगर डीपीआर भेजेंगे तो मैं उन्हे विश्वास दिलाता हूं कि मैं उन्हे समायोजित का प्रयास करूंगा ।

श्रीरंग आप्पा बारणे : महोदय, पर्यटन मंत्री डॉ.महेश शर्मा की मैं सराहना करता हूं। उनके मंत्रालय का और उनका खुद काम बहुत अच्छा है। मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री जी से जानना चाहता हूं कि महाराष्ट्र में पर्यटन को बढावा देने के संबंध में कितने प्रस्ताव केंन्द्र सरकार के पास मंजूरी के लिए पडे हैं और इनके लम्बित होने के क्या कारण है?

डॉ. महेश शर्मा : महोदया, जनवरी २०१५ में जब से हमारी स्वदेश दर्शन योजना जारी हुई है, उससे अब तक १६७० करोड रूपये की योजनाएं हम लोगों ने सैंक्शन की हैं । जिसमें से अभी लगभग चार प्रोजेक्ट महाराष्ट्र सरकार के भी हमारे पास लंबित हैं । हम लगातार महाराष्ट्र सरकार के संपर्क में हैं । कनवेंशन सैंटर के माध्यम से, कोस्टल सर्किट के माध्यम से और धापेवाडा सर्किट के माध्यम से लगभग १५९३ करोड रूपये की यूसीज अभी पूरे देश के अंदर पेंडिंग हैं । जिसके अंदर कुछ युसीज महाराष्ट्र की भी हमारे पास पेंडिंग हैं । मै माननीय सांसद को बताना चाहता हूँ कि महाराष्ट्र के लगभग चार प्रोजेक्टस अभी हमारे पास पेंडिंग हैं। जिन पर संज्ञान लिया जाना बाकी है ।

राष्ट्रीय आरोग्य निधी दि.५ ऑगस्ट २०१६

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, राष्ट्रीय आरोग्य निधि के अन्तर्गत गरीब लोगों को और आर्थिक रूप से कमजोर मरीजों को उपचार में आर्थिक सहायता दी जाती है । कैंसर और हार्ट की बीमारी की दवाई और उपकरणों में भारी खर्च होता है । इस खर्च को गरीब मरीज नही उठा पाता है । आपके माध्यम से मैं माननीय मंत्री जी से जानना चाहता हूं कि इस तरह की बीमारी के ऑपरेशन के बाद होने वाले खर्च में गरीब मरींजों को सहायता करने के लिए सरकार क्या कदम उठा रही है ?

फग्गन सिंह कुलस्ते : महोदया, यह एक संवेदनशील मामला है । जो गरीब हैं, विशेषकर बीपीएल श्रेणीं में जो लोंग आते हैं और संक्रमक बीमारियों से ग्रसित हैं, विशेषकर कैंसर के बढते प्रभाव को रोकने की दृष्टि से और जो अन्य तरह की संक्रामक बीमारियां हैं, उनकी रोकथाम के लिए सरकार के पास योजना है । उस योजना के तहत हमारी एमसीआई के तहत हमने लगभग सौ करोड रूपए का प्रावधान किया है। इसमें एक पेशेंट को दो लाख रूपये देने का प्रावधान है । ऐसे जितने भी प्रकरण आते हैं और उसमें अगर आवश्यकता पडती है या बीमारी की गंभीरता के कारण उसका कुछ इस प्रकार का बजट बढता है तो उसे भी बढाने का और मंत्रालय की ओर से पांच लाख रूपए तक देने का प्रावधन किया जाता है ।

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, राष्ट्रीय आरोग्य निधि के अन्तर्गत कई हॉस्पिटल में गरीब मरीजों का इलाज मुफ्त में हो सके, इसके लिए इन हॉस्पिटल्स में कुछ बेड निर्धारित करते हैं, रिजर्व रखते हैं, जबकि कई मरीजों कों दो–तीन महीनों तक वेट करना पडता है । मैं मंत्री जी से आपके माध्यम से पूछना चाहता हूं कि ऐसे कितने हॉस्पिटल्स हैं, जिनकी शिकायत आपके मंत्रालय में आती हैं, जहां मरीजों का समय पर इलाज नही हो सका ?

फग्गन सिंह कुलस्ते : माननीय अध्यक्ष महोदया, देश में जो हमारी संस्थायें काम करती हैं, उनमें १३ ऐसे सरकारी संस्थन हैं, जो अस्पतालों और संस्थानों कें रूप में काम करते हैं । हम उन्ही संस्थानों में इस धनराशि का उपयोग करते है और पैशेंट को भी वहां पर दर्ज कराया जाता हैं । जहां तक समय–सीमा का सवाल हैं, उनके आपरेशंस की डेट्स का सवाल है, तो आजकल सारा कंप्यूटराइज्ड हो गया है । मेरिट बेस पर उनका दाखिला करने के बाद उनकी डेट डिसाइड की जाती है।

किल्ले संवर्धन दि.२८ नोव्हेंबर २०१६

श्रीरंग आप्पा बारणे : अध्यक्ष महोदया, महाराष्ट्र में छत्रपति शिवाजी महाराज के कार्यकाल से कई ऐसे किलों का निर्माण हुआ है, जो पुरातत्व महत्त्व के हैं। छत्रपती शिवाजी महाराज की राजधानी रायगढ की हालत भी अब जीर्ण–शीर्ण हो गयी है। ...(व्यवधान)

मैं आपके माध्यम से मंत्री जी से पूछना चाहता हूं कि पुरतत्व विभाग से जुडे हुए महाराष्ट्र के किले में सुधार हेतु केन्द्र सरकार क्या उपाय योजना कर रही है ? ...(व्यवधान)

डॉ. महेश शर्मा : महोदया, माननीय सांसद ने जो प्रश्न पूछा है, मैं उन्हे बताना चाहता हूं कि महाराष्ट्र से जुडे हुए तीन स्थान एलिफेन्टा केव्स, दौलताबाद फोर्ट और रायगढ किला है। ...(व्यवधान) रायगढ किले के बारे में माननीय सदस्य ने जो मुझे बताया है, इसके बारे में उन्हे डिटेल्ड रिपोर्ट देने के बाद आर्कियोलोजिकल सर्वे ऑफ इंडिया की उस विषय में क्या योजना है, वह मैं माननीय सांसद को उपलब्ध करा दूंगा । ...(व्यवधान)

जमीन अधिग्रहण दि.५ डिसेंबर २०१६

श्रीरंग आप्पा बारणे : अध्यक्ष महोदया, देश भर के विभिन्न राज्यों में सरकारी क्षेत्र की तेल कंपनियों के माध्यम से बडी मात्रा में पाईप लाईन डालने का काम होता है ।...(व्यवधान) मेरे चुनाव क्षेत्र में यह काम सबसे ज्यादा होता है । मंत्री जी उरण में

ओ.एन.जी.सी. का सबसे बडा प्लान्ट है। मेरा प्रश्न पाइप लाईन डालने से संबंधित है । ...(व्यवधान) वहां जब पाईप लाइन डालने का काम होता है तो किसानों की जमीनें अधिग्रहित की जाती हैं, वहां किसनों को विश्वास में न लेकर, उनकी जमीनों का अधिग्रहण किया जाता है, जिसकी वजह से यह काम रूका हुआ है । भारत सरकार की एच.बी.सी.एल. और रिलायंस कंपनी का काम किसानों ने रूकवाया हैं। ...(व्यवधान)

मैं माननीय मंत्री जी से पूछना चाहता हूं कि किसानों की जमीनों के अधिग्रहण के लिए किसानों के साथ बातचीत की जाए और उन्हें ज्यादा से ज्यादा मुआवजा देकर उनकी जमीनें ली जाएं ।...(व्यवधान) इससे किसानो की जमीन के अधिग्रहण में किसानों को ज्यादा से ज्यादा राहत मिलेगी । मैं आपको बताना चाहता हूं कि उन जमीनों पर कुछ नही होता है, न उन पर मकान बना सकते हैं और न कोई दूसरा काम कर सकते हैं ।...(व्यवधान)

मैं जानना चाहता हूं कि जो पाइप लाइन डालने का भारत सरकार का उपक्रम है, क्या वह ऐसा करने से पहले किसानों को विश्वास में ले सकता हैं? ...(व्यवधान)

श्री पियूष गोयल : महोदया, भारत सरकार प्रधान मंत्री, मोदी जी के नेतृत्व में किसानों के प्रति बहुत संवेदना रखती है और किसानो को किसी प्रकार का नुकसान न हो, हम इसके लिए प्रतिबद्ध हैं । ...(व्यवधान) जहां तक किसनों की जमीन लेने की बात हैं। कुछ जमीन पी.एम.टी. एक्ट के तहत ली जाती है और कम्पैनरोशन पी.एम.टी. एक्ट के द्वारा ही दिया जा सकता है । ...(व्यवधान) माननीय सदस्य एप्रिशिएट करेंगे कि सरकारी कंपनियां एक कानूनी दायरे के बाहर नहीं जा सकतीं । अगर वे कानूनी दायरे के बाहर जायेंगी तो कल सवाल उठेंगे कि आपने किसी का कम और किसी का ज्यादा कम्पैनसेशन कैसे तय किया । ...(व्यवधान) उसके तहत अगर किसानों की कोई समस्या है तो सरकार उसे उनके साथ तुरंत बातचीत करके सुलझाने के लिए तैयार है ।

मराठा आरक्षणाची मागणी दि.७ डिसेंबर २०१६

श्रीरंग बारणे : मा. अध्यक्षीय महोदयजी,

महाराष्ट्र के अहमदनगर जिल्हे में कोपर्डी गाव के मराठा समाज के गरीब लडकी पर हुए अत्याचार के विरोध में और महाराष्ट्र के मराठा समाज को आरक्षण दिए जाने के बारे में महाराष्ट्र में ९ अगस्त से शुरू हुआ मराठा मोर्चा और महाराष्ट्र के सभी शहरों मे ए मोर्चा निकाले जा रहे है। शांतीपूर्व मोर्चा महाराष्ट्र के सभी शहरों में छोटे मोठे शहरो में निकाले जा रहे है।

मा.अध्यक्षजी, इस मोर्चा मे ज्यादा संख्या में महिलाए, नौजवान, लडका, लडकीयाँ सहभागी होते है। और दुसरे जाती के ऊपर कोई आरोप नही करता, लेकीन आजतक ४० मोर्चा निकाले महाराष्ट्र में। महाराष्ट्र के बाहर राज्य में ५ मोर्चे निकाले।

जिसमे मध्यप्रदेश, कर्नाटक इस राज्य में भी मोर्चा निकाले। इसे के सिवा विदोशों में मॉस्को, नेदरलँड, दुबई, न्युयॉर्क अमेरिका में मोर्चा निकाले। इतनी बडी संख्या में महाराष्ट्र में मराठा समाज है। करीबन ७ करोड से ज्यादा मराठा समाज है। फिर भी आजतक केंद्र और राज्य सरकार ने इस बारें में कोई दखल नही दी है। मै आपके माध्यम से विनती करता हूँ की महाराष्ट्र में मराठा समाज को आरक्षण देने के लिए जल्दी से जल्दी कदम उठा जाए। धन्यवाद!

अमेरिकेतील भारतीय उद्योजकांविषयी दि.२० मार्च २०१७

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्षा जी, अमेरिका में डोनाल्ड ट्रम्प जब से राष्ट्राध्यक्ष बने, तब से मीडिया में ऐसी खबरें आती हैं कि अमेरिका में औद्योगिक निवेश करने वाले भारतीयों के काम–काज पर असर पडने लगा है और उनके मन में अपने उद्योग को बचाने की चिंता हो रही है।

मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री महोदय से जानना चाहता हूं कि अमेरिका में भारतीयों के निवेश को बचाने और उद्योग को बढावा देने के लिए भारत सरकार क्या नीति अपना रही है?

Shrimati Nirmala Sitharaman : Madam Speaker, since the new Government has taken over in the United States of America, through the Ministry of External Affairs, we have kept constant engagement with the newly elected representatives. There has also been a Congressional team which came to India with whom we have engaged. The NASSCOM is also working together with the Commerce Ministry and the Ministry of External Affairs.

Very recently, the Foreign Secretary and the Commerce Secretary had been to the United States and engaged with all the interlocutors and the officials by which time the nominated USTR and the Commerce Secretary were in the process of settling in their assignments. So, there has been a continuous engagement with the US' new Administration to voice. the concern of Indian industry, particularly of the IT sector, and also the others who have invested, just in case any change in the policy of the USA regarding the visa or even the minimum salary requirements as has been debated in the Press, has been taken up by the new Government. But I am glad to say that as regards the H1B visa for the year 2018, the US Government has already notified their position and there is not any significant change from the existing regime. So. the fear that all of us were seeing through the media here about the H1B visa has, at least for the year 2018, not proven correct.

Also, the US Administration has very clearly said that they shall be dealing with illegal immigration and the H1B visa related matter will he nuanced, but the priority at the moment seems to deal with the illegal immigration.

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्षा जी, माननीय मंत्री महोदय जी ने आई.टी. के बारे में कह दिया हैं । मैं माननीय मंत्री जी से यह जानना चाहता हूं कि भारतीय आय.टी. प्रोफेशनल्स, जो अमेरिका में नौकरी कर रहे हैं, उनके उपर बडा संकट है, ऐसा न्यूज में आ रहा है। भारत सरकार उन आई.टी. प्रोफेशनल्स के बारे में क्या नीति अपना रही है, यह मै आपसे जानना चाहता हूं ।

Shrimati Nirmala Sitharaman : I presume that the: question, 'भारत सरकार क्या नीति अपना रही है।' is in the context of the US.
As I said. we are engaging with the ASSOCHAM and the groups which are dealing with IT industry and, also with the inputs from the industry, engaging with the US Administration. At the moment, it is more working with the US Administration to make sure that there is m significant policy change in the approach and to make sure that the interests and the concerns of the industry are voiced to the new US Administration.

सरकारी दारूगोळा कंपनी विषयी दि.२८ जुलै २०१७
श्रीरंग आप्पा बारणे : महोदया, भारत की ३९ ऑर्डिनेंस फैक्ट्रीज हैं, जो रक्षा विभाग के आर्मी नेवी और एयरफोर्स के लिए उत्पादन का काम करती है । कई सारी कंपनियों के वेंडर्स के माध्यम से साठ प्रतिशत के उपर विभिन्न उत्पादन करके इन ऑर्डिनेंस फैक्ट्रीज में लाया जाता है जबकि वेंडरो के द्वारा भेजी गयी रक्षा विभाग की सामग्री में कई सारी तकनीकी खामियाँ होती हैं। देश भर की इन ३९ ऑर्डिनेंस फैक्ट्रीज में ९० हजार से ज्यादा कर्मचारी काम करते हैं। इन कर्मचारियों में पूरा उत्पादन करने की क्षमता है, फिर भी भारत सरकार आपनी कंपनियों को बढावा नही दे रही है।
मैं आपके माध्यम से माननीय मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि हमारी सरकार ने मेक इन इंडिया को बढावा दिया है। सरकार की ये कंपनियाँ मेड इन इंडिया के द्वारा रक्षा विभाग के लिए महत्वपूर्ण उत्पादन करती हैं। इन कंपनियो के माध्यम से रक्षा विभाग के लिए गोला–बारूद का उत्पादन बढाने के क्या सरकार विचार कर रही है ?

डॉ.सुभाष रामराव भामरे : मैडम, मैं आपके माध्यम से आदरणीय सदस्य महोदय को यह सूचित करना चाहता हूँ, इनका कहना है कि भारत सरकार अपनी डिफेंस ऑर्डिनेंस फैक्ट्रीज को बढावा नहीं दे रही है और लगभग ९० हजार कर्मचारियों के बारे में उन्होंने प्रश्न किया है । इसका उत्तर मैं यह देना चाहता हूँ कि बहुत सारी मिस अंडरस्टैंडिंग काफी लोगों में हैं, कर्मचारीओं में है कि हमारी ऑर्डिनेंस फैक्ट्रीज, ६२ ऑनवर्ड्स कि ऐम्युनेशन, आर्ममेन्ट्स आदि प्रोव्हाईड करने की जिम्मेदारी थी और वे इसे अच्छी तरह से निभा रही है । हम चाहते हैं कि इससे भी ज्यादा अच्छा काम हो, क्योंकि हमारा जो

प्राइवेट डिफेंस इंडस्ट्री बेस है, वह बढाने की आवश्यकता है । आर्डिनेंस फैक्ट्रीज लीजिए, डिफेंस इंडस्ट्री को बढावा दिया गया है, लेकिन आज तक देखा जाए तो बहुत ज्यादा उनका कंट्रीब्यूशन नही है । उनका यह कहना था कि लेवल प्लेइंग फील्ड हमें नही दी जाती है और जो प्रोटेक्टेड एनवायर्नमेंट है, इसलिए प्राइवेट इंडस्ट्रीज नहीं आ रही हैं । जो ऑर्डिनेंस फैक्ट्रीज की ऐम्युनिशन कैपेसिटी है, वह तो चल रही है । उसमें क्वालिटेटिव, क्वांटिटिव मेजर्स लेने की बहुत सारी स्किम्स आयी हैं। मैं एक बात आपके माध्यम से सूचित कर रहा हूँ, आपने उसकी तरफ निर्देश किया, कोई भी ऑर्डिनेंस फैक्ट्री बन्द होने वाली नहीं हैं और कोई भी कामगार बेरोजगार नही होगा । यह सिर्फ री–अलाइन्मेंट है । जहाँ तक हमारे प्रइवेट डिफेंस इंडस्ट्री बेस बढाने की बात है तो We have eight type of ammunition. जो चिजे हमारी माध्यम से, कम से कम २५ कंपनी आईडेन्टिफाई की गयी हैं। मैं ज्यादा डिटेल में नहीं जाना चाहता हूँ, because of classified nature of the information, I cannot give the details. यह आरम्भिक स्टेज में हैं और मेक इन इंडिया के माध्यम से आने वाले समय में काफी निर्भरता हो जायेगी ।

श्रीरंग आप्पा बारणे : माननीय अध्यक्ष महोदया, पिछले तीन सालों से रक्षा विभाग की स्टैंडिग कमेटी में मैं सदस्य के रूप में काम कर रहा हूँ । आदरणीय बी.सी.खंड्डू जी उस कमेटी के चेअरमैन हैं । वे बहुत ही अनुभवी हैं।
पिछले महीने हमने पूना की एम्युनेशन फैक्ट्री का खडकी में दौरा किया था । जितेन्द्र जी भी उसमें आए थे। हमने जानकारी ली थी, वहाँ मीटिंग भी की। यह कंपनी ब्रिटिश काल से चालु हुई है लैकिन पूरी क्षमता से उस कंपनी में उत्पादन नहीं हो रहा है। हमें ऐसी जानकारी मिली है कि कंपनी में जो उत्पादन कम हो रहा है, उसके कम होने के कारण उन्हें कई ऐसे बताए गए कि विदेशों से कई कंपनियों द्वारा रक्षा विभाग को सामान आते हैं और जो मेक इन इंडिया का प्रोडक्ट है, वह ज्यादा बन नही पा रहा है। इस कारण से उस कंपनी का प्रोडक्शन कम हो रहा है । वहाँ खडकी की फैक्ट्री में कई युनिट्स है जो बंद हो चुकी हैं और कम उत्पादन हो रहा है, ऐसा हमें मालूम पडा है। मैं माननीय मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि क्या यह बात सही है, क्या आपको इसकी जानकारी है ?

डॉ.सुभाष रामराव भामरे : माननीय अध्यक्ष महोदया, जहाँ तक माननीय सदस्य ने पूना बेरड खडकी आर्डनैंस फैक्ट्री की बात की है, यह सही नही है कि उसकी प्रोडक्शन क्षमता बहुत कम हो गई है । हम चाहते है यह क्षमता बढें क्योंकि १९६२ से आज तक जो भी एम्युनेशन की रिक्वायरमैंट आर्मी की थी, जो एम्युनेशन ऑर्डनैंस फैक्ट्री बोर्ड से मिलता है, उसके अलावा आर्डनैंस फैक्ट्री एम्युनेशन का भी प्रावधन हैं कैपिटल रूप से प्रोक्योरमैंट कने का। समय–समय कैपिटल प्रोक्योरमैंट से यह किया जाता है। जब से हमारे आदरणीय प्रधान मंत्री जी के नेतृत्व में यह सरकार आई है, बहुत सारे इनीशियेटिव्स लिए गए हैं। उसमें आर्डनैंस फैक्ट्री की क्षमता बढाने के लिए मॉडर्नाइजेशन, क्वालिटी चेंजेस, क्वालिटी चैक, इस पर सकारात्मक निर्णय

लिया जा रहा है । इसके साथ – साथ मेक इन इंडिया के माध्यम से ज्यादा प्राइवेट डिफेंस मैन्युफैक्चरिंग को बढावा देने के लिए बहुत सारी कंपनीयों को आमंत्रित किया गया है ।

उज्वल डिस्काम एश्योरेंस (उदय) योजना दि.१० ऑगस्ट २०१७

श्रीरंग आप्पा बारणे : अध्यक्ष महोदया, मंत्री जी ने लिखित मैं विस्तृत उत्तर दिया है। माननीय प्रधान मंत्री जी की अध्यक्षता में केंद्रीय मंत्रीमण्डल से सितंबर, २०१५ में बिजली मंत्रालय की उदय नामक योजना को मंजूरी दी है। उदय योजना का लक्ष डिस्कॉम की वित्तीय हालत सुधारना है। इसी से सरकार द्वारा सभी लोगों को २४ घंटे बिजली देने का प्रयास है। आज तक कई राज्यों में २४ घंटे बिजली नहीं मिल रही हैं। सरकार का उद्देश सन २०१९ तक २४ घंटे बिजली देने का है। मंत्री महोदय ने जो लिखित में उत्तर दिया है, उसमे हैं कि नवंबर, २०१५ में उज्वल डिस्काम एश्योरेंस योजना (उदय) की शुरूआत से भागीदार राज्यों द्वारा वर्ष २०१५–१६ से २०१६–१७ तक वार्षिक हानियों में लगभग ११००० करोड रूपये की अनंतिम कमी की सूचना दी गई है।

मै मंत्री जी से पूछना चाहता हूँ कि ये कौन से राज्य है, जिनमें ११००० करोड रूपये की अनंतिम कमी आई है?

पीयूष गोयल : अध्यक्ष महोदया, उज्वल डिस्कॉक एश्योरेंस योजना (उदय) एक प्रकार से बाकी जो पहले योजनाएं आई थी, उनसे इसलिए फर्क थी कि इसमें सिर्फ वित्तीय सुधार ही नही, ऑपरेशनल सुधार करने की भी योजना थी। इसमें यह भी था कि लंबे अर्से तक कैसे ये डिस्कॉम्स प्रॉफिट में ही चले और यह नहीं हो कि फिर से वे लॉस में चले जाएं। उसके लिए भविष्य में भी अगर कोई डिस्कॉम लॉस करें तो उसका भार राज्य सरकार के उपर आएगा और राज्य सरकार को ही पूरा करना पडेगा और उस लॉस को पूरा करने के लिए उसको बँक से लोन नही मिलेगा। उदय योजना की यह विशेषता है।

आपको जान कर हैरानी होगी कि सन् २००३–०४ में जहां देश भर के सभी डिस्कॉम्स का कुल लॉस सिर्फ ०६ हजार ०७ करोड रूपये था, वह बढ कर सन २००८–०९ तक मात्र पांच वर्ष में ही ३४ हजार ७५४ करोड रूपये हो गया था । पांच वर्ष में देश भर के डिस्कॉम्स का लॉस बढता ही गया । सन २०११–१२ के बीच एफआरपी–टू नामक एक योजना के तहत अलग अलग राज्योंने इसका लाभ लिया है। हर राज्य की सूची मेंरे पास है, मैं गिनकर बता सकता हूँ । बिहार मैं भी उसका लाभ हुआ कि जो ऑपरेशनल पैरामीटर्स हैं, उनमें सुधार आना शुरू हुआ हैं। आगे चलकर फाइनेन्शियल सुधार भी होगा । कुछ राज्य हैं, जहाँ तकलीफ बढी भी हैं । जम्मू कश्मीर के विशेष कारणों के कारण वहाँ पर योजना के तहत हर घर तक बिजली पहुँचाने में विलम्ब हो रहा है। कलेक्शन एफिसिएंसी में विलम्ब है। राज्यों सरकारों के सहयोग से हम इसको पूरी तरीके से सुधार कर पायेंगे, ऐसा मुझे पूरा विश्वास है।

श्रीरंग आप्पा बारणे : महोदया, मैं मंत्री जी को धन्यवाद देना चाहता हूँ कि उन्होने इस विषय के बारे में बहुत ही विस्तृत रूप से जवाब दिया है । महोदया, उदय स्कीम के तहत हमने एकात्मिक ट्रांसमिशन कमर्शियल घाटा १५ प्रतिशत लाने का उद्देश रखा है। इसलिए सरकारने स्मार्ट मीटर लगाने की कारवाई करने की योजना बनाई है, लेकिन सरकार की वेबसाईट पर जो जानकारी मिल रही है, उसके मुताबिक ५०० युनिट से अधिक उपयोग करने वाले ग्राहकों को वर्ष २०१७ तक सभी को स्मार्ट मीटर देने का उद्देश रखा हैं। लेकिन आज तक सिर्फ तीन प्रतिशत ग्राहकों को ही स्मार्ट मीटर दिये गये हैं । इसी तरह २०० युनिट से उपर उपयोग करने वाले सिर्फ एक प्रतिशत ग्राहकों को ही स्मार्ट मीटर देने का काम किया है। अनेक राज्यों में अभी तक जीरो प्रतिशत काम हो रहा है। मैं यह जानना चाहता हूँ कि आपकी सरकार यह उद्देश कब पूरा करेगी ?

पीयूष गोयल : महोदया, माननीय सदस्य ने बहुत ही अच्छा प्रश्न पूछा है। स्मार्ट मीटर से टैम्पर प्रूफ मीटर लगता है, लोगों को चिन्ता कम होती है कि गलत बिलिंग आयेगी और यह चोरी रोकने का भी एक साधन बनता है। इसलिए सरकार का उद्देश था और उदय में हमनें स्टिप्युलेट भी किया था कि ५०० युनिट से अधिक जो यूज करते हैं, उनको तो कम्पल्सरी स्मार्ट मीटर तुरन्त लगे और आगे चलकर २०० युनिट से अधिक पर लगे। स्मार्ट मीटर की जो आज के दिन कीमत है, लगभग ८–१० हजार रूपये से लेकर १५ हजार रूपये के बीच स्मार्ट मीटर की कीमत आती थी, जो अभी के स्पेसिफिकेशंस थे । फिर हमने कई राउन्ड ऑफ डिस्कशंस स्टेट्स के साथ किये और मैं स्टेट्स से सहानुभुति रखता हूँ कि इतना महँगा स्मार्ट मीटर लेकर लगाना और फिर उसकी कॉस्ट रिकवरी करने में उनको तकलीफ आती है। इसलिए हमने बी.आई.एस. के साथ मिलकर और सेन्ट्रल इलेक्ट्रिसिटी अथॉरिटी ने पूरे स्मार्ट मीटर को एक प्रकार से सिम्प्लिफाई किया। पहले के स्मार्ट मीटर में बहुत सारे ऐसे फीचर्स थे, जो भारत के परिप्रेक्ष्य में जरूरी नही थें। अब एक सिम्प्लिफाइड वर्जन ऑफ स्मार्ट मीटर, जिसके प्रमुख उद्देश है कि वह टैम्पर प्रुफ हो, उसकी कोई रीडिंग खराब न कर सके और उसकी रीडिंग लेने के लिए लाइनमैन न जाये, जिससे भ्रष्टाचार आदि की संभावना खत्म हो । कम्प्यूटर में डायरेक्ट वाई–फाई के माध्यम से या इंटरनेट के माध्यम से रीडिंग आये। हमारा अंदाजा हैं कि यह स्मार्ट मीटर १५०० रूपये से दो हजार रूपये शुरू में और जैसे हम एलईडी में ३१० की चीज ४० रूपये पर ले आये, मुझे विश्वास है कि इस ८–१०–१५ हजार रूपये के स्मार्ट मीटर को हमारा एक हजार रूपये के नीचे लाने का लक्ष्य है और जैसे ही वह होता है, तो मुझे विश्वास है कि, देश में हर एक मीटर को सभी राज्य सरकारें खुशी से बदलकर स्मार्ट मीटर करेंगी। आपको जानकर खुशी होगी कि उत्तर प्रदेश की नई सरकार ने ४० लाख और हरियाणा ने १० लाख, ऐसे मुल मिलाकर ५० लाख नई कल्पना के स्मार्ट मीटर, यह सिम्प्लिफाइड वर्जन इसका टेन्डर ऑलरेडी इश्यू कर दिया है, नोटिस इन्वायटिंग टेंडर और जल्द ही उसकी बिल्डिंग आदि शुरू होगी । जैसा आप जानते हैं, हम सब कुछ परवेज करते हुए बिडिंग करते हैं। जिससे बेस्ट प्राइज, लोअस्ट प्राइज आये और भ्रष्टाचार की संभावना खत्म हो जाये ।

कार्यकर्त्यांचा आत्मविश्वास

कार्ला आणि सेझ प्रश्न

सन २००६ मध्ये मावळ मतदारसंघातील देवघर, करडोली, जवरेवाडी, वेहेरगाव, दहिवली, शिलाटणे, कार्ला आणि मुंढावरे या गावांमधील ११६७ हेक्टर जमिनीचे सरकारकडून भूसंपादन करण्यात आले. त्यावेळी या प्रकाराला या सर्व गावातील ग्रामस्थांचा विरोध होता. या जमिनी भूसंपादित केल्यामुळे शेतकऱ्यांना त्यावर कर्ज घेता येत नाही, कोणताही विक्री व्यवहार करता येत नाही आणि सरकारकडून त्याबाबतचा मोबदलाही लवकर मिळत नाही. म्हणून गावकरी पूर्णपणे अडचणीत येतो. त्यावेळच्या मुख्यमंत्र्यांनी आश्वासने देण्यापलिकडे काहीही केले नाही. ज्यावेळी आप्पा निवडून आले, त्यानंतर त्यांनी या प्रश्नाचा पाठपुरावा केला. उद्योगमंत्री मा.सुभाष देसाईंना पिडीत गावांमध्ये बोलावून शेतकऱ्यांबरोबर मेळावा घेऊन शेतकऱ्यांना सातबाऱ्यावरचे सरकारी शिक्के काढण्याचे आश्वासन दिले. पहिल्या टप्प्यात देवघर गावातील ३१५ हेक्टर सेझ वगळले. त्यानंतर शेवटच्या टप्प्यात पुर्ण क्षेत्र सेझमुक्त करण्यात येणार आहे. या सेझमुक्त झालेल्या शेतकऱ्यांनी मंत्रालयात जाऊन उद्योगमंत्री मा.सुभाष देसाई साहेब यांचे आभार मानले. तसेच एकविरा देवीच्या पायथ्याशी या यशस्वी कार्याबद्दल मा.सुभाष देसाई यांचा गौरव केला.

मावळ मतदारसंघातील पहिले स्वच्छता अभियान कार्ला येथील एकविरा देवीच्या गडावर राबविण्यात आले. त्याची सुरूवात गडावरील पार्कींगच्या जागेपासून केली. त्यासाठी लागणारे डस्बीन व घंटागाडी यांची योग्य व्यवस्था करण्यात आली. तसेच या भागातील विकासासाठी मा.आप्पांचे मोठ्या प्रमाणावर प्रयत्न चालू आहेत. कार्ला परिसरातील गाव विकासासाठी आप्पांनी खुप मोठा निधी उपलब्ध करून दिला. त्यामध्ये बहुतांश गावांमध्ये स्वच्छता अभियान, अंतर्गत रस्ते व सुशोभिकरण या गोष्टी होत्या. सुमारे ५ महिन्यांपूर्वी एकविरा देवीच्या मंदिराच्या कळसाची चोरी झाली असताना आप्पांनी

स्वत: मंदिरासाठी कळस अर्पन केला. मंदिरातर्फे त्याचे दि. ७ मार्च २०१८ कलशारोहण झाले. एकविरा देवीच्या गडावर जाण्यासाठी भाविकांची सोय म्हणून रोप वे कार्यान्वित करण्यासाठी आप्पा प्रयत्नशील आहेत. तसेच आप्पांचा या गावांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर जनसंपर्क असून ते आठवड्यातून एकदातरी इकडे भेट देतात.

गेल्या ४ वर्षात आप्पांनी आपली प्रतिमा आपल्या कार्यकौशल्याने स्वच्छ आणि उजळ ठेवली आहे. कार्ला गावचा एक रहिवासी गणेश हुलावळे याची किडणी फेल झाली असताना त्याला उपचारासाठी तातडीने पंतप्रधान निधीमधून वैद्यकिय सेवेसाठी ३ ते ४ लाखांची मदत केली. त्याच्या किडनी ऑपरेशनसाठी १० लाख रूपये खर्च अपेक्षित होता. तेवढी त्याची आर्थिक परिस्थिती नसल्यामुळे त्याचे मानसिक संतुलनही बिघडले होते. परंतू आप्पांनी वेळेवर केलेली आर्थिक मदत आणि त्याच्या बायकोने केलेले किडनी दान यामुळे त्याच्यावर वेळीच योग्य उपचार झाले. आज तो आरोग्यदृष्टया व्यवस्थित असून आप्पांचे आभार माणन्यासाठी स्वत: चालत आला. आप्पांच्या या प्रत्यक्ष भेटीगाठी आणि प्रश्न त्वरीत सोडविण्याच्या कार्यपद्धतीवर शेतकरी आणि इतर लोक अत्यंत समाधानी आहेत. शिवाय अशा प्रकारचा त्वरीत काम करणारा खासदार आम्हाला यापूर्वी लाभला नाही. असेही कौतुकाचे चार शब्द ते बोलत असतात.

आप्पांची शिकवणच अशी आहे की, लोकांसाठी काम करा. त्यासाठी ते स्थानिक पातळीवर देखील कार्यकर्त्यांमार्फत विविध लहान–मोठी कामे करू शकतात आणि कार्यकर्तेही वैयक्तिक कामांना प्राधान्य देण्यापेक्षा जनसामान्यांच्या प्रश्नांची सोडवणूक करण्याला प्राधान्य देतात. ती कामे आप्पांकडे पाठपुरावा करून, पुर्ण करून घेतात. त्याचे उदाहरण म्हणजे मतदारसंघातील बोरज आणि आसपासच्या गावाकडे जाण्यासाठी रेल्वे गेट संध्याकाळच्या ५ नंतर बंद असायचे. त्यामुळे वाहने अडकून पडायची व मोठा खोळंबा व्हायचा. गावच्या ग्रामस्थांनी आप्पांकडे पाठपुरावा केल्यानंतर आप्पांनी ते गेट कायमस्वरूपी कसे चालू ठेवता येईल, यासाठी केंद्राकडून मंजूरी घेऊन ते गेट उघडण्यासाठी व बंद करण्यासाठी २४ तास रेल्वे विभागाकडून कर्मचारी नियुक्त करण्यात आला.

पवना धरण गाळ काढणे

मावळ मतदारसंघात मावळ तालुक्यातील सर्वात मोठे धरण म्हणून पवना धरणाकडे पाहिले जाते. सन १९७२ मध्ये हे धरण पवनानदीवर बांधले गेले आहे. १०.७६ टि.एम.सी. एवढा पाणीसाठा ही धरणाची क्षमता आहे. या धरणातील पाणी मावळ तालुक्यातील अनेक गावांबरोबर पिंपरी–चिंचवड सारख्या मोठ्या औद्योगिक नगरीसाठीही वापरले जाते. पिंपरी–चिंचवड महानगरपालिकेचा पाण्याचा प्रमुख स्त्रोत म्हणून पवना धरणाकडे पाहिले जाते. सन १९७२ पासून सन २०१५ पर्यंत धरणामध्ये साधारणत: २ टि.एम.सी. एवढा गाळ साठला होता. आजपर्यंतच्या राजकीय इतिहासात मावळ तसेच पिंपरी–

चिंचवडच्या कोणत्याही महापौराने, आमदाराने, तसेच खासदाराने पाण्याची क्षमता वाढविण्याकरिता हा साठलेला गाळ काढला नव्हता. पवन मावळचे व पिंपरी चिंचवड औद्योगिक नगरीचे सौभाग्य म्हणावे की, आजपर्यंत ज्या पाण्याचे केवळ राजकारण करण्यात आले. त्या राजकारणाच्या पलिकडे जाऊन 'संसदरत्न' खासदार आप्पा बारणे यांनी सन २०१५ पासून लोकसहभागातून पवना धरणातील गाळ काढायला सुरूवात केली. आजपर्यंत ७० मेट्रीक टन एवढ्या मोठ्या प्रमाणात गाळ केवळ मा. आप्पांच्या प्रयत्नांमुळेच काढला गेला. यासाठी त्यांनी त्यांचा स्वत:चा खासदारनिधीही वापरला. परंतू या पाण्याचा जास्तीत जास्त वापर करणाऱ्या पिंपरी-चिंचवड महानगरपालिकेने गाळ काढण्यासाठी आणि पाणीसाठ्यात वाढ करण्यासाठी १ रूपयाही खर्च केलेला नाही.

पवन धरणग्रस्तांचे प्रलंबित प्रश्नांकडेही खासदारांनी शासनस्तरावर बैठका आयोजित केल्या व जिल्हाधिकाऱ्यांच्या स्तरावरील जी कामे करण्याचा अधिकार जिल्हाधिकाऱ्यांना आहे, ती कामे करण्यास त्यांना भाग पाडले. धरणग्रस्तांची या संदर्भात जी आंदोलन झाली, मोर्चे निघाले, उपोषणे झाली तिथे जाऊन आप्पांनी आपला सहभाग नोंदविला. आप्पांनी आपल्या खासदार निधीमधील सर्वात जास्त निधी हा मावळ तालुक्यातील पवन मावळात वापरला. त्यात सभामंडप, सिमेंट काँक्रीटरोड, संगणक संच, तसेच पंतप्रधान सहाय्यता निधीतून अनेक समाजोपयोगी कार्य करण्यात आली.

पवनानदी पिंपरी-चिंचवड पर्यंत स्वच्छ करून त्या नदीपात्रात पर्यटनाला चालना देण्यासाठी बोटींग सुरू करणे, नदी सुधार कार्यक्रम राबविणे अशा महत्वाकांक्षी योजना मार्गी लावण्याचा आप्पांचा मानस आहे.

मावळ तालुक्यातील अतिशय दुर्गम समजल्या जाणाऱ्या पवन-मावळ भागात शेवटच्या टोकापर्यंत पोहोचणारा पहिलाच खासदार म्हणून आप्पांकडे पाहिले जाते आणि याचा आम्हाला सार्थ अभिमान आहे. कोणताही कार्यकर्ता, सामान्य नागरीक यांच्या आलेल्या फोनला तत्परतेने उत्तर देऊन ते काम पूर्ण करण्याकडे आप्पांचा कल असतो. शांत, संयमी, वेळप्रसंगी लढाऊ भूमिका घेणे ही आप्पांची जमेची बाजू आहे. मावळ मतदारसंघातील सहाही मतदारसंघांपैकी सर्वात जास्त निधी खर्च केलेला आमचा तालुका आहे. तुंग, तिकोणा, लोहगड, विसापूर यासारख्या अभेद्य किल्ल्यांच्या कुशीत वसलेल्या पवन मावळाचा व पवनामाईचा विकास करण्याचा ध्यास घेतलेले आप्पा हे आम्हा सर्वांचे स्फूर्तिस्थान आहे हे आम्हाला गर्वाने सांगावेसे वाटते.

मतदारसंघातील महत्वाच्या प्रश्नांबाबत कार्यकर्ता आणि स्थानिक नागरीक यांच्याकडून पूर्ण माहिती घेऊन तो प्रश्न तातडीने कसा सोडविता येईल यासाठी आप्पांचे कार्य नियोजन असते.

■ ■ ■

कार्यकर्त्यांचे आप्पा..

गेल्या २५ वर्षांपासून मी सातत्याने लोकांसाठी काम करत आलो आहे. पूर्वी आणि आता मी माझ्या मतदारसंघाच्या विकासकामांनाच प्राधान्य दिले. आजही खासदार म्हणून मी दिल्लीत गेलो असलो तरी मला माझ्या लोकांसाठी स्थानिक पातळीवरही काही कामे करावी लागतात. खरं तर स्थानिक आणि राष्ट्रीय पातळीवर काम करणे एकाचवेळी मोठे जिकीरीचे असते. पण तरीही दिल्ली ते स्थानिक मतदारसंघ अशा दोन्ही पातळ्यांवर मी यशस्वीपणे लढाई लढतो आहे.

मी देशाच्या संरक्षण विभागाच्या स्थायी समितीचा सदस्य असल्यामुळे संपूर्ण देशाची सीमा सुरक्षा मला पहाता आली. देशाच्या सीमा सुरक्षित ठेवण्यासाठी आपले जवान आपल्या प्राणाची बाजी लावतात त्यामुळे आज आपण सर्वजण सुखी आहोत, समाधानी आहोत. देशाच्या सीमेवर सैनिकांचा असणारा जागता पहारा आज आपल्याला पूर्णपणे संरक्षण देतो. ते तिथे शून्य अंश तापमानाखाली जागे असतात, त्यावेळी आपण आरामात निद्रीस्त असतो. आज लोकांना त्यांची जाणीव नाही खरे तर. आपण प्रत्येकजण स्वत:साठी जगतो अशी सध्याची अवस्था आहे. शेजारी कुणी पडला तरी त्याकडे कुणी लक्ष देत नाही. स्वत:हून कुणी सुरूवात करत नाही. दुसऱ्याने प्रथम केले पाहीजे ही मानसिकता कुठेतरी बंद झाली पाहीजे. शहरातील वाहतूकीच्या शिस्तीचा प्रश्न असो अथवा नित्य जीवनातील भ्रष्टाचार. ज्यावेळी मी पालिकेतून संसदेत आलो त्याचवेळी माझ्या घड्याळात कामाचे चोवीस तास करून ठेवले. एवढा मोठा मतदारसंघ, त्यातील समस्या सोडविण्यासाठी खऱ्या अर्थाने रात्रंदिवस धावपळ करावी लागते. या धावपळीमुळे कुटूंबाकडे पुर्णत: दुर्लक्ष होते. सुट्टी हा प्रकार माझ्या जीवनात नाही. राजकारणात काम करणाऱ्याला कधीही सुट्टी नसते. माझ्या स्वत:च्या मनामध्ये लोकांसाठी काम करायचयं ही इच्छाशक्तीच एवढी प्रबळ आहे की त्यातूनच मला काम करण्याची उर्जा मिळते. थकवा येत नाही. एक एक दिवस एवढा प्रवास करतो, शिवाय रात्री विमान पकडून दिल्लीला येतो. घरच्यांसहीत सगळेच म्हणतात...कशाला एवढी पळापळ करता.

मी त्यांना म्हणतो, आज जर मी धावपळ केली नाही तर जनतेची कामं होणार नाहीत आणि जे ध्येय आहे तिथपर्यंत मी पोहचू शकणार नाही. जनमाणसामध्ये पोहोचायचे असेल तर धावपळ करावीच लागते. यापूर्वी लोक म्हणायचे खासदार आम्ही पाहीला नाही, खासदार आम्हाला दिसला नाही, आमच्या खासदाराला आम्ही लोकसभेत बोलताना पाहिले नाही, वगैरे वगैरे. आज स्थानिक पातळीवर लोक म्हणतात तुम्ही एवढं कसं काय साध्य करता? याचं उत्तर माझ्याकडे एवढंच असेन की लोक माझे आहे आणि लोकांसाठी मी आहे. सर्वसामान्य माणसाच्या पाठींब्यावर काम करण्याची ऊर्जा मिळते.

एके दिवशी मी कर्जतला मंदिराच्या जिर्णोद्धाराच्या कार्यक्रमाला गेलो असताना तेथे कार्यकर्ते म्हणाले आपण दुसरीकडे वेगळे बसू जेवायला. मी म्हटलं आपण पंगतीत बसून जेवू, लोकांमध्ये बसून जेवू. मी छोटा मोठा असा बडेजाव जाणत नाही. जनमताचा आदर करतो. या निमित्ताने मी माणसातला माणूस शोधण्याचा प्रयत्न करतो. माणसांमध्ये माणसांप्रमाणे माणूस म्हणून जगलो, तरच आपल्याला त्याची सुखःदुख जाणता येतात. अगदी साधेपणाने मी माणसे जोडण्याचे काम केले आयुष्यात अन् तीच माझी शक्ती, तीच माझी उर्जा, तोच माझा विश्वास.

आज राजकारणात जो व्यावसायिकपणा आला आहे तो मतदारांपर्यंत पोहोचला आहे. हे देशाच्या लोकशाहीला घातक आहे. आपली मतं विकायची त्या दृष्टीकोनातून लोकप्रतिनिधी निवडायचा. हा जो पायंडा पडला आहे. त्यामुळे चांगलं काम करणारा लोकप्रतिनिधी निवडून येत नाही. जो बाजारीकरण करतो, भ्रष्ट्राचार करता सत्ता मिळाल्यानंतर नको त्या गोष्टींच्या मागे लागतो. ज्या भावनेने देश स्वतंत्र झाला ती भावना या प्रकारामुळे कुठंतरी मागं पडत चालली आणि त्यामुळेच आपल्याला भ्रष्टाचार, अनागोंदी कारभार या गोष्टी राजकारणात पहायला मिळतात. याला लोकप्रतिनिधीबरोबर मतदारही जबाबदार आहे. सध्याच्या काळात तरी मतदाराने खऱ्या अर्थानं साक्षर होणं हे महत्वाचे आहे. मतदाराचा भ्रमनिरास झालेला आहे. त्यामुळे त्याला जे काम सहजतेने व्हायला हवे त्यासाठी सरकार दरबारी पैसा देवून ते काम त्याला करावे लागते हे कुठंतरी थांबलं पाहिजे. तरच हे दुष्टचक्र थांबेल. लोकशाहित टेबलावर काहीतरी दिल्याशिवाय काम केलं जात नाही हि भावना ७० टक्के लोकांमध्ये आहे. ३० टक्के लोक प्रामाणिकपणे काम करतात. लोकशाहित मला काही मिळेल का हि भावना प्रथम दूर झाली पाहिजे. नाहितर मग त्यासाठी काहीतरी शंका काढून फाईल मागे पाठविली जाते. सरकारी यंत्रणेमध्ये काम होण्यासाठी लागणारा वेळ आणि आडलेली फाईल पुढे सरकविण्यासाठी नागरीक पैसे देतो. जर ते काम पटकन झालं तर तो पैसे देणार नाही. जनमाणसात भिती हा प्रकार राहिला नाही. मी अशा प्रकारचा गुन्हा केला तर मला जबरदस्त शासन होईल हि भिती माणसाला राहिलेली नाही. त्यामुळे माणसाचा हव्यास जास्त वाढला. तो सुख हे पैशाच्या मागे शोधू लागला. आणि सध्याच्या काळात निष्ठा कर्तव्य भावना या मातीमोल होवून सत्ता, पैसा, भ्रष्टाचार आणि यश अशा प्रकारचे सूत्र निर्माण होवू पहात आहे. ते आपण सर्वांनी मिळूनच दूर करायला हवे. तरच देश आणि देशाची प्रतिमा उजळून निघेल.

■ ■ ■

शिवसेना – एक प्रखर झंझावात

शिवसेना म्हणजे मराठी मनांच्या ध्यासासाठी चालणारा शिवसैनिकांचा श्वास. अन्यायाविरोधात आवाज, समाजाच्या दांभिकपणावर प्रहार आणि प्रबोधनातून समाजकल्याण हे एकमेव ध्येय असणारी सेना म्हणजेच शिवसेना. माननीय बाळासाहेब ठाकरे यांनी आम्हा शिवसैनिकांच्या खांद्यावर भगवा ठेवून त्यांच्या प्रखर विचारांची ज्वाला समाजकल्याणाकरीता आमच्या हृदयात अखंड तेवत ठेवली आहे. याच अनुशंगाने पक्षाचे काम करत असताना सर्वसामान्य माणसाचे प्रश्न समजावून घेऊन ते सोडविणे ही शिवसेनेची भूमिका आहे. मी शिवसेना या पक्षाचा सदस्य होतो म्हणून शिवसेनेने मला उमेदवारी दिली. माझी राजकीय व सामाजिक पार्श्वभूमी पाहून पक्षाने मला लोकसभेचे तिकीट दिले. नंतर मी निवडून आलो, निवडून आल्यावर माझे कर्तृव्य होते काम करण्याचं. गेल्या चार वर्षात माझे काम मी प्रामाणिकपणे व प्रभावितपणे असे केले. एकदा प्रवासात असताना युवासेना प्रमुख आदित्य ठाकरे यांनी मला विचारले तुम्ही रोज किती प्रवास करता... ४५ हजार कि.मी. प्रतिवर्षी. त्यानंतर एकदा एका कार्यकर्त्याने आदित्य साहेबांना सांगितले की, छोट्यात छोट्या कार्यक्रमालासुद्धा खासदारांनी आले पाहिजे. तेव्हा आदित्य ठाकरे यानी त्या कार्यकर्त्याला सुनावले की, 'तुम्हाला माहित आहे का खासदाराचा मतदारसंघ किती मोठा आहे, त्यांचं रोजचं गाडीचं रनिंग किती आहे, जर माहित असेल तर सांगा मला, अरे सहा विधानसभा मतदारसंघामध्ये मावळ मतदारसंघ १५० ते २०० कि.मी.चा मतदारसंघ आहे. खासदारांना काम करण्यासाठी काही मर्यादा आहेत त्या आपल्याला अजून कळाल्या नाहीत. आतापर्यंत कुठलाही लोकसभा सदस्य ग्राऊंड लेवलवर काम करत नव्हता. सुदैवाने तुमचा खासदार तळागळात जाऊन काम करतो, म्हणून तुमच्या अपेक्षा जास्त वाढलेल्या आहेत. अपेक्षा ठेवणे साहजिक आहे पण त्याला काही प्रमाण असावं.'

आम्ही जेव्हा कामानिमित्त लोकसभेत वा देशभरात फिरतो, तेव्हा माननीय बाळासाहेब ठाकरे यांच्याविषयी लोकांच्या

मनात एक कडवा हिंदुत्ववादी म्हणून प्रचंड आदर आहे.

दिल्लीत एका कार्यक्रमात पाकिस्तानच्या शिष्टमंडळासोबत पाकिस्तानचे काही खासदार आले होते. ६ ते ७ खासदार होते. तेव्हा मी व खासदार श्रीकांत शिंदे त्या खासदारांना भेटलो. त्यांनी आंम्हाला विचारलं 'आप कौनसे पार्टीसे हो ?'...

आम्ही म्हटलो...'शिवसेना'.

'शिवसेना' हे नाव घेतल्यावर त्यांच्या चेहऱ्यावरील भाव पालटल्याचं आम्हाला जाणवलं. आधी ते एकदम रिलॅक्स बसले होते. शिवसेना नाव घेतल्यावर एकदम ताठ बसले. सावध पवित्रा घेतला. ते म्हणाले 'तुम्हारी पार्टी यहा हिंन्दुस्तानमे जादा ॲक्टीव्ह पार्टी जानी जाती है । हमारे यहॉ बालासाहबका नाम लिया तो ऐसा एकभी आदमी नही जो बालासाहबको जानता नही ।' देशाच्या पंतप्रधानाला एकवेळ लोकं ओळखत नसतील पण बाळासाहेबांना कडवा हिंदुत्ववादी म्हणून सारे लोक ओळखतात. देशभर फिरत असताना शिवसेनेचा खासदार म्हणून एवढं जाणवतं की देशाच्या लोकांना शिवसेना माहित आहे, बाळासाहेब ठाकरे माहीत आहेत, उद्धवसाहेब माहीत आहेत.

मी एकदा अमृतसरला गेलो होतो. तिथे एक महिला राजदूत भेटल्या आणि त्यांनी विचारले 'आप कौनसे पार्टीसे है ?.' मी म्हटलं 'शिवसेना.' त्यावर त्यांचं उत्तर होतं 'अरे आप तो बालासाहबकी पार्टीसे हो.' देशभरातल्या प्रवासात मला एक जाणवलं की या देशातल्या प्रत्येक माणसाला शिवसेनाप्रमुख बाळासाहेब ठाकरे माहित आहेत ते त्यांच्या कर्तृत्वाने, त्यांच्या हिंदुत्वाच्या भूमिकेनं आणि गरीब माणसाला मदत करणारे. मी अनेक क्रिकेटपटू, खेळाडू, सिनेस्टार, कलावंत यांना भेटलो. प्रत्येकाकडे बाळासाहेबांविषयी वेगळा आदर जाणवला.

शिवसेना हा केवळ पक्ष नाही. शिवसेना हिंदुत्वाची विचारधारा आहे. त्यामुळे सत्तेत असूनसुद्धा निर्भिडपणे बोलते. लोकसभेत आम्ही संख्येने जरी कमी असलो तरी भूमिका मांडत असताना धाडसीपणाने मांडतो. मी कार्यकर्ता म्हणून तळागळातून इथपर्यंत पोहोचलेलो असल्याने मी लोकसभेत प्रश्न मांडताना ते आधी पुर्णत: समजून घेऊन, त्याचं गांभीर्य समजून घेऊन ते मांडले.

शिवसेना पक्षप्रमुख उद्धवजी ठाकरे यांच्या मार्गदर्शनाखाली शिवसेनेच्या वतीने शिवप्रकाश योजना सुरू केली. महाराष्ट्रामध्ये आजपण अशी काही गावे आहेत की जिथे लाईट पोहोचलेली नाही. शिवसेनेच्या वतीने गावोगावी सोलर दिवे लावले. माथेरानच्या पायथ्याला मोरबे धरणाच्या लगत अशा वाड्या आहेत जिथे लाईट नाही. तिथे सोलर दिव्यांचे वाटप करण्यात आले. त्या कार्यक्रमाला स्वत: उद्धव ठाकरे आले होते.

शिवसेनेच्या माध्यमातून लोकप्रतिनिधींना आमदार असतील वा खासदार असतील आम्हा सर्वांना मराठवाडा, विदर्भ दुष्काळी दौऱ्यावर पाठविले होते. मी कधीही दुष्काळ पाहीला नाही, अनुभवला नाही. मी ज्या दिवशी शिष्टमंडळासोबत दौऱ्यावर गेलो तेव्हा तेथे बैलपोळा होता. एका शेतकऱ्याचा बैल मेला होता. बिचारा शेतकरी रडत बसला होता. आम्ही त्याला

भेटायला गेलो. त्याला भेटलो, बोललो. त्याला अनेकजण भेटायला येत होते पण शिवसेना आणि लोकप्रतिनिधींचं कर्तृव्य काय? आम्ही लगेच त्याला रू. ३० हजार दिले. माझा एक सहकारी सदस्य खासदार डॉ. श्रीकांत शिंदे यांनी रू. १५ हजार व मी रू. १५ हजार असे त्याला बैल घ्यायला पैसे दिले. त्याला मदत केल्याचा मनामध्ये एक जो अंतर्भाव निर्माण झाला. उद्या त्याला बैलाच्या जोडीला बैल मिळाला. आम्ही तेथे सर्व भागात फिरलो, जिथं जाईल तिथं शेतकऱ्यांच्या व्यथा जाणून घेतल्या व त्यांना आर्थिक मदतही केली. आर्थिक बळ देण्याबरोबरच माणसिक बळ देण्याचे कामही शिवसेनेने केले. माणसिक बळ म्हणजे काय? तर शिवसेना तुमच्या बरोबर आहे. तुमच्या मुलांना शिक्षणासाठी काही मदत लागली, घरातील मुलींच्या लग्नासाठी मदत लागली तर तुम्ही निराश होऊ नका. शिवसेना व पक्षप्रमुख मा. उद्धवजी ठाकरे तुमच्या सोबत आहेत. तुम्हाला सर्वोतोपरी मदत केली जाईल.

शिवसेनेचा दरारा केवळ महाराष्ट्रापूरता नाही. शिवसेनेचा दरारा दिल्लीत पण आहे. लोकसभेमध्ये शिवसेनेचे १८ खासदार आहेत. एखाद्या प्रश्नाला एकजूट होऊन समोर जायचे असेल तर शिवसेना सर्वात पुढे असते. एक उदाहरण तुम्हाला सांगतो...लोकसभेत विधेयक येत होतं विम्याचं. रेल्वेच्या जागेत जर एखाद्या व्यक्तिचा अपघात झाला तर त्या व्यक्तिला विमा द्यायचा नाही, असे विधेयक आले. माझ्या मतदारसंघात लोकल रेल्वेचे मोठे जाळे आहे. लोकलच्या मार्गावर रोज अनेक लोक मृत्युमुखी पडतात. भले ते त्यांच्या चुकीमुळे असो वा लोकांच्या चुकीमुळे लोक मरतात. त्यांना विमा द्यायचा नाही या विधेयकाला आम्ही कडाडून विरोध केला. आम्ही १८ खासदार होतो. शिवसेनेच्या विरोधामुळे सरकारला विधेयक मागे घ्यावे लागले. हे मी प्रत्यक्ष लोकसभेत पाहीले. शिवसेनेचे खासदार चांगले मुद्दे मांडतात. सामुहिक उपस्थिती असते. सभागृहातील चर्चेमुळे बऱ्याच विषयांचे चांगले ज्ञान आत्मसात होते.

देशातील अनेक राज्यातील खासदारही लोकसभेत चांगले प्रश्न मांडतात. त्यामध्ये महाराष्ट्रातील खासदारांची संख्या सर्वाधिक आहे. काही ज्येष्ठ खासदार संसदेत अतिशय मुद्देसुद प्रश्न मांडतात, एखाद्या विषयावर अतिशय प्रभावीपणे आपली प्रतिक्रिया देतात. लोकसभेचा सदस्य निवडू जातो त्यामध्ये असंख्य गुण असतात म्हणूनच तो लोकसभेचा सदस्य होतो. काही सदस्य त्यांच्या चांगल्या कार्यामुळे ५ ते६ वेळा संसदेवर सदस्य म्हणून निवडून आले आहेत. महाराष्ट्रातील सर्व पक्षीय खासदारांचे संसदेत अतिशय चांगले काम आहे हे मी जवळून पाहिले आहे.

आपले लोक म्हणतात... मराठी माणूस दिल्लीत आवाज उठवत नाही, त्याला दिल्लीकरांमध्ये स्थान मिळत नाही, दिल्लीत मराठी माणसाला डावलले जाते. माझ्या अनुभवाने सांगतो हे निरर्थक आहे. जर आपलं कर्तृत्व असेल तर आपण काहीही करू शकतो हे शिवसेनेच्या खासदारांनी लोकसभेत आपल्या धाडसी कर्तृत्वाने सिद्ध करून दाखवलं आहे.

संसदेतील विविध चर्चेत सहभाग

दिनांक	चर्चेचे विषय	चर्चा प्रकार
९ जुलै २०१४	महाराष्ट्रातील पिंपरी चिंचवड येथे जे.एन.एन.यु.आर.एम. अंतर्गत संरक्षण खात्याच्या जमीनीवर बांधलेल्या घरासंबंधीचे मुद्दे.	विशेष उल्लेख
१४ जुलै २०१४	(१) अर्थसंकल्प (रेल्वे) सन २०१४–१५ (२) जादा अनुदान मागणी (रेल्वे) सन २०११–१२	अर्थसंकल्प(रेल्वे)
१७ जुलै २०१४	(१) अर्थसंकल्प (सामान्य) सन २०१४–१५ (२) जादा अनुदान मागणी (सामान्य) सन २०११–१२	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२३ जुलै २०१४	सन २०१४–१५ साठी अनुदान क्रमांक ८३ रस्ते वाहतूक आणि महामार्ग नियंत्रण अंतर्गत मागणी.	अर्थसंकल्प(सामान्य)
१३ ऑग.२०१४	पुण्याच्या जवळ पिंपरी, येथे रेड झोन अंतर्गत येत असलेल्या घरांना प्राधिकारपत्रे देणे.	विशेष उल्लेख
१३ ऑग.२०१४	मान्य अटी व शर्ती नुसार जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ट्रस्ट (जे.एल.एन.पी.टी) यांनी न्हावा आणि शेवा गावांमध्ये विकास जमीन देवू आणि जे.एल.एन.पी.टी अग्रगण्य रस्त्यावर वाहतूक यंत्रणा सुरळीत करणे आवश्यक आहे.	अंतर्गत बाबी
२६ नोव्हें.२०१४	परदेशी बँकांमध्ये असलेला काळा पैसा परत आणण्याची प्रक्रिया सुलभ करण्यासाठी चर्चेची गरज.	लघु कालावधी चर्चा

२७ नोव्हें.२०१४	महाराष्ट्रातील पुणे – चिंचवड मेट्रो रेल्वे प्रकल्प सुरू करणे आवश्यक आहे.	विशेष उल्लेख
२ डिसें.२०१४	अनुसूचित जमाती यादी मध्ये महाराष्ट्रातील धनगर समाज समाविष्ट करणे आवश्यक आहे.	अंतर्गत बाबी
३ डिसें.२०१४	Request to change the name of High Court of Judicature at Bombay as High Court of Judicature at Mumbai	विशेष उल्लेख
३ डिसें.२०१४	अंदमान तुरूंगात वीर सावरकर नाव फलकाचे नुतनीकरण आणि जिर्णोद्धार	विशेष उल्लेख
८ डिसें.२०१४	माथेरान या थंड हवेच्या ठिकाण पर्यटकांसाठी सी.एन.जी. किंवा बॅटरीवर चालणारी वाहने परवानगी आवश्यक आहे.	विशेष उल्लेख
९ डिस.२०१४	महाराष्ट्रातील हिंदुस्थान अँटिबायोटीक्स कंपनीला आर्थिक मदत द्या.	विशेष उल्लेख
१२ डिसें.२०१४	मावळ मधील कार्ला गडावरील एकविरा मंदिरात जाण्यास सोईस्कर व्हावे यासाठी रोप–वे ची मागणी.	विशेष उल्लेख
१७ डिसें.२०१४	मोटार वाहन (सुधारणा) विधेयक, २०१४	सरकारी बिल
१८ डिसें.२०१४	पुण्यातील पिंपरी – चिंचवड येथे (IIM) आय.आय.एम. ची स्थापना	विशेष उल्लेख
१९ डिसें.२०१४	पुणे रेल्वे स्टेशन विकासासाठी आवश्यक ती पावले उचलावीत आणि आकुर्डी रेल्वे स्टेशनला जंक्शन करणे आवश्यक	विशेष उल्लेख
२ मार्च २०१५	महाराष्ट्रातील पुणे आणि मावळ येथील पंतप्रधान ग्राम सडक योजनाअंतर्गत निधी वाटप होणे बाबत.	विशेष उल्लेख
२ मार्च २०१५	गरज असल्याची देशभरातील नैसर्गिक आपत्तीमुळे शेतकऱ्यांची पिके नष्ट झाली आहेत, त्यांना दिलासा देण्यासाठी.	सदस्यांनी सादर
३ मार्च २०१५	क्रीडा मंत्रालयाने क्रीडापटूंसाठी असलेल्या काही योजना बंद केल्यासंबंधी.	विशेष उल्लेख
३ मार्च २०१५	पुण्यातील क्रांतीकारी चापेकर बंधूच्या स्मृती प्रित्यर्थ टपाल टिकीट प्रकाशित करणे बाबत.	विशेष उल्लेख
९ मार्च २०१५	महाराष्ट्रातील मावळ लोकसभा क्षेत्रात जे.एन.पी.टी. पोर्ट परिसरात संवेदनशील क्षेत्र वाढत असल्यामुळे शेतकऱ्यांच्या वाढत्या समस्यांबाबत.	विशेष उल्लेख

११ मार्च २०१५	(१) अर्थसंकल्प (रेल्वे)– सन २०१५–१६, (२) खात्यावर अनुदान (रेल्वे) मागणी – सन २०१५–१६, आणि (३) अनुदान पूरक मागणी (रेल्वे)– सन २०१४–१५	अर्थसंकल्प(रेल्वे)
१२ मार्च २०१५	बैलगाडा शर्यतीवर बंदी उठवणेबाबत.	विशेष उल्लेख
१६ मार्च २०१५	(१) अर्थसंकल्प (सामान्य) – सन २०१५–१६, (२) खाते (सामान्य) वर अनुदान मागणी – सन २०१५–१६, आणि (३) अनुदान पूरक मागणी (सामान्य) – सन २०१४–१५	अर्थसंकल्प(सामान्य)
१७ मार्च २०१५	मुंबई – पुणे द्रुतगती महामार्गावर एअर अँब्यूलंस सोबत वैद्यकीय तज्ञ डॉक्टरांची गरज	विशेष उल्लेख
२३ एप्रि.२०१५	अर्थसंकल्प (सामान्य) सन २०१५–२०१६ अनुदान मागणी	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२३ एप्रि.२०१५	अर्थसंकल्प (सामान्य) सन २०१५–२०१६ अनुदान मागणी	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२७ एप्रि.२०१५	गृह व्यवहार मंत्रालय अनुदान मागणी वर चर्चा	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२७ एप्रि.२०१५	मागणी वर चर्चा मनुष्यबळ विकास मंत्रालय	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२८ एप्रि. २०१५	मागणी वर चर्चा पर्यावरण, वन आणि हवामान बदल मंत्रालय	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२८ एप्रि. २०१५	वीट प्रक्रिया उद्योगात काम करणाऱ्या कामगारांना आणि त्यांच्या मुलांना आरोग्य व शिक्षण सुविधा प्रदान करणे अवश्यक आहे.	विशेष उल्लेख
२८ एप्रि.२०१५	सी.ए.जी.ने निदर्शनास आणून दिलेल्या सागरी सुरक्षाबाबत कारवाईची विनंती	विशेष उल्लेख
२९ एप्रि.२०१५	आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय अनुदान मागणीवर चर्चा	अर्थसंकल्प(सामान्य)
५ मे २०१५	महाराष्ट्रातील मावळ लोकसभा मतदारसंघात हिल स्टेशन, माथेरान येथे रोपवे प्रणाली आणि बॅटरी वर चालणाऱ्या रिक्षा सुरू करणे.	लोकसभा अंतर्गत बाबी
६ मे २०१५	रिलायंस ब्रॉड बँड प्रीपेड सेवेशी संबंधित समस्या	विशेष उल्लेख
६ मे २०१५	कॅन्टोन्मेंट बोर्ड निवडणूकीला सार्वत्रिक निवडणुकीत नियम लागू करणे अवश्यक आहे.	विशेष उल्लेख
६ मे २०१५	अंतरराष्ट्रीय अर्थिक केंद्र म्हणून मुंबई करण्यासाठी विनंती	विशेष उल्लेख
१२ मे २०१५	नागरिकांच्या अडचणी संबंधित मुद्दे	विशेष उल्लेख
१३ मे २०१५	पाकिस्तानी घुसखोरांची संबंधित मुद्दे	विशेष उल्लेख

१३ मे २०१५	मुंबईतील वाहतूक समस्या आणि सी.आर.झेड. झोनची गरज या बाबींची माहिती.	विशेष उल्लेख
४ ऑग.२०१५	दिल्ली ते रामेश्वर शिवगंगा मार्गे डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम सुपर फास्ट एक्सप्रेस या नावाने दररोज सुपर फास्ट एक्सप्रेस चालू करावी ही विनंती	विशेष उल्लेख
४ ऑग.२०१५	मिंटो रोड, हॅली रोड आणि चेल्म्सफोर्ड रोड या रोड ची नावे भारतीय स्वातंत्र्य सैनिक यांच्या नावाने बदलण्यात यावी, ही विनंती	विशेष उल्लेख
४ ऑग.२०१५	औरंगजेब रस्त्याचे नाव बदलून डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम असे देण्यात यावे, ही विनंती	विशेष उल्लेख
४ ऑग.२०१५	पिंपरी चिंचवड स्मार्ट शहर प्रकल्प फेज १ विशेष दर्जा देणे आवश्यक	विशेष उल्लेख
४ ऑग.२०१५	गाईंची कत्तल थांबविण्यासंबंधित समस्यांबाबत	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१५	तलाव उद्योगाचे स्वतंत्र मंत्रालय स्थापन करण्यासाठी कॅबिनेटची मान्यता घेण्यासाठी आवश्यक बाबींची माहिती घेणे.	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१५	पी.एम.जी.एस.वाय. अंतर्गत येणारी कामे पूर्ण होण्यासाठी निधी सोडण्याची आवश्यकता	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१५	महाराष्ट्रातील घारापुरी या पर्यटन ठिकाण म्हणून घोषित केलेल्या एलिफंटा लेणी येथे रस्ते, वीज आणि पाणी सुविधा प्रदान करण्यासंदर्भात	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१५	महाराष्ट्रातील दुष्काळ परिस्थितीमुळे उस्मानाबादमधील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यांबाबत	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१५	हरियाणातील मराठी समाजाला सैन्य भरतीसाठी मराठा रेजिमेंट उघडण्याची आवश्यक	विशेष उल्लेख
६ ऑग.२०१५	पाकिस्तानी दशहतवादी मोहम्मद नावेदला हस्तगत करून गुरूदासपर घटना तपास करणेबाबत	विशेष उल्लेख
७ ऑग.२०१५	पंढरपूर तीर्थक्षेत्रात सर्व आवश्यक सुविधा विकसीत करण्यासाठी विशेष अर्थिक सहाय्य मिळण्याबाबत विनंती	विशेष उल्लेख
१० ऑग.२०१५	हिंदुस्थान पेट्रोलियमने गॅस पाईपलाईनसाठी जमीन संपादन केलेल्या शेतकऱ्यांच्या समस्यांबाबत	विशेष उल्लेख
११ ऑग.२०१५	शक्य तितक्या लवकर नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांच्या	

	गायब होण्यासंदर्भातील सर्व दस्तऐवज गोपणीय यादीतून मुक्त करणेबाबत विनंती	विशेष उल्लेख
२७ नोव्हें.२०१५	डॉ. बी.आर. आंबेडकर यांच्या १२५ व्या जयंती उत्सवाचा भाग म्हणून भारतीय राज्यघटना बांधिलकीबद्दल चर्चा	इतर
१ डिसें.२०१५	महाराष्ट्रातील लोणावळा येथील सेंट्रल रेल्वे इन्स्टिटयूट इमारतीस हेरिटेज दर्जा देवून आवारात एक जागतिक दर्जाचे रेल्वे संग्रहालय उभारणे आवश्यक	लोकसभा अंतर्गतबाबी
१ डिसें.२०१५	खासदार विकासनिधी समस्यांसंबंधी	विशेष उल्लेख
७ डिसें. २०१५	अंध व्यक्तिंना सहाय्य देणे संदर्भात	विशेष उल्लेख
७ डिसें. २०१५	वाहनांमुळे होणाऱ्या प्रदूषणाला नियंत्रित करण्यासाठी दिल्ली सरकारने घेतलेल्या सम आणि विषम नंबरच्या वाहनांना दिवसाआड रस्त्यावर धावण्याच्या निर्णय संबंधित	विशेष उल्लेख
९ डिसें.२०१५	कांद्याचे किमान निर्यात मुल्य कमी करण्यासाठी तत्काळ कारवाई करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
९ डिसें.२०१५	देशाच्या विविध भागांत दुष्काळी परिस्थितीच्या माहिती बाबत	लघुकालावधी चर्चा
९ डिसें.२०१५	कौटुंबिक हिंसा विरोधात कायदे प्रभावी अंमलबजावणी करण्याची गरज	विशेष उल्लेख
१० डिसें.२०१५	देशातील एमटीएनएल व बीएसएनएल कर्मचारी समान पेन्शन अंमलबजावणी करणे आवश्यक	विशेष उल्लेख
११ डिसें.२०१५	एनटीसीचे आणि इमारती आधुनिकीकरणाच्या माजी कर्मचाऱ्यांचे स्वेच्छानिवृत्ती थकबाकी संबंधित मुद्दे	विशेष उल्लेख
१४ डिसें.२०१५	डॉ.आंबेडकर यांच्या स्मरणार्थ बुध्द विहार राष्ट्रिय स्मारक म्हणून जाहीर करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
१४ डिसें.२०१५	मोबाईल फोनचा वापर वाढल्याने रेल्वेस्टेशन येथे अपंग एसटीडी/पीसीओ बुध ऑपरेटर यांना पर्यायी काम देण्याची गरज	विशेष उल्लेख
१५ डिसें.२०१५	वीट भट्टी कामगारांना समस्या भेडसावत असल्याने सर्वोच्च न्यायालयाने बंदी त्यावरील बंदी उठवावी.	विशेष उल्लेख
१५ डिसें.२०१५	हिंदुस्थान ॲटोबायोटिक्स लिमिटेड कर्मचाऱ्यांना थकबाकी देण्यासंबंधी	विशेष उल्लेख

१५ डिसें.२०१५	अनुदान पुरक मागण्या (सामान्य) (दुसरी बॅच) सन २०१५–१६ आणि जादा अनुदान मागणी (सामान्य) सन २०१२–१३	अर्थसंकल्प(सामान्य)
१६ डिसें.२०१५	तामिळनाडूच्या जलीकट्टू आणि बैलगाडा शर्यत या जुन्या परंपरांवर बंदी घातल्याबाबत	विशेष उल्लेख
१६ डिसें.२०१५	दिल्ली–मुंबई औद्योगिक मार्गावरील भरपाई देणे संबंधी	विशेष उल्लेख
१७ डिसें.२०१५	लवाद आणि सलोखा (सुधारणा) अध्यादेश २०१५ आणि लवाद आणि २०१५ सलोखा (दुरूस्ती) विधेयक	शासकिय कायदा
१७ डिसें.२०१५	औषधे शिकवणी संबंधित समस्या	विशेष उल्लेख
१८ डिसें.२०१५	२६ जानेवारी २०१६ च्या परेड मध्ये महाराष्ट्रचा चित्ररथ समाविष्ट करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
१८ डिसें.२०१५	मुंबई मध्ये रेल्वे अधिकाऱ्यांनी विस्थापितांचे पुनर्वसन करणे आवश्यक	विशेष उल्लेख
१८ डिसें.२०१५	सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानंतर महाराष्ट्रातील प्राचीन मंदिरे पाडण्या संदर्भात	विशेष उल्लेख
२१ डिसें.२०१५	विशेष अधिकार कलमा अंतर्गत आर्थिक दृष्टया कुमकुवत विद्यार्थ्यांना शिक्षण पुरवण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
२१ डिसें.२०१५	मुंबई पोर्ट ट्रस्टच्या स्वेच्छानिवृत्ती कामगारांना घर भाडेपट्टी अंमलबजावणी करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
२१ डिसें.२०१५	कल्याणकारी बीपीएल योजनेचा सर्वेक्षण आयोजित करण्यासाठी विनंती	विशेष उल्लेख
२१ डिसें.२०१५	केंद्रिय मत्स्यव्यवसाय प्रशिक्षण केंद्रावर कंत्राटी कामगारांची आवश्यकता	विशेष उल्लेख
२२ डिसें.२०१५	आदर्श ग्राम योजनेबाबत समस्या	विशेष उल्लेख
२२ डिसें.२०१५	क्षयरोग उपचारासाठी आवश्यक यंत्रसंबंधीच्या समस्या	विशेष उल्लेख
२५ फेब्रु.२०१६	पुणे लोणावळा उपनगरीय रेल्वे हिंजवडी, आय.टी. पार्क आणि तळेगाव –चाकण औद्योगिक क्षेत्र प्रवासी सुविधा उपनगरीत रेल्वे अंतर्गत, रेल्वे स्टेशन वाढविणे आवश्यक आहे.	लोकसभा अंतर्गतबाबी
२६ फेब्रु.२०१६	राष्ट्रपतींच्या अभिभाषणाला धन्यवाद	धन्यवाद
२ एप्रि.२०१६	बॉम्बे उच्च न्यायालय चे मुंबई उच्च न्यायालय नामांतरण करण्याची गरज	लोकसभा अतंर्गतबाबी

३ एप्रि.२०१६	अर्थसंकल्पात (रेल्वे) सन २०१६–१७ आणि खात्यावर अनुदान मागणी (रेल्वे) सन २०१६–१७	अर्थसंकल्प(रेल्वे)
९ एप्रि.२०१६	महाराष्ट्रातील खरीप आणि रब्बी पिकांसाठी नुकसान झालेल्या शेतकऱ्यांना कर्ज माफ करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
९ एप्रि.२०१६	मराठी भाषेला अभिजात भाषा असा दर्जा देण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
९ एप्रि.२०१६	देशातील छावणी परिषद परिसराच्या विकासासाठी, निधी उपलब्ध करून देण्याची गरज	विशेष उल्लेख
१० एप्रि.२०१६	पिंपरी चिंचवड, मावळ मधील पवना नदी स्वच्छतेसाठी निधी उपलब्ध करून देण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
१० एप्रि.२०१६	पेड न्युज संबंधित विषयांवर चर्चा करण्यासाठी विनंती	विशेष उल्लेख
१४ एप्रि.२०१६	अर्थसंकल्पात (सामान्य) सन २०१६–१७ खाते (सामान्य) वर अनुदान मागणी सन २०१६–१७ अनुदान आणि पूरक मागण्या (सामान्य) सन २०१६–१७	अर्थसंकल्प(सामान्य)
१६ एप्रि.२०१६	बॉम्बे हायकोर्टाचे नामांकरण मुंबई उच्च न्यायालयाने करण्याची गरज असल्यासंबंधी	विशेष उल्लेख
२५ एप्रि.२०१६	न्यायालयीन प्रक्रिया ओघात समालोचन कार्यरत थांबवण्याची गरज	विशेष उल्लेख
२५ एप्रि.२०१६	सोने व अवकारी कर संबंधित	विशेष उल्लेख
२६ एप्रि.२०१६	कै. दिवा पाटील यांचे नाव नवी मुंबई आंतरराष्ट्रीय विमानतळाला देण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
२६ एप्रि.२०१६	देशातील लांब पल्ल्यांच्या गाड्यांसाठी मुलभूत सुविधा देण आवश्यक	लोकसभा अतंर्गतबाबी
२६ एप्रि.२०१६	अनुदान मागणी (रेल्वे) सन २०१६–१७	अर्थसंकल्प(रेल्वे)
२७ एप्रि.२०१६	महाराष्ट्रातील दुष्काळग्रस्त शेतकऱ्याना कर्ज माफ करण्यासंबंधी गरज असल्यासंबंधी	विशेष उल्लेख
२७ एप्रि.२०१६	छत्रपती शिवाजी टर्मिनस रेल्वे स्टेशनमध्ये श्री छत्रपती शिवाजी महाराज	

	पुतळा करण्याची गरज असल्यासंबंधी	विशेष उल्लेख
२७ एप्रि.२०१६	एनसीईआरटी इतिहास पुस्तकात छत्रपती शिवाजी कर अध्याय समाविष्ट करणे आवश्यक आहे.	विशेष उल्लेख
२७ एप्रि.२०१६	सिंधुदुर्ग ते विजयदुर्ग दरम्यान समुद्रात उसाळणाऱ्या लाटांसंदर्भांत	विशेष उल्लेख
२७ एप्रि.२०१६	महाराष्ट्र सीमेवर आदिवासी नागरीकांना एसआई प्रमाणे पत्रे बनवण्यासाठी सुट देणे बाबत	विशेष उल्लेख
२७ एप्रि.२०१६	हिंदुस्थान ॲटिबायॉटिक्स कंपनी पिंपरी पुनरूज्जिवनासाठी मागणी	विशेष उल्लेख
२८ एप्रि.२०१६	अर्थसंकल्पात (सामान्य) सन २०१६-१७ अनुदान मागणी	विशेष उल्लेख
२८ एप्रि.२०१६	आंतरराष्ट्रिय स्मारक म्हणून लोकमान्य टिळक यांच्या निवासस्थानी विकसीत करण्यासाठी पुढाकार घेणे आवश्यक आहे.	विशेष उल्लेख
२९ एप्रि.२०१६	सन २०१८-१९ पासून वैद्यकिय चाचणी सर्वोच्च न्यायालयाने न्याय अमंलबजावणी करण्यासाठी विनंती	विशेष उल्लेख
२९ एप्रि.२०१६	सरकारने विमानतळ धावा खाजगी विमानतळ प्राधिकरणाने अनियंत्रित वृत्ती बदल देणे.	विशेष उल्लेख
२ मे २०१६	अर्थसंकल्पात (सामान्य) सन २०१६-१७ मागण्यासाठी अनुदान क्र. ९ आणि ८८	अर्थसंकल्प(सामान्य)
२ मे २०१६	औषधांचा बेकायदेशिर व्यापार सहभागी फाशीची शिक्षा संबंधी	विशेष उल्लेख
३ मे २०१६	अर्थसंकल्पात (सामान्य)२०१६-१७ अनुदान क्र.५० मागणी	अर्थसंकल्प(सामान्य)
३ मे २०१६	योग्य व्यवस्थापनासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या जिल्हामंडळ अंतर्गत नागरी जमीन हस्तांतरीत करण्याची विनंती.	विशेष उल्लेख
३ मे २०१६	राष्ट्रीय स्तरावर खेळणाऱ्या विद्यार्थ्यांना चांगले आहार, ए.सी. गाडी सुविधा व भत्ते प्रदान करणे आवश्यक आहे	विशेष उल्लेख
४ मे २०१६	संसाधने आणि वेळ वाचविण्यासाठी एकाच वेळी लोकसभा व विधानसभा निवडणूका आयोजित करणे आवश्यक आहे	विशेष उल्लेख
४ मे २०१६	महाराष्ट्रातील इंदू मिल जमीन हस्तांतरण करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख

४ मे २०१६	पुण्यातील संरक्षक हद्दीतून जाणारा बोपखेल, पिंपळे सौदागर रस्ता सामान्य नागरिकांसाठी उघडण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
४ मे २०१६	गरीब विद्यार्थ्यांच्या कल्याणासाठी शिक्षण कर्जावर व्याज माफ करण्यासाठी विनंती	विशेष उल्लेख
४ मे २०१६	पाणी प्रदुषण मृत पाणी स्वच्छता उपाय संबंधी	विशेष उल्लेख
१० मे २०१६	दिघी, मॅगझीन डेपो, खडकी, पुणे, क्षेत्र कमी करणे संबंधित	विशेष उल्लेख
१० मे २०१६	अखिल भारतीय न्यायिक सेवा संबंधित राज्यघटना	विशेष उल्लेख
११ मे २०१६	अनेक राज्यांतील दुष्काळ आणि पिण्याच्या पाण्याचे संकट यासाठी नद्यांची अंतर्गत जोडणी करणे आवश्यक (नियम क्र.१८३)	लघुकालावधी चर्चा
११ मे २०१६	मावळ मधील नेरळ–माथेरान गाडी सेवा पुन्हा सुरू करण्याची विनंती	विशेष उल्लेख
११ मे २०१६	वैयक्तिक सहाय्यक (पास) / वैयक्तिक सचिव (झडड) दिल्लीत विविध मंत्रालय इमारती कार्यालये संसदेत नोंद सदस्य आणि इतर गौण फायदे करण्याची परवानगी विनंती	विशेष उल्लेख
२० जुलै २०१६	पैंट रोड परियोजना सुरू करण्यासंदर्भात	विशेष उल्लेख
२५ जुलै २०१६	मुंबई येथील मिलची जमिनी संदर्भात	विशेष उल्लेख
२५ जुलै २०१६	कश्मिरी प्रवाशींच्या शिक्षणाबद्दल	विशेष उल्लेख
२६ जुलै २०१६	भारतात पाकिस्तानी झेंडा फडकविणाराच्या विरोधात सक्त कारवाई करण्याबाबत	विशेष उल्लेख
२६ जुलै २०१६	भारतीय नौसेनेचे बेपत्ता झालेल्या विमानासंदर्भाबाबत	विशेष उल्लेख
२६ जुलै २०१६	न्यायव्यवस्थेमध्ये प्रलंबित असलेल्या दाव्यांसंदर्भात	विशेष उल्लेख
२८ जुलै २०१६	मराठवाडामधील आंतकवाद्यांच्या वाढणाऱ्या कारवाईबाबत	विशेष उल्लेख
२८ जुलै २०१६	पुणे येथील पवना नदी स्वच्छता मोहिमेबाबत	विशेष उल्लेख
२८ जुलै २०१६	मूल्य वृद्धी वर चर्चा	नियम १९३ अंतर्गत
२ ऑग.२०१६	कर्नाटक मधील मराठी भाषिकांवर सतत होणाऱ्या अन्यायाविरूद्ध कडक न्यायशासन सुनिश्चित करण्यासाठी योग्य ती कारवाई	

४ ऑग.२०१६	अनुदानसाठी पूरक अशी मागणी (सामान्य) २०१६-२०१७	बजट(सामान्य)
४ ऑग.२०१६	स्थानिक क्षेत्रातील कर्जपुरवठा मागणी	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१६	कश्मीरमधील सततची अशांतता दूर होण्यासाठी,कश्मीरसाठी योग्य नीति आणि रणनिती बनविणे	विशेष उल्लेख
५ ऑग.२०१६	रासायनिक पदार्थांपासून बनविलेली अगरबत्ती स्वास्थासाठी हानकारक असून त्यासंदर्भात चर्चा	विशेष उल्लेख
८ ऑग.२०१६	आरएमपी व पीएमपी डॉक्टरांसाठी समान न्याय आणि दिशा निर्देशन	विशेष उल्लेख
८ ऑग.२०१६	बलात्कार करणाऱ्यांसाठी मृत्युची शिक्षा असणेबाबत	विशेष उल्लेख
९ ऑग.२०१६	ऊस उत्पादक शेतकऱ्यांना सबसिडी मिळणेबाबत	विशेष उल्लेख
९ ऑग.२०१६	अतिवृष्टीमुळे महाड (महाराष्ट्र) येथील झालेल्या दुर्घटनेसंदर्भात चर्चा	विशेष उल्लेख
९ ऑग.२०१६	आदिवासिंसाठी असणाऱ्या सर्व योजनांचे मुल्यांकन करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
९ ऑग.२०१६	केंन्द्रीय ओ बी सी लिस्टमध्ये लोधी जातीचा समावेश करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
९ ऑग.२०१६	मुंबई मधील एसी लोकल ट्रेन संदर्भाबाबत	विशेष उल्लेख
१० ऑग.२०१६	सोने तस्करांवर गोळीबार करणाऱ्या बीएसएफ कमांडो आणि सात जवानांना निलंबित केलेल्या मुद्द्यावर चर्चा	विशेष उल्लेख
१० ऑग.२०१६	कारखाना (संशोधन) विधेयक २०१६	सरकारी विधेयक
११ ऑग.२०१६	महाराष्ट्रामधील आदिवासीयांचे अनुसूचित क्षेत्राचे पुन:सर्वेक्षण करणेबाबत	विशेष उल्लेख
११ ऑग.२०१६	रियो ऑलिम्पिक साठी निवडीसाठी हरियाणा येथील खेळाडूंमध्ये केलेल्या भेदभावाबद्दल	विशेष उल्लेख
११ ऑग.२०१६	आदिवासी विद्यार्थ्यांच्या शाळेला अनुदान सुरूच ठेवण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
११ ऑग.२०१६	देशामधील दलितांवरील वाढत्या अत्याचारासंदर्भात चर्चा	नियम १९३ अंतर्गत अल्पकालिक चर्चा
३० नोव्हें.२०१६	नवी मुंबई जवळ समुद्रामार्गे वाहतूक सेवेला प्राधान्य देण्याबाबत चर्चा	विशेष उल्लेख
३० नोव्हें.२०१६	नजिकच्या भागातील बँकामधील पेन्शनर संबंधित मुद्दे	विशेष उल्लेख
१ डिसें.२०१६	लोणावळा आणि खंडाळा येथे येणाऱ्या पर्यटकांसाठी वाहन पार्किंग सुविधा निर्माण करण्यासाठी लोणावळा रेल्वे स्टेशन जवळील	

	रिकामी असलेली रेल्वे खात्याची जमिन महाराष्ट्र शासनाकडे स्थानांतरीत करण्याची आवश्यकता	नियम ३७७ अंतर्गत
५ डिसें.२०१६	जेएनपीटी मुंबई येथील न्हावा, शेवा गावातील शेतकऱ्यांना पुर्नविकास पॅकेज देण्याची मागणी	नियय ३७७ अंतर्गत
५ डिसें.२०१६	पिंपरी चिंचवड मेट्रो ट्रॅक हा भक्ति शक्ती चौक निगडी पर्यंत वाढविण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
५ डिसें.२०१६	मिग दुर्घटना आणि पाकिस्तान हमल्यात मृत्युमुखी पडलेल्या पोलीस जवानांना आर्थिक सहाय्य आणि त्यांना शहीद दर्जा देण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
७ डिसें.२०१६	भारतात इस्लामिक बँकींग स्थापनेच्या विरोधात चर्चा	विशेष उल्लेख
७ डिसें.२०१६	शालेय पाठ्यक्रम पुस्तकात रक्तदान हा विषय समावेश करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
७ डिसें.२०१६	देशासाठी प्राणांची आहुती देणाऱ्या प्रत्येक सैनिकाला शहीद घोषित करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
७ डिसें.२०१६	मराठा आरक्षणाची मागणी	विशेष उल्लेख
८ डिसें.२०१६	नोटाबंदीमुळे वाहतुक समस्येत जनतेला होणाऱ्या त्रासाबद्दल विविध समस्यांवर चर्चा	विशेष उल्लेख
८ डिसें.२०१६	बॉम्बे उच्च न्यायालय चे नाव बदलून मुंबई उच्च न्यायालय असे नामांतर करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
८ डिसें.२०१६	नोटाबंदीकाळात सहकारी बँकांना अधिक चलन उपलब्ध करून देण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
१४ डिसें.२०१६	देशातील रेल्वे स्टेशनवरील स्नॅक्स,पॅकबंद थंड पाणी व फळे/स्टॉल इ.च्या विक्रीची अनुमती देण्याची आवश्यकतेची मागणी	नियम ३७७ अंतर्गत
६ मार्च २०१७	राष्ट्रपतींच्या अभिभाषण मधील धन्यवाद प्रस्तावावर चर्चा	विशेष उल्लेख
९ मार्च २०१७	केंद्रीय बजट सन २०१७-१८ वर चर्चा	बजट(सामान्य)
१० मार्च २०१७	महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांच्या सतत होणाऱ्या आत्महत्या या विषयावर चर्चा	विशेष उल्लेख
१० मार्च २०१७	गुगलच्या नविन वेबसाईट वर यौन विज्ञापनाचा मुद्दा	विशेष उल्लेख
१० मार्च २०१७	महाराष्ट्र मधील शेतकऱ्यांना कर्जमुक्तीची मागणी	विशेष उल्लेख

१५ मार्च २०१७	वर्ष २०१७-१८ साठी रेल्वे मंत्रालयातील अनुदान संदर्भात चर्चा	बजट(सामान्य)
१६ मार्च २०१७	कृषि व किसान कल्याण मंत्रालयातील अनुदान मागणी संदर्भात चर्चा	बजट(सामान्य)
१७ मार्च २०१७	गृह मंत्रालय मधील अनुदान मागणी संदर्भात चर्चा	बजट(सामान्य)
१७ मार्च २०१७	रक्षा मंत्रालय मधील अनुदान मागणी संदर्भात चर्चा	बजट(सामान्य)
२० मार्च २०१७	अनुदानासाठी पूरक मागणी (सामान्य) सन २०१६-१७	बजट(सामान्य)
२० मार्च २०१७	ई.व्ही.एम. मशीनसाठी प्रिंटेड स्लिप मिळण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
२१ मार्च २०१७	मुंबई मधील पोस्ट ऑफिस मधील विविध पदावरील भर्तीत झालेल्या भ्रष्टाचारासंदर्भात	विशेष उल्लेख
२१ मार्च २०१७	पालेभाज्या व फळे वाहतुक करणाऱ्या वाहने वाहतुकीसाठी टोल फ्री करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
२१ मार्च २०१७	मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा, यासाठी सकारात्मक निर्णयाची मागणी	विशेष उल्लेख
२३ मार्च २०१७	मतदार यादीमध्ये मतदाराचा आधार नंबर जोडण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
२८ मार्च २०१७	संपूर्ण भारतात पारंपारीक नविन वर्ष समारंभ करणेची मागणी	विशेष उल्लेख
२८ मार्च २०१७	देशातील रेल्वे स्टेशनवर फळ/ज्यूस स्टॉल वर खाद्यविक्री आणि पॅकबंद पाणी विक्रीसाठी संमती देण्याची आवश्यकता असल्याची मागणी	नियम ३७७ अंतर्गत
२८ मार्च २०१७	छत्रपती शिवाजी आंतरराष्ट्रीय विमानतळाचे नाव बदलून छत्रपती शिवाजी महाराज आंतरराष्ट्रीय विमानतळ असे नामकरण करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
३० मार्च २०१७	देशातील होणाऱ्या स्त्रीभ्रूण हत्या या विषयावर चर्चा	विशेष उल्लेख
३० मार्च २०१७	संसद आदर्श ग्राम योजना संदर्भात खराब अंमलबजावणीवर सरकारचे लक्ष वेधणे	विशेष उल्लेख
३१ मार्च २०१७	स्वातंत्रता सेनानी स्मारक बनविण्याऐवजी जिन्ना हाऊस उद्धवस्त करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
३१ मार्च २०१७	सिगरेट आणि गुटखा वर प्रतिबंध लावण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
३१ मार्च २०१७	देशातील मोबाईल बँकींग सेवेवरील निर्बंधाबाबत	विशेष उल्लेख
५ एप्रिल २०१७	रेल्वे स्टेशन वरील स्टॉल/ट्रॉली विक्रेतांच्या हिताची रक्षा करणे	

	आणि त्यांना रेल्वे केटरिंग नीतीप्रमाणे पर्याप्त सुविधा देण्याची आवश्यकता आहे	नियम ३७७ अंतर्गत
५ एप्रिल २०१७	महाराष्ट्रातील शेतकऱ्यांचे पीक कर्जावरील व्याज माफ करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
५ एप्रिल २०१७	सर्व शेतकऱ्यांचे पीक कर्जावरील व्याज माफ करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
७ एप्रिल २०१७	देशामध्ये जलवायू परिवर्तन या मुद्दयावर चर्चा	विशेष उल्लेख
७ एप्रिल २०१७	मुंबई मध्ये एक नविन फास्ट ट्रॅक कोर्ट सुरू करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
७ एप्रिल २०१७	केंद्रीय विद्यालयांची संख्या वाढविणे आणि संसदीय कोटा वाढविण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
१८ जूलै २०१७	एटीएममधून पैसे काढणे आणि बँक खात्यांमध्ये किमान शिल्लक ठेवल्याबद्दल लागू असलेले शुल्क कमी करण्याची मागणी	नियम ३७७ अंतर्गत
२५ जूलै २०१७	विविध राष्ट्रीयकृत बँकाच्या आर्थिक सक्षमतेसाठी प्रयत्न करणे	नियम ३७७ अंतर्गत
२८ जुलै २०१७	रविंद्रनाथ टागोर यांचे कार्य अधिक पाठ्यपुस्तकात समाविष्ट करणेबाबत	विशेष उल्लेख
२८ जुलै २०१७	गणेशमूर्ती वर जीएसटी लागू न करणेबाबत	विशेष उल्लेख
१ ऑग.२०१७	महाराष्ट्रामध्ये पीक वीमा योजनेची मुदत वाढविणेबाबत	विशेष उल्लेख
३ ऑग.२०१७	औषधांच्या ऑनलाईल विक्रीवर प्रतिबंध करणेबाबत	नियम ३७७ अंतर्गत
४ ऑग.२०१७	मुंबई विद्यापीठाचे निकालासाठी होणारे विलंबाबाबत चर्चा	विशेष उल्लेख
४ ऑग.२०१७	कराडमध्ये खुले कुस्ती क्रिडा मैदानाची मागणी तसेच खाशाबा दादासाहेब जाधव यांना पद्मश्री पुरस्कार मिळणेबाबत	विशेश उल्लेख
१९ डिसें.२०१७	दिव्यांग व्यक्तींसाठी दिव्यांग आयडी पुरवणेबाबत	वशिेष उल्लेख
१९ डिसें.२०१७	ट्रॅक्टरला वाहतूक विभागात समाविष्ट करणेबाबत	विशेष उल्लेख
१९ डिसें.२०१७	महाराष्ट्रामध्ये गुलाबी बोंडअळीमुळे झालेल्या पिंकांच्या नुकसानीबाबत	विशेष उल्लेख
२० डिसें.२०१७	अचल संपत्ती(सुधारणा) विधेयक, सन २०१७	सरकारी विधेयक
२० डिसें.२०१७	औद्योगिक घरांना दिलेल्या कर्जाची परतफेड करण्याची आवश्यकता	३७७ अंतर्गत
२१ डिसें.२०१७	१. शासकीय ठराव, २. सन २०१७-१८ अर्थसंकल्पीय (सामान्य) अनुदानासाठी पुरवणी मागणी	जनरल बजेट
२८ डिसें.२०१७	देशातील कुपोषणाचे निर्मुलन करणेबाबत	नियम ३७७ अंतर्गत

२९ डिसें.२०१७	प्राण्यांच्या दुग्धोत्पादन वाढीसाठी सबसिडी आणि उत्तम चारा मिळणेबाबत	विशेष उल्लेख
२ जाने.२०१८	प्राचीन स्मारके, पुरातत्व विभाग आणि अवशेष(सुधारणा) विधेयक सन २०१७	सरकारी विधेयक
२ जाने.२०१८	मुंबई मध्य ला बॉम्बेर्डिअर लोकल ट्रेन चालविणेबाबत	विशेष उल्लेख
२ जाने.२०१८	एनडीएत सामील होण्यासाठी सैनिकी शाळेतील मुलींना प्रशिक्षण देणेबाबत	विशेष उल्लेख
२ जाने.२०१८	आधार कार्ड संबंधित प्रश्न	विशेष उल्लेख
४ जाने.२०१८	महाराष्ट्रातील पोस्ट व टेलीग्रास्ट विभागामध्ये काम करणाऱ्या अर्धकुशल कामगारांच्या दुर्दशेबाबत	विशेष उल्लेख
४ जाने.२०१८	दूर्भावनावूर्ण वर्तनामुळे दाखल केलेल्या तक्रारींविषयी	विशेष उल्लेख
४ जाने.२०१८	राजापूर येथील नाणार रिफायनरी प्रकल्प बदलण्याबाबत	विशेष उल्लेख
४ जाने.२०१८	आशा कामगारांसाठी किमान वेतन प्रदान करण्याबाबत मागणी	विशेष उल्लेख
८ फेब्रु.२०१८	क्रेंद्रिय अर्थसंकल्पावर चर्चा	बजेट(सामान्य)
६ मार्च २०१८	अनुसूचित जातीमध्ये धनगर जातीचा समावेश करणेबाबत	नियम ३७७ अंतर्गत
१८ जुलै २०१८	महाराष्ट्र राज्यात आर्थिक संकटचा सामना करणाऱ्या दूध उत्पादक शेतकऱ्यांसंदर्भात तसेच दूधाची भाववाढ करण्यासंदर्भातील मुद्दे	विशेष उल्लेख
२५ जुलै २०१८	मासेमारीच्या शेतकरी प्रदुषणावर वैज्ञानिक स्वरूपात उत्पादकांच्या समस्या दूर करण्याची तात्काळ आवश्यकता	विशेष उल्लेख
२५ जुलै २०१८	दादासाहेब फाळके यांना भारतरत्न देण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
२५ जुलै २०१८	सरकारचे होणारे खाजगीकरण थांबवणे आणि युवकांसाठी जास्तीत जास्ता सरकारी नोकऱ्या देण्याबाबत	विशेष उल्लेख
२५ जुलै २०१८	देशातील विविध राज्यातील पूरस्थिती आणि दुष्काळ या स्थितीवर चर्चा	नियम १९३ के अधीन अल्पकालिक वाद–विवाद
२५ जुलै २०१८	मालवाहतूक गाड्यांच्या संपाबाबत मुद्दे	विशेष उल्लेख
२६ जुलै २०१८	भ्रष्टाचार संबंधित प्रकरणे त्वरीत मार्गी लावण्यासाठी फास्ट ट्रॅक कोर्ट स्थापन करण्याची आवश्यकता	नियम ३७७ के अधीन सूचना

२६ जुलै २०१८	आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पाउ विषयावर हस्तक्षेप करण्यासाठी विदेश मंत्र्यांकडे मागणी करून वेळ न दवडता युद्धाशिवाय ५४ कैद्यांची सुटका करून पाकीस्तानवर दबाव बनवण्या संबंधात	विशेष उल्लेख
३० जुलै २०१८	दापोली येथील झालेल्या दुर्घटनेतह मृत पावलेल्या कोकण कृषी विद्यापीठातील कर्मचाऱ्यांच्या परिवाराला अर्थसहाय्य देण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
३० जुलै २०१८	आपराधिक कायदा (संशोधन) अध्यादेश, सन २०१८ और आपराधिक कायदा (संशोधन) विधेयक, सन २०१८	सरकारी विधेयक
३१ जुलै २०१८	पवित्र पंढरपुर शहरासाठी अर्थसहाय्य करण्याची मागणी	विशेष उल्लेख
३१ जुलै २०१८	पुणे येथील दिघी परिसरातील रेड झोनचा मुद्दा उपस्थित केला	विशेष उल्लेख
०२ ऑग.२०१८	सरकार द्वारे स्वामिनाथन समितच्या रिपोर्टची सक्तीची अमंलबजावणीची मागणी करणे त्यामुळे महाराष्ट्रातील शेतकरी आत्महत्याच्या घटना कमी थांबतील	विशेष उल्लेख
०२ ऑग.२०१८	'मराठा समाजाच्या' आरक्षणाच्या मागणीवरून महाराष्ट्रात होत असलेल्या मोर्चा, उपोषण या गोष्टीमंध्ये केंद्र सरकारने हस्तक्षेप करावा	विशेष उल्लेख
०२ ऑग.२०१८	बेरोजगारी ची समस्या आणि जास्त नोकरी निर्माण करण्यासाठी केंद्र सरकारने पाऊल उचलण्याची आवश्यकता	विशेष उल्लेख
०२ ऑग.२०१८	वाढत्या लोकसंख्येवर नियंत्रण आणण्यासाठी कायदा बनविण्या संदर्भात	विशेष उल्लेख
०३ ऑग.२०१८	राष्ट्रिय खेळ विश्व विद्यालय विधेयक, सन २०१८	सरकारी विधेयक
०७ ऑग.२०१८	(i) अनुदानासाठी अनुपूरक मागणी (सामान्य) सन २०१८-१९ आणि (ii) अतिरिक्त अनुदान (सामान्य) सन २०१५-१६ साठी मागणी	बजट (सामान्य)
०७ ऑग.२०१८	प्लास्टिक वापरावरील काळजी आणि मागणी आहे की थंड पेय फक्त ग्लासच्या बाटलीत किंवा धातुच्या डब्ब्यामध्ये विक्री केली पाहिजे	विशेष उल्लेख
०७ ऑग.२०१८	कैलास मानसरोवर यात्रेतील तीर्थयात्रेकरू संबधित मुद्दे	विशेष उल्लेख
१० ऑग.२०१८	अक्षम व्यक्तिच्या समस्यांसंबंधीत समस्या आणि अपंग व्यक्तिंना अपंगता प्रमाणपत्र प्रदान करण्याची आवश्यकता	विशेष उल्लेख

संसदेत मांडलेली खाजगी विधेयके

वर्ष	क्र.	विधेयक
२०१५	२५६	**लोक प्रतिनिधित्व अधिनियम, १९५१ का और संशोधन करने के लिए विधेयक** **<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u>** भारत विश्व के सबसे बडे लोकतंत्रो में से एक है। यहां लगभग ७५ करोड जनसंख्या चुनाव प्रक्रिया में भाग ले रही है हमारे देश की चुनाव प्रक्रिया की प्रशंसा विश्व भर में सभी ने की है। यह स्वतंत्र, निष्पक्ष और पारदर्शी रही है। पहले लोग अपना मत पर्चियों पर रिकार्ड कराते थे और उन्हें मत पेटियों में डालते थे जिन्हें बाद में गणना हेतु गणना केंन्द्र पर ले जाता था। गणना प्रक्रिया में दो दिन लग जाते थे। निर्वाचन आयोग ने मतदान हेतु इलेक्ट्रॉनिक मशीनें आरंभ करके बहुत अच्छा कार्य किया है। अब, लोगों को अपने मत इलेक्ट्रॉनिक मशीन पर रिकार्ड कराने होते है और केवल कुछ मशीनों का ही गणना केन्द्र तक ले जाने की जरूरत होती है और जिस दिन गणना आरंभ की जाती है उसी दिन उसे पूरा कर लिया जाता है। इलेक्ट्रॉनिक मतदान मशीनों को प्रारंभ करने से, मतदान प्रक्रिया में होने वाली अनियमिताओं में कई गुना कमी आयी है। इसी प्रकार, बैकिंग, भुगतान, टिकट बुक कराने इत्यादि जैसे कई कार्यो में बडी संख्या में कंप्युटरी का उपयोग किया जाता है। कप्युंटरों का उपयोग ऑनलाइन मतदान के लिए भी किया जा सकता है जिसके कई लाभ होंगे। मतदाता के दिन संभाविता हिंसा के कारण लोग खुले में आने से डरत है। निर्वाचन आयोग एक ऐसा नया तंत्र विकसित कर सकता है जिसके माध्यम से मतदाओं द्वारा मतदान ऑनलाईन किया जा सकता है और यह रिकार्ड कराया जा सकता है।

२०१५ २५७ **पुणे में बम्बई उच्च न्यायालय की एक स्थायी न्यायपीठ की स्थापना का उपबंध करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> महाराष्ट्र राज्य के लिए बम्बई उच्च न्यायालय मुम्बई में स्थित है । बम्बई उच्च न्यायालय में प्रस्तुत किए जाने वाले कुल मामलों में लगभग ४० से ४५% पुणे शहर से संबंधित होते है । महाराष्ट्र क्षेत्रफल की दृष्टी से बडा राज्य होने के कारण यहां कि जनता को अपने मामलों के सिलसिले में उच्च न्यालालय पहुंचने में लंबी दुरी की यात्रा करनी पडती है जिसके कारण उन्हे काफी असुविधा होती है । यह एक समय साध्य और महंगा कार्य है । लंबे समय से इस राज्य की जनता की यह मांग रही है कि पुणे में उच्च न्यायालय की एक न्यायपीठ की स्थापना की जाए, यह शहर महाराष्ट्र राज्य का एक बहुत की महत्वपूर्ण शहर है ।

पुणे के आसपास के ग्रामीण क्षेत्र सहित पुणे और पिंपरी चिंचवड की जनसंख्या एक करोड से अधिक है । इस शहर में हजारों औद्योगिक प्रतिष्ठान और सरकारी कार्यालय है । अत: पुणे में एक स्थायी न्यायपीठ की स्थापना से न केवल अनावश्यक सरकारी व्यय में कमी आएगी अपितु इससे पुणे, अहमदनगर, सातारा और सोलापुर जिले के लोगों को भी लाभ होगा ।

२०१५ ३१५ **संविधान (अनुसूचित जनजातियां) आदेश, १९५० का और संशोधन करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> संविधान का अनुच्छेद ३६६ (२५) अनुसूचित जनजातियों को ऐसी जनजागृती अथवा जनजातीय समुदायों अथवा ऐसी जनजातियों अथवा जनजातीय समुदायों के मध्य भागों अथवा समूहों के रूप में परिभाषित करता है जिन्हें इस संविधान के प्रयोजनों के लिए अनुच्छेद ३४२ के अंतर्गत अनुसूचित जनजातियां माना गया है ।

संविधान के अनुच्छेंद्र ३४२ के अनुसरण में महाराष्ट्र में अनुसूचित जनजागृती की पहली सूची संविधान (अनुसूचित जनजातियां) आदेश, १९५० के माध्यम से अधिसूचित की गई थी । इसे अनुसूचित जातिंया और अनुसूचित जनजातियां आदेश (संशोधन) अधिनियम, १९५६, अनुसूचित जनजातियां और अनुसूचित जातियां (आशोधन) आदेश १९५६, अनुसूचित जातियां और अनुसूचित जनजातियां आदेश (संशोधन) अधिनियम, १९७६, संविधान (अनुसूचित जनजातियां), आदेश (दुसरा संशोधन) अधिनियम, १९९१ और अनुसूचित जातियां और अनुसूचित जनजातियां आदेश (संशोधन) अधिनियम, २००२ के माध्यम से और भी संशोधन किए गए थे ।

अनुसूचित जातियां तथा अनुसूचित जनजातियां आदेश (संशोधन) अधिनियम, २००२ में उडीसा, बिहार और झारखंण्ड राज्यों के संबंध में उनकी संबंधित अनुसूचित जनजातियों की सूचियों में संसद ने धनगड का औरांव समुदाय की समकक्ष जनजाति के रूप में शामिल किया है ।

वर्तमान में, महाराष्ट्र राज्य के संबंध में अनुसूचित जनजातियों की सूची में सैतालीस जनजातियां सूचीबध्द है । धनगड के स्थान पर धनगड की उचित समकक्ष जाति को रखने के लिए लंबे समय से चली आ रही मांग की पूर्ति करने के लिए महाराष्ट्र राज्य सरकार की सिफारिश पर महाराष्ट्र राज्य से संबंधित भाग–९ के अंतर्गत आने वाले अनुसूचित जनजाति आदेश, १९५० की प्रविष्टि ३६ को संशोधित करने का प्रस्ताव है ।

२०१५ ३३२ **वन (संरक्षण) अधिनियम, १९८० का और संशोधन करने के लिए विधेयक**

<u>**उद्देश्यों और कारणों का कथन :**</u> वन (संरक्षण) अधिनियम, १९८० का अधिनियमन वनस्पती, वन्य जीव और पर्यावरण के संरक्षण के उद्देश से किया गया था । इस अधिनियम में वनों की कटाई या गैर–वनीय उद्देश्यों के लिए वन भूमी के उपयोग हेतु विशेष रूप से केन्द्रीय सरकार का पूर्व अनुमोदन अनिवार्य किया गया है । लेकिन व्यवहार में, ऐसा देखा गया है कि जब भी किसी मामले को अनुमति के लिए केंन्द्रीय सरकार के पास भेजा जाता है, अनुमती तत्काल ही नहीं प्रदान की जाती है एवं केंन्द्रीय सरकार या तो बहुत अधिक समय लेती है या बिना किसी कारण के अनुमति को रोके रखती है । इसके अलावा, कल्याणकारी राज्य होने के कारण प्रत्येक राज्य सरकार का कर्तव्य है की वह लोंगो के लिए कल्याणकारी योजनाएं लाएं परंतु इस अधिनियम से विकास कार्यो के क्रियान्वयन में बाधा उत्पन्न हो रही है । इसलिए, इस अधिनियम में उपबंध करना आवश्यक है कि केन्द्रीय सरकार राज्य सरकार या अन्य प्राधिकरण से प्राप्त अनुरोध की तिथी से छह माह की अवधि में पूर्व अनुमोदन मामलों पर निर्णय करेगी । इससे आम आदमी के कल्याण के लिए परियोजनाएं क्रियान्वित करते समय पर्यावरण के संरक्षण में बहुत सहायता मिलेगी ।

२०१६ ९५ **मोटर यान अधिनियम, १९८८ का और संशोधन करने के लिए विधेयक**

<u>**उद्देश्यों और कारणों का कथन :**</u> हाला के वर्षों में यह देखा गया है कि विशेष रूप से महानगरों में सडक यातायात में कई गुणा वृद्धि हुई है। रजिस्टर किए जाने वाले वाहनों की संख्या दिन–प्रतिदिन

बढती जा रही है और इसमें कोई आश्चर्य नहीं है कि देश के ८० प्रतिशत वाहनों का पंजीकरण महानगरों और बडे शहरों में हो रहा है, वाहनों की संख्या में वृद्धि से न केवल प्रदूषण का स्तर अत्यधिक हो जाता है बल्कि इससे ईंधन की खपत में भी वृद्धि होती है जिससे ईंधन के आयात के लिए विदेश में धन का निर्गम होता है। यह भी देखा गया है कि प्रति परिवार समान श्रेणी के एक से अधिक वाहन एक ही पते रजिस्टर किए गए है। यह तथ्य है कि किसी शहर के सडक नेटवर्क में और अधिक वृद्धि नही हो सकती है, फलस्वरूप वाहनों की संख्या में वृद्धि से सडको पर भारी यातायात के कारण ट्रैफिक जाम हो जाता है और पार्किंग स्थलों पर गाडी रखने के लिए स्थान नही मिल पाता है।

अत:इस विधेयक का आशय समान श्रेणी के एक से अधिक यानों का पंजीकरण एक ही निवास स्थान या कारबार के स्थान, जहां यान सामान्य रूप से रखा जाता है, पर किए जाने का उपबंध करने के लिए मोटर यान अधिनियम, १९८८ का संशोधन करना है।

२०१६ ९६ **पत्तन न्यासों द्वारा नियोजन में स्थानीय व्यक्तियों को आरक्षण का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : किसी संगठन में नियोजन के लिए स्थानीय आबादी उपयुक्त होगी क्योंकि संगठन जिस क्षेत्र में अवस्थित होता है, उस क्षेत्र के भूगोल, इतिहास, परंपरा और संस्कृति की समझ उनमें बेहतर होती है। यह उन सभी संगठनों पर लागू किया जाना अपेक्षित है जो अभी भी स्थानीय क्षेत्र तक सीमित हैं और वाणिज्यिक कार्यकलाप में लगे हुए है। अत:इसकी दक्षता बढाने एवं उनके लिए रोजगार के अवसर सृजिन करने के लिए पत्तन न्यासों में स्थानीय लोगों को रोजगार देना उपयुक्त और समझदारी होगी।

२०१६ ९७ **देश में विरासम शहरों और स्थलों के विकास तथा उससे संबंधित विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : हमारा देश अति प्राचीन देश है और यहां विरासत की दृष्टी से महत्वपूर्ण असंख्य ऐतिहासिक शहर और स्थल है । इनमें से बहूत से शहर और स्थल जर्जर हालत में है और इन्हें तत्काल मरम्मत किए जाने की आवश्यकता है। इनमे से बहुत से शहरों को संयुक्त राष्ट्र संगठन द्वारा विरासत शहर घोषित किया गया है किन्तु उनका कोई सार्थक विकास नही हुआ है। दरअसल, समय–समय पर केंन्द्रीय सरकार भी बहुत से शहरों और स्थलों को विरासत शहर और

स्थल घोषित करती है किन्तु उनकी घोषणा केवल कागज पर है और इस प्रकार सच्चे अर्थ में कोई विकास नहीं हुआ है। यदि इन शहरों को विकसित किया जाता है तो इससे न केवल पर्यटन के माध्यम से बहुत अधिक राजस्व की प्राप्ती होगी अपितु हमारे युवकों के मन–मस्तिष्क में इन स्थलों का महत्व भी बढेगा। निश्चित रूप से, इससे हमारे युवकों के लिए रोजगार के पर्याप्त अपसरों का सृजन होगा। इसलिए, देश में विरासत शहरों और स्थलों के विकास हेतु निधी गठित किए जाने का प्रस्ताव है।

२०१६ १९४ **प्लास्टिक मदों के विनिर्माण और प्रयोग पर पाबंदी लगाने और उससे संबंधित या उसके आनुषंगिक विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : प्लास्टिक मदों का प्रयोग न केवल पर्यावरण के लिए हानिकारक है अपितु समग्र रूप में मानवता के लिए भी हानिकारक है। प्लास्टिक मदों का प्रयोग बडी मात्रा में किया जा रहा है। इससे वैश्विक पर्यावरण पर प्रभाव पड रहा है जिसके परिणामस्वरूप हमारे प्राकृतिक संसाधनों में कमी हो रही है तथा समग्र पारिस्थितिकी–तंत्र का विनाश हो रहा है।

इसलिए, प्लास्टिक मदों के विनिर्माण तथा प्रयोग पर पाबंदी लगाने का समय आ गया है।

२०१६ २६२ **भारत के संविधान का और संशोधन करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : संविधान लागू होने के तुरंत पश्चात प्रवृत्त आरक्षण प्रणाली का अच्छा परिणाम देखने को मिला है। समाज के कम साधन–प्राप्त वर्ग के जीवन स्तर में सुधार हुआ है। हाल के वर्षो में समाज के आर्थिक रूप से कमजोर वर्ग के संरक्षण की भारी मांग उठती रही है क्योंकि उन्हे सरकार से किसी भी प्रकार की सहायता या संरक्षण प्राप्त नही होता। समाज के इस कमजोर वर्ग, जो कि बहुसंख्यक वर्ग है, को लोकतंत्र का लाभ या सरकार की किसी योजना का लाभ नहीं मिल पाता। यह वर्ग नितांत गरीबी में जीता है और इसे सरकार से मदद की आवश्यकता है।

इसलिए, समाज के इस बडे वर्ग को राष्ट्र की मुख्यधारा में लाने के लिए यह प्रस्ताव दिया जाता है कि सरकारी सेवा के कुछ पदों या नियुक्तियों को आर्थिक रूप से कमजोर वर्ग के व्यक्तियों के पक्ष आरक्षित किया जाए।

२०१६ २६३ **छावनी अधिनियम, २००६ में और संशोधन करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> यद्यपि विभिन्न छावनी बोर्डों में होने वाली रिक्तियों को भरने के लिए चुनाव नियमित रूप से आयोजित किए जाते है तथापि ऐसे चुनाव आम चुनाव जितने पारदर्शी नही होते है । इसलिए, यह प्रस्ताव किया जाता है कि छावनी बोर्डों के चुनाव भी आम चुनाव की तरह ही कराए जाएं.

अत: यह विधेयक प्रस्तुत है ।

२०१६ २७७ **शत्रु द्वारा अथवा आतंकवादी कार्रवाई में मारे गए अथवा ऐसी कार्रवाई के दौरान गम्भीर रूप से घायल हुए रक्षा कार्मिकों के परिवारों के कल्याण हेतु निधि का गठन करने का उपबंध करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> हमारे सैनिक विश्व में सर्वश्रेष्ठ होने के नाते देश की रक्षा निष्ठा, अनुशासन और अत्यधिक प्रतिबध्दता करते है । हाल के वर्षो में, यह देखा गया है कि हमारे अनेक सैनिक मुख्यत: आतंकवादी आक्रमक अथवा सीमापार उल्लंघनों के कारण मारे जाते है । कभी–कभी वे खाने विस्फोट अथवा सीमा पार से होने वाली गोलीबारी से मर जाते है । शहीद होते–होते, सैनिंको ने आंतकवादियों की विध्वंस योजनाओं को बहुत बार विफल किया है ।

रक्षा कार्मिकों की मृत्यु अथवा गंभीर रूप से घायल हो जाने पर, उनके परिवार अत्यंन्त निर्धनता में जीते हैं । यद्यपि सरकार मुआवजा देने में बहुत ही उदार है, तथापी बढती मुद्रास्फीति की दृष्टी से यह पर्याप्त नही है ।

अत: हमारे बहादुर सैनिकों को श्रध्दांजलि के रूप में, रक्षा कार्मिकों, जो शहिद हो गए है अथवा गंभीर रूप से घायल हुए है, परिवार के आश्रित सदस्यों का कुछ सुविधाएं प्रदान करने की तत्काल आवश्यकता है ।

२०१६ २९५ **औषधियों की कीमतें निर्धारित करने के लिए समिति का गठन करने और उससे संसक्त विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> औषधियों और दवाइयों की किमतें निरंतर बढ रही है। सरकार राष्ट्रीय सूची में सूचीबध्द ३४८ अनिवार्य औषधियों की कीमत का नियंत्रण करती है। राष्ट्रीय भेषज

कीमत निर्धारण प्राधिकरण (एनपीपीए) ने १०८ जीवन–रक्षक ओषधियों को औषध कीमत नियंत्रण के कार्यक्षेत्र, जो भेषज कंपनियों को औषधियों की अत्याधिक लागत बढाने के लिए उपलब्ध था, से संबंधित दिशानिर्देशों को वापस ले लिया है।

विनिर्माता और व्यापारी दवाइयों की लागत मनमाने ढंग से बढाते है । अप्रभावी नियंत्रण प्रणाली से जेनेरिक औषधियों के नाम पर नकली ओषधियों का विनिर्माण और वितरण होता है । लोग, विशेष रूप से निर्धन लोग ओषधियों की अत्याधिक लागत से प्रभावित होते है । वे दवाइयों की लागत को वहन करने में असमर्थ है । वर्तमान में, ओषधियों की कीमतों पर कोई नियंत्रण नही है । चिकित्सक दवा निमिताओं से धन तथा मूल्यवान उपहार के लाभ के कारण सामान्य तौर पर महंगह दवाइयों का परामर्श देते हे जो आम आदमी वहन नहीं कर सकता है । उन्हे इसके बजाय जेनेरिक ओषधियों का परामर्श देना चाहिए जो सस्ती, वहन करने योग्य और ट्रेडमार्क वाली ओषधियों क रूप में समान रूप से प्रभावी है ।

२०१७ ११५ **ओलम्पिक खेल, एशियाई खेल, राष्ट्रमंडल या किसी अन्य अंतर्राष्ट्रीय खेल प्रतिस्पर्धा में भारत का प्रतिनिधित्व करनेवाले खिलाडियों के कल्याण और उससे संबंधित या उसके आनुषंगिक विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : भारतीय खेलों के नाम पर केवल क्रिकेट, टेनिस और बैडमिंटन को विश्वस्तपर मान्यता दी जा रही है। क्रिकेट से विलासिजापूर्ण जीवन, अभिजात्य वर्ग नाम, ख्याति और एक सुरक्षित भविष्य का संकेत मिलता है। क्रिकेट के खिलाडी न केवल बहुत अधिक धन अर्जित कर रहे हैं बल्कि सिनेमा जगत में भी स्पष्ट तौर पर अपनी उपस्थिति दर्ज करा रहे है। इतना हो नही इन्हें सरकारी और निजी दोनों क्षेत्रों में सर्वोत्तम नौकरियों और अत्यधिक वेतन और परिलब्धियों वाले रोजगार के अवसर उपलब्ध होते है। टेनिस और बैडमिंटन को भी आसानी से धन अर्जित करने वाला खेल कहा जाता है। बडी बहु राष्ट्रीय कंपनियों मे उन्हे स्पाँसरशिप देने की होड रहती है। उन्हे प्रोत्साहित करने के लिए इन खेलों पर बहुत अधिक सरकारी धनराशि व्यय की जाती है। दूसरी ओर इसके उलट परिदृश्य में भारत एक एथलेंटिक्स जैसे खेल में भी आगे बढने में विफल रहा है। हमारे देश की गणना अन्य देशों की अपेक्षा सर्वाधिक अनुपयुक्त देशों में की जाती है। हमारा देश अनुपम और अपने आप में अद्वितीय है जहां लोग अनधिकृत कालोनियां बसाने के इच्छुक रहते है, जहां बच्चो के

पास खेलने के लिए पार्क (उद्यान) तक नहीं होता है। यह गरीबी ही है जिसके कारण यहां तक कि प्रतिभासंपन्न बालक भी अपेक्षित आर्थिक खुशहाली के अभाव में खेल में अपना करियर नही बना पाते है। यदि खेल बजट के लिए आवंटित धनराशी युवा अकादमी बनाने के अलावा प्रतिभा की खोज पर किया जाए तो जमिनी हकीकत में निश्चित तौर पर सुधार होगा। भारत सरकार को खेल बजट के लिए आवंटित धनराशि में बढोतरी करनी चाहिए क्योंकि खिलाडीयों को अपने क्षेत्र में सर्वोत्कृष्ट बनने के लिए निरपवाद रूप से बहूत अधिक निवेश अपेक्षित होता है। आवश्यकता इस बात की है कि खिलाडीयोंको प्रोत्साहन व बढावा देने के लिए उन्हें बेहतर सुविधाएं दी जाएं। देश के युवा खिलाडियों को विदेशी खिलाडियों के विरूद्ध खेलने का अवसर दिया जाना चाहिए ताकि वे अपने कार्यनिष्पादन में अभिवृद्धि करने में सक्षम हो सकें।

रियो ओलम्पिक की तैयारी के लिए भारत ने एक सौ बीस करोड रूपए व्यय किया। चार वर्ष में एक बार आयोजित होने वाले ओलम्पिक में केवल एक सौ बीस करोड रूपए का व्यय किया गया। जबकि एक सौ बीस करोड, एक सौ सात करोड, छियासी करोड का व्यय क्रमश: इंडियन इंस्टिट्यूट ऑफ साइंस, बेंगलूरू, इग्नू और स्कूल ऑफ प्लानिंग एण्ड आर्किटेक्चर पर किया गया। इसके अलावा, पांच हजार छह सौ और इक्कीस करोड रूपए देश के चालीस केंन्द्रीय विश्वविद्यालयों पर एक वर्ष में व्यय किए गए है। एक वर्ष में बाईस आई आई टी पर चार हजार एक सौ पैतीस करोड रूपए व्यय किया गया है। इतना ही नहीं, एक वर्ष में ही ३१ एन आई टी और भारतीय प्रबंधन संस्थानों पर क्रमश: दो हजार पांच सौ सतहत्तर करोड रूपए और चार सौ तिरसठ करोड रूपए व्यय किया गया है।

आज भी, भारत मे माता–पिता अपने बच्चों और प्रतिपाल्यों के करियर के मामले में बहुत से विकल्पों पर विचार नही करते है। वे मेडिकल और इंजीनियरी जैसे पारंपारिक करियर के अलावा अन्य विकल्पों पर गंभीरतापूर्वक विचार नही करते है। खेल मे अपना करियर बनाने के लिए बच्चों को बिल्कूल भी प्रेरणा नही दी जाती है। यदी उपयुक्त बाते केंद्रीय सरकार द्वारा लागू की जाती है तो भारत में माता–पिता अपने बच्चों को ओलंपिक खिलाडी बनते हुए देखना पसंद करेंगे ।

२०१७ ११६ **देश में मतदाताओं द्वारा अनिवार्य मतदान करने और उससे संबंधित विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : संविधान ने राजनीतिक न्याय सुरक्षित करने के लिए सार्वभौमिक

प्राप्तवय मताधिकार की प्रणाली अपनाई है। भारत में लोक प्रनिनिधित्व अधिनियम, १९५१ के अंतर्गत मतदान के अधिकार का भी उपबंध किया गया है। यह उपबंध करता है कि प्रत्येक व्यक्ति जो निर्वाचन–क्षेत्र की मतदाता सूची में तत्समय शामिल है, उस निर्वाचन क्षेत्र में मतदान का हकदार होगा। चूंकि चुनाव लोकतांत्रिक प्रक्रिया का आधार है इसलिए मतदान के माध्यम से लोकतांत्रिक सिद्धांतों का संरक्षण होता है। निर्वाचन प्रघालियां प्रमुख उपाय है जिनके माध्यम से भागीदारी और प्रतिनिधित्व के विचारों को वास्तविकता में परिवर्तित किया जाता है। निर्वाचन प्रणाली का मुख्य प्रयोजन मतदाताओं द्वारा डाले गए मतों को संसद में सीटों मे परिवर्तित करना है। यह देखते हुए कि आधुनिक राज्यों में भागीदारी लोकतंत्र के सिद्धांत से परस्पर जुडी है इसलिए नागरीकों का राजनीतिक तौर पर भाग लेना अत्यधिक महत्वपूर्ण है। नेता जनता की भागीदारी की भावना सृजित करके अपने कार्यो को वैध सिद्ध करने को कोशिश कर रहे है/ यद्यपि विभिन्न राज्यों में चुनावों की विभिन्न प्रक्रियाएं है और मतदाताओं को लुभाने के अलग–अलग उपाय है, निर्वाचन प्रक्रिया की यह कमी एक वैश्विक प्रथा बन चुकी है। इस प्रकार हम यह कह सकते हैं कि लोकतंत्र और अनिवार्य मतदान में प्रत्यक्ष संबंध है। अनिवार्य मतदान एक नई अवधारणा है। कुछ देशों जिन्होने आज्ञापक मतदान विधी शुरू की थी, में वर्ष १८९२ में बेल्जियम, वर्ष १९१४ में अर्जेन्टाइना और १९२४ में आस्ट्रेलिया अनिवार्य मतदान को प्रवृत्त करने वाले देश है–अर्जेन्टाइना, आस्ट्रेलिया, नाऊर, पेरू, सिंगापुर, स्वित्झरलैंण्ड (केवल एक कैन्टन), तुर्की और युरूग्वे । अनिवार्य, मतदान एक प्राणाली है जिसमे मतदाता निर्वाचन में मत डालने के लिए या मतदान दिवस को किसी मतदान स्थान में उपस्थित रहने के लिए बाध्य है।

अनिवार्य मतदान प्रणाली उच्च स्तर की राजनीतिक वैधता प्रदान करती है क्योंकि उसके परिणामस्वरूप मत डालने वाले व्यक्ति की संख्या में वृद्धि होती है। विजयी उम्मीदवार आबादी के बहुमत का प्रतिनिधित्व करते हैं न केवल राजनीति से प्रेरित व्यक्तियों का जो किसी बाध्यता के बिना मतदान करते है।

अनिवार्य मतदान सामाजिक रूप से पिछडे लोगों को मताधिकार का प्रयोग नही करने देने के प्रचलन को रोकता है। इसी प्रकार गुप्त मतदान को वास्तव में डाले गए मतों के साथ हस्तक्षेप को रोकने के लिए अभिकल्पित किया गया है। मतदाताओं को किसी निर्वाचन में मत डालने के लिए बाध्य करने से बाहरी कारकों जो किसी व्यक्ति की मतदान करने की क्षमता जैसे मौसम, परिवहन या प्रतिबंधित करने वाले नियोजक पर प्रभाव डाल सकते हैं, के प्रभाव को कम किया जा सहता है।

यदि प्रत्येक व्यक्ति मत डालता है तो मतदान पर प्रतिबंधो को आसानी से पहचाना जा सकता है और उन्हें दूर करने के लिए उपाय किए जा सकते है।

अनिवार्य मतदान से मतदाताओं को उम्मीदवारों की राजनीतिक स्थिती का अधिक गहराई से अनुसंधान करने के लिए प्रोत्साहन मिल सकेगा। चूंकि वे मतदान तो कर ही रहे है इसलिए वे केवल मतदान से बचने के बजाय राजनीतिज्ञों के बारे में अधिक रूचि ले सकेंगे। इसका अभिप्राय है कि उम्मीदवारों को केवल समुदाय के एक छोटे वर्ग के बजाय अधिक व्यापक आबादी को अपील अरने की आवश्यकता है।

एरण्ड लिजफार्त एक विख्यात राजनीतिक वैज्ञानिक ने मतदान करनेवाले लोगों की अधिक संख्या के अलावा अनिवार्य मतदान के अन्य लाभ को सूचीबद्ध करते है। प्रथम, मतदान में भागीदारी में वृद्धि से राजनीतिक कार्यकलापों में अधिक भागीदारी और रूचि की प्रेरणा मिलेगी। दूसरे, मतदाताओं को मतदान बूथ में डालने के लिए छोटी अभियान निधि की आवश्यकता होती है, इसलिए इससे राजनीति मे धन की भूमिका घटेगी।

२०१७ १४५ **देश में विद्यालयों और महाविद्यालयों में सभी विद्यार्थियों के लिए अनिवार्य सैन्य प्रशिक्षण का उपबंध करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> पिछले कई वर्षों से देश के प्राय:सभी क्षेत्रों में उग्रवाद और नक्सलवादी गतिविधियों में वृद्धि हुई है और हत्या, लूट और डकैती की घटनाओं मे भी वृद्धि हुई है। इसके साथ–साथ वर्तमान विश्व में असुरक्षा की भावना है जहां पडोसी देश हमेशा हमारे लिए प्रतिकूल वातावरण तैयार करते रहते है। सरकार देश में सुरक्षा प्रदान करने की दिशा में प्रयासरत है किन्तु प्रत्येक नागरिक के लिए बिना सहयोग और प्रयास के यह संभव नही है। विश्व के सभी विकासशील राष्ट्र अपने नागरिकों को अनिवार्य सैन्य प्रशिक्षण का कोई प्रावधन नही है। सैन्य प्रशिक्षण के फलस्वरूप प्रत्येक विद्यार्थी में अनुशासन के साथ–साथ देशभक्ति और भाईचारा की भावना उत्पन्न होगी। सैन्य प्रशिक्षण से राष्ट्र के समग्र विकास और राष्ट्र कल्याण का मार्ग भी प्रशस्त होगी।

विद्यार्थीयों को शिक्षा के साथ–साथ सैन्य प्रशिक्षण भी दिया जाना चाहिण ताकि सशस्त्र बल और अर्द्धसैनिक बलों के लिए अधिक से अधिक विद्यार्थीयों को तैयार किया जा सके इसके दृष्टिगत, विद्यालयों और महाविद्यालयों में अनिवार्य सैन्य प्रशिक्षण का उपबंध किया गया है।

२०१७ १५२ **किसानों को अधिशेष फसल उत्पाद के संरक्षण और लाभकारी कीमतों पर विक्रय के अधिकार और उससे संसक्त विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : लोक हित मे नीतियां तैयार करना और उसका उचित कार्यान्वयन किसी कल्याणकारी राज्य की महत्वपूर्ण विशेषताएं है। परन्तु जब विषय–वस्तु कृषि से संबंधित हो तो लोक कल्याणकारी राज्य दिखावा प्रतिक होता है । स्वतंत्रता के सत्तर वर्षों के पश्चात भी देश के किसानों के जीवन मे कोई बडा परिवर्तन नही हुआ है। राष्ट्रीय नमूना सर्वेक्षण पर आधारित एक प्रतिवेदन के अनुसार, छियासी प्रतिशत से अधिक किसानों के पास दो हैक्टर से कम भूमि है जिसके परिणामस्वरूप बडी संख्या में किसान आत्महत्या कर रहे है जबकि एक कॉर्पोरेट किसान आय–कर में छूट प्राप्त करके करोडो रूपए का लाभ प्राप्त कर रहे है। देश के सकल घरेलू उत्पाद में कृषि का अंश लगभग चौदह से सोलह प्रतिशत है जबकि कुल श्रमिक बल की उनचास प्रतिशत संख्या ग्राम श्रमिक बल की चौसठ प्रतिशत संख्या कृषी कार्यों मे लगी है।

किसानों को फसल चक्रों से बाहर निकालने के लिए सरकार और कृषि विभाग द्वारा बडे पैमाने पर आयोजित कैम्पों के माध्यम से उन्हें जागरूक बनाने के प्रयास किए जा रहे है। उत्तर प्रदेश, पंजाब, राजस्थान और मध्यप्रदेश के किसान सरकार और कृषी विभाग द्वारा आयोजित जागरूकता कैम्पो से सुझाव प्राप्त करके सुधारात्मक उपाय के रूप मे कोई कृषि अपना रहे है परन्तु किसान मण्डियों मे फसलों का उचित मूल्य प्राप्त नही करने के कारण पुन:धान और गेहूं की खेती करते है।

देश मे अनाज और सब्जियों के अत्यधिक उत्पादन के बावजूद किसान संकट में है। उन्हे गत दो वर्षो के दौरान उनके उत्पाद का अच्छा उचित मूल्य मिला परन्तु सूखा और बेमौसमी वर्षा के कारण फसलों की हानि हुई। परिणामस्वरूप उनकी आय प्रभावित हुई । सरकार का उद्देश्य किसानों की आय को दोगुना करना है जो माननीय प्रधानमंत्री द्वारा कई बार व्यक्त किया गया है। परन्तु फसल अधिक या कम होने पर किसान की आय कभी नही बढती है। इस वर्ष बडे पैमाने पर बुवाई और अनुकूल मौसम के बावजूद सब्जियों या अनाजों के मूल्य सबसे कम स्तर पर पहुंच गए।

देश मे खाद्य की पर्याप्त मात्रा के बावजूद उचित तंत्र के अभाव में देश मे खाद्यान्न की लगातार कम उपलब्धता रही है। अत:सरकार द्वारा किसानों से उचित मूल्य पर अधिशेष उत्पाद की खरीद के साथ–साथ इसे देश के अन्य भागों में उपलब्ध कराकर मूल्य वृद्धि को नियंत्रित किया जाएगा और

किसान अन्य उत्पाद का उचित मूल्य प्राप्त करेंगे।

२०१८ ४७ **पर्यावरण के संरक्षण और ऊर्जा उत्पादन के लिए जीवाश्म ईंधनों को जलाने से हानिकारक उत्सर्जन होने के कारण हो रहे वैश्विक तापन पर नियंत्रण करने के लिए एक प्राधिकरण की स्थापना करके सौर ऊर्जा का संवर्धन करने तथा उससे संसक्त या उसके आनुषंगिक पिषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

<u>उद्देश्यों और कारणों का कथन :</u> विश्व मौसम संगठन ने रिपोर्ट दी है कि वर्ष २००७ के दौरान मौसम के अनेक घटनाक्रमों से विश्व में विनाश की स्थिति देखने में आई है। मई में पश्चिमी और मध्य रूस में तथा जून एवं जुलाई में दक्षिण–पूर्वी यूरोप में तापमान के रिकार्ड टूटें । कई युरोपीय देशोंमे अप्रैल माह अभी तक सबसे गर्म माह रिकार्ड किया गया था । चीन और भारत के कुछ भागों में भारी बर्फबारी के बाद हिमस्खलन हुए । अनुसंधान के अनुसार तापमान में अनिश्चित वृद्धी होने की भविष्यवाणी की गई है और आगामी ५ में से कम–से–कम ढाई वर्ष की अवधि के वर्ष १९९८ से भी अधिक गर्म होने की आशंका है जो सबसे अधिक गर्म मौसम होगा । वैश्विक तापन का कारण मानव गतिविधियां जैसे जीवाश्म इंधनो का जलना जिससे ग्रीनहाऊस गैसें निकलती है । कार्बन डाईआक्साइड उत्सर्जन की त्वरित दर बढती उर्जा उपभोग का अधिकतर कारण बढता उर्जा उपभोग, उल्लेखनीय रूप से बढती जनसंख्या के फलस्वरूप कोयला और पेट्रोलियम उत्पादों तथा उच्च प्रति व्यक्ति सकल घरेलू उत्पाद के कारण है। वैश्विक तापन का शमन केवल कम कार्बन वाली अर्थव्यवस्था में अंतरण के माध्यम से ही संभव है जिसका अर्थ है कि सौर उर्जा का व्यापक पैमाने पर विकास पर्यावरणीय संरक्षण के लिए हमारे समय का सबसे बडा है ।

हमारे देश में सौर उर्जा की व्यापक संभावना है । एक अनुमान के अनुसार पवन उर्जा क्षमता ४५०० मेगा वाट है और टर्बाइनो के एकक आकार में वृद्धि, अधिक भूमि उपल्बधता और विस्तारित पवन स्रोत अन्वेषण से यह क्षमता उल्लेखनीय रूप से एक लाख मेगा वाट तक पहुंच जाना चाहिए। साथ ही, हमारे देश में सौर उर्जा से विद्युत उत्पादन की संभावना का तत्काल आकलन आवश्यक है । इसका और अधिक कारण संकेन्द्रक और शक्ती (सी.एस.पी.) में मौजूदा वृद्धी है । हमारे देश में मरूस्थल क्षेत्र में सी एस पी उत्पादन के लिए अपेक्षित सौर विकिरण उपलब्ध हैं । ६० कि.मी. क्षेत्र में एक लाख मेगा वाट विद्युत का उत्पादन हो सकता है । हमारे पास राजस्थान और गुजरात में २०८११० वर्ग कि.मी.

मरूस्थल क्षेत्र है । यदि हम केवल १५००० वर्ग कि.मी. मरूस्थल क्षेत्र का ही उपयोग करें तो हम ३ लाख मेगा वाट विद्युत का उत्पादन कर सकते है । हमारे देश में सौर उर्जा विद्युत उत्पादन संभावना को बहुआयामी स्त्रोतों एवं नवीन उर्जा प्रौद्योगिकियों के माध्यम से भविष्य में छह लाख मेगा वाट तक बढाया जा सकता है । हम जैव इंधन उत्पादन करने में भी सक्षम हैं। ऐसा महसूस किया जाता है कि इन संभावनाओं का दोहन करने के लिए एक प्राधिकरण राष्ट्रीय स्तर पर स्थापित किया जा सकता है ।

२०१८ ५५ **गर्भ का चिकित्सकीय समापन अधिनियम, १९७१ का और संशोधन करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : गर्भ का चिकित्सकीय समापन अधिनियम वर्ष १९७१ में बनाया गाया। इसके बनाए जाने के बाद से समाज में अत्यधिक सामाजिक–आर्थिक परिवर्तन हुए हैं। लोगों की जीवनशैली में भी अत्यधिक परिवर्तन हुए है। इसके अलावा, चिकित्सकीय विज्ञान में प्रौद्योगिकी में अत्यधिक सुधार हुआ है और नई तकनीकें आई हैं जो गर्भावस्था कें अंतिम चरणों में भी भ्रूण संबंधी विकृतीयोंका पता लगा सकती हैं । इन तकनीकों के बारे में वर्ष १९७१ में अधिनियम के बनाए जाने के समय जानकारी नहीं थी अथवा ये उपलब्ध नही थीं।

हमारे देश में गर्भपात विशिष्ट शर्तों और स्थितियों में केवल गर्भावस्था के बीस सप्ताह तक ही वैध है जो मोटे तौर पर इस प्रकार परिभाषित की जाती है कि गर्भावस्था को जारी रखने से गर्भावती महिला के जीवन को जोखिम हो सकता है अथवा उसके शारीरिक या मानसिक स्वास्थ्य को गंभीर क्षति हो सकती है अथवा यह सारवान् जोखिम है कि यदी बच्चे का जन्म होता है तो वह ऐसी शारीरिक अथवा मानसिक विकृतियोंसे ग्रस्त होगा जिनके कारण वह गंभीर रूप से विकलांग हो सकता है ।

कभी–कभी ऐसा हो सकता है कि गर्भाशय में विकृति सहित बालक/बालिका से माता को सारवान् शारीरिक क्षति हो सकती है और इसके परिणाम स्वरूप बालक या माता की मृत्यु हो सकती है। अत:, यह बेहतर होगा कि विकृतीयों का पता लगाया जाए और अद्यतन प्रौद्योगिकी से समय पर गर्भपात करा लिया जाए।

हाल ही में, उच्चतम न्यायालय ने एक बलात्संग की पीडित लडकी को चौबीस सप्ताह की गर्भावस्था को समाप्त करने की अनुमति दी जो गर्भ का चिकित्सकीय समापन अधिनियम, १९७१ के अंतर्गत विहित अनुज्ञेय बीस, सप्ताह से अधिक है। उनके आधार ये थे कि गर्भावस्था को जारी रखने से उसके शारीरिक और मानसिक स्वास्थ्य पर अत्याधिक संकट हो सकता है। इस मामले में, उच्चतम न्यायालय ने नियुक्त चिकित्सकीय बोर्ड के सदस्यों को याचिकाकर्ता और गर्भावस्था की जीवनक्षमता

की जांच करने का निदेश दिया। बोर्ड ने यह पया कि भ्रूण में बहुविध जन्मजात विकृतियां होंगी और इन विकृतियों से याचिकाकर्ता के शारीरिक और मानसिक स्वास्थ्य को गंभीर खतरा है। अत:, चिकित्सा बोर्ड ने यह सिफारीश की कि याचिकाकर्ता को गर्भावस्था जारी न रखने की अनुमति दी जाए। इन सिफारिशों के आधार पर उच्चतम न्यायालय ने याचिकाकर्ता को अपने गर्भ का समपन करने की अनुमति दी।

यह पहली बार नही है कि उच्चतम न्यायालय ने किसी महिला को बीस सप्ताह से अधिक समय के किसी भ्रूण को समाप्त करने की अनुमति दी हो। वर्ष २०१५ में, शीर्षस्थ न्यायालय ने गुजराथ उच्च न्यायालय के ऐसे ही एक मामले में एक विनिश्चय को पलट दिया था। गुजराथ उच्च न्यायालय ने एक चौदह वर्ष की आयु की बलात्संग उत्तरजीवी को अपने पच्चीस सप्ताह के भ्रूण को समाप्त करने की अनुमती देने से प्रत्याख्यान किया था । गौरतलब है कि अपना निर्णय देते समय न्यायालय ने याचिकाकर्ता के जीवन पर इस विनिश्चय के शारीरिक, भावनात्मक और मनोवैज्ञानिक प्रतिकूल निहितार्थ को अभिस्वीकार किया परन्तु अंतत: न्यायालय ने स्वयं को कानून तक सीमित रखा। इसके पश्चात वह किशोरी उच्चतम न्यायालय में गई जिसने यह सिफारिश की कि एक चिकित्सक पैनल किशोरी की जांच करे और यह विनिश्चय करे कि क्या किशोरी के गर्भ का समापन उनके सर्वोत्तम हित में है और यदि पैनल गर्भपात के पक्ष में है तो किशोरी गर्भ का समापन करवा सकेगी ।

मूल अधिनियम में गर्भ के समापन का एक यह उपबंध है जब यह पाया जाए कि गर्भावस्था को जारी रखने से महिला के जीवन के लिए सारवान जोखिम हो सकता है और यह समापन गर्भावस्था के अग्रिम चरण पर भी किसी समय किया जा सकता है, अर्थात् गर्भावस्था की अवधि निर्णायक कारक नही होगा । परन्तु यदि जन्म लेने वाले बच्चे में जेनेटिक्स से जुडी हुई बीमारी, गंभीर हृदय रोग और इसी प्रकार की विकृतियां हो सकती हैं तो ऐसी स्थिति के लिए गर्भ के समापन का कोई उपबंध नहीं है। अत:, यह प्रस्ताव है कि मूल अधिनियम में एक उपयुक्त संशोधन किया जाए ताकि गर्भ का समापन अग्रिम चरण में भी किया जा सके यदि गर्भ को जारी रखने से किसी बच्चे के कतिपय विनिर्दिष्ट विकृतियों के साथ जन्म लेने काय सारवान् जोखिम हो। तथापि, यह भ अवश्यक है कि यह सुनिश्चित किया जाए कि गर्भ का समापन किसी चिकित्सक बोर्ड के पर्यवेक्षण में और वह भी किसी नामनिर्दिष्ट स्थान पर करवाया जाए। इसके अलावा, यह सुनिश्चित करना भी आवश्यक है कि यदि गर्भवती महिला कोई बलात्संग उत्तरजीवी है तो गर्भ का समापन ऐसी गर्भावस्था के सत्ताईस सप्ताह के भीतर परन्तु किसी अभिहित

स्थान पर किसी भी चिकित्सक बोर्ड के पर्यवेक्षण के बिना किया जाए।

२०१८ ६३ **देश की नदियों के संरक्षण और उनमें प्रदूषण को दूर करने तथा तत्संसक्त विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : नादियों को किसी देश की जीवनरेखा के रूप में जाना जाता है और उसकी संस्कृति और सभ्यता के एक दर्पण के रूप में कार्य करती है। भारतीय संस्कृति में समाज, शासकों और साधुओं ने इन जीवनदायक नदियों को माँ की उपाधी दी है और उन्हें माता के लिए यथोचित सन्मान भी दिया है। विगत कुछ वर्षों में, बढते औद्योगीकरण और शहरीकरण के कारण प्रदूषण का स्तर बडी नदियों में अत्याधिक बढा है। सिंचाई, पीने, विद्युत उत्पादन और अन्य प्रयोजनों के लिए नदी जल के अंधाधुंध प्रयोग के कारण चुनौजियाँ कई गुना बढ गई है। भारतीय नदियां अत्यधिक बुरी दशा में है। मानव का कल्याण नदियों की सफाई में निहित है। हम परस्पर सहयोग के ही माध्यम से स्वच्छ नदियों की बात कर सकते है। ऐसा समय भी था जब भारत में व्यापार जलमार्ग के माध्यम से किया जाता था परन्तु अब इसका प्रयोग नही किया जाता है। वर्तमान स्थिति में सुधार करना एक उज्ज्वल भविष्य के लिए आवश्यक है। आज भारत को बहुत सी नदियां जैव दृष्टि से मृत हैं। यह पर्यावरण के साथ लोगोंके जीवन पर भी प्रभाव डाल रहा है। विश्व संसाधन प्रतिवेदन के अनुसार सत्तर प्रतिशत भारतीय प्रदूषित जल पीते है। बहुत से रोग अर्थात हैजा, पीलिया, टाईफॉयड आदि प्रदूषित जल के उपभोग के कारण होते है। नदी जल रासायनिक उर्वरकों के कारण भी प्रदूषित होता है। नदी जल की गुणवत्ता उद्योंगों के कारण और खराब हुई है।

भारत की लगभग एक सौ पचास से अधिक नदिया प्रदूषित है। आज की तारीख में नदियों का प्रयोग कारखानों से बाहर फेंके गए अपशिष्ट और रासायनिक पदार्थों को डालने के स्थान और वाहकों के रूप में प्रयोग किया जाता है। कई औद्योगिक इकाइयाँ गंगा, यमुना, ब्रह्मपुत्रा नदियों के किनारे स्थित हैं। ऐसे शहरों में कारखानों की संख्या बढ रही है और एकमात्र विकल्प नदियों में उनके रासायनिक बहि:स्राव को फेंकना है। वर्ष १८८०–९० के दशक के दौरान बने विधान के कारण प्रत्येक दिन मिलियन गैलन प्रदूषित जल को कारखानों से नदियों मे फेंका जाता है। पवित्र नदियों में पूजा और हवन संबंधी मदों को डालकर लोग आध्यात्मिक सम्पत्ति प्राप्त करना चाहते हैं। हम सभी शुभ अवसरों पर नदियों में देवी–देवताओं की मूर्तीया विसर्जित करते हैं और मृत शरीर और अवशेष को भी नदियों

में डाला जाता है ।

इसके अलावा, हिमालयी क्षेत्र में बहुत सी नदियां भारी संख्या में पर्यटकों के कारण प्रदूषित हो रही है। गंगा को एक स्वच्छ, प्रदुषण मुक्त नदी बनाने के लिए न्यायमूर्ती सूरत कुमार की अध्यक्षता में राष्ट्रीय हरित अधिकरण ने १३ जुलाई, २०१७ को हरिद्वार और उन्नाव के बीच गंगा नदी के दोनो किनारों पर कई मीटर क्षेत्र को गैर–निर्माण क्षेत्र घोषित किया । नदी के तट के पांच सौ मीटर क्षेत्र के भीतर अपशिष्ट कों फेंकना प्रतिषिद्ध किया तथा नदी प्रदूषित करने वाले किसी भी व्यक्ती पर पचास हजार रूपये की शास्ति अधिरोपित करने का भी निदेश दिया ।

गंगा विश्व में सर्वाधिक प्रदूषित नदियों में से एक है जिसमें टनों मल और औद्योगिक अपशिष्ट को दैनिक आधार पर फेंका जाता है । हिमाच्छदित हिमालयी पर्वतश्रृंखला से एक निर्मल धारा के रूप में निकलने के पश्चात गंगा विभिन्न औद्योगिक और गैर–औद्योगिक शहरों से गुजरने के पश्चात् और श्रद्धालुओं द्वारा अंधाधुंध प्रयोग के कारण विषैले कीचड में परिवर्तित हो जाती है ।

हिमालय से बंगाल की खाडी तक गंगा नदी के १५७०मील लगभग २५२७ कि.मी. क्षेत्र में, ४८० करोड लीटर मल जो रोजाना निस्सारित किया जा रहा है, में से केवल एक–चौथाई का उपचार किया जाता है । औद्योगिक शहर जैसे कानपुर के पुलों के नीचे बहने वाली गंगा नदी का रंग मैला हो गया है, जहां नालों में बहने वाले औद्योगिक अपशिष्ट और मल नदी में निस्सारित होते है और जल की सतह पर लगातार बहने वाला झाग बनाते है । आवश्यकता यह है कि देश में ऐसी नदियों के तीव्र प्रदूषण पर रोक लगाई जाए ।

अत: विधेयक का आशय है कि देश में नदियों के संरक्षण और प्रदूषण को दूर करने के लिए एक नदी संरक्षण और प्रदूषण को दूर करने के लिए एक नदी संरक्षण समिति गठित की जाए।

२०१८ ७० **कृषि क्षेत्र और उससे संबंध कार्यकलापों तथा अन्य ग्रामीण व्यवसायों में नियोजित ग्रामीण श्रमिकों के लिए कल्याण निधी की स्थापना करके राज्य द्वारा कल्याणकारी उपाय किए जाने तथा उनके जीवन और कार्य दशा में सुधार लाने हेतू अन्य उपायों और संसक्त विषयों का उपबंध करने के लिए विधेयक**

उद्देश्यों और कारणों का कथन : यह सही कहा गया है कि भारत गांवो में बसता है क्योंकिं इसके लगभग अस्सी प्रतिशत लोग गांवों में रहते है और वे अधिकांशत: अधिकांशत: कृषि और कृषि

आधारित व्यवसायों पर निर्भर करते है । वहां के खेतों, फलोद्यानों, कुक्कुट फार्मों, पशु फार्मों में ग्राम आधारित श्रमिक नियोजित है । ये लोग वहां बुनकरों, लघु उद्यमियों, हस्तशिल्प कारीगरों, कुम्हारों, चर्मकारों, लुहारों आदि के रूप में कार्यरत है । ऐसे लाखो कृषि, गृह आधारित और अन्य श्रमिक है जो असंगठित है और जीवनपर्यन्त शोषित और निर्धन बने रहते है तथा कई पीढियों तक अभावग्रस्त जीवन जिते है । उनकी मजदूरी और आय अति अल्प होती है । उनकी मजदूरी और आय अति अल्प होती है और उन्हे पूरे वर्ष रोजगार नही मिलता । इसके परिणामस्वरूप वे निर्धनता से ग्रस्त है और राज्य द्वारा भी उपेक्षित रहते है । न्यूनतम मजदूरी अधिनियम, १९४८, प्रसूति प्रसुविधा अधिनियम, १९६१ उपदान का संदाय अधिनियम, १९७२ और कार्मिक प्रतिपूर्ति अधिनियम, १९२३ जैसे कल्याणकारी विधि असंगठित ग्रामीण श्रमिकों पर लागू नहीं होते है। वृद्धावस्था में ग्रामीण श्रमिकों को रोजगार नही मिलता । अत: उनके पास भोजन, औषधि और वस्त्रों के लिए धन का अभाव होता है । ग्रामीण श्रमिकों कों वर्षभर रोजगार नही मिलता और कृषि क्षेत्र के मामले में उनका रोजगार मानसून पर निर्भर करता है ।

हमारे जैसे कल्याणकारी राज्य में राज्य का यह कर्तव्य है कि वह इन ग्राम आधारित श्रमिकों जैसे अभावग्रस्त लोगों के लिए जो कि असंगठित और शोषित है, कल्याणकारी उपाय आरम्भ करे । अत:यह आवश्यक है की ग्राम आधारित श्रमिकों के लिए राष्ट्रीय कल्याणकारी नीति तैयार की जाये और उनकी जीवन दशा को सुधारने के लिए एक कल्याण निधि स्थापित की जाए । उक्त नीति के अनुसारण में, केन्द्रीय सरकार और राज्य सरकारें इस नीति में अंतर्विष्ट कल्याणकारी उपायों को कार्यान्वित करेंगी तथा उन पर आने वाली लागत का भुगतान कल्याण निधि से करेंगी ।

संसदेतील स्नेहबंध

अनंत गिते
अवजड उद्योग मंत्री, भारत सरकार

भारतीय संसद हे लोकशाहीचं सर्वोच्च सभागृह आहे. देशाच्या १२० कोटीहून अधिक लोकसंख्या असतांना केवळ ५४२ जणांना खासदार म्हणून लोकसभेच्या सभागृहात सदस्य म्हणून संधी मिळते. त्यापैकी एक श्री. श्रीरंग बारणे हे मावळ लोकसभा मतदार संघाचे प्रतिनिधित्व करतात.

मावळ मतदारसंघ हा कोकण व पश्चिम महाराष्ट्र असा विभागलेला आहे. पुणे जिल्ह्यातील तीन विधानसभा व रायगड जिल्ह्यातील तीन विधानसभा मतदारसंघ यात येतात. मावळच्या श्रीरंग बारणे यांना रायगडाने सुध्दा मनापासून स्विकारले यातच श्री. बारणे यांचे नेतृत्व व कर्तृत्व दिसून येते.

आज लोकप्रतिनिधींकडून जनतेच्या अपेक्षा खुप वाढलेल्या आहेत. त्यामुळे मतदारसंघ व लोकसभा सभागृह या दोन्ही ठिकाणी खासदार हा सक्रिय असणे आवश्यक आहे. या बाबतीत श्री. बारणे हे दोन्ही क्षेत्रात यशस्वी झाले आहेत.

लोकसभेच्या सभागृहातील एक सहकर्ता म्हणून यशस्वी खासदार म्हणून श्री. बारणे यांचा आवर्जुन उल्लेख करावा लागेल.

लोकसभेतील उपस्थिती, सभागृहातील कामकाजात सहभाग व मतदार संघातील विविध प्रश्नांची चर्चा करतांना सभागृहातील विविध आयुधांचं योग्य व पुरेपूर वापर श्री. बारणे यांनी केलेला आहे. चार वर्षे पुर्ण होतांना संसदेतील चार वर्षे यावर पुस्तक प्रकाशित करण्याचा श्री. बारणे यांचा मनोदय कौतुकास्पद आहे. तसेच कर्तव्य तत्पर खासदारच अशाप्रकारचे धाडस करू शकतो, याची मला जाणीव आहे.

श्री. बारणे यांची ही कारकीर्द यशस्वी आहेच. तसेच पुढील राजकीय वाटचालीसाठी प्रेरक व मार्गदर्शक सुध्दा ठरेल. त्यांच्या पुढील वाटचालीसाठी आणि त्यांच्या 'मी अनुभवलेली संसद' या पुस्तकासाठी मन:पुर्वक हार्दिक शुभेच्छा... !

अर्जुन राम मेघवाल I.A.S. (Retired)

जल संसाधन, नदी विकास व गंगा संरक्षण, संसदीय कार्य राज्यमंत्री, भारत सरकार

मुझे यह जानकर हर्ष हुआ है कि श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपने लोकसभा के अनुभव को अपनी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के माध्यम से साझा कर रहे हैं ।

सांसद रत्न श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपने संसदीय क्षेत्र में आप्पा के नाम से मशहूर हैं। और १६वीं लोकसभा के लिए मावल(महाराष्ट्र) संसदीय क्षेत्र से निर्वाचित हुये।

श्री. बारणे जी संसद की रक्षा संबंधी स्थायी समिती के सदस्य के साथ–साथ हिंदी भाषा सलाहकार समिती, एवं सडक यातायात मंत्रालय के अधीन आने वाली सलाहकार समिती के सदस्य है। उनका इन समितियों में किया गया कार्य काफी सराहनीय है।

संसदीय कार्य प्रणाली को समझकर नियमों के अनुरूप कार्य करना अत्यंत आवश्यक होता है और श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी ने बहुत कम समय में इन नियमों को जानकर संसद में अपनी बात उठाई है।

यह श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी द्वारा संसद में किये जा रहे कार्यो का ही परिणाम है की अब तक चेन्नई स्थित प्राइम प्वाइंट फाऊंडेशन और ई–पत्रिका प्रीसेन द्वारा श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी को लगातार चार बार सांसद रत्न पुरस्कार से सम्मानित किया गया है । मैं स्वयं इस समिती के ज्यूरी का सदस्य हूँ।

सांसद रत्न पुरस्कार प्राइम प्वाइंट फाऊंडेशन और ई–पत्रिका प्रीसेन द्वारा २०१० में भारतीय लोकसभा के शीर्ष प्रदर्शन सदस्यों का सम्मान करने के लिए स्थापित एक निजी पुरस्कार है। विभिन्न प्रदर्शन मानकों पर डेटा के आधार पर प्रसिद्ध संसद सदस्यों की ज्यूरी समिति द्वारा एक पारदर्शी चयन प्रक्रिया के माध्यम से नागरीक समाज की ओर से सांसद रत्न पुरस्कार दिए जाते हैं।

एनजीओ पीआरएस, संसद के सभा सदस्यों के प्रदर्शन पर नजर रखता है और उनके व्यक्तिगत प्रदर्शन के डेटा को जारी करता है। पुरस्कार विजेताओं का चयन प्रत्येक वर्ष के बजट सत्र के अंत में बहस की भागीदारी, प्रश्न उठाने, निजी सदस्यों के बिलों की शुरूआत और सदन में उपस्थिति तथा समिति मीटिंग्स, MPLADS के उपयोग आदि पर आधारित है। पुरस्कार हर साल जून/जुलाई के आसपास आयोजित एक समारोह में संसद सदस्यों को प्रस्तुत किए जाते हैं।

पुरस्कार विजेताओं का चयन करने के लिए सदस्यों के साथ आनंदराव विठोबा अडसुल की अध्यक्षता में ज्यूरी कमेटी बनाई गई है जिसमे माननीय गृह राज्यमंत्री श्री. हंसराज गंगाराम अहिर जी भी हैं।

मैंने देखा है की श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी अब तक लोकसभा मे ९९१ से ज्यादा प्रश्न, २६० से ज्यादा वाद विवाद और २० निजी विधेयक सदन में प्रस्तुत कर चुके हैं इनकी उपस्थिती भी ९४ प्रतिशत है और वह संसद तथा अपने संसदीय क्षेत्र में कर्तव्यों का पूर्ण रूप से निर्वहन कर रहे हैं संसदीय क्षेत्र और लोकसभा के कार्यों के बीच सामन्जस्य रखते हुए श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी ने अब तक चार बार सांसद रत्न पुरस्कार प्राप्त किया है।

गंभीर व्यक्तित्व के धनी श्री. बारणे जी बहुत ही मिलनसार सांसद है । श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी सदैव अपने ससंदीय क्षेत्र के विकास कार्योके लिए प्रयासरत रहते हैं।

मैं श्री. बारणे जी को एक उर्जावान संसद सदस्य मानता हूँ श्री. बारणे जी द्वारा संसद में उठाये गए मुद्दे जनमानस के हितों से जुडे होते है। अब तक लोकसभा में श्री. बारणे जी के कार्योको देखते हुए हमें इन पर गर्व होता है ।

मैं श्री. श्रीरंग बारणे जी को उनकी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए हार्दिक शुभकामनाये देता हूँ और आशा करता हूँ कि आनेवाले समय में श्री. बारणे जी से इसी प्रकार एक सांसद के रूप में कार्य पुन:संसद रत्न पुरस्कार प्राप्त करते रहेंगे ।

शुभकामनाओं सहित।

Hansraj Gangaram Ahir

Minister of State for Home Affairs, Government of India

It gives me immense pleasure to know shri. Shrirang Appa Barne, Member of Parliment from Maharashtra is going to release a book named "Mee Anubhavaleli Sansad", throwing light on his work and experience as Member of Parliament, Lok Sabha and I extend my best wishes to the book and wish success to him.

Shrirang Appa Barne is active in politics for long time and is know to be outspoken politician who dares to state his stand on everything. He is active in the work of the Parliment and the meeting of the concerned standing committees and consultative committees giving his opinions as a studied parliamentarian.

The issues related with the poor, downtrodden masses, educational facilities, farmer suicide and the others are regularly raised by him in the house and leaves no stone unturned to get them solved

by pursuing them so that the last man in the country is benefitted with it.

He tries to use every means of the democracy and the house to press the public related issues along with the question hour, zero hour, submission of bills and the others is most regular and active in the working of the house which has enriched his character with thorough knowledge of the working of parliment.

The book is surely going to depict the experience of him with the house which is supposed to be one of the pillars of the democracy, its work, the means to protect and make strong the democracy of the country. I extend my best wishes to the book and also wish success to him.

Bhartruhari Mahtab

M.A.(English)

MP, Biju Janata Dal (Cuttack -Odisa)

Dear Colleague,

I am glad to know that a book titled "Mee Anubhavlelee Sansad" is being published on your experience in Parliment as a Member. It is very satisfying that you, as a first time Member, have participated in number of debates, raised many Special Mentions and Parliamentary Questions in Lok Sabha. It has been my pleasure to observe your performance inside the house. As far as my knowledge is concerned, you never speak without preparation. Your always raise your voice where the welfare of your constituency or State is affected. Your behavior and participation in House will definitely inspire other younger and forthcoming Parliamentarians.

I wish you sound health, long life and many more achievements in service of the Nation.

शिवाजीराव आढळराव पाटील

खासदार, शिवसेना (शिरूर–महाराष्ट्र)

माझे पक्ष सहकारी आणि संसदमित्र श्री. आप्पा बारणे यांनी आपल्या सांसदीय अनुभवांच्या माध्यमातून, संसदेच्या कामकाजाविषयी अनुभवांची शिदोरी सामान्य माणसांपर्यंत, 'मी अनुभवलेली संसद' या पुस्तकाद्वारे उपलब्ध केली याबद्दल त्यांचे अभिनंदन आणि त्यांच्या पुढील वाटचालीस अनंत आशिर्वाद.

श्री. आप्पा बारणे यांचा मावळ लोकसभा मतदारसंघ हा माझ्या मतदारसंघाला लागूनच आहे. अर्धा शहरी आणि अर्धा ग्रामीण अशी या मतदारसंघाची रचना असल्यामुळे शिवाय तेथील प्रश्नही तितकेच संवेदनशील असल्याने मतदारसंघातील प्रश्न मार्गी लावण्यासाठी आप्पा सतत कार्यरत असतात. सामान्य माणसाला संसदेची कार्यप्रणाली म्हणजे काय? आणि तेथे आपण निवडून दिलेले खासदार हे नेमके कशा पद्धतीने काम करतात याबद्दल काहीच माहीती नसते. 'मी अनुभवलेली संसद' या पुस्तकामुळे सामान्य माणसाच्या मनातील गैरसमज दूर होऊन एखादा प्रश्न सोडविण्यासाठी प्रश्नाचा किती व

कशा प्रकारे पाठपुरावा करावा लागतो, हे समजेल.

शिवसेना पक्ष आणि शेजारी–शेजारी असणारे मतदारसंघ यामुळे साहजिकच काही प्रश्न हे सामाईक असतात आणि त्यासाठी आम्हांला एकत्र येऊन काम करावे लागते. पिंपरी–चिंचवड व भोसरी मधील रेडझोन या प्रश्नाबाबत आम्ही दोघंही आग्रही राहून संरक्षणमंत्र्यांशी सतत संपर्कात राहून तो प्रश्न अग्रीम पातळीवर सोडविण्याचा प्रयत्न करीत आहोत. त्याचप्रमाणे विविध विषयांशी निगडीत असणाऱ्या प्रश्नांबाबत आम्ही दोघेही त्यासंदर्भातील संबंधित मंत्र्यांच्या भेटीगाठी घेऊन तो प्रश्न मार्गी लावतो. चिंचवड मधील हुतात्मा चापेकर बंधु यांच्या टपाल तिकीटासंदर्भात आप्पा बारणे यांनी सततचा पाठपुरावा करून यावर्षी लोकसभेच्या अध्यक्षा मा. सुमित्रा महाजन यांच्या हस्ते हुतात्मा चापेकर बंधु यांच्या टपाल तिकीटाचे प्रकाशन केले. एखाद्या गोष्टीचा पाठपुरावा करून ती गोष्ट आमलात आणणे हा आप्पांचा स्थायीभाव आहे.

आपल्या मतदारसंघातील विविध विकासकामांचा आढावा घेतला तर असे लक्षात येते की, प्रत्येक प्रश्न महत्वाचा आहे, परंतू नेमकेपणाने त्याची वर्गवारी करून अभ्यासपूर्णरितीने तो संसदेमध्ये तारांकित, अतारांकीत म्हणून अथवा शून्य प्रहरामध्ये कसा मांडता येईल आणि संबंधित अधिकाऱ्यांशी चर्चा करून तो कसा लवकरात लवकर सोडविता येईल या बाबत आम्ही शिवसेनेचे सर्वच खासदार तत्पर असतो. संसदेत धडाडीने प्रश्न मांडून, त्याचा पाठपुरावा करून तो तडीस नेणे ही आप्पांची कार्यशैली आहे. आप्पा बारणे हे व्यक्तिमत्वच धाडसी, मनमिळावू आणि सकारात्मक वृत्तीचे आहेत.

संसदेमध्येही मराठी भाषेला अभिजात दर्जा मिळण्याबाबत आणि मराठा आरक्षण, धनगर आरक्षण या ज्वलंत प्रश्नांबाबत पुढाकार घेऊन आप्पांनी संसदेत प्रखरपणे आपली भूमिका मांडली. विविध विषयांबाबत आंदोलन असो, मोर्चा असो वा त्यासंदर्भातील बैठक असो आप्पा बारणे या सर्व गोष्टींना अभ्यासपूर्णरितीने सामोरे जातात. संसदेमध्ये विविध प्रश्नांना शून्यप्रहारामध्ये वाचा फोडण्याचे काम आप्पा नियमित करीत असतात. यापूर्वी संसदेमध्ये मी अधिकाधिक प्रश्न मांडून 'संसदरत्न' म्हणून पुरस्कार मिळविल्याचा मला अभिमान आहे. आप्पांनी सुद्धा गेली ४ वर्षे संसदेत प्रभावी कामगिरी केलेली आहे. आप्पांच्या संसदीय कार्याबद्दल त्यांना गेली सलग चार वर्षे संसदरत्न पुरस्काराने गौरविण्यात येत आहे. या बद्दलही मी त्यांचे वैयक्तिक अभिनंदन करतो.

यापुढील काळात सकारात्मक कार्यशैलीने आप्पांच्या हातून खूपकाही विधायक कार्य घडून येवो, अशी मी आशा करतो. आणि त्यांच्या पुढील राजकीय कारकीर्दीस शुभेच्छा देतो.

अरविंद सावंत B.Sc.
खासदार, शिवसेना (दक्षिण मुंबई–महाराष्ट्र)

वंदनीय हिंदुहृदयसम्राट शिवसेनाप्रमुख श्रीमान बाळासाहेब ठाकरे यांचे आदेश आणि आदरणीय पक्षप्रमुख श्री. उद्धवजी ठाकरे यांनी माझी पुणे जिल्हा संपर्कप्रमुख पदी नेमणूक केली ते वर्ष होते सन २००४. मी जिल्ह्याच्या बांधणीसाठी तालुके, महानगरे, नगरे पिंजून काढत होतो. मनात एकच इच्छा आणि संकल्प होता शिवसेनेचे जिल्ह्यात जाळे पसरविणे, असलेले जाळे अधिक मजबुत करणे आणि अधिकाधिक लोकप्रतिनीधी निवडून आणणे.

त्यावेळेस पुणे, पिंपरी–चिंचवड महानगरपालिकामध्ये जेमतेम अस्तित्व होते. माणसे हेरली. पहिल्यांदा शिवसेनेचे स्वत:चे कार्यालय उभे करावे, हा ध्यास घेतला. स्वर्गीय बाबा धुमाळ, नाना वाडेकर, चंद्रकांत मोकाटे, प्रशांत बधे, शाम देशपांडे, खासदार श्री. शिवाजीराव आढळराव पाटील यांची टिम उभी केली आणि आजचे पुण्याचे जिल्हा कार्यालय उभे केले. आदरणीय उद्धवजींच्या शुभहस्ते उद्घाटन केले. जिल्ह्यात एकच खासदार होते. सन २००९ सालच्या लोकसभा

निवडणूका घोषित करण्यात आल्या आणि आता मावळमध्ये उमेदवार कोण? असा प्रश्न उभा राहिला.

जेव्हा माझ्या समोर कुणीतरी श्रीरंग बारणेंचे नाव सांगितले. माझा काही परिचय नव्हता आणि तोपर्यंत तत्कालिन शिवसेनेचे आमदार श्री. गजानन बाबर यांचे नाव निश्चित झाले होते आणि त्यांचा पुढे विजयही झाला. पुणे जिल्ह्यात शिवसेनेचे दोन खासदार निवडून आले. दरम्यान माझ्या डोक्यातून बारणेंचे नाव काही गेले नव्हते आणि मग विधानसभा निवडणूकपुर्वी श्रीरंग बारणेंनी आपल्या १० सहकारी नगरसेवकांसह शिवसेनेत प्रवेश केला आणि आमचा परिचय वाढला.

एक मस्त लढाऊ माणूस शिवसेनेत आला याचा मला व्यक्ति:शा आनंद झाला आणि माझ्यासमोर पिंपरी चिंचवडसाठी विधानसभेचा उमेदवार दिसू लागला. निवडणूक घोषित झाली. श्रीरंग बारणे हे तसे आदरणीय उद्धवजींच्या मनात भरले होतेच. त्यामुळे त्यांना उमेदवारी मिळण्यास फारसा प्रयास करावा लागला नाही.

माझ्याकडे तेव्हा पुणे आणि नगरची जबाबदारी होती, पण आदरणीय उद्धवजींनी अचानक नाशिककडे लक्ष देण्यास सांगितले. त्यामुळे माझी प्रचंड धावपळ होत होती. पण मनात सारखे वाटत होते की यावेळी पुण्यातून आमचे ४/५ आमदार शिवसेनेचे द्यायचे!

प्रचाराच्या सभा सुरू झाल्या आणि आदरणीय श्री. उद्धवजी प्रचारासाठी पुण्यात येण्याचे निश्चित झाले. त्यात दोन सभा पिंपरी चिंचवडमध्ये होणार होत्या. माझ्या सवयीप्रमाणे मी सभेची पूर्व तयारी पहाण्यासाठी गेलो. एक भले मोठे मैदान श्रीरंग बारणेंनी निश्चित केले होते. सभेची सर्व तयारी त्यांनी माझ्या कानावर घातली. मी समाधान व्यक्त केले आणि प्रत्यक्षात सभेला आलो तेव्हा पहातच राहिलो! शिवसेनेच्या दसरा मेळाव्याला शोभेल असे भव्य व्यासपीठ, भगवा फडकवणारच असा ध्यास मनी बाळगून उभे केलेले पृष्ठचित्र. सारेच अभिमान वाटावे असे ! सभा अशी झाली की अलोट गर्दी, साराच माहोल भगवा. आदरणीय उद्धवजींनी अप्रतिम भाषण केले आणि विजयाचे स्वप्न बाळगूनच पुढे गेले.

निवडणूक झाली, मतमोजणीचा दिवस आला, मतमोजणी सुरू झाली आणि आनंदाच्या लहरी एका पाठोपाठ एक यायला लागल्या. पहिल्या फेरीपासून श्रीरंग बारणे यांनी आघाडी घ्यायला सुरूवात केली होती. हा हा म्हणता २७,००० मतांनी आघाडी घेतली! मला खुप आनंदाच्या उकळ्या फुटल्या. मी उद्धवजींना फोन केला. दुसऱ्या बाजूला सुलभा उबाळेही आघाडी घेत होत्या. मी जिल्ह्याचा संपर्कप्रमुख असल्यामुळे विजयी घोडदौडीच्या उकाळ्या फुटत होत्या. २७,००० ची आघाडी घेतली आता कोणी हरवू शकत नाही. बारणे विजयी झालेच, असे मला वाटले आणि पुढील पेट्या उघडत गेल्या आणि पाहता पाहता बारणेंचा पराभव झाला. मला स्वत:ला हा पराभव वर्मी लागला.

पण श्रीरंग बारणे हा धाडसी माणूस. खचून न जाता पुन्हा कामाला लागला. दरम्यान २०१४ ची लोकसभा निवडणूक

घोषित झाली. गजानन बाबर की श्रीरंग बारणे असा प्रश्न उभा राहिला. बाबर विद्यमान खासदार होते. कामही बऱ्यापैकी होते तर श्रीरंग बारणेंकडे फक्त विधानसभा पराभवाची पुंजी आणि महानगरपालिकेतील काम एवढेच भांडवल. त्यामुळे कोणाची निवड करावयाची हा प्रश्न होता. पण तो सुटला कारण काही अपरिहार्य कारणांमुळे मावळचे विद्यमान खासदार श्री. गजानन बाबर यांनी निवडणूक लढविण्यास असमर्थ असल्याचे सांगितले आणि श्रीरंग बारणेंना शिवसेनेची लोकसभेची उमेदवारी मिळाली. दरम्यान देशामध्ये काँग्रेसच्या सरकार विरूद्ध प्रचंड वारे वाहू लागले. युपीएचे सरकार भ्रष्टाचारात अखंड बुडून गेले आणि दुसऱ्या बाजूला हिंदुत्वाचं वारं वाहू लागले. राम मंदिर, कलम ३७० रद्द करणे, पाकिस्तान विरोधात कडक भूमिका आणि भ्रष्टाचारमुक्त सरकार हे उद्दिष्टे घेऊन शिवसेना भाजप युतीने निवडणूक लढविली.

वंदनीय हिंदुहृदयसम्राट शिवसेनाप्रमुख माननीय श्रीमान बाळासाहेब ठाकरे यांच्या शुभाशिर्वादाने आदरणीय पक्षप्रमुख श्री. उद्धवजी ठाकरे यांच्या नेतृत्वाखाली २२ उमेदवार शिवसेनेने उभे केले आणि त्यात १८ उमेदवारांचा विजय झाला. श्रीरंग बारणे त्यातील एक मोहरा! जबरदस्त व्यक्तिमत्व, मनमिळाऊ स्वभाव आणि कुठल्याही विषयावर सहकार्य करण्याची तयारी आणि शिवसेनेला हवं असणारं धाडस त्यांच्यात आहे. त्यामुळे श्रीरंग बारणे माझे मित्र झाले. एक मस्त कलंदर माणूस. गेली चार वर्षे लोकसभेत ते माझ्या शेजारी बसतात. सभागृहात वेळेवर उपस्थित रहाणे, सभागृहातील कामकाज संपेपर्यंत थांबणे ही त्यांची ख्याती. आपल्या मतदारसंघातील विषय मार्गी लावण्यासाठी त्यांना धावपळ करताना पाहिले आहे. लोकसभेतील कामकाजात ते चांगल्या पद्धतीने सहभाग घेतात. मला असे वाटते की मावळ लोकसभा मतदारसंघाला लाभलेले हे सर्वोत्कृष्ट खासदार असावेत. त्यांच्या कार्यालयात शाळा प्रवेश, रूग्णालये, बेरोजगारी, शहरातील अनेक प्रश्न घेऊन जनता विश्वासाने येत असते आणि ते आपल्या मनमिळाऊ स्वभावाने त्याची सोडवणूक करतात. त्यामुळे आज मतदारसंघातील जनतेच्या सुद्धा मनात त्यांच्याबाबत वेगळा ठसा उमटला आहे. असा हा श्रीरंग बारणे माझा मित्र आहे, त्याचा मला अभिमान आहे. पिंपरी चिंचवडमध्ये अनेक पक्षाचे अनेक रंग आहेत, पण भगव्या रंगात न्हाऊन निघालेला, सेवेचे असिधारा व्रत घेतलेला, निष्ठावंत सैनिक म्हणजे श्रीरंग ! त्यांच्या भावी कारकिर्दीस तसेच त्यांच्या 'मी अनुभवलेली संसद' या पुस्तकासाठी माझ्या मनापासून शुभेच्छा!

■ ■ ■

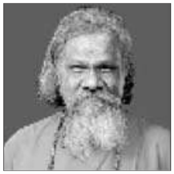

Dr. (Prof) Prasanna Kumar Patasani
M.A., LL.B., M.S.C.I., F.I.M.A. PhD, D. Litt
MP, Biju Janata Dal (Bhuvneshwar-Odisa)

I am Member of Parliament in Lok Sabha from Bhubaneswar Parliamentary constituency and I am vice-president, one of the founder member of Biju Janta Dal. It is my fifth term in Lok Sabha. In these five terms period in Lok Sabha I have seen many MPs but I found Shri Barne as the most humble, hardworking, polite and sincere person. Respecting elderly is a natural trait of Shri Barne.

I am very pleased and excited to know that Shri Barne is sharing his valuable parliamentary experience through his book “MEE ANUBHAVLELI SANSAD” with common man of our country. Through his book, youth of our country shall be positively inclined towards procedures in Parliament and Parliamentarian work.

It is very important to understand the modus operandi of Lok Sabha.

The Constituent Assembly (Legislative) Rules of Procedure and Conduct of Business in force immediately before the commencement of the Constitution of India were modified and adopted by the Speaker of Lok Sabha in exercise of the powers conferred on the Speaker by article 118(2) of the Constitution and published under the title "Rules of Procedure and Conduct of Business in the House of the People" in the Gazette of India Extraordinary dated the 17th April 1952 which were also amended further. During the Eight Lok Sabha, all the Rules of Procedure and Conduct of Business in Lok Sabha were reviewed in depth for procedural changes. Later, more amendments were made time to time.

There are many procedures under the Rules of Procedure and Conduct of Business to proceeding of the Lok Sabha, in these some are as like Motion of No-Confidence in Council of Ministers: by this motion, If the Speaker is of opinion that the motion is in order, the Speaker shall read the motion to the House and shall request those members who are in favour of leave being granted to rise in their places, and if not less than fifty members rise accordingly, the Speaker shall declare that leave is granted and that the motion will be taken up on such day, not being more than ten days from the date on which the leave is asked for as the Speaker may appoint. If less than fifty members rise, the Speaker shall inform that the member has not the leave of the house.

There are two types of money bills in the Parliamentary system and the money bills can only be laid in the Lok Sabha. No money related bill is laid in the House of Rajya Sabha so the Budget shall be presented to the House of Lok Sabha in such form as the Finance Minister may, after considering he suggestions, if any, of the Estimates Committee, settle.

There are two types of money bills 'Appropriation Bill' & 'Finance Bills'. Appropriation bills contain all demand for grants and Finance bills contain provision of taxes etc. A separate demand shall ordinarily be made in respect of the grant proposed for each Ministry, provided that the Finance Minister may include in one demand grants proposed for two or more Ministries or Departments or make a demand in respect of expenditure which cannot readily be classified under particular Ministries.

No motion shall be moved nor shall the budget be submitted to the vote of the House. Motions may be moved to reduce any demand for grant but no amendments to motions to reduce any demand for grant shall be permissible. To reduce demand for grants three motions named 'Disapproval of Policy Cut', 'Economy Cut' and 'Token Cut' shall be moved.

Supplementary, additional, excess and exceptional grants and votes of credit shall be regulated by same procedure as is applicable in the case of demands for grants.

Communications between President and the House: Communications from the President to the House shall be made to the Speaker by written message signed by the President or, if the President is absent from the place of sitting of the House, the message shall be conveyed to the Speaker through a Minister. Communications from the House to the President shall be made by formal address, after motion made and carried in the House; and through the Speaker.

Sometime Secret Sitting of the House is also done and this procedures according to the rule as On a request made by the Leader of the House, the speaker shall fix a day or part thereof for sitting of the House in secret in which no stranger or unauthorized person shall be permitted to be present in the chamber, lobby or galleries of House. Speaker may cause a report of the proceedings of a secret sitting to be issued in such manner as the Speaker thinks fit, but no other person present shall keep a note or record of any proceedings or decisions of a secret sitting. With the consent of Speaker, the leader of the house or any member so authorised may move motion that the proceedings in the house during a secret sitting be no longer treated as secret.

Subject to the provisions of rule 251, disclosure of proceedings or decisions of a secret sitting by any person in any manner shall be treated as a gross breach of privilege of the House.

Shri barne has a competent personality and is a competent MP as well. Shri Barne has sincerely raised and presented his thoughts in parliament. Shri Barne is a perfect example of maintaining unison among family, constituency and parliament

Shri Barne is always ready to resolve public issues and problems. Shri Barne presents his thoughts with emphasis and effortlessness.

His expertise that he gained in 24 years corporatarship can be easily seen in the way that he leads and accomplish development work in his constituency. As an MP, Shri Barne has all the traits required for a good leader and is doing a great job.

Subjects raised by Shri Barne in parliament are directly related to public interest.

Best wishes to Shri Barne for his book “MEE ANUBHAVLELI SANSAD”.

हरिश चन्द्र मीना B.A., IPS Officer (Retd.)
खासदार, भाजपा (दौसा–राजस्थान)

लोक सभा में मेरे सहयोगी एवं मित्र श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी द्वारा अपने संसद के अनुभव को अपनी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के माध्यम से जनता के साथ साझा कर रहे हैं । यह जानकर मुझे अति प्रसन्नता हो रही है।

बहुत अधिक समय नही हुआ है जब से मैं श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी से परिचित हुआ । देश में सक्रिय राजनीति में योगदान और कार्य के प्रति गंभीर व्यक्तित्व के धनी श्री बारणे जी बहुत ही मिलनसार व्यक्ति हैं संसद में ऐसे सांसद कम ही होते हैं जो की सबके साथ मित्रता रखते है ।

श्री बारणे जी विशेष गुण निरन्तरता के साथ उत्कृष्ट कार्य करने वाले सांसदों में से एक हैं। वो बहुत ही सरल शब्दों से जानता की समस्याओ को संसद के पटल पर रखते हैं। वह लोक सभा के सभी तरह के वाद विवाद में न सिर्फ भाग लेते हैं अपितु उनका स्तर भी ऊँचा होता है। अब तक उनके द्वारा लोक सभा में प्रतुत १६ निजी विधयेक इसके उचित उदहारण हैं ।

श्री बारणे जी ने संसद में विभिन्न लोक हित के मुद्दे उठाये हैं उनसे प्रतीत होता है कि श्री बारणे जी किस प्रकार अपने क्षेत्र की जनता से जुड़े हुए है और अपने संसदीय क्षेत्र की समस्यों को हल करने के लिए कितने गंभीर हैं पहली बार के सांसद के रूप में वे एक जागरूक सांसद हैं और अपने संसदीय क्षेत्र के प्रति लगाव और उसके विकास के प्रतिबद्धता हमें एक कर्तव्यनिष्ठ सांसद के रूप में श्री बारणे जी को जान सकते हैं।

श्री बारणे जी सांसद के रूप में संसदीय कार्यो को दक्षता के साथ निरंतर कार्य करने के साथ ही अपने संसदीय क्षेत्र में भी लगातार जन संपर्क में है यह आसान कार्य नही है संसदीय और जन राजनीती दोनों में उचित संतुलन बनाकर बारणे जी उत्कृष्ट कार्य कर रहे हैं इसीलिए वे एक लोकप्रिय सांसद के रूप में उभरे हैं।

संसद की कार्यवाही संविधान में उल्लिखित विभिन्न नियमो के तहत होती है यदि किसी विधेयक को संसद में पारित करना हो तो उसे विधान संबंधी प्रक्रिया विधेयक के संसद की किसी भी सभा में पुरःस्थापित किये जाने से आरम्भ होती है विधेयक किसी मंत्री या किसी गैर सरकारी सदस्य द्वारा पुरःस्थापित किया जा सकता है। मंत्री द्वारा पुरःस्थापित किये जाने पर सरकारी विधेयक और गैर सरकारी सदस्य द्वारा पुरःस्थापित किये जाने पर गैर सरकारी विधेयक कहलाता है किसी भी विधेयक को पुरःस्थापित करने के लिए सभा की अनुमति प्राप्त करना आवश्यक है । और यदि सभा विधेयक को पुरःस्थापित करने की अनुमति दे दे, तो विधेयक को राजपत्र में प्रकशित कर दिया जाता है ।

किसी भी धन विधेयक या विनियोग विधेयक के पुरःस्थापना के प्रस्ताव का विरोध नही किया जाता। धन विधेयक को राज्य सभा में पुरःस्थापित नही किया जा सकता, न ही इसे सभाओं की सयुंक्त समिति को सौंपा जा सकता है।

जबकि धन और विनियोग विधेयक को छोड़कर किसी अन्य विधेयक को पुरःस्थापित किये जाने के पश्चात इसे राज्यसभा के सभापति अथवा लोक सभा अध्यक्ष, जैसे भी स्थिति हो द्वारा आम तौर पर जांच तथा प्रतिवेदन प्रस्तुत करने हेतु सम्बंधित स्थायी समिति को भेज दिया जाता है। और सामान्य तौर पर कुछ विधेयको को पुरःस्थापित करने के पश्चात सदन में वाद विवाद के लिए लिया जाता है और सदन इस पर अपनी सहमती प्रदान करता है।

श्री बारणे जी की संसद पर अनुभव मी अनुभवलेली संसद पुस्तक मराठी में लिखी जा रही है यह उनके अपनी संस्कृति के प्रति लगाव और उसके विकास की प्रति प्रतिबद्धता को दर्शाता है और यह हम सभी के लिए एक सुखद अनुभव है।

मैं श्री बारणे जी को उनके इस तरह के कार्य करने के लिए भी शुभकामनाए देता हूँ।

मैं श्री बारणे जी के कार्यशैली से बहुत प्रभावित हुआ हूँ। लोक सभा में पहली बार चुने जाने के बाद भी उनका संसद में कार्य करने का एक अपने आप में रिकॉर्ड बना हुआ है उनकी उपस्थिति, वाद विवाद में भाग लेना, उनके द्वारा पूछे गए प्रश्न

और निजी विधेयक देखकर ऐसा प्रतीत होता है कि शायद ही वो पहली बार लोक सभा के लिए चुने गए हों।

मैं श्री बारणे जी द्वारा अपने संसद अनुभव पर आपकी अद्भुत पुस्तक के प्रकाशन के लिए सराहना करता हूं। यह राजनेताओं चुनौतियों के विनोदी पक्ष को देखने के लिए एक अच्छा अनुस्मारक होगी ।

अपने साथ साथ हमारे विचार को साझा करने के लिए मैं आपको धन्यवाद भी करता हूँ। मुझे विश्वास है कि आपकी पुस्तक जल्द हम सबके पास उपलब्ध होगी।

मैं समझता हूँ कि यह एक उत्कृष्ट पुस्तक होगी और इसे पढ़ने वाले लोगों के लिए एक शानदार उपहार होगा तथा आम जनता इस पुस्तक के माध्यम से राजनैतिक व्यक्तियों के द्वारा किये जाने वाले संघर्ष को पहचान मिलेगी। एक सांसद किस प्रकार अपने संसदीय क्षेत्र, परिवार और संसद के बीच मिलकर कार्य करता है और अपने क्षेत्र की जनता के लिए कितना प्रतिबद्ध होता है यह इस पुस्तक के माध्यम से पढ़ने को मिलेगा।

मैं श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी द्वारा लिखी जा रही पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए शुभकामनाए देता हूँ।

सुरेश अंगडी (LL.B.)
खासदार, भाजपा (बेळगाव–कर्नाटक)

१६वीं लोक सभा के कार्यकाल को ४ वर्ष पूर्ण हो गए हैं और इतने ही समय से मैं मेरे मित्र माननीय सांसद श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी को जानता हूँ, हम दोनों ही रक्षा संबधी स्थायी समिति के सदस्य हैं।

मुझे यह जानकर हर्ष हुआ है कि श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपने लोक सभा के अनुभव को अपनी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के माध्यम से साझा कर रहे हैं ।

श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी एक कुशल व्यक्तित्व के साथ ही साथ एक उर्जावान संसद सदस्य हैं वो विभिन्न विषयों पर अपनी बात लोक सभा में अनेक विषयो के माध्यम से रखते हैं मैंने देखा है कि श्री बारणे जी द्वारा उठाये गए विषय जनमानस के हितों से जुड़े होते हैं । उन्होंने कई ऐसे विषयों को सदन में उठाया है जोकि आम जनता के हितों के लिए होते हैं। जैसे नदियों की सफाई का विषय, मुंबई पुणे के बीच एलिवेटेड ट्रेन शुरू करने का विषय और राष्ट्रीय जलमार्ग विधेयक पर अपनी

बात प्रमुखता से रखी है ।

एक सांसद के रूप में श्री बारणे जी का यह प्रयास रहता है कि अपने कर्तव्यों का निर्वहन पूर्ण रूप से किया जाए, अब तक लोक सभा में उपस्थिति और बाकि कार्यों को देखते हुए हमें इन पर गर्व होता है।

मैंने देखा है कि श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी का सदैव प्रयास रहता है कि वो अपने संसदीय क्षेत्र और देश की भलाई के लिए कार्य करते रहें हैं और इस कार्य में वो सफल भी रहे हैं । इसके उदाहरण उनके संसदीय क्षेत्र में उनके कार्यों के रूप में देखा जा सकता है।

श्री बारणे जी एक मिलनसार और अद्भुत व्यक्तित्व वाले व्यक्ति हैं। अपने क्षेत्र के लोगो से उनका जुड़ाव इनके काम के प्रति लगन को दर्शाता है और अपने संसदीय क्षेत्र के कर्तव्यों के निर्वहन से हमें भी प्रेरणा मिलती है।

वर्तमान में एक सांसद का अपने संसदीय क्षेत्र और लोक सभा के कार्यों के बीच सामन्जस्य बिठाना मुश्किल कार्य है किन्तु श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी इन दोनों के बीच बखूबी सामन्जस्य बिठाये हुए है और दोनों के प्रति अपने कर्तव्य को पूर्ण कर रहे हैं।

श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपने संसदीय क्षेत्र के प्रति लगाव एवं उसके विकास के लिए प्रतिबद्धता हमें एक कर्तव्यनिष्ठ सांसद के रूप में आने वाले समय के लिए एक प्रेरणास्रोत जनप्रतिनिधि होने का अहसास दिलाते हैं। श्री बारणे जी के साथ रहते हुए हमें सकारात्मक विचार मिलते हैं, मैं यही कहना चाहूँगा की श्री बारणे जी एक सकारात्मक व्यक्तित्व वाले जनप्रतिनिधि हैं और यही गुण इनको कुशल नेतृत्व का धनी बनाता है।

श्री बारणे जी अपने संसदीय क्षेत्र के अतिरिक्त देश तथा अन्य क्षेत्रो में काम कर रहे संगठनो के लिए भी सकारात्मक सोच रखते हैं यह उनके द्वारा लोक सभा में प्रस्तुत विभिन्न निजी विधेयको से पता चलता है । उदाहरण के लिए उनके द्वारा लोक सभा में प्रस्तुत निजी विधेयक रक्षा कार्मिक परिवार कल्याण विधेयक २०१६ है जिसमे उन्होंने लिखा है कि हमारे सैनिक विश्व में सर्व श्रेष्ठ होने से देश की रक्षा निष्ठा अनुशासन की मिसाल हैं। रक्षा क्रमिकों की मृत्यु होने या गंभीर रूप से घायल होने पर हमारे रक्षा कर्मियों के परिवार निर्धनता में जीते हैं और उन्हें अपना जीवन यापन चलाने में कठिनाई होने लगती हैं। उन्होंने इस विधेयक के माध्यम से शत्रु द्वारा या आतंकिवादी करवाई में मारे गए या ऐसी कार्यवाई के दौरान गंभीर रूप से घायल हुए रक्षा कर्मियों के परिवारों के कल्याण हेतु निधि गठन करने की मांग की है जोकि निश्चित रूप से एक सराहनीय विचार हैं। देश के रक्षा सैनिको द्वारा होती है और उनके लिए सोचना हमारा कर्तव्य है और इस कर्तव्य को निभाने में श्री बारणे जी सफल रहे हैं। इससे प्रतीत होता है कि श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपने सांसद के रूप में किस प्रकार देश के सैनिको और उनके परिवारों

के लिये सोचते हैं यह उनके द्वारा लोक सभा में प्रस्तुत निजी विधेयक रक्षा कार्मिक परिवार कल्याण विधेयक २०१६ प्रतीत होता है।

मैं कर्णाटक राज्य के बेलगाम संसदीय क्षेत्र से तीसरी बार चुन के आया हूँ, मेरे संसदीय क्षेत्र में बहुत से मराठी भाषी लोग रहते हैं। मैं भी मराठी भाषा अच्छी तरह से जानता हूँ, बोलता हूँ। लोक सभा के हर सांसद अपने राज्य से चुन के आने बाद देश के लिए काम करते हैं देश के संविधान पर निष्ठा रख के सांसद अपने दायित्व का पालन करते हैं। देश के सर्वोच्च मानी जाने वाली संसद में सभी पार्टी के सांसद मिलकर काम करते हैं श्री बारणे जी १६वीं लोक सभा में सबसे मिलजुल कर काम करने वाले सांसद हैं इसलिए संसद में भी उनका मित्र परिवार सबसे ज्यादा है वो मेरे अच्छे मित्र हैं।

मैं श्री श्रीरंग बारणे जी को उनकी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए हार्दिक शुभकामनाये देता हूँ और आशा करता हूँ कि आने वाले समय में श्री बारणे जी से इसी प्रकार एक सांसद के रूप में कार्य कर राजनीति में अपनी सक्रीय भूमिका प्रदान करेंगे।

अजय मिश्रा टेनी B.Sc., LL.B.

खासदार, भाजपा (लखीमपूर –उ.प्रदेश)

पिछले चार साल से मेरा श्री. श्रीरंग बारणे जी से परिचय है श्री. बारणे जी मेरे अच्छे मित्र है श्री बारणे जी का व्यक्तित्व बहुत ही मिलनसार है वे सबके साथ मिलजुल कर काम करते है ।

मैने अनुभव किया है की वे कई समय संसद में ऐसे प्रश्न उठाते है जिन पर लोकसभा में अच्छी बहस हो जाती है श्री. श्रीरंग बारणे जी संसदीय राजभाषा समिती मे मेरे साथ सदस्य है वो लोकसभा में और समिती की बैठकों में अनेक विषयों की जानकारी रखकर बडी लगन से अपनी बात उठाते है, मुझे ज्ञान पडता है कि संसद में प्रश्न काल के दौरान अनेक विषयो पर इनके द्वारा पूछे गए है जैसे की मुंबई गोवा राजमार्ग १७ के कार्य को पूरा करने से सम्बंधित पूरक प्रश्न, कैंसर और दिल की बीमारी उपकरण को सस्ता करने का विषय, आरोग्य निधि के अंतर्गत गरीबों का मुफ्त इलाज, देश भर में महंगाई को कम करने जैस अनेकां विषयों पर अपनी बात संसद मे रखी है ।

मै भारतीय जनता पार्टी का सांसद होने के बाद भी कई बार मुझे श्री. श्रीरंग बारणे जी से अनेक तरह की सलाह मिलती है जिसे मुझे भी काम के प्रति और रूचि बढने लगती है ।

मै यह जानकार अति उत्साहित हूँ की श्री. श्रीरंग बारणे जी द्वारा अपने लोक सभा का प्रथम कार्यकाल का अनुभव अपनी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के माध्यम से साझा कर रहे है ।

यह अपने आप में एक विशेष बात है की कोई संसद सदस्य पहली बार अपने संसद के अनुभव पर पुस्तक लिख रहा है और यह एक उचित विचार है ।

राजनेता के विषय में लोगो को यह समझ रहती है कि एक राजनेता जब संसद सदस्य बन जाता है तो उस सदस्य को अनेक तरह की सुविधा मिलती है लेकिन संसद सदस्य का काम भी बहुत होता है हमारा चुनाव क्षेत्र कई किलोमीटर में फैला होता है और चुनाव क्षेत्र में काम करना और लोंगो की समस्या सुनना और उन समस्यों को हल करना एक संसद सदस्य का दायित्व होता है । हर चुनाव क्षेत्र की अलग अलग समस्या होती है जो की राज्य सरकार और केंद्र सरकार से संम्बधित होती है जिसके लिए संम्बधित मंत्रियों और अधिकारियों से मिलकर समस्यों का समाधान करना और उन समस्या को हल करने की प्रगती हेतु सम्बंधित विभाग से समय पर जानकारी लेनी होती है । इसके अतिरिक्त संसद सदस्य अनेक समितियों के सदस्य होते है और इन समितियों के बैठकों और विभिन्न क्षेत्रो के दौरे के लिए देश के अनेक भागो में जाना पडता है इसमें कई दिन लग जाते है और ऐसे दौरे से देश के विभिन्न विभागों के कार्य को समझाने के अवसर प्राप्त होता है । एक संसद सदस्य १४–१५ घंट रोजाना काम करता है और जिस कारण हम संसद सदस्य अपने परिवार को भी समय नही दे पाते है ।

इसके अतिरिक्त संसद सत्र के दौरान विभिन्न नियमो के तहत अनेको विषय उठाने पडते है पूरक प्रश्न पूछना, सरकारी विधेयकों और निजी विधेयकों, शून्यकाल और नियम ३७७ के अंतर्गत संसद की कार्यवाही में भाग लिया जाता है और मैंने पाया है कि श्री. श्रीरंग बारणे जी की इन सब में बराबर भागीदारी रहती है व अपना काम बखूबी करते है वो ऐसे विषस पर बोलते है जिस पर लोकसभा का ध्यान जाता है वो अपने चुनाव क्षेत्र के मुद्दों को भी संसद में उठाते है कई विषयों पर श्री. श्रीरंग बारणे जी निजी विधेयक के माध्यम से अपनी बात संसद में रखते है मैंने देखा है की विरासत शहर और स्थल विकास विधेयक २०१६ निजी विधेयक इनके द्वारा लोक सभा में प्रस्तुत किया है जिसमें देश में विरासत शहरों और स्थलों के विकास तथा रखाव की का विषय लिया गया है यह श्री. श्रीरंग बारणे जी के काम के प्रति मेहनत और लगन को दर्शाता है ।

मै देखा है कि संसद में श्री. श्रीरंग बारणे जी की उपस्थिती भी बराबर रहती है लोकसभा के कार्यदिवस के दौरान संसद में उपस्थित रहते है ।

श्री. श्रीरंग बारणे जी की यह पुस्तक मी अनुभवलेली संसद उनकी अपनी भाषा मराठी में है लेकिन में समझता हूँ की इस पुस्तक के माध्यम से लोंगो को संसद और सांसद के काम के प्रति ज्ञान होगा और लोगो को संसद और सांसद के कार्य के प्रति जानकारी प्राप्त होगी । और लोगो को जानकारी मिलेगी की एक सांसद किस प्रकार सरकार के सम्मुख लोकसभा के माध्यम से अनेक महत्वपुर्ण विषय उठाते है ।

मै जानता हूँ कि श्री. श्रीरंग बारणे जी संसद सदस्य के रूप में महत्वपूर्ण भूमिका निभा रहे है ।

मै श्री. श्रीरंग बारणे जी को उनकी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए हार्दिक शुभकामनाये देता हूँ

राजीव सातव B.Sc, M.A., LL.B

खासदार, काँग्रेस (हिंगोली–महाराष्ट्र)

खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे यांच्या मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकास मनःपुर्वक शुभेच्छा...

लोकसभेतील मावळ लोकसभेचे खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे यांनी त्यांच्या लोकसभेच्या अनुभवाचा संग्रह म्हणुन सर्व सामान्य जनतेला लोकसभेच्या कामकाजाच्या अनुभव पुस्तकातुन माहिती व्हावा म्हणुन मी अनुभवलेली संसद हे पुस्तक त्यांच्या अनुभवातुन लिहिले आहे. या पुस्तकास शुभेच्छा देतांना मला आनंद होत आहे. महाराष्ट्रातील मराठी मातीतील एक खासदार लोकसभेत एक चांगली कामगिरी करतो या त्यांच्या लोकसभेच्या कामाबदल त्यांना प्राईम पॉईंट फॉउडेशनच्या वतीने सलग चार वेळा संसदरत्न पुरस्काराने सन्मानित केले जाते. हे महाराष्ट्रातील प्रत्येक माणसाला अभिमान वाटावी आशी बाब आहे.

महाराष्ट्रातील मराठी खासदार लोकसभेत बोलत नाही याला छेद देत १६ व्या लोकसभेत महाराष्ट्रातील खासदारांनी

चांगली कामगीरी केली आहे. संसदरत्न पुरस्कार मिळवणारे सर्वाधिक खासदार महाराष्ट्रातील आहेत. मी लोकसभेचा सदस्य होण्या आगोदर महाराष्ट्रातील विधानसभेचा सदस्य होतो. कॉग्रेसच्या संघटनेत अनेक पदावर काम करीत मोदी लाटेतही कॉग्रेसचा गड राखीत लोकसभेचा सदस्य झालो. संसदेत अनेक प्रश्न सातत्याने मांडत आहे. मला कॉग्रेस पक्षाच्या वतीने बोलण्याची संधी मिळते. तसेच अनेक प्रश्न मी सातत्याने मांडत असल्याने लोकसभेत एक वेगळी ओळख निर्माण झाली आहे. खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे हे देखील सातत्याने अनेक प्रश्नावर लोकसभेत बोलत असतात. त्यांच्या मतदारसंघातील अनेक प्रश्न लोकसभेच्या कामकाजात ते उपस्थित करतात. एक उत्तम मित्र म्हणुन त्यांची ओळख आहे. माझा व त्यांच्या पक्ष वेगळा असला तरी महाराष्ट्रातील काम करणारा खासदार लोकसभेत प्रश्न उपस्थित करणारा सदस्य म्हणुन त्यांच्याकडे पाहिले जाते.

संसदीय कामकाजाची प्रणाली समजून घेवून काम करावे लागते. त्यामध्ये तारांकीत प्रश्नांवर मंत्री उत्तरे देतात तर शुन्य प्रहरामध्ये मतदारसंघातील केंद्राशी निगडीत अनेक प्रश्न उपस्थित करण्याचा प्रयत्न संसद सदस्य करीत असतात. कोणत्याही पक्षाच्या वतीने त्या पक्षाच्या सदस्याला बोलण्याची संधी मिळते. लोकसभेच्या पक्षाच्या सदस्य संख्येवर वेळ अवलंबुन असते. त्यात अनेक सदस्य प्रभावीपणे आपली बाजू मांडतात. खासदार बारणे देखील आभासपूर्ण संभाषन करतांना मी अनुभवले असल्याने प्रश्न समजावून घेवून तो मांडणे हे पहिल्याच टर्म मध्ये त्यांनी साध्य केले आहे.

लोकसभेच्या सदस्याला अनेक कामे असतात. संसदेतील कामकाजा बरोबरच मतदारसंघातील संपर्क, मतदारसंघातील विकासाची कामेही करत दिवसातील अनेक तास काम करावे लागते. त्यात मोठा प्रवास करावा लागतो. सर्व ताण–तनाव यातुन प्रत्येक संसद सदस्यांचे नेतृत्व पुढे येत असते. खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे हे अतिशय मनमिळावु व सकारात्मक वृत्तीचे खासदार आहेत. त्यांनी संसदेतील कामकाजावर प्रकाश टाकणारे व सर्वसामान्य जनतेला संसदेच्या कामकाजाविषयी माहिती व्हावी असे पुस्तक मी अनुभवलेली संसद हे संसदीय कामकाजाचा आलेख पुस्तकातुन प्रकाशित करीत आहेत. त्यांच्या पुस्तकास माझ्या शुभेच्छा देतांना मला आनंद होत आहे. त्यांच्या राजकीय जीवनास शुभेच्छा..

भीमराव बसवंतराव पाटील B.Sc.(Agri)
खासदार, तेलंगाणा राष्ट्र समिती (जाहिराबाद–तेलंगणा)

मेरे मित्र और लोक सभा मे मेरे सहयोगी श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी गंभीर व्यक्तित्व, कुशल प्रशासक और सक्रिय राजनीती में योगदान देने वाले मिलनसार व्यक्ति हैं।

मैं श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी को उनके द्वारा संसद अनुभव पर प्रकाशित की जा रही पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए बहुत से शुभकामनाए देता हूँ।

संसद के कार्य संचालन के अपने नियम है जिसके अनुसार संसद अपने कार्यों को करती है और श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी ने इन नियमो के अनुसार ही अपने संसदीय कार्यो का निष्पादन किया है बहुत ही कम समय में श्री बारणे जी ने संसद के कार्य संचालन के नियमो को जाना और उसी के अनुसार संसद में अपनी बात रखी और यही एक मात्र कारण है कि श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी आज संसद में एक कुशल सांसद के रूप में देखे जाते हैं।

संसद के नियमो के अनुसार ही सदस्यों को जिस किसी भी नियमो का पालन करना होता है उसे पारिभाषिक रूप में संसदीय शिष्टाचार कहते हैं ये लोक सभा के प्रक्रिया तथा के संचालन नियमों और अध्यक्ष द्वारा समय–समय पर दिए गए निर्णयों पर आधारित होते हैं । सदस्यों को सभा में संसदीय शिष्टाचार के नियमो का पालन करना होता है जैसे कि सदस्यों को बैठक आरम्भ होने से पहले या अध्यक्षपीठ द्वारा निर्धारित समय से कुछ मिनट पहले सभा में उपस्थित होना चाहिए और सदस्यों को सदन में प्रवेश करते या बाहर जाते समय और अपने स्थान पर बैठते समय या वहां से उठते समय अध्यक्षपीठ के प्रति नमन करना चाहिए और मैंने देखा है की श्री बारणे जी ने इस नियम का पालन बखूबी किया है।

सदस्यों द्वारा वाद विवाद में में प्रयुक्त की जाने वाली भाषा संविधान के अनुच्छेद १२० के अंतर्गत हिंदी या अंग्रेजी होती है परन्तु जो सदस्य इन दोनों भाषा में से किसी भी भाषा में अपने विचारों को अच्छी तरह व्यक्त न कर सके, वह अध्यक्ष के अनुमति से संविधान की आठवीं अनुसूची में उल्लिखित भाषाओँ में से किसी भी भाषा में भाषण दे सकता है लेकिन ऐसे सदस्य को इस आशय की सूचना, सूचना पटल के मध्यम से अध्यक्ष को लिखित में सूचना देनी होती है। और उसके पश्चात अंग्रेजी या हिदीं में इसके हेतु भाषान्तरण करने की व्यवस्था की जाती है।

जब किसी भी सदस्य को किसी प्रकार के वाद विवाद में भाग लेना होता है तो इसके लिए सदस्यों को संसद भवन और संसद ग्रंथालय भवन में स्थित सदस्य सहायता डेस्कों पर उपलब्ध निर्धारित प्रपत्र में अपनी मांग लिखित रूप में सन्दर्भ विंग को दी जाती है जिसमे उन विषयों का उल्लेख हो जिसके बारे में जानकारी मांगी गई है और अपेक्षित जानकारी प्राप्त होने का समय एवं तारीख भी इंगित करनी होती है और ये सूचना प्रमाणिक स्रोतों अथार्त सरकार की रिपोर्टो, शासकीय प्रकाशनों, मानक पुस्तकों, पत्रिकाओं आदि में से तथ्यपरक रीती से एकत्र की जाती हैं और निर्धारित तारीख और समय तक सदस्यों को भेज दी जाती हैं।

श्री बारणे जी द्वारा लोक सभा में विभिन्न विषयों के अंतर्गत वाद–विवाद में सिर्फ भाग ही नही लिया बल्कि संसद का ध्यान अपनी ओर आकर्षित करने में सफल रहे हैं।

श्री बारणे जी के कार्य करने की लगन से हमें भी उनके साथ सकारात्मक कार्य करने की अनुभूति प्राप्त होती है, उनेक द्वारा उठाये गए विषयों से उनके जनता के साथ जुड़े होने का एहसास मिलता है मैं स्वयं मराठी भाषा का जानकर हूँ और मैं जब भी मेरे मित्र श्री श्रीरंग आप्पा बारणे से बात करता हूँ तो मुझे एक सकारात्मक सोच वाले व्यक्ति के साथ कार्य करने की ख़ुशी प्राप्त होती है ।

श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी की पुस्तक मी अनुभवलेली संसद भाषा मराठी में प्रकाशित हो रही है है मैं समझता हूँ कि इस

पुस्तक के माध्यम से जनता संसद और सांसदों द्वारा कार्य करने के विषय में जानकारी प्राप्त करेंगे और देश की संसद किस प्रकार कार्य करती है तथा सांसद किस प्रकार संसद के कार्यवाही में भाग लेते हैं और देश के संसद की कार्यवाही के नियमवाली की जानकारी भी इस पुस्तक के माध्यम से जनता के बीच साझा किया जायेगा । यह श्री बारणे जी का एक कुशल प्रयास है।

मैं जानता हूँ कि श्री बारणे जी सांसद के रूप में अपने संसदीय क्षेत्र में दक्षता के साथ कार्य कर रहे हैं और जन संपर्क बनाये हुए हैं आज के इतने व्यस्त और जटिल समय में इस प्रकार के कार्य करना ज्यादा आसान नहीं है किन्तु श्री बारणे जी ने अपने मेहनत के बल पर इसे आसान कर दिखाया है इसीलिए श्री बारणे जी उभरते हए जनप्रिय सांसद हैं।

मैं श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी को उनकी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए हार्दिक शुभकामनाए देता हूँ। और आशा करता हूँ की भविष्य में भी श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी इसी प्रकार कार्य करते रहेंगे।

■ ■ ■

धनंजय महाडिक B.Com.
खासदार, राष्ट्रवादी काँग्रेस (कोल्हापूर–महाराष्ट्र)

खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे यांच्या मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकास माझ्या शुभेच्छा..

लोकसभेचा सदस्य आपल्या लोकसभेच्या कामकाजाचा अनुभव पुस्तकातुन प्रगट करतो याचा आनंद होत आहे. सर्वसामान्य माणसाला असे वाटते लोकसभा सदस्याला दिल्लीत काही काम नसते. परंतु खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे यांनी लोकसभेच्या कामकाजाचा लेखाजोखा मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकात देवून सर्वसामान्य जनतेला लोकसभा सदस्यांच्या कामकाजाचा अनुभव व कामकाजाविषयी माहिती दिली आहे.

खासदार बारणे हे संसदेत प्रश्न मांडणारे खासदार म्हणुन ओळखले जातात. ते कोल्हापुरच्या लाल मातीत पैलवानकीचा सराव केलेले खासदार म्हणुन त्यांची माझी ओळख. चांगले मित्र म्हणुन आम्ही अनेक वेळा एकत्र येतो. अनेक प्रश्नावर चर्चा करणे प्रश्न समजावून घेणे व एकमेकांच्या कामकाजात मदत करणे हा त्यांचा व माझा स्वभाव असल्याने आमचे

ट्युनिंग चांगले जुळले आहे.

खासदार श्रीरंग बारणे हे अनेक प्रश्न प्रभावीपणे संसदेत उपस्थित करतात. सर्वाधिक वेळ ते संसदीय कामकाजासाठी देत असतात. लोकसभेच्या कामकाजा बरोबरच मतदारसंघातील अनेक प्रश्नाच्या पाठपुराव्यासाठी त्यांची व माझी भेट अनेक मंत्र्यांकडे सातत्याने होते. एक चांगला मित्र व उत्तम काम करणारे खासदार म्हणुन त्यांची ओळख आहे. प्राईम पॉईंट फाऊंडेशनच्या वतीने दिला जाणारा संसदरत्न पुरस्कार बारणे यांना सलग चार वर्ष मिळाला. देशाच्या संसदेत सर्वाधिक प्रश्न मांडणारे खासदार म्हणुन आमच्याकडे पाहिले जाते.

लोकसभेत कामकाजात भाग घेतांना पक्षाच्या वतीने बहूधा बोलण्यास संधी मिळते. मला माझ्या पक्षाकडुन संधी मिळते तशी बारणे यांना त्यांच्या पक्षाकडुन बोलण्याची संधी मिळत राहते. त्यामुळे आम्ही जास्तीत जास्त वेळा संसद सकाळी ११ वाजता सुरू झाल्यानंतर संसदेचे कामकाज संपेपर्यंत संसदेमध्ये उपस्थित रहातो. संसदेचे कामकाज समजुन घेवून त्यावर आभ्यासपुर्ण भाषण करणे हा संसदीय कामकाजाचा भाग आहे.

लोकसभेच्या कामकाजामध्ये संसद सदस्यांचा सहभाग हा पुर्णवेळ संसदेत बसल्यावर होते. अनेक संसद सदस्य दररोजच्या कामकाजात प्रश्न मांडतात परंतु सर्वाचेच प्रश्न लागत नाही. परंतु कामकाजात भाग घेवून प्रश्न मांडणारे ठराविक खासदार आहेत त्यांची कामगीरीही प्रभावी ठरते.

श्री. बारणे यांना सलग ४ वेळा संसदरत्न पुरस्काराने सन्मानीत करण्यात आले आहे हिच त्यांच्या कामाची पोहोचपावती आहे. मावळ मतदार संघातील सर्वांनी भविष्यात त्यांच्या पाठीशी उभे राहून या कर्तृत्ववान लोकप्रतिनिधीला आशीर्वाद द्यावे.

खासदार बारणे व मी पहिल्यांदा लोकसभेचा सदस्य झालो. परंतु सर्वाधिक प्रश्न लोकसभेत आम्ही उपस्थित केले आहेत. लोकसभेच्या कामकाजाच्या इतिवृतांत असलेले व आपला अनुभव सादर करणारे खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे यांच्या मी अनभवलेली संसद या पुस्तकास माझ्या मनपुर्वक शुभेच्छा..

राहूल शेवाळे

खासदार, शिवसेना (दक्षिण–मध्य मुंबई महाराष्ट्र)

संसदेतील अनुभव शब्दबद्ध करून शिवसेना खासदार मा.श्रीरंग आप्पा बारणे यांनी खरोखरच अभूतपूर्व असे काम केले आहे. कारण संसदीय कामकाजातून अशा पद्धतीचा विचार करून तो आमलात आणने ही सोपी गोष्ट नाही. त्यांच्या स्वभावानुसारच त्यांनी एक धाडसी काम केले आहे. त्यांच्या या पुस्तकास आणि कार्यास हार्दिक शुभेच्छा! सन २०१४ साली झालेल्या लोकसभा निवडणूकीत मी दक्षिण मध्य मुंबई मतदारसंघातून निवडून आलो आणि आप्पा बारणे हे मावळ लोकसभा मतदारसंघातून निवडून आले, त्यानंतरच आमची प्रथमत: ओळख झाली.

मी मुंबई महानगरपालिकेत नगरसेवक आणि स्थायी समिती अध्यक्ष म्हणून काम केले आहे. मुंबईसारख्या शहरामध्ये काम करत असताना अनेक राजकीय, व्यावसायिक मित्र भेटत असतात. लोकसभेचा सदस्य झाल्यानंतर माझी व आप्पांची ओळख झाली. ओळखीचं रूपांतर मैत्रित झालं. लोकसभेमध्ये आम्ही दोघेही एकाच बाकावर बसतो. त्यांचा आणि माझा

स्वभाव जुळला, कारण मी स्थानिक पातळीवर काम करत असताना मुंबई महानगरपालिकेचा स्थायी समितीचा अध्यक्ष आणि आप्पांनाही पिंपरी चिंचवड महानगरपालिकेतील दिर्घ अनुभव होताच. मला आणि आप्पांना मित्रांची पारखही आहे आणि मित्र जमविण्याची आवडही आहे. मी स्वत: राजकारणात अनेक मित्र जवळून पाहिलेत. काही मित्र केवळ काम, राजकारण यासाठीच एकत्र येतात. पण आप्पांच्या बाबतीत तसं काही घडलं नाही. समविचारांमुळे, कार्यपद्धतींमुळे सहजपणे आम्ही एकत्र आलो.

लोकसभेत एकत्रित काम करत असताना आप्पांच्या बाबतीत मला फार वेगळे आणि चांगले अनुभव आले. त्यांची कार्यपद्धतीच मला आवडली. प्रथम एखादा विषय समजून घेणं, त्याचा पाठपुरावा करणं, तो करताना आपल्याला समजलं नाही तर अनुभवी सदस्याकडून त्याबाबत माहिती घेणं आणि पुढे कार्यवाही करणं, प्रत्येक गोष्टीची माहिती घेवून त्याबाबत अपडेट राहून तो प्रश्न निकाली काढणे अशी आप्पांची लोकसभेतील कार्यपद्धती आहे.

दिल्लीमध्ये बऱ्याचवेळेला चांगले सचिव (पीए) मिळत नाहीत. परंतु आप्पांच्या बाबतीत मात्र वेगळा अनुभव आला, त्यांना दिल्ली कार्यालयासाठी एक अनुभवी सचिव मिळाला. वेळप्रसंगी आम्हीसुद्धा त्यांच्याकडून काही माहिती जाणून घेतो, कार्यपद्धती विचारतो. लोकसभेतील प्रशासकीय कामकाजात आम्हाला आप्पांची सर्वतोपरी मदत मिळते. एक उत्तम राजकारणी, चांगला मित्र, कामाची आवड असणारा सहकारी असे व्यक्तिमत्व आप्पांच्या रूपाने आम्हाला लोकसभेमध्ये लाभले आहे. सकाळी लोकसभेत आल्यानंतर लोकसभेचे कामकाज संपेपर्यंत सगळ्या कामकाजात त्यांचा सहभाग असतो. प्रश्नोत्तराचा तास असो, शून्य प्रहर असो किंवा डिबेट असो त्यामध्ये सातत्याने आप्पांचा सहभाग असतो. प्रचंड काम करण्याची त्यांची मनोवृत्तीच त्यांना काम करण्यास भाग पाडते आणि ते काम यशस्विरित्या पूर्ण करू शकतात.

खास त्यांच्या बाबतीत सांगायचे झाले तर मतदारसंघातील प्रत्येक प्रश्न ते पोटतिडकीने लोकसभेमध्ये मांडतात. आणि प्रश्न मांडण्यासाठी जर संधी मिळाली नाही तर सभागृहात लवकर येऊन सभापतींना भेटून त्यांना प्रश्नाचे गांभीर्य समजावून सांगून ते प्रश्न मांडूनच घेतात. प्रश्न घ्यायला भागच पाडतात आणि तो प्रश्न लोकसभेत उपस्थित करतात. म्हणून लोकसभेमध्ये इतर सदस्यांच्या तुलनेने आप्पा सर्वाधिक बोलताना दिसतात. त्यांना कामाची मुळात आवड असल्यामुळे ते या सर्व गोष्टी प्रभावीपणे करतात. माझे मतदारसंघातील प्रश्न असू द्या किंवा त्यांच्या मतदारसंघातील प्रश्न असू द्या त्यांचा एक मोरल सपोर्ट पाहीजे असतो तो मिळतो. एक चांगला मित्र मला लोकसभेच्या या प्रवासामध्ये मिळाला आहे. आम्ही एका पक्षाचे जरी असलो तरी देखील इतर पक्षाचे इतर राज्यांमधील देखील अनेक मित्र म्हणून आम्ही एकत्र आलो आहोत. लोकसभेमध्ये एक वेगळी ओळख आमच्या सर्व मित्रांची झालेली आहे. आम्हाला किंवा आमच्या ग्रुपला लोकसभेत कोणी ओळखत नाही असे होत नाही.

एकंदरीत महाराष्ट्रातील खासदारांच्या बाबतीत असे म्हटले जाते की, ते संसदीय कामकाजात जास्त सहभाग घेत नाहीत, राज्यातील लोकसभा लोकप्रतिनिधी दिल्लीमध्ये बोलत नाही. परंतू एकंदरीत या अनुभवांवरून मला असे वाटते की, सर्वाधिक प्रश्न मांडणारे, सर्वाधिक बोलणारे, चर्चेमध्ये सहभाग घेणारे महाराष्ट्रातील खासदार आहेत आणि त्यामध्ये आप्पा अग्रभागी आहेत. त्यामुळे आमचा ग्रुपमधील मित्र ज्यांना ४ वेळा लोकसभेमध्ये चांगल्या कामाबद्दल उत्कृष्ट संसदरत्न पुरस्कार मिळाला त्याचा आम्हालाही अभिमान वाटतो. आप्पा हे लोकसभेमध्ये चांगले काम करतात. तसेच त्यांची मित्र जमावणारी वृत्ती, सहकार्य करण्याची भावना ही चांगली असल्या कारणाने चांगले मित्र आम्ही झालेलो आहोत. दिल्लीमध्ये माझ्याकडे मुंबईतील अनेक कार्यकर्ते येतात, मित्र येतात आणि मी जर दिल्लीमध्ये नसलो तरी त्यांचे काम करणे किंवा त्यांची दिल्लीत राहण्याची व्यवस्था करणे हे देखील मित्रत्वाच्या नात्याने ते पार पाडतात. एकंदरीत राजकीय प्रवासात एक चांगला मित्र मिळाला, चांगला सहकारी मिळाला. तसेच आप्पांना मार्गदर्शक म्हटले तरी ते चुकीचे होणार नाही म्हणून आप्पा चांगले मार्गदर्शक म्हणून माझ्या दृष्टीकोनातून आहेत. त्यांचा अनुभव दांडगा आहे. स्वत:ला झोकून देऊन ते सहभागी होतात. माणसं जपणारा माणूस अशी त्यांची ओळख आहे.

मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळावा म्हणून त्यांनी लोकसभेमध्ये अतिशय प्रभावीपणे केलेले भाषण जे आज देखील माझ्या स्मरणामध्ये आहे.

आप्पांच्या संसदीय कामाचा अनुभव त्यांनी शब्दरूपात मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकात मांडलेला आहे. त्यांचा हा अनुभव राजकारणात येणाऱ्या नवतरूणांना निश्चित मार्गदर्शक ठरेल यात काही शंका नाही.

■ ■ ■

डॉ. प्रितम मुंढे M.D.
खासदार, भाजपा (बीड–महाराष्ट्र)

खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे यांच्या मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकाच्या निमित्ताने शुभेच्छा द्यायच्या म्हणुन लिहायला घेतले आणि लक्षात आले की ठराविक शब्दातल्या ठराविक साचातल्या शुभेच्छा देण्याइतपत औपचारीकता माझ्याकडे नाही. मनात येईल ते उत्स्फुर्त आणि प्रांजळपणे मी मांडणार आहे.

संसदेमध्ये माझा प्रवेश हा अतिशय दुःखत पार्श्वभुमीवर झाला. बाबांच्या (मुंढे साहेबांच्या) नंतर त्यांच्या जागी मी निवडूण आले. बीडच्या जनतेने माझ्या परिवारावर खुप प्रेम केले. आतापर्यतंच्या इतिहासातले सर्वांत जास्त मताधिक्याने मला निवडूण दिले.

मुंढे साहेबांचा वारसा चालवणं ही जिल्ह्यात जितकी मोठी जबाबदारी आहे, तितकीच संसदेत ही संसदेचे कामकाज करताना खुप अभ्यास करावा लागतो, विचारपुर्वक आपले मत पक्षाच्या चौकटीत राहुन मांडावे लागते. संसदेत गेल्यानंतर

सुरवातीला कामकाजातले काही कळत नसे त्यावेळी जितकी मदत मला माझ्या समवयीन खासदारांनी केली, त्यापेक्षा कांकणभर जास्तच सहकार्य मुंढे साहेबांना ओळखणाऱ्या, साहेबांचा सहवास लागलेल्या लोकांनी वडीलकीच्या नात्याने केले. यात आप्पांचेही सहकार्य मिळाले. हे मी विसरू शकणार नाही. आप्पांना मी आत्ताशी आप्पा म्हणायला लागले. आधी मी त्यांना बारणेजी म्हणत असे.

मी प्रामाणिकपणे सांगते की मला नेहमीच आश्चर्य वाटायचे की, आप्पा रोजच कसे कोणत्या न कोणत्या विषयावर संसदेत बोलतात. या त्यांच्या संसदेतील बोलण्याचे आखिर राज क्या है? आणि ते सांगताना आम्हाला आनंद होतो की, त्यांची प्रामाणिकपणे काम करण्याची इच्छाशक्ती, इतरांना ते करत असलेले मार्गदर्शन आणि मदत, त्यांनी संसदेमध्ये जमवलेला मित्र परिवार त्यांच्या़ स्वभावाचे अनेक पैलु म्हणुनच त्यांच्या पुस्तक रूपी मी अनुभवलेली संसद या मार्गदर्शक प्रयत्नांनाही कोटी कोटी शुभेच्छा!

आप्पा संसदेत मार्गदर्शन करत असतात. आमचे खाण्याचे लाडही पुरवत. माझा एक अनुभव म्हणुन सांगते, एकदा दिल्लीत आप्पाच्या घरी अचानक जेवणाच्या वेळी मी गेली असता बरोबर इतरही खासदार होते. परंतु माझा उपवास आहे हे कळताच माझ्यासाठी खास उपवासाचा फराळ बनवायला सांगणारे आप्पा नेहमी स्मरणात राहतात. हा त्यांचा वात्सल्यपुर्ण स्वभाव असाच रहावा. आप्पांनी स्वकर्तुत्वातून राजकीय प्रवास करीत देशातील संसदेत आपला वेगळा ठसा निर्माण केला आहे. संसदेतील कामकाज सर्वांना माहीती व्हावे, प्रत्यक्ष त्याचा अनुभव पुस्तकातुन मिळावा म्हणुन आप्पानी लिहलेल्या मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकास माझ्या व संपुर्ण मुंढे परिवाच्या वतीने मनपुर्वक शुभेच्छा..!!!

धन्यवाद ..

शेर सिंह गुबाया Matriculate

खासदार, शिरामणी अकाली दल (फिरोजपूर–पंजाब)

मैं शिरोमणी अकाली दल के, पंजाब के फिरोजपुर संसदीय क्षेत्र से लोक सभा का सदस्य हूँ और मुझे यह जानकर अति प्रसन्नता और हर्ष हो रहा है कि १६वीं लोक सभा और रक्षा संबंधी स्थायी समिति के सदस्य के रूप में मेरे सहयोगी श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपने संसद के अनुभव को पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के माध्यम से प्रकाशित कर जनता के साथ साझा कर रहे हैं ।

महाराष्ट्र और अपने संसदीय क्षेत्र में संसद रत्न के नाम से प्रसिद्ध श्री.बारणे जी अपने संसदीय क्षेत्र और संसद के कार्य में उचित संतुलन बनाकर अपने कर्तव्यों का निर्वहन कर रहे हैं इसके परिणामस्वरूप अपने संसदीय क्षेत्र की जनता के उम्मीदों पर खरे उतर रहे हैं, श्री.श्रीरंग आप्पा बारणे जी संसदीय क्षेत्र में ही नहीं बल्कि पूरे देश में एक लोकप्रिय सांसद के रूप में उभरे हैं। देश भर में सक्रिय राजनीति में योगदान और कार्य के प्रति गंभीर व्यक्तित्व के धनी श्री. बारणे जी बहुत ही

मिलनसार और हंसमुख व्यक्तिव के धनी व्यक्ति हैं!

पहली बार सांसद चुनने के बाद भी श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी ने बहुत कम समय में संसद के नियमो और संचालन प्रक्रिया को समझ लिया था जैसा का हम सभी जानते है कि संसद की कार्यवाही संविधान में उल्लिखित विभिन्न नियमो के तहत होती है! जिसकी शुरुआत प्रश्नकाल से होती है प्रश्नकाल के पश्चात सरकारी कार्य का निपटान होता है कार्यसूची में उल्लिखित मंत्रीगण अपने–अपने विभाग के प्रपत्र और विभिन्न संसदीय समितियों के सभापति अपनी–अपनी समितियों की रिपोर्ट अध्यक्ष महोदय के आदेशानुसार सभा पटल पर रखते हैं ! तत्पश्चात शून्यकाल सहित अन्य सरकारी विषयों पर चर्चा आरम्भ होती है! शुक्रवार का दिन ३.३० से सांसदों द्वारा अपने विधयेक अध्यक्ष महोदय के आदेश पर सदन में रखे जाते है जिन्हें गैर सरकारी सदस्य विधेयक कहा जाता है! इन सभी नियमो को श्री. श्रीरंग आप्पा बारणे जी ने बड़ी बारीकी से समझते हुए लोक सभा कार्य में अपना योगदान दिया, जिसके परिणाम स्वरुप ही वर्तमान तक श्री.बारणे जी ने २० निजी विधेयको को प्रस्तुत करने के साथी ही साथ ९९० से अधिक प्रश्नों को लोक सभा में उठाया है ।

इन सभी विषयों में श्री.बारणे जी ने बढ़ –चढ़ कर हिस्सा लिया है यह उनके द्वारा सदन में पूछे गए प्रश्नों, ध्यानाकर्षण प्रस्ताव, शून्यकाल में उठाये गए मामले, नियम १९३ के आधीन चर्चा में आये विषयों, उनके निजी विधयेकों एवं सरकारी विधयेकों की चर्चा में भाग लेने से लगाया जा सकता है !

श्री बारणे जी बहुत ही सरल शब्दों से जानता की समस्याओ को लोक सभा में उठाते है और इनका निराकरण करवाते हैं ! उन्होंने सदन विभिन्न लोक हित के मुद्दे उठाये हैं उनसे प्रतीत होता है कि श्री.बारणे जी किस प्रकार अपने क्षेत्र की जनता से जुड़े हुए है और अपने संसदीय क्षेत्र की समस्यों को हल करने के प्रति कितने गंभीर हैं!

एक सांसद किस प्रकार अपने संसदीय क्षेत्र, परिवार और संसद के बीच मिलकर कार्य करता है और अपने क्षेत्र की जनता के लिए कितना प्रतिबद्ध होता है यह इस पुस्तक के माध्यम से पढ़ने को मिलेगा! आम जनता इस पुस्तक के माध्यम से राजनैतिक व्यक्तियों के द्वारा किये जाने वाले संघर्ष को पहचान मिलेगी।

मैं श्री.श्रीरंग आप्पा बारणे जी द्वारा लिखी जा रही पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के लिए शुभकामनाए देता हूँ। बहुत बहुत शुभकामनाओ सहित ।

डॉ.श्रीकांत शिंदे M.B.B.S. MS(Ortho.)
खासदार, शिवसेना (कल्याण–महाराष्ट्र)

आदरणीय आप्पांनी स्वानुभवावर लिहिलेल्या मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकास हार्दिक शुभेच्छा ! आप्पांनी आपल्या स्वभावानुसार आपले संसदेतील अनुभव शब्दबद्ध करून आमच्या सारख्या नवोदितांना छान मार्ग दाखवून दिलाय. ज्यावेळी मी प्रथमत: वैद्यकिय क्षेत्रातील एम.एस. ही पदवी प्राप्त करून, लोकसभा सदस्य म्हणून दिल्लीत आलो त्यावेळी मी पूर्णत: दिल्ली आणि एकूण संसद या प्रकाराविषयी नवीन होतो. काहीच अनुभव नाही. कामकाज माहिती करून घेण्यापासून सुरूवात होती. माझ्या भाग्याने मला पहिल्यांदा संसदेमध्ये आप्पा भेटले. सम विचारांमुळे स्नेह वाढला. मला एक भक्कम आधार सुरूवातीपासूनच मिळाला आणि मी खऱ्या अर्थानं निश्चिंत झालो. कोणताही प्रश्न पडला, अडचण आली की आप्पांना विचारणे हा क्रम सुरू झाला. आप्पांच्या अनुभवाचा मला चांगलाच फायदा झाला. बऱ्याचवेळेला मी त्यांच्याकडून बरिचशी माहिती घेतो... मार्गदर्शन घेतो. विचारांच्या देवाण घेवाणीमुळे आपोआपच जवळीक वाढली. खरं तर त्यांच्या आणि

माझ्या वयामध्ये तसं अंतर आहे, पण तरीही मित्रत्वाचे एक नाते निर्माण झाले आहे आणि या नात्याला वय नसतं. त्यांच्याबरोबर असल्याने मला त्यांच्या अनेक गोष्टी अनुभवता आल्या, त्यामध्ये त्यांचा शांत निर्क्षवी स्वभाव... अभ्यासू प्रवृत्ती आणि निर्भिडपणे बोलणे. या गोष्टी मला भावल्या.

राजकारण हे असे क्षेत्र आहे की तिथे फक्त स्वार्थबुद्धीला वाव असतो. अनेक राजकारणी सहजपणे दुसऱ्याला मदत करत नाहीत अथवा मदत करण्याचे सामर्थ्यही दाखवत नाहीत. पण आप्पांचा स्वभाव वेगळा आहे. ते मदतीसाठी नेहमी तत्पर असतात आणि अडचणी सोडविण्यातही त्यांचा पुढाकार असतो. आप्पांच्या सहवासामुळे आमचे स्नेहबंध उत्तरोत्तर वाढत राहीले आणि आमची मैत्री संबंध इतके घनिष्ठ झाले की आमच्या दोघांमधील वयाचं अंतर आम्हाला जाणवत देखील नाही. आप्पांबरोबर मी संसदीय कामकाज व इतर गोष्टीत चांगलाच समरस झालो. माणसं जोडणं ही एक कला आहे आणि ती आप्पांना चांगली अवगत आहे. हे मी स्वानुभवाने सांगू इच्छितो. आप्पा कुणालाही दुखावत नाहीत. हा आप्पांचा फार मोठा गुण आहे. आप्पांच्या गुणांमुळेच आज आप्पा संसदेमध्ये उत्कृष्ठ संसदपटू म्हणून प्रसिद्ध आहेत. त्यांना सलग ४ वर्षे संसदरत्न पुरस्काराने गौरविण्यात येते ही आम्हा सर्वांना अभिमानास्पद आणि गौरवाची बाब आहे. आमच्या संसदेमध्ये एक ग्रुप आहे. त्यांत प्रामुख्याने आप्पांचा सहभाग असतो. आम्हां सर्वांना त्यांच्या मार्गदर्शनाचा लाभ मिळतो.

अनेकवेळा लोकसभेच्या अधिवेशन काळामध्ये आम्ही एकत्रितपणे चर्चा करतो. काही प्रश्नांवर अभ्यास करणे, नोटीस काढून देणे, इ. बरीच कामे सहजपणे होतात. तसेच लोकसभेमध्ये बोलत असताना जो एक मॉरल सपोर्ट असतो तो मला आप्पांकडून बऱ्यापैकी मिळतो. माझ्याही घरात राजकीय वारसा आहे. माझे वडील राज्याचे मंत्री आहेत. परंतू मला दिल्लीच्या राजकारणामध्ये सर्वाधिक सहाय्य आप्पांचे मिळाले आहे. चांगला माणूस, चांगल्या विचारांचा, झोकून काम करणारा, एक धाडसी व्यक्तिमत्व अशी आप्पांची ओळख आहे. आप्पा जेवढे शांत दिसतात तेवढेच ते अन्यायाविरूद्ध आक्रमक होतात. प्रत्येक प्रश्‍न समजावून घेऊन तो योग्यरित्या संसदेत मांडणे ही कुशलता आहे. आप्पांनी आपल्या अभ्यासूवृत्तीने ती प्राप्त केली आहे. आप्पांना संसदीय कामाबद्दल राष्ट्रीय संस्थाकडून गौरविण्यात आले आहे. आमच्यातला एक सहकारी संसदरत्न असल्याचा आम्हां सर्वांनाच गौरवास्पद आहे. संसदेच्या कामकाजानिमित्त आम्ही नेहमीच भेटत असतो. आमचे संभाषण होते. बरोबर असताना आम्ही अनेक गोष्टींवर चर्चा करतो. दिल्लीमध्ये असताना कोणत्या मंत्र्याला भेटायला जाणे, अधिकाऱ्यांना भेटायला जाणे, पंतप्रधान, राष्ट्रपती इ. महत्वाच्या व्यक्तींना भेटण्यास जाताना आम्ही दोघे बरोबरच असतो. एक चांगली व्यक्ति म्हणून संसदेमध्ये अनेक सदस्य आप्पांकडे पाहतात. आप्पांचा कामाचा अनुभव दांडगा आहे. कामकाज समजून घेण्याची त्यांची वृत्ती असल्याने कोणतेही काम ते सहजतेने समजून घेऊन मार्गी लावतात. काम पूर्ण होईपर्यंत त्या कामाचा पाठपुरावा अत्यंत संयमाने ठेवतात. हाच आप्पांकडून आम्हांला शिकण्यासारखा गुण आहे.

या संसदीय कामकाजाच्या अनुभवातून आमच्या सारख्यांना खऱ्या अर्थानं लोकसभेच्या सभागृहात प्रश्न कसे उपस्थित करून त्याची सोडवणूक कशी करायची? याची इंथभूत माहिती प्राप्त होणार आहे. आप्पांनी आपले हे अनुभव शब्दबद्ध करून एक प्रकारे नवोदितांना मार्गदर्शनाचा ठेवाच ठेवला आहे. राजकारणात आढळणारा दुर्मिळ गुण म्हणजे सहकाऱ्यांचे कौतुक. आप्पांबद्दल मला अभिमान वाटण्यास आणखी एक कारण म्हणजे कोणत्याही समारंभात, मिटींगमध्ये माझ्याबद्दल ते आवर्जून बोलतात. दुसऱ्याचा गौरव करणं, एखाद्याच्या चांगल्या कामाची दखल घेऊन त्याचं कौतुक करणं हे आप्पांनाच जमतं. माझ्या प्रत्येक कार्यक्रमाला, माझ्या मतदारसंघात मी बोलविले की ते आवर्जुन येतात. त्यांचा मला आधार वाटतो. आमच्या ग्रुपमधल्या नव्याने निवडून आलेल्या प्रत्येक खासदाराला आप्पा मॉरल सपोर्ट देतातच पण इतर वेळेलाही कामकाजाच्या दृष्टीने मौलिक सूचना देतात.

आप्पांची मी अनुभवलेली संसद हे पुस्तक प्रत्येक नवीन खासदाराला दिपस्तंभ ठरो ही सदिच्छा!

■ ■ ■

दुष्यंत चौटाला B.Sc.

खासदार, इंडियन नॅशनल लोकदल पार्टी (हिस्सार–हरियाणा)

मैं मेरे मित्र श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी को उनकी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद लिखे जाने के लिए बधाई और शुभकामनाए देता हूँ।

मुझे यह जानकर अति हर्ष हो रहा है कि मेरे लोक सभा में सहयोगी, श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी अपनी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद के द्वारा अपने संसद के अनुभव को जनता के साथ साझा कर रहे हैं। मैं स्वयं उनकी इस पुस्तक के प्रकाशन उत्सुक हूँ। इस पुस्तक में अकिंत अनुभव के आधार पर देश के नवयुवकों में संसद और सांसदों के प्रति सकारात्मक विचार उत्पन्न होंगे और निश्चितरूप से उनकी संसद के प्रति रुचि बढ़ेगी।

संसदीय कार्य प्रणाली को समझना बहुत ही आवश्यक है संसद में सांसदों को विभिन्न विषयों पर वाद विवाद हेतु बहुत से सूचनाए पूर्ववत देनी होती हैं। जैसे की राष्ट्रपति जी लोक सभा के प्रत्येक साधारण निर्वाचन के पश्चात प्रथम सत्र के आरम्भ में

और प्रत्येक वर्ष के प्रथम सत्र में आरम्भ में एक साथ समवेत संसद के दोनों सभाओ में अभिभाषण करते हैं और अभिभाषण की समाप्ति के आधे घंटे पश्चात् लोक सभे अपने कक्ष में समवेत होती है और महामहिम राष्ट्रपति जी के अभिभाषण की एक प्रति लोक सभा महासचिव के द्वारा सभा पटल पर रखी जाती है और लोक सभा में नियत दिन पर राष्ट्रपति जी के अभिभाषण में उल्लिखित मामलों पर सदस्यों द्वारा धन्यवाद प्रस्ताव पर चर्चा की जाति है।

प्रत्येक सांसद सदन में अपना स्थान ग्रहण करने से पहले भारत के संविधान के अनुच्छेद ९९ के अधीन शपथ या प्रतिज्ञान लेता है सदस्यगण शपथ या प्रतिज्ञान हिंदी तथा अंग्रेजी अथवा संविधान की आठवीं अनुसूची में निद्रिष्ट किसी भी भाषा में कर सकते हैं।

सदन की बैठक जब की अध्यक्ष अन्यथा निदेश न दे तथा सभा स्वयं अन्यथा निर्णय न ले सभा की बैठक साधारणतया प्रातः ११ बजे से दिन में १ बजे तक और २ बजे से सांय ६ बजे तक होती है।

प्रत्येक सत्र में सोमवार से शुक्रवार को ३:३० बजे तक विभिन्न सरकारी कार्य किये जाता हैं और प्रत्येक शुक्रवार को अंतिम ढाई घंटे गैर सरकारी (निजी विधेयकों) के कार्य का निष्पादन किया जाता है ।

प्रत्येक कार्य दिवस में जब तक अध्यक्ष अन्यथा निदेश न दे, बैठक का पहला घंटा प्रश्न करने और उनके उत्तर के लिए उपलब्ध होता है जिसे प्रश्नकाल के नाम से जाना जाता है प्रश्न लिखित में महासचिव को संबोधित कर सभा के नियत दिन बैठक के १५ दिन पहले दिए जाते हैं। इसके अतिरिक्त ध्यानाकर्षण प्रस्ताव, अविलंबनीय लोक महत्त्व के मुद्दे, नियम १९३ के अधीन अल्पकालिक चर्चाएँ, नियम १९३ के अधीन प्रस्ताव,नियम ३७७ के अधीन प्रस्ताव के माध्यम से सांसद सदन में लोक हित के विषयो पर अपनी बात उठाते हैं।

श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी एक कुशल व्यक्तित्व के साथ ही साथ एक प्रभावी सांसद भी हैं।

श्री बारणे जी एक संसद के रूप में अपने संसदीय क्षेत्र की बातों को गंभीरता और सकारात्मक रूप से संसद में रखते हैं एक सांसद को अपने परिवार, संसदीय क्षेत्र और संसद के बीसी किस प्रकार सामन्जस्य रखना चाहिए इसका उदाहरण श्री बारणे जी में देखने को मिलता है।

श्री आप्पा बारणे जी लोगो के प्रति जागरूक और संसदीय क्षेत्र की समस्यों के निवारण हेतु सदैव तत्पर रहते हैं। एक कार्यशील सांसद के रूप में श्री बारणे जी की गिनती होना स्वाभाविक है।

संसद में उनके कार्यशैली बहुत ही उत्तम है वो अपने विचार संसद के पटल पर बहुत ही प्रमुखता और सरलता से रखते हैं उनके कार्यो से प्रतित होता है की उनको जनता के बीच कार्य करने का कुशल अनुभव है। एक सांसद के रूप में श्री आप्पा

बारणे जी उत्तम कार्य कर रहे हैं। लोक सभा में उनके द्वारा उठाये गये विषय सीधे जनता से जुड़े होते हैं। जैसे की उनके द्वारा संसंद में जरुरी खाद्य पदार्थों के मूल्यों में वृद्धि पर बात उठान प्रमुख है इसके अतिरिक्त विमान ए. एन. ३२ के लापता होने का विषय, कारखाना विधेयक पर चर्चा, पुरातत्व विभाग द्वारा देश के विभिन्न किलों का रख रखाव का विषय, देश में पर्यटन को बढ़ावा दिए जाने हेतु विशेष उल्लेख, पिंपरी चिंचवड शहर को स्मार्ट सिटी में लिए जाने संबधित विषय को प्रमुखता से उठाया है। इसी के परिणामस्वरूप आजतक श्री आप्पा बारणे जी ९५० से अधिक प्रश्न पूछ चुके हैं संसद में उनकी उपस्थिति भी सराहनीय है अपने से बड़ो के प्रति सम्मान उनके व्यक्तित्व में झलकता है।

मैंने पाया है कि बड़ो के प्रति आदरभाव देना श्री बारणे जी का स्वाभाविक गुण है।

श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी ने निजी विधेयकों के मधयम से किसानो के हितों, पर्यावरण संरक्षण, सैनिको के परिवारों के लिए आर्थिक सहायता हेतु निधि का गठन, खिलाडियों के कल्याण, अनिवार्य मतदान,विद्यालयों और महाविद्यालयों में अनिवार्य सैनिक प्रशिक्षण और औषधि कीमत नियंत्रण जैसे प्रमुख विधेयक लोक सभा में प्रस्तुत किया हैं इनसे स्पष्ट होता है की श्री आप्पा बारणे जी अपने २५ साल के कॉर्पोरटर के अनुभव का लाभ अच्छे प्रशासक के रूप में उठा रहे हैं और यही अनुभव उनके द्वारा अपने संसदीय क्षेत्र और संसद में कार्य में दिख रहा है।

मैं पुनः श्री श्रीरंग आप्पा बारणे जी को उनकी पुस्तक मी अनुभवलेली संसद हेतु हार्दिक शुभकामनाए देता हूँ।

■ ■ ■

Kinjarapu Ram Mohan Naidu M.B.A., B.S.

MP, Telgu Desam Party (Srikakullam-AndhraPradesh)

I am delighted to know that Shri Shrirang Appa Barne ji is sharing his Parliamentary experience of Lok Sabha through his book “Mee Anubhavaleli Sansad”.

I and Shri Barne are close friends for past 4 years . As I know , Shri Barne as member of parliament always strive to fulfill parliament duties which is really applaudable.

My father was a politician and was a member of parliament during 1998 to 2009, I gained knowledge of politics from my family, but by working with Shri Barne ji I came to know how a Member of Lok Sabha fulfils his duties for his people. I feel very happy to see that Shri Barne ji, with full experience, holds his valuable thoughts in Parliament. His method of working as a member of Lok Sabha is very inspiring; Shri Barne works very diligently as a Member of Parliament. I have learned a lot from Shri Barne’s working style.

As I have observed in last four years about the personality of Shri Barne that he always aspires to work for benefit of his constituency and good of country, in which he has achieved many milestones in this short duration of last four years. The development work in his constituency is exemplary.

Even after being elected for the first time in the Lok Sabha, he has established a record of his working in Parliament. Attending parliamentary debates, the questions he has asked, and the Private Members' Bill, it appears that he is rarely been elected for first time in Lok Sabha.

His association with the people of his constituency, his work in public interest in or out of House shows his passionate, friendly, wonderful and energetic personality.

Even after being a member of the Lok Sabha for the first time, Shri Barne ji is a conscious MP and is fairly committed to welfare of his constituency. His devotion and commitment towards his constituency development makes him an inspirational and skilled leader.

In present days, it is very difficult for an MP to make a harmonization between constituency' work and Lok Sabha' work but with his organising skills he is fulfilling his duties towards both.

Through this book, the general public will recognize the struggle of political persons.

My heartiest greeting to Shri Barne for his book "Mee Anubhavaleli Sansad" I and look forward for his achievement as an MP for progress of our beloved country.

With warm regards,

१६ वी लोकसभा   खासदार ग्रुप फोटो

(दि.१८.३.२०१५)

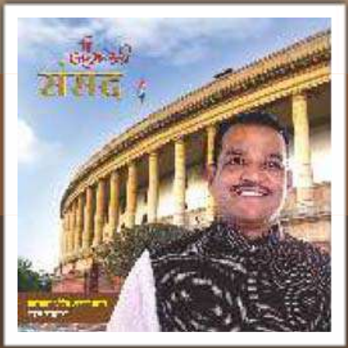

सामान्य माणूस हा संसदीय कार्यपद्धतीबद्दल अनभिज्ञ असतो. निवडून आलेले खासदार हे दिल्लीत जाऊन करतात तरी काय? याच प्रश्नाचे अत्यंत सहज आणि समर्पक उत्तर म्हणजे माझ्या संसदीय कामकाजाच्या, अनुभवाच्या शिदोरीचे शब्दांकन होय.

मी अनुभवलेली संसद या पुस्तकात

देशाचे पंतप्रधान मा.नरेंद्र मोदी, लोकसभा अध्यक्षा श्रीमती सुमित्रा महाजन, शिवसेना पक्षप्रमुख मा.उद्धवजी ठाकरे, लोकसभेचे माजी सभापती मा.मनोहर जोशी, केंद्रीय मंत्री मा.अनंत गिते, मा.अर्जुन मेघवाल, मा.हंसराज अहिर व संसद सदस्य यांनी संसदीय कामकाजातील कार्यपद्धतीला शब्दबद्ध करून माझ्या अनुभवांना समृद्ध केले.

हे पुस्तक म्हणजे माझ्या कार्यकर्तृत्वाच्या पेक्षाही संसदेच्या व्यक्तित्वाचा शोध आहे. संसदीय कामकाजाच्या या अनुभवांच्या वाटचालीतील माझ्या सर्व थोर, ज्येष्ठ व समविचारी सहकाऱ्यांबद्दल मी कृतज्ञ आहे.

खासदार श्रीरंग आप्पा बारणे
मावळ लोकसभा